

A börtönügy.

Írta:

Dr. Hacker Ervin

pozsonyi kir. ítélőtáblai tanácsjegyző.

Pécs, 1918.

Dunántúl (Wessely és Horváth) R. T.

ELŐSZÓ.

Dolgozatom kísérlet abban az irányban, hogy magyar nyelven a lörtönügynek alapelveit adjam.

Fejtegetéseimből a letartóztatottak élelmezésével, egészségük ápolásával, vallási gyámolításukkal, a börtön-építkezéssel kapcsolatos szak- és technikai kérdések tárgyalását kirekesztettem. Nézetem az, hogy ezeknek a kérdéseknek megvitatása csak a speciális szakember: az orvos, az építész, a lelkész feladata lehet. A jogásznak az ilyen szakkérdések tekintetében, alapelvek felállításával kell beérnie.

Az egyes fejezetek, illetve szakaszok elé írt irodalmi utalások azért vétettek fel, hogy általuk egyrészt számot adjak a feldolgozott irodalomról, másrészt pedig, hogy annak, aki netalán behatóbb tanulmányokat akar folytatni, távólról sem teljes és kimerítő, de legalább egynéhány megbízható bibliografikus útmutatást nyújtsanak.

P o z s o n y , 1918, január hó 14, napján.

TARTALOMMUTATÓ.

Első fejezet.

Bevezetés.

1. §. A történelmi tudomány fogalma, feladata és jellege	1
2. §. Alapvető kérdések.....	3

Második fejezet.

A börtönügy története.

3. §. A börtönügy története a XVII. Századig.....	9
4. §. A börtönügyi reformok kora	20
5. §. A börtönügy története a legújabb időkben.....	29

Harmadik fejezet.

6. §. A börtönügy jelen állása.....	39
-------------------------------------	----

Negyedik fejezet.

A szabadságvesztésbüntetés kritikája.

7. §. A szabadságvesztésbüntetés ellen felhozott kifogások.....	44
8. §. A deportáció.....	50

Ötödik fejezet.

A szabadságvesztésbüntetések végrehajtásának feltételei.

9. §. A szabadságvesztésbüntetési nemek megkülönböztetése	57
10. §. A szabadságvesztésbüntetés tartamának megállapítása, a feltételes szabadságrabocsátás.....	71
11. §. A szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának jogi feltételei.....	80

Hatodik fejezet.

A börtönrendszerek.

12. §. A közös elzárás és a magánelzárás rendszere.....	90
13. §. Az auburni vagy hallgatási, a genfi vagy osztály, és a müncheni vagy Obermayer-féle rendszer.....	97
14. §. A fokozatos és a jegyrendszer.....	103
15. §. A reformatory vagy javító rendszer.....	111

H e t e d i k f e j e z e t .
Börtönügyi igazgatás.

16. §. A határvonal a börtönügy törvényhozási szabályozása és a kormányhatóság hatásköre között.....	121
17. §. A börtönügynök és a börtönügyi hatóságoknak országos szervezete.....	127
18. §. Az egyes letartóztatási intézeteknek és tisztviselői karuknak szervezete.....	132
19. §. A letartóztatási intézetek tisztviselőinek és a fegyőröknek kiképzése, és szolgálati viszonyaik. Börtönügyi múzeum.	138

N y o l c a d i k f e j e z e t .

A letartóztatási intézetek rendje.

20. §. A letartóztatottak felvétele és őrzete.....	142
21. §. A napirend.....	144
22. §. A letartóztatottak kötelességei és jogai.....	146
23. §. A letartóztatottaknak a külvilággal való érintkezése: levelezésük, látogatások.....	149
24. §. A letartóztatottak elbocsátása és további gyámolítása.....	152

K i l e n c e d i k f e j e z e t .

25. §. A fegyelem.....	159
------------------------	-----

T i z e d i k f e j e z e t .

A letartóztatottak foglalkoztatása.

26. §. A rabmunka jelentősége, nemeinek megkülönböztetése, megválasztása.....	165
27. §. A letartóztatottak helyzete a munkáüzemben: I. A munkakényszer.....	173
28. §. II. A munkaidő és munkapenzum. Ili. Az egyes letartóztatott által végzendő munka megválasztása.....	181
29. §. A rabmunka szervezete: A munkáüzemnek megkülönböztetése, kritikájuk.....	185
30. §. A rabmunka viszonya a szabad termeléshez.....	194
31. §. A letartóztatottak munkajutalma: I. A munkajutalom létjogosultsága, jogi természete.....	202
32. §. II. A munkajutalom megállapításának módjai. A letartóztatottak rendelkezési joga a munkajutalomra, annak végrehajtás alól való mentessége.....	206

T i z e n e g y e d i k f e j e z e t .

A letartóztatottak szellemi gyámolítása.

33. §. A letartóztatottak vallási gyámolítása.....	218
34. §. A letartóztatottak tanítása.....	220
35. §. Könyvtár, olvasmány.....	223

VII

Tizenkettedik fejezet.

Különleges letartóztatási intézetek.

36 §.	Áttekintés.....	226
37. §.	Biztonsági intézkedés jellegével bíró intézetek: I. Dologház.....	229
38. §.	II. A megrögzött büntetettek biztonsági őrizete.....	232
39- §.	Javító-nevelési intézkedés jellegével bíró intézetek; I. Javítóintézetek fiatalkorúak részére.....	233
40. §.	II- A fiatalkorúak szabadságvesztésbüntetése.....	239
41. §.	Egyéb különleges intézetek: I. Bírósági fogházak.....	242
42. §.	II. Vizsgálati fogházak.....	244

Tizenharmadik fejezet.

43. §.	Börtönügyi politika.....	247
--------	--------------------------	-----

TÁRGYMUTATÓ.

- Absolute határozatlan tartamú szabadságvesztésbüntetések 73.
Absolut munkakényszer 174, 175.
Akaratszabadság 6.
Akkord munkaüzem 188, 191.
Amerikai Egyesült Államok 42.
Amsterdami javítóház 15, 16, 17,
Anglia 15, 16, 20, 23, 24, 30, 38, 39,
Angol fokozatos rendszer 31, 103.
Argentína 43
Átváltoztatása a szabadságvesztés-
büntetési nemeknek 60.
Auburni rendszer 30, 97.
Austria 13, 18, 20, 26, 27, 39.
- Bagno 18.
Beaumont 37.
Beccaria 26,
Belga börtönrendszer 92.
Belgium 34, 38, 39.
Bentham 24, 37,
Bérbeadási munkaüzem 186, 189.
Berengér 32.
Bérosztályrendszer 210, 252.
Bertillonage 143.
Beszámítása a vizsgálati fogságnak
72.
Beszámítást kizáró okok 84.
Beutalása az elítélteknek 132, 218.
Bírósági fogházak 242.
Biztonsági intézkedések 227.
Biztonsági őrizet 232.
Blatter für Gefängniskunde 41.
Blätter für Gefängniswesen 39,
Borromäuis Károly 18.
Bölöni Farkas Sándor 35, 37.
Börtönrendszerek 66, 90.
Börtönrendtartások 125.
Börtönügyi igazgatás 121.
Börtönügyi kongresszusok 37.
Börtönügyi múzeum 141.
Börtönügyi politika 247.
Börtönügyi reform 22.
Börtönügyi tanfolyamok 140,
Börtönügyi tudomány fogalma é-
feladata 1,
Börtönügyi tudomány helye a tud-
mányok rendszerében 2.
Börtönügyi tudomány jellege 3.
Börtönügy jelen állása 39,
Börtönügynek országos szervezete
125, 127.
Börtönügy története 8.
Bridwell 15.
Brockway 32.
Brügge-i javítóház 15.
Bulgária 40.
Bűnözés okai 4.
Büntetés jogalapja és célja 5.
Büntetéskiszabási rendszerek 71.
Büntettek osztályozása 226, 252
- Cayenne szigete 27.
Cellei fegyház 20.
Certified schools 31.
Chile 43.
Contract-system 186.
Cottage-system 237.

- Cray János 30.
 Crofton börtönrendszere 31, 104.
 Custoda honesta 57.
 Családi rendszer 236.
 Csillag László 36.
- Daktiloskópia 143.
 Dánia 40.
 Délamerikai államok 43.
 Demetz 32,
 Deportacio 11, 18, 27, 30, 32, 34.
 Deportáció kritikája 50.
 Differenciálása a szabadságvesztés-
 büntetési nemeknek 22, 57, 173,
 183, 214, 225.
 Dohány élvezete 63.
 Dologház 229.
- Egészségápolás 123, 148.
 Egyénítés 132, 158, 163, 207, 254.
 Elbocsátás 124, 152.
 Élelmezés 62, 123, 124, 147
 Elévülés 69, 82.
 Elhalálozás az elítélteknek 82.
 Elhalasztása a büntetés végrehajtá-
 sának 84, 122.
 Elítéltnél levő tárgyak elvétele 142.
 Elkülönítési börtönrendszer 26, 92.
 Elmírai javítóintézet 32, 114.
 Entreprise partielle 187.
 Eötvös József báró 35, 37.
 Északamerikai Egyesült-Államok 42.
 Eszterházy Ferenc gróf 27.
- Farm School 31.
 Fegyelem 159.
 Fegyelmi büntetések 66, 124, 160,
 212, 239, 245.
 Fegyelmi eljárás 124, 162.
 Fegyőrök 137.
 Fegyőrök kiképzése 139, 141.
 Fegyőrök szolgálati viszonyai 141.
 félbeszakítása a büntetés végrehaj-
 tásának 84, 123.
 Felmentés a munka alól 179.
- Feltételei a szabadságvesztésbünte-
 tések végrehajtásának 80, 123.
 Feltételes szabadságrabocsátás 31,
 67, 76, 118, 124, 154.
 Felügyelő bizottságok 136.
 Felügyelő személyzet 132, 137.
 Felügyelő személyzet kiképzése 139.
 Felvétel 123, 142..
 Fiatalkorúak büntetőjoga 31, 32, 228.
 Fiatalkorúak szabadságvesztésbünte-
 tése 228, 239.
 Finnország 42.
 Flicdner lelkész 33.
 Foglalkoztatása a letartóztatottak-
 nak 148, 239.
 Foglalkoztatási kényszer 177.
 Fokozatos börtönrendszer 31, 103,
 251.
 Franciaország 13, 20, 26, 32, 40.
 Fry Erzsébet 26, 37.
 Fueslin 37.
- Gályarabság 13.
 G'jnoralentreprise munkaüzem 186,
 189.
 Genfi Börtönrendszer 34, 98.
 St. Georgs-Fielde-i javítóintézet 25,
 Germán népjegok 12.
 Gorove István 35.
 Görögország 9, 40.
 Gályarabságba való elszállítás 32.
- Hajóvontatás 28,
 Hajviselet 64, 124.
 Hallgatási börtönrendszer 30, 35, 97
 Hamburgi fegyház 15, 17.
 Hanza városok 17.
 Határozatlan tartamú szabadság-
 vesztésbüntetések 72, 249.
 Haviland 29.
 Házi kezelési munkaüzem 188, 192,
 252.
 Házirend 125.
 Holttest sorsa 67.
 Holtendorff 37.

- Horváth Boldizsár 36.
 House of correction 15.
 Howard 22.
 Hulks 24.
- Igazgató teendői 134.
 Individualizáció 132, 158, 163, 20%,
 254.
 Industrial school 31.
 Intermediate prison 31.
 Ír fokozatos börtönrendszer 31, 104.
 Iskolarendszer 236.
 Istentisztelet 145, 219.
- Jagemann 37.
 Japán 43, 140.
 Javító-nevelés 228, 233.
 Javító börtönrendszer 32, 111.
 Jegyrendszer 24, 108, 211, 251.
 Jogai a letartóztatottnak 147.
 Jogereje a büntető ítéleteknek 81.
 Jogi következményei a szabadság-
 vesztésbüntetéseknek 68.
 II. József 22.
 Julius 37.
 Justinianus törvényei 12.
- III. Károly 21.
 Katorga 18.
 Kedvezmények 124.
 IX. Kelemen pápa 21.
 Keresztény egyház bíraskodása 12.
 Kezdpontja a szabadságvesztés-
 büntetéseknek 71.
 Kiképzése a tisztviselőknek és fegy-
 öröknek 140, 252.
 Kisebb létszámú letartóztatási inté-
 zetek 134, 242.
 Kiszabása a szabadságvesztésbünte-
 téseknek 60.
 Kiutasítás 68.
 Kodifikálása a börtönügynek 38, 12 i.
 Kollektív rendszer 235.
 Kolostorok börtönei 12.
- Kombinált börtönrendszerek 120.
 Könyvek használata 65, 123.
 Könyvtár 123, 223.
 Kötelességei a letartóztatottnak
 146.
 Közös elzárás rendszere 90.
 Központi igazgatása a börtönügynek
 127.
 Közveszélyes munkakerülők 227, 229.
 Közvetítő intézet 31.
 Krohne 37,
 Különleges letartóztatási intézetek
 226.
 Külvilággal való érintkezés 123, 149,
- XVIII. Lajos francia király 32.
 László király dekrétuma 14.
 Látogatások 64, 150.
 Látogatások a magánzárkákban 29,
 64, 123, 219.
 Lease-system 186, 189.
 Lelkész 135, 218.
 Letartóztatási intézetek szervezete
 130, 132, 241.
 Letartóztatottak alkalmazása a börtön-
 önk igazgatásában 138.
 Létszáma az egyes letartóztatási in-
 tézeteknek 130.
 Levelezés 65, 123, 150.
 Lucas 32, 37.
 Lugossy József 35.
 Lukács Móric 37.
 Luxemburg 40.
 Lynds Elam 30.
 Mabilion 25.
 Maconochie 24, 108.
 Magánelzárás a letartóztatás elején
 143.
 Magánelzárás rendszere 30, 32, 35,
 92, 29.
 Magánmunka 124, 175, 178.
 Magányrendszer 26, 92.
 Magyarország 13, 20, 34, 40.
 Maison de correction 15.
 Megkegyelmezés 82,

- Megkülönböztetése a szabadságvesztésbüntetési nemeknek 22, 57, 175, 183, 214, 225.
- Megrögzött büntetettek 227, 232.
- Megszólítás 66.
- Megválasztása az elítélt által végzendő munkanemnek 183.
- Mettray-i földművesiskola 32.
- Mexikó 43.
- Milbanki fegyház 30.
- Mittermaier 33, 37.
- Módosulása, a munkaidőnek és a munkapenzumnak 183.
- Monako 41.
- Montenegró 41.
- Montesquieu 26.
- Müncheni börtönrendszer 33, 101.
- Munkaidő 124, 181.
- Munkajutalom 61, 124, 239, 246, 252.
- Munkajutalom jogi természete 124, 205.
- Munkajutalom kiadásának módosítai 124, 125, 218.
- Munkajutalom létjogosultsága 202.
- Munka jutalom megállapításának módjai 124, 206.
- Munkajutalom megvonása 212.
- Munkakényszer 61, 124, 172, 245.
- Munkakényszer enyhítése 61, 179.
- Munkakényszer mellőzése 179.
- Munkapenzum 124, 182.
- Munkaüzemnemek 124, 185
- Munkaüzemnemek kritikája 189.
- Munkavezetők 132, 137.
- Napirend 144.
- Nemei a szabadságvesztésbüntetéseknél 57, 250.
- Németalföld 16, 17, 21, 38, 41.
- Nemei börtönügyi tisztviselők egylete 38, 41.
- Németország 13, 17, 20, 33, 38, 41
- nemzetközi börtönügyi kongresszusok 37, 38.
- Nemzetközi büntetőjogi egyesület 38.
- New-York 30, 32.
- Női tisztviselők 134, 139.
- Norfolk szigete 24.
- Norvégia 38, 41.
- Nürnbergi börtön 13, 15.
- Otermayer-féle börtönrendszer 33, 101.
- Olaszország 13, 21, 26, 37, 41.
- Olvasmány 65, 223.
- Open door system 237.
- Örize a letartóztatottnak 144.
- Oroszország 34, 42.
- Orvos 135.
- Osztályozás 21, 27, 252.
- Osztályrendszer 21, 34, 98, 236, 251.
- Panaszjog 148,
- Pnnoptikus építési rendszer 24, 29.
- Parole 118.
- Pafrcnáz 18, 26, 33, 154, 257.
- Pennsylvaniai börtönrendszer 25, 29, 92.
- Penn William 25.
- Pentonville-i börtön 24, 30.
- Peru 43.
- Philadelphiai börtönrendszer 25, 29, 92.
- Philadelphiai börtönügyi társaság 25.
- Philanthropic Society 24.
- Piece-price-system 188.
- Politikai jogok gyakorlásának felüggesztése 68.
- Portugália 42.
- Próbaidő 68, 78, 239.
- Progresszív börtönrendszer 31, 103,
- Public-account-system 188.
- Pulszky Ágost 37.
- Rabmunka 164, 252.
- Rabmunka jelentősége 165.
- Rabmunka kellékei 167.

- Rabmunka nevei 167.
 Rabmunka viszonya a szabad ter-
 meléshez 194.
 Rajna-westfáliai börtönügyi társa-
 ság 33.
 Raspelhaus 15.
 Redhill-i farmschool 25.
 Reformatory act 31.
 Reformatory-rendszer 32, 111.
 Reformatory school 31.
 Regie munkáuzem. 188, 192.
 Rehabilitáció 69.
 Relatív határozatlan tartamú sza-
 badságvesztésbüntetések 73.
 Relatív munkakényszer 174, 176.
 Relatív munkapenzum 182.
 Relegacio 11, 18.
 Rendelkezési jog a munkajutalomra
 213.
 Rendőri felügyelet alá helyezés 68,
 79.
 Revue pénitenciaire 40.
 Röder 37.
 Római jog 10.
 Románia 42.
 Rövidtartamú szabadságvesztésbün-
 tetések 45, 249.
 Ruha (saját) használata 63.
 Saját tárgyak használata 63, 124.
 San Marino 42.
 San Michele-i javítóintézet 21.
 Schedius Ferenc 35.
 Separate system 26, 92.
 Sértett igénye a munkajutalomra
 213.
 Sétaidő 63.
 Solitary system 26, 92.
 Sonnenfels 26.
 Spanyolország 42.
 Specialentreprise munkáuzem 187,
 189.
 Specializálása a letartóztatási inté-
 zeteknek 131.
 Spinhaus 15.
 Svájc 33, 42.
 Svédország 38, 42.
 Szabadban való tartózkodás ideje
 124.
 Szabadban végzendő munka 62, 169,
 181.
 Szabadságvesztésbüntetési nemek
 57, 250.
 Szabadságvesztésbüntetés kritikáj a
 44, 247.
 Szabadságvesztésbüntetés végrehaj-
 tásának feltételei 57, 80, 122.
 Szabadságvesztésbüntetés végrehaj-
 tásának helye 67.
 Szakállviselés 64, 124
 Szakiskolák 222.
 Szamosújvári fegyház 28.
 Száműzés 9, 10.
 Szegedi fegyház 28.
 Szellemi gyógyítás 123, 148, 218
 Személyi jogok korlátozása 123.
 Szemere Bertalan 35, 37.
 Szempci fenytőház 27.
 Szerbia 42.
 Szervezése az egyes letartóztatási
 intézeteknek 132, 251.
 Szigor enyhülése 66.
 Szigorítások szabadságvesztésbünte-
 téseknél 69, 251.
 Szolgálati viszonyai a tisztviselők-
 nek és fegyőröknek 141.
 Tallói fegyrintézet 27.
 Tanítás 124, 220, 241.
 Tanító 136.
 Tanyaiskola 31.
 Taposó malom 20.
 Társadalmi börtönrendszer 103.
 Tartama a szabadságvesztésbünte-
 téseknek 59, 71, 248.
 Tauffer Emil 36, 37.
 Theodosius törvényei 12.
 Tisztviselők 132.
 Tisztviselők értekezlete 136.
 Tisztviselők kiképzése 138, 140, 252,

- Tisztviselők szolgálati viszonyai 141.
 Tocqueville 32, 37.
 Törökország 42,
 Törvényhozási szabályozása a börtönügynek 38, 121,
 Továbbképző iskolák 221,
 Transportacio 18, 24, 26, 32.
 Treadmill 20.
 Tuchthuis-ok Németalföldön 16.
 Tullianum 10.
- Újkaledónia 32.
 Újrafelvétel 84.
 Ünnepnap napirendje 145.
- Val d'Yèvre-i földművesiskola 32.
 Vállalkozási munkaüzem 188, 191.
 Vallási gyámolítás 10, 11, 18, 123, 218.
 Varrentrapp 37,
 Vasárnap napirendje 145.
 Végpontja a szabadságvesztésbüntetésnek 72,
- Végrehajtás alól való mentességié a munkajutalomnak 124, 217,
 Végrehajtás elrendelése szabadságvesztésbüntetéseknél 81.
 Végrehajtással járó funkciók 86.
 Végrendelkezés munkajutalomra 217.
 Vegyes börtönrendszerek 120,
 Velence 13.
 Venezuela 43.
 Versenye a rabmunkának a szabad iparral szemben 18, 124, 194.
 Villain gróf 27.
 Vizsgálati fogság 244,
 Vizsgálati fogság beszámítása 72.
 Voltaire 26,
- Wiehern 37,
 Wineis 38.
- Zárkák nagysága 67.
 Zeleméri javítóintézet 36,
 Zsoldos Ignác 35,

A gyakrabban idézett forrásművek és folyóiratok.

(A forrásművek címeinek az idézésnél való rövidítése vastagabb betűvel van szedve.)

Ángyai, A magyar büntetőjog tankönyve, I. 1909,

Angyal, Büntetőjogi előadásai, I, kötet, Pécs, 1904-1906.

Aschaffenburg, Das Verbrechen und seine Bekämpfung, 1906.

Aschrott, Straiensystem und Gefängniswesen in England, 1887., ürgänzungsheit, 1896.

Ausserdeutscher Straigesetzbücher, Sammlung, Berlin, Guttentag.

Baer, A., Die Hygiene des Gefängniswesens, Jena, 1897.

Balogh, börtönügyi viszonyaink reformjához, 1888,

Balogh, Fiatalkorúak es büntetőjog, 1909.

Barrows, S. J., Prison systems of the United States, Washington, 1900.

Behringer, Die Gefängnisschule, Tübingen, J, C, B, Mohr, 1901.

Birkmeyer, Strafe und sichernde Massnahmen im Vorentwurf, 1910.

Blätter iür Geiängniskunde, Heidelberg, 1865 óta,

Blätter iür Geiängniswesen, Wien, Verlagsbuchhandlung Karl Konegen, 1910 óta.

Bünügyi Szemle, 1912 óta.

Cuche, P., Traité de science et de legislalion pénitentiaire, Paris, 1905,

Deutsche Strafrechtszeitung, Berlin, 1914 óta,

Engelberg, A büntetendő cselekmények megelőzése különös tekintettel a patronagera, 1909.

Fiatalkorúak kriminalitása ellen való küzdelem Magyarországon, Budapest, 1905.

Finkey, A börtönügy jelen állása és reformkérdései, 1904.

Finkey, Büntetési rendszerünk egyszerűsítése, 1904.

Finkey, A magyar büntetőjog tankönyve, 1914.

Finkey, A fiatalkorúak büntetőjoga Észak-Amerikában, 1913.

Finkey, Szabadságbüntetéseink reformjához, 1900.

Freudenthal, Amerikanische Kriminalpolitik, 1907.

Freudenthal, Die staatsrechtliche Stellung des Gefangenen, Jena, Verlag von Gustav Fischer, 1910.

Freudenthal, Geängnisrecht und Recht der Fürsorgeerziehung, Enzyklopädie der Rechtswissenschaft, 1914., Band V., 75-113.

Garraud, R., Précis de droit criminel, Paris, 1907,

Gennat, Georg, Das Strafsystem und seine Reform, Hamburg, 1905.

Goldschmidt, Strafen und verwandte Massregeln unter Berücksichtigung der dan Inhalt der Strafe bestimmten Grundsätze des Strafvollzugs, Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechtes, Allgemeiner Teil, IV. kötet, Berlin, 1908.

Harris, Principles of the criminal law, London, 1912.

Hartmann, Die Strafrechtspflege in Amerika, 1906.

Heilborn, Die kurz2 Freiheitsstrafe, 1908.

Heimberger, Zur Reform des Strafvollzuges, Leipzig, 1905.

Helle, Ludwig, Der heutige Stand der Ansichten über Wert und Wirkung der Einzelhaft, Göttingen, 1912.

Henderson, Modern prison systems, Washington, 1903.

Herr, Paul, Das moderne amerikanische Bessersystem, Stuttgart, 1907.

Hinter Schloss und Riegel, München, Verlag von Albert Langen, 1910.

Hintrager, Oscar, Amerikanisches Gefängnis-, und Sirafenwesen, Tübingen, 1900.

Holtzendorî, Die Deportation als Strafmittel, 1859,
Holtzendorî-Jagemann, Handbuch des Gefängniswesens, Hamburg, 1888,

Howard, William, Über Gefängnisse und Zuchthäuser, übersetzt von Wilhelm Köster, Leipzig, Weygandsche Buchhandlung, 1780,

Irk Albert, A büntetôjog átalakulása, Kolozsvár, 1915,

Jakobs, Die Besserung des Verbrechers und die Bekämpfung des Verbrechens in und ausser dem Gefängnisse, Düsseldorf, Verlag von L. Schwamm, 1889.

Jogállam, 1902 óta.

Jogtudományi Közlöny, 1866 óta.

Julius, Vorlesungen über Gefängniskunde, Berlin, 1828.

Kenny, Outlines of criminal law, Cambridge, 1913,

Klein, Alexander, Die Vorschriften über Verwaltung in den preussischen Justizgefängnissen, 3- Auflage, Berlin, 1914.

Kriegsmann, Einführung in die Gefängniskunde, 1912,

Krohne, Lehrbuch der Gefängniskunde, Stuttgart, 1889,

Krohne, Die Organisation des Gefängniswesens, 1868.

Langer, Georg, Der progressive Strafvollzug in Ungarn, Kroatien und Bosnien, Berlin, 1904.

Leitmaier, Viktor, Österreichische Gefängniskunde mit Berücksichtigung des ausländischen Gefängniswesens, Wien, 1890.

Lenz, Adolf, Die anglo-amerikanische Reformbewegung im Strafrecht, Stuttgart, 1908.

Leonhard, Die modernen Strafrechtsideen und der Strafvollzug, Leipzig, 1910.

Leppmann, Friedrich, Der Gefängnisarzt, Berlin, 1909.

Leuss, Hans, Aus dem Zuchthaus, Berlin. Verlag von J. Rade, 2. Auflage, 1903.

Liszt, Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge, 1905,

- Liszt, Lehrbuch des deutschen Strafrechts, 20, Aul läge, 1914.
- Maconockie, Verbrachen und Strafe, Das Markensystem, über setzt von H. Wülsten, Frankfurt a. d. O., Kosky & Co., 185L
- Magyar börtönügy és az országos letartóztatási intézetek, Budapest, 1905.
- Mittermaier, Der gegenwärtige Zustand der Geängnisfrage, 1860.
- Mitfërmaier, Die Gelangnisverbessening, 1858.
- Polüitz, Paul, Strafe und Verbrechen, Aus Natur und Geisteswelt, 1910,
- Priais, Adolphe, Science pénale et droit positif, Bruxelles, 1899.
- Pulszky Ágost és Tauffer Emil, A börtönügy múltja, elmélete, jelen állása, különös tekintettel Magyarországra, Pest, 1867.
- Riecke. Strafanstalten für jugendliche Verbrecher, 1841.
- Saleilles, L'individualisation de la peine, Paris, 1909.
- Schmidt, Richard, Die Aufgaben der Strafrechtspflege, Leipzig, 1895.
- Sichart, Die Freiheitsstrafe im Anklagezustand und ihre Verteidigung, Heidelberg, 1904.
- Stade, Gelängnisbilder, Leipzig, Dörffling & Franke, 1902.
- Stade, Der politische Verbrecher und seine Gefängenshaft, Leipzig, Dorf fling & Franke, 1905.
- Stoos, Lehrbuch des österreichischen Strafrechts, 2. Auflage, Wien, 1913.
- Straigesetzgebung der Gegenwart in rechtsvergleichender Darstellung, B₂rlin, L kötet 1894., IL kötet 1899.
- Struve, Die strafrechtliche Behandlung der Jugend in England, Berlin, 1914.
- Treu, Max, Der Bankrott des modernen Strafvollzugs und seine Reform, Stuttgart, 1904.
- Vámbéry, Büntetőjog, I. 1913.

Vambéry, Büntetőjogi követelések, 1900.

Vargha, Julius, Die Abschaffung der Straf knechtschaft. Graz, 1896-97.

Vidal, Georges, Cours de droit criminel et de science pénitentiaire 2, 5. ed., revue par Joseph Magnol, Paris, 1916

Vorschläge zu einem Reichsgesetz über den Vollzug der Freiheitsstrafen und sichernden Massnahmen, Heidelberg, 1913.

Wach, Die Reform der Freiheitsstrafe, Leipzig, 1890.

Wachenfeld, Strafrecht, Enzyklopädie der Rechtswissenschaft, 7. Auflage, 1914., V. kötet, 3-74. oldal.

Wagner, Die Strafinseln, Stuttgart, 1904.

Wahlberg, Das Princip der Individualisirung in der Strafrechtspflege, 1869.

Wichern, Zur Gefängnisreform, Hamburg, 1905.

Wines, Frederick Howard, Punishment and reformation, New-York, 1910.

Winter, Die New-Yorker staatliche Besserungsanstalt zu Elmira, Berlin, Verlag von Georg Reimer, 1890.

Wulffen, Reformbestrebungen auf dem Gebiete des Strafvollzuges, Dresden, 1905.

Wirth, Die neuesten Fortschritte des Gefängniswesens, 1844.

Yamaoka, Grundzüge der Strafpolitik, Leipzig, 1909

Zettschrift, für die gesammte Strafrechtswissenschaft, 1880 óta.

Első fejezet.

Bevezetés.

1. §. A börtönügyi tudomány fogalma, feladata és jellege

Irodalom: Angyal, A magyar büntetőeljárás jog tankönyve, 1915., 6-13, – Aschaffenburg 1-11. – Cuche 47-64 – Fakey, Büntetőjog 1-14. Finkty, Börtönügy 5-33. – Freudenthal 78-83. – Gareis, Enzyklopädie und Methodologie der Rechtswissenschaft, Giemen, 1913., 197. s köv. old. – Hollzendorf-Jagemann I. 1-34. – Krohne 201-203. – Kriegsmann 99. s köv. old. – Vámbéry, Büntetőjog I. 1-34. sköv. old.- Wlassics, Jogtudományi Közlöny, XXXIX. 421.

I. A börtönügyi tudomány a szabadságvesztés büntetések rendszerével, a szabadságvesztésbüntetések végrehajtásának módozataival, ennek minden részletével foglalkozó tudomány.

A börtönügyi tudomány felöleli a büntettek ellen vezetett küzdelemnek csaknem egész taktikáját.

A börtönökön, mint sajátképpen büntetésvégrehajtási intézeteken kívül vannak azonban olyan intézetek is, amelyek a börtönökhöz hasonló célokat szolgálnak, mint a büntető eljárás alatt álló vizsgálati foglyok, a nevelés és javítás végett állami gondozás alá vett fiatalok, a munkakerülők, a közveszélyes elmebeteg, a munkaképtelen csavargók stb. befogadására szolgáló intézetek. Ezek tekintetében különbséget kell tennünk.

Bármilyen jellegű szabadságvesztésbüntetés, a munkaképes közveszélyes munkakerülők dologházi őrizetének, a többszörös visszaeső, megrögzött büntettek biztonsági őrzete, a fiatalok javító-nevelésének, s végül a vizsgálati

fogságnak végrehajtásával kapcsolatos rendszabályok, vagyis a szabadságvesztésbüntetések felül a most jelzett biztonsági és javító-nevelési intézkedések végrehajtása során felmerülő kérdések, az ily célokat szolgáló intézetek berendezésének tárgyalása, az ilyen intézetekbe utalt egyénnel való bánásmódnak megállapítása a börtönügyi tudomány feladatát képezi. Ellenben a közveszélyes elmebetegek, gyengeelméjű és iszákos büntettek, munkaképtelen csavargók, az elhagyott vagy környezetükben züllésnek indult gyermekek elhelyezésével kapcsolatos kérdések tárgyalása, a velük való bánásmód megállapítása a börtönügyi tudomány feladatán kívül fekszik. Míg a közveszélyes elmebetegek, a gyengeelméjű és iszákos büntettek gyógyletartóztatásával, valamint a gyermekkorban levők gyermekmenhelyben való elhelyezésével kapcsolatos kérdések tárgyalása az orvostudomány körébe tartozik, – addig a szerencsétlen munkaképtelen csavargók elhelyezésével kapcsolatos kérdések megvitatása inkább az emberbarát feladatai képezi.

A börtönügyi tudomány feladata tehát azokat a törekvéseket ismertetni és kritikailag méltatni, amelyek a szabadságvesztésbüntetések és – a fentebb mondottak szerint – feladata körébe tartozó biztonsági és javító-nevelési intézkedések végrehajtása során ezeknek célja megvalósítására irányulnak.

Foglalkoznunk kell a börtönügyi tudománynak a **tudományok rendszerében elfoglalt helyével** is. A börtönügyi tudomány a büntetőjognak egyik külön ágát képezi, A büntető jogtudományok (gesamnte Straf rechtswissenschaft, sciences pénales) körébe három különálló tudomány: az anyagi büntetőjog tudománya, a büntetési eljárás jog tudománya és a büntetésvégrehajtásjog tudománya tartozik. A legutóbbinak képezi a börtönügyi tudomány – az egyéb büntetési eszközökre (pénzbüntetés, erkölcsi büntetések, elkobzás stb.) vonatkozó disciplinák mellett – önálló ágát.

A börtönügyi tudomány teljes joggal követelheti magának a büntető jogtudományok körében az önállóságot,

hiszen éppen a büntetésvégrehajtási, a börtönügyi kérdések jó vagy rossz megoldásán fordul meg a büntetőtörvényozás és büntetőigazságszolgáltatás eredménye.

II. Vita folyik a **börtönügyi tudomány jellegére** nézve, hogy jogi tudomány-e az vagy sem? Bár igaz, hogy a börtönügyi tudomány sokban határos a paedagógiával, a természettudományokkal: orvostudománnyal, építészettel, vagyis ezek mind segédtudományai, – mégis a börtönügyi tudomány jogtudománynak minősítendő. Jogi jellege mellett szól, hogy célja a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során felmerülő jogi viszonyokat (például: fegyelmi büntetések alkalmazása, a letartóztatottak levelezésére vonatkozó levéltitok, munkájuk gyümölcsének hova fordítása stb.) szabályozni. S nem változtat jogi *jellegén* az a körülmény sem, hogy a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során felmerülő technikai kérdések megoldása végett más tudományok (mint építészet, orvostudomány, hittudomány) segítségére ráutalva vagyunk.

A börtönügyi tudomány művelésénél szembeötlő jelenség annak nemzetközi, kozmopolitikus jellege, aminek okáit abban kereshetjük, hogy a hasonló műveltségi és gazdasági tokon levő nemzetek a kriminalitás elleni küzdelemben hasonló megtorlási és megelőzési eszközöket alkalmaznak. A börtönügyi tudománynak ezt a nemzetközi jellegét a nemzetközi börtönügyi kongresszusok juttatják találón kifejezésre.

2. §. Alapvető kérdések.¹

Irodalom: Achaffenburg. – Angyal, Büntetőjog I. 1-11, 39-17, 375. – Birkmeyer. – Concha, Politika, I. kötet: Alkotmánytan, 1907, 14. s. köv., különösen 22. old. Cuche 1-46. – Dallemagne, Les theories de la criminalité, Paris. – Darvai Dénes, Az akarat-szabadság kérdésének gyakorlati fontossága a büntetőjogban, Buda-

¹ Szükségesnek tartjuk az állásfoglalást azokban az alapvető kérdésekben, amelyeknek mikénti megoldása egész rendszerünk felépítésére kihatással van; ilyenek: a bűnözés okai, a büntetés jogalapja és célja, és az akarat-szabadság problémája.

pest, 1910. – Friedmann Ernő, A határozatlan tartamú ítéletek, 1910. – Finkey, Büntetőjog 1-50, 163, 378-380. – Finkey, Szabadságbüntetéseink. – Holtendorff-Jagemann I. 1-34, – Irk, Kriminológia, 1912. – Klippel, Determinismus und Strafe, Zeitschrift, X. 534-573. – Liszt, Aufsätze I. 126. – Liszt, A jövő büntetőjoga, Jogászegylet! értekezések, 1892. – Lipps, Das Problem der Willensfreiheit, Aus Natur und Geisteswelt, 1912. – Leonhard. – Mayer, Max Ernst, Die schuldhafte Handlung und ihre Arten im Strafrecht, 1901. – Petersen, Der Determinismus und die Verantwortlichkeit der Menschen für ihre Handlungen, Zeitschrift XXVII. 73 90. – Pikler, A büntetőjog bölcelete, 1908. – Schmidt. – Sichert, Vergeltungsstrafe und Schutzstrafe, Zeitschrift, XXVII, 552-563. – Tarde, Összehasonlító tanulmányok a kriminológia köréből, fordította Lengyel Aurél, Budapest, 1908. – Vámbéry, Büntetőjog 1-63, – Vámbéry, Büntetőjogi követelések 1-7. Vargha I. 269-359, II. 119-276. – Wines 223-280. – Wulf fen 11. s köv. old. – Wachenfeld 6. s köv. old. – Yamaoka.

I. A bűnözés okainak kutatása a kriminalaetiologia feladata.

A kriminalaetiologia kutatásainak és megállapításainak eredménye az, hogy a bűnözés a bűnös személyiségében rejlő, és személyiségén kívül fekvő okok kölcsönös hatásának folyamánya.

A büntetett személyiségében fekvő, egyéni belső okok például: a büntetett testi és lelki tulajdonságai, értelmisége, műveltsége, erkölcsi fölfogása, az átöröklött és szerzett hajlamok,

A büntetett személyiségén kívül fekvő, külső okok például: a büntetett társadalmi helyzete, környezete, foglalkozása, gazdasági helyzete, – továbbá a cselekvő ember akaratelhatározását és cselekvését befolyásoló természeti, égövi tény azok.

Az emberek alaptermészetükre nézve nagyban egyenlők, képességgel bírnak a jóra, rosszra egyaránt. A most jelzett tényezők azok, amelyek az emberekben a jó vagy rossz tulajdonságokat érvényre juttatják. Hogy ezek a tényezők milyen hatást gyakorolnak a kriminalitásra, hogy milyen az okozati összefüggés közöttük és a kriminalitás között, ma még megfejtve nincs.

II. A büntetés jogalapja és célja mindenekelőtt a társadalmi rend fentartásának szükségében leli magyarázatát.

Amennyiben a társadalom a jogrendet megóvni akarja, elkerülhetetlen olyan eszközökről gondoskodni, amelyek a jogrend megsértőinek megfékezésére és a jogrend további megsértésének megelőzésére szolgálnak; ezen eszközök egyike a büntetés. A büntetés jogalapja tehát a társadalmi rend fentartásának szüksége. A büntetést azonban csak akkor és úgy szabad alkalmazni, amint azt a célszerűség kívánja. A büntetés alkalmazását a cél gondolata mérsékli és szabályozza.

A büntetés célja pedig a megtorlás, az elrettentés, a megjavítás és a megelőzés.

Az elrettentés céljának megvalósítása függ a büntetési eszköz intenzitásától. Mentül inkább fogja a büntetés az elítélt szabadságát, megélhetését, társadalmi és gazdasági helyzetét befolyásolni, annál nagyobb lesz a büntetésnek elrettentő hatása. Talán ez okból is az alacsonyabb társadalmi osztályokhoz tartozók inkább hajlanak bűncselekmények elkövetésére, mert rájuk nézve a büntetés következményei általában kisebbek.

Hogy a büntetés által az embereket gyökeresen megjavítani nem tudjuk, vagyis, hogy nem tudjuk őket olyanokká átalakítani, hogy a jövőben büntetendő cselekmények elkövetésétől teljesen tartózkodjanak, kétségtelen; ezt a visszaesésre vonatkozó statisztikai adatok a legjobban igazolják. A törekvés tehát nem is irányulhat oda, hogy a kriminalitás teljes megszüntetését megkíséreljük; a törekvés kizárólag csak arra irányulhat, hogy a kriminalitást lehetőleg szűk határok közé szorítsuk.

S a büntetésnek, mint a bűncselekmény következményének az emberekben élő tudata az, amit általános megelőzésnek szoktak nevezni. A büntetésnek a különös megelőzésre irányuló célja pedig a büntetésnek a bűncselekmény Megisméltésében való meggátlására irányul.

Felmerül az a kérdés, hogy azokkal szemben, akik a büntetés által való megjavítására remény egyáltalá-

ban nincs, az alkalmazandó rendszabálynak célja mi legyen? Ezekkel szemben a megelőzés, a társadalomnak további jogsértő cselekményétől való biztosításának a gondolata és célja lép előtérbe; velük szemben a rendszabály biztonsági rendszabály jellegével bír. Még megoldatlan az a kérdés, hogy meddig terjedjen a büntetés köre, és hol kezdődjék a biztonsági rendszabályok területe, A határvonalat csak a cél szempontjából (megjavítás – megelőzés) vonhatjuk meg; úgy amint azt Liszt szavai kifejezik, hogy a büntetésekkel szemben teendő intézkedés célja: javítás a javulásra képesekkel szemben, elrettentés azokkal szemben, akik javulásra nem szorulnak és ártalmatlanná tétel a javíthatatlanokkal szemben.

A büntetés végső célja tehát a büntetendő cselekmények megtorlásán kívül abban áll, hogy az általános jogrend biztosítsa. S ezt a célját akkor fogja leginkább megvalósítani, ha a társadalmi védelem legnagyobb fokát a büntetés végrehajtása által okozott egyéni szenvedés legkisebb fokával egyesíteni tudja.

III. A büntetésnek előfeltétele, alapja és mértéke a bűnösségtől függ. Bűnösség nélkül nem állapítható meg sem a büntetés, sem pedig a büntetés súlya, nagysága, tartama. A büntetés alkalmazásának előfeltétele tehát a bűnösség; a bűnösség megállapításának egyik előfeltétele azonban az, hogy a büntetésnek elbírálás alá kerülő cselekménye öntudatos legyen. Csak az az ember vonható felelősségre, akinek cselekménye saját akaratelhatározásának folyománva, S ilyképpen aztán felszínre kerül **az akarat szabadság problémája.**

A mai büntetőjognak alapvető feltételét képezi az a feltevés, hogy a bűnelkövetőknek bűnös cselekményükre vonatkozó elhatározásuk bizonyos fokig szabad akaratuknak folyománya.

Ez azonban nem jelenti azt, mintha az emberi akarat abszolút függetlenségben volna az események láncolata közepében; hogy tehát az esetben, ha a körülmények a legcsekélyebb változás nélkül ismétlődnének, az ember mást

akarhatna másodszor, mint először. Hanem jelenti azt hogy az ember akarata relative szabad, azaz csak bizonyos tényezők által van korlátozva; e korlátokon belül azonban az egyén öntudatos elhatározással szabadon cselekedhetik. A testileg-lelkileg ép ember eszes és erkölcsi természettel bíró lény lévén, képessége van arra, hogy beláthassa a iót és a rosszat, megkülönböztethesse az emberi társadalomra helyes és helytelen cselekedeteket, ezenfelül van kisebb vagy nagyobb erkölcsi ereje, mely szerint bizonyos mértékben képes ellentállani rossz hajlamainak, és képes a jó, tisztességes, becsületes életre törekedni. Szóval nem egyedül, nem kizárólag az akarat határozza meg a cselekvést, hanem a motívumok és a jellem gyűjtőneve alatt összefoglalt egyéb tényezők is befolyanak ebbe.

Ezeknek a korlátoknak elismerése csak azt jelenti, hogy az okozatossági törvény az emberi cselekvésre is áll, hogy bizonyos körülmények között bizonyos akarás bekövetkezése valószínű, hogy az akaratelhatározásra a külső körülmények is befolyással vannak. Ezért azonban a büntetésben ne lássuk a társadalmi viszonyok által ellenállhatatlanul kényszerített akaratnélküli bábót, hanem az eszes és erkölcsi lényt, aki öntudattal és akarattal elkövetett cselekményeinek következményeit elviselni köteles.

Az okozatossági törvény és az akarat szabadság elve nem összeférhetetlenek.

Második fejezet.

A börtönügy története.

Irodalom: Angyal, Büntetőjog I. 13-38. -- Angyal, Előadásai 380-381. -- Aschrott, Strafsystem. -- Barrows 140. s köv. old. -- Bozóky Alajos, A börtönügy legújabb haladásai, különös tekintettel Magyarországra, Pest, 1867. -- Blatter XVIII. 1, 138, XXVIII. 166, XLVII. 426. -- Baer 5-16. -- Behringer 1-101. -- Cuche 295-345. -- Dombovány, Fenyítő eljárás és büntetési rendszer Pestmegyében a XIX. század első felében, 1906. -- Engelberg 71-73. -- Finkey, Büntetőjog 51-88. -- Finkey, Börtönügy 9-33. -- Freudenthal 53-91., 110. -- Frauenstädt cikke, Zeitschrift X. 1-35. -- Fiatalkorúak kriminalitása 55-72, -- Holtzendorff 1-570. -- Holtzendorff-Jagemann I. 79-379. -- Hajnik Imre, Egyetemes európai jogtörténet, 1899, 104, 380. s köv. old. -- Howard. -- Hacker Ervin, A rabmunka, 1916... 3-24, -- Hoppel, Beiträge zur Geschichte der Freiheitsstrafe, Zeitschrift XVIII. 419-494, 608-666. -- Julius. -- Krauss, Im Kerker vor und nach Christus, Freiburg, 1895. -- Krohne 1-203. -- Kriegsmann 1-98. -- Korn, Ist die Deportation unter den heutigen Verhältnissen als Strafmittel praktisch verwendbar? Berlin, 1898. -- Krohne, Der gegenwärtige Stand der Gefängniswissenschaft, Zeitschrift, I. 53-92. -- Liszt, Lehrbuch 259-263. -- Leonhard 1-13. -- Leitmaier 151-204. -- Lenz 7-68, 201-214, 229-260, 269-288, -- Maconochie. -- Magyar börtönügy 3-214. -- Mittermaier, Gefängnisfrage. -- Mittermaier, Gefängnisverbesserung. -- Mommsen, Römisches Strafrecht, 1899. -- Pauler, Büntetőjogtan, Pest, 1872. -- Prins 416-427, 431-446, 573-576. -- Politz 4-40., 108. s köv. old. -- Pulszky-Tauffer. -- Rosenfeld, Zur Geschichte der ältesten Zucht-Häuser, Zeitschrift, XXVI. 1-18, XXX. 806-811. -- Riecke. Rosenfeld, Verschickung freiwillig auswandernder Insassen der Gefängnisse von Mecklenburg nach Brasilien in den Jahren 1824 und 1825, Zeitschrift XXIV. 412-425. -- Rosenfeld, Die staatliche Fürsorge für die entlassenen Straf-

gefangenen in Preussen, Zeitschrift, XXV 152-190. – Stephen, Handbuch des englischen Strafrechts, übers, von Mühy, Göttingen, 1843. – Stoops 36. s köv. old., 202. – Struve 10-37. – Schmidt 236-244. – Streng, Ein Beitrag zur Entwicklung der Freiheitsstrafe in Deutschland, Zeitschrift, II. 215-231. – Timon Ákos, Magyar alkotmány és jogtörténet, 1903, 408. s köv. old. – Tóth Lőrinc, Emlékezések a nemzetközi börtönügyi kongresszusra Rómában 1886 (nov. 16-24.), 1886. – Vajna Károly, Hazai régi büntetések, 1906. – Vámbéry, Büntetőjog 64-112. – Wiehern. – Wines 120-131. – Würth. – Yamaoka. – Az 1840; V. t.-c. által kapcsolatban levő büntető és javító rendszer behozása iránt véleményadás végett kiküldött országos választmány jelentése, Buda, 1843. – Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye, 1896-1906. – Corpus Juris Hungarici. – Hals oder Peinliche Gerichtsordnung Kaiser Karls V. vom Jahre 1533. Ausgabe von Philipp Reclam.

3. §. A börtönügy története a XVII. századig.

I. A szabadságvesztés magyar már a legrégebb idők óta szerepelt elvéve a büntetőigazságszolgáltatásban, így Egyiptomban, majd a római jogban, szerepe azonban felette szűk korlátok közé volt szorítva, amennyiben inkább csak mint biztonsági intézkedés a büntetett személyének a büntető per során és az ítélet végrehajtásáig való biztosítására szolgált.

A mai értelemben vett szabadságvesztésbüntetés az újkor találmánya, s a büntetési rendszerekben elfoglalt kiváltságos helye az utolsó három évszázad történeti fejlődésének az eredménye. A középkorban a halálbüntetés és a testi büntetések képezték a legfontosabb büntetési eszközöket, es csak a XVII. századtól kezdve léptek a szabadságvesztésbüntetések lassan-lassan előtérbe és váltak mindinkább^a büntetési rendszereknek legfontosabb alkotórészeivé, azt lehetne mondani gerincévé.

II. A régi Görögországban szabadságvesztésbüntetés alkalmazása alig dívott. A börtön – így Sokrates idejében is – inkább csak a halálra ítéltet őrizetére szolgált arra az időre, amíg a halálos ítéletet rajtuk végrehajtották. Mint szabadságkorlátozó büntetés a száműzés szerepelt, amely

eleinte önkéntes menekülés volt a halálbüntetés végrehajtása előtt, s csak később a politikai pártviszályok hatása alatt fejlődött ki valóságos büntetéssé.

A római jog – Mommsen szerint – a szabadságvesztésbüntetést a szabad polgárral szemben nem engedte alkalmazni; ellenben a nem szabad, vagy a nem teljesen szabad egyének bizonyos esetekben szabadságuktól meg voltak foszthatok. Ezek a szabadságvesztésbüntetést megállapító ítélet jogerőre emelkedése után az állam tulajdonába kerültek, s ezeket – szemben a többi az állam tulajdonát képező rabszolgákkal – *servus poenae* névvel jelölték meg. Elítéltetésük folytán a családjukhoz való kötelék, valamint házasságuk is megszűnt, vagyonuk az államé lett. A római jog ismerte még a bányamunka-büntetést is, amely a halálbüntetés után a legsúlyosabb büntetés volt, s életfogytiglani tartamra szólt. A bányamunkára ítélt baját felerészben rövidre nyírták, láncba verték. Tíz év kitöltése után az elítélteket, amennyiben munkára már képtelenek voltak, rokonaiknak adták ki. Ez a büntetés is csak a nem teljesen szabadokkal szemben volt alkalmazható; egyébként nemre és korra való tekintet nélkül szabták ki.

Livius nyomán tudjuk, hogy Rómában harmadik királyának idejében a piacon kényszervár (*robur*) épült börtön céljaira. Egyik tipikus börtöne pedig a Tullianum volt, egy körülbelül tizenkét láb mélységű úr, amelybe Jugurthát és Lentulust, Catilinának egy hívét, helyezték el; az előbbit, hogy ott a hideg és éhség következtében tönkre menjen, az utóbbit pedig, hogy ott megfojtsák. A Tullianumba kerültek azok is, akik a hatóságokkal szemben erőszakoskodtak, hogy a jövőben a rendet többé ne zavarhassák. Ide kerültek a fizetésképtelen adósok is, hogy személyük a hitelező számára biztosítva legyen. S ide kerültek – elsősorban – a vizsgálati foglyok.

Rómában szabadságbüntetés gyanánt nagyobb mértékben a bűnösöknek távoli tartományba való szállítása is dívott. Kezdetben azokat küldték száműzetésbe, akik a val-

lási oltalomban részesülő személyeket vagy szüleiket bántalmazták. A száműzött elveszítette Rómában a polgárjogot, ott hajlékot nem nyerhetett (aquae et ignis interdictio) és kénvtelen volt Rómát elhagyni. Később a száműzés alkalmazásának tere mindinkább tágult. Gabinus konzul ideje (Kr. e. 58.) óta száműzés helyének kijelölése dívott. Augustus irdsjében a lex Julia de adulteriis et stupris intézkedett a házasságtöröknek bizonyos kijelölendő helyre való száműzéséről, S hasonlóan jártak el a politikailag gyanúsakkal szemben bírói ítélet nélkül; a száműzésnek ez az alakja volt a relegatio.

Az aquae et ignis interdictio-nak a relegatio-val való egyesítéséből származott a rómaiak deportatio-ja. Ugyanis a császárság kialakulása folytán a provinciákba való száműzés elveszítette büntetési jellegét. Ezért a deportált számára lehetőleg kellemetlen tartózkodási helyet rendszerint valamely szigetet jelöltek ki, a deportáltak elszállítása katonai őrizel alatt láncba verve történt; ezenfelül elkobozták a deportált vagyonát.

Ulpianus, Paulus, Marcianus és Pomponius idejében a száműzés intézménye mind inkább kiépült, s a súlyosabb deportacionak az enyhébb relegatiótól való megkülönböztetése is határozottabb lett. A későbbi időkben a deportacioval járó szigor mindenkoron az uralkodótól függött; a száműzetés helyének kijelölése is az ő hatáskörébe tartozott.

A mai értelemben vett szabadságvesztésbüntetést a római jog tehát alig ismerte, Rómában is a börtön inkább csak biztonsági intézkedés gyanánt jött számba, hogy a büntető eljárás alá vont egyének és a halálra ítélték kéznél legyenek és szökésük lehetlenné tétessék.

HL A mi időszámításunk szerinti első évszázad végéig aránylag csekély volt a börtönök száma. A szabadságvesztésnek mint büntetésnek alkalmazása Kópiában egyidejűleg történt a kereszténységgel. Ekkor kezdték először – nagyobb keretekben cikkben a szabadságvesztést a keresztényekkel szemben alkalmazni, hogy őket általa megtérésre és a keresztény hittől való elszakadásra bírják. Ilyképpen

sok ezer ember került a börtönökbe, s a börtönöknek tulleltése folytán állapotuk tetemesen rosszabbodott. Csak később a kereszténység elterjedésével javult némileg állapotuk, történt gondoskodás a letartóztatottak testi és lelki jólétének gondozásáról, a férfiaknak a nőktől való elkülönítéséről. Zsinatok (így a 325-iki niceai), konzíliumok (így a 253-ban Kárhágóban Cyprián elnöklete alatt és 549-ben Orleansban tartott) a püspököknek és papoknak kötelességévé tették, hogy időközönként a börtönökbe ellátogassanak, a letartóztatottaknak lelki épüléséről gondoskodjanak s a szabadulóknak segítségére legyenek; és pedig az általuk elkövetett bűncelekményre való tekintet nélkül.

Theodosiusnak 435-iki, és Justinianusnak 529-iki törvényei¹ pedig elég részletesen szabályozzák a letartóztatottakkal való bánásmódot, ezek gátat szabnak minden a letartóztatottakkal szemben helyt fogható önkénynek, s a papok mailett a bírának is kötelességévé teszik, hogy a börtönöket és letartóztatottakat meglátogassák és állapotukat ellenőrizzék,

IV. **A középkori** európai törzsélet és törzsszervezet korában a büntetőbíráskodásban a szabadságbüntetésekkel felette ritkán alkalmazták. A germán nép jogok idejében is az elzárást nem büntetésül, hanem vizsgálati fogság gyanánt alkalmazták, biztosítani akarván a sértettet, illetve a közhatalmat, hogy a bűntevő elégtételt adjon.

Csak a keresztény egyház bíráskodásában találjuk – már a 4. század óta – a kolostorszerű dologházba való utalást, amely rendszerint munkakötelezettséggel volt egybekötve, Eleinte ezt csak a kolostorokban levőkkel szemben alkalmazták. Később, a 6. századtól kezdve, a klerikusokkal szemben is alkalmazták. Szigorú, sokszor évekre terjedő, sőt életfogytiglani élelemmegszorítással (kenyér és víz) volt szigorítható. Eleinte a kolostorokban levő börtönökben hajtották végre, csak III. Ince pápa (1198-1216.)

¹ Ezek eredeti latin szövegét lásd; Julius 288-289.

óta hajtották végre a kolostoroktól különálló épületekben. Fejlődésének harmadik időszakában a szabadságvesztésnek ez a formája a hívőkre is kiterjedt; bár rajtuk is ugyanazokban a börtönökben hajtatott végre, mégis velük szemben a végrehajtás jóval szigorúbb volt.

Olaszországban, hol a börtönök vizsgálati fogságon ielül az adósok börtönéül és ritkán szabadságvesztésbüntetések végrehajtására is szolgáltak, a börtönök igazgatása sok helyütt az egyházi hatóságokra volt bízva,

Németországban némelykor olyan esetekben alkalmazták az elzárást, midőn a kiszabott pénzbüntetés nem volt behajtható. A börtönök állapota, úgy mint akkortájt kevés kivétellel mindenütt, borzalmas volt; a helyiségek kicsinyek és dohosak voltak, berendezésük a legjobb esetben nyers fapadból állt, tisztántartásukról gondoskodás nem történt, az élelem hiányos volt. Sok helyütt a várak, város-házak (így például Nürnbergben) pincehelyiségek szolgáltak hőtönökül.

Másutt, így elsősorban a tengeri hajózással bíró országokban, mint Franciaországban, Genuában, Velencében, az elítélteket gályákon alkalmazták evezősökül. Hogy az elítélteknek ilyen munkával való foglalkoztatása gazdasági szempontból milyen hasznos lehetett, mutatja az a körülmény, hogy Franciaországban IX. Károly a bíróságokat arra utasította, hogy a jövőben a gályabüntetés tartamát ne csak három, hanem legalább tiz évben állapítsák meg. Azok az államok pedig, melyeknek területe tengerrel nem volt szomszédos, a gályarabságra ítélteteket más, tengeri államoknak adták el. így Nürnberg városa, valamint az anspachi örgróf 1570 körül több ízben a genuai köztársaságnak, később a XVII. században pedig Ausztria Velencének és Nápolynak adta el elítélteinek egy részét gályarabokul.

Hazánkban a középkorban a szabadságvesztésnek némái, már amennyire erről szó lehet, a rabszolgaként való eladás és a bebörtönözés. A bebörtönzés időleges volt, alkal-

mazása felette ritka. Szent László dekrétuma bebörtönzést rendel azokra a nemesekre, akik családjuk körében követtek el lopást; a nem szabadságbüntetés, hanem előzetes letartóztatás gyanánt azok ellen, akik karddal követtek ei emberölést.

Általában még a középkor vége felé is a börtönök: a várak, városházak tornyai, kazamatái, pincéi legtöbbször nem szabadságvesztésbüntetések végrehajtására, hanem inkább vizsgálati fogságul, a tortúra végrehajtására, az adósok személyének biztosítására szolgáltak, az e korabeli büntető-törvények is még nem igen ismerik a mai értelemben vett szabadságvesztésbüntetést,

V. A XVI. században a legelső börtönök keletkezését és később a **XVII. században** a szabadságvesztésbüntetés terjedését és börtön agy fejlődését három körülmény idézte elő.

Egyrészt a túlszigorú és túlkegyetlen büntetési rendszer elleni mozgalom, – másrészt hogy a fennálló büntetési eszközök a büntettek, koldusok és munkakerülők folytonosan növekedő tömegével szemben teljesen hatálytalanoknak bizonyultak; a büntettek nagy tömegének kivégzése lehetetlen lévén, azoknak más módon való ártalmatlanná tételéről kellett gondoskodni; az országból való kiutasítás ezeknek az elemeknek csak az egyes országok közötti felcserélésére vezetett volna, – végül pedig, hogy belátták, hogy mennyire gazdaságtalan a legkegyetlenebb büntetések (általában halálbüntetés, más esetekben füllevágás, orrvágás, stb.) alkalmazása, s általuk annyi embert és a hasznos célokra fordítható munkaerejüket megsemmisíteni; tudatára ébredtek annak, hogy hasznosabb azoknak az embereknek munkaerejét; akik az állami és társadalmi rend ellen vétettek, hasznosítani és munkaerejüket állami célokra fordítani. A gondolat nem volt új, hiszen már az ókorban az egyiptomiak, a görögök és rómaiak is büntetteiknek egy részét bányákban végzendő munkára használták. S így amellet, hogy a letartóztatottak munkaerejének értékét elnyerték, még megtakarították a halálbüntetés végrehaj-

tásával járó költségeket is; és a társadalom is a szabadságvesztésbüntetés idejére a büntettestől biztosítva volt.

Az a gondolat, hogy a szabadságtól megfosztott egyének munkáltatás által meg is javíthatók, csak lassan alakult ki. A főcél a letartóztatottak munkaerejének munkáltatásuk által való hasznosítása volt, a javíthatás gondolata csak kis lóokban tudott éivényre jutni az addig megvalósítani akart elrettentés és az ártalmatlanná tétel gondolata mellett. A letartóztatottaknak ökonómiai célokból való munkáltatása mellett csak lassan alakult ki az a gondolat, hogy a letartóztatottakat a munkára és rendre való kényszerű nevelés által az emberiségnek hasznos tagjaivá átalakítsák.

A XVI. század második felében találkozunk először valódi börtönökkel, kényszer-, dolgozó-, és javítóházakkal (House of correction, maison de correction, Zucht-, Rasper-, Spinnhaus). Jellegzetes ismervük az volt, hogy az ott letartóztatottak szigorú munkakényszer alatt állottak a végett, hogy a letartóztatottak ott ez által megjavuljanak. Némely helyütt ezek az intézetek megfelelő díj ellenében a családi házból rossz magaviseletet tanúsított fiatalokat is nevelés végett befogadták.

A legelső ilyen intézet a London mellett Bridwellben megnyílt javítóház (1550.) volt; később Nürnbergben (1558.), Brüggeben, Amsterdamban (1595.), Hamburgban (1614.) keletkezett hasonló intézet; mind a züllésnek indult fiatalok, csavargók és koldusok befogadása céljaira szolgáltak. Egyes ilyen intézetekbe való felvétel nem járt dehonosítással; legelőször 1669-ben Hamburgban épült olyan intézet, amelybe csak becstelen indokból elkövetett cselekmények miatt elítélteket vettek fel. Ezen intézeteknek történeti jelentősége abban rejlik, hogy általuk domborult ki lassankint a szabadságvesztésbüntetésnek javító, nevelő jellege.

A XVII. században a letartóztatottakat az utcák söprésére (így Nürnbergben 1577 körül), egyéb közmunkákra, gályamunkákra, hadi szolgálatokra is alkalmazták; a letar-

tóztatásnak egyik legsúlyosabb alakja a várépítési munkákra való alkalmazás volt.

Ezekben láthatjuk a szabadságvesztésbüntetés mai formájának első nyomait.

Angliában a XVE század közepe óta a börtönök a szegényüggyel kapcsolatban a munkanélküliek elhelyezésére is azogáltak. Külön intézetek szogáltak a szegénysorsú gyermekek elhelyezésére, s a nyomorékok befogadására, amely utóbbi inkább kórház jellegével bírt; az azt követőleg .alapított fegyházakra nézve Angliában a bridwelli intézel képezte a mintát, amit igazol az a körülmény is, hogy az időtáj t az angol fegyházakat house of correction vagy bridwell névvel szokták megjelölni.

VI. A szabadságvesztésbüntetés további kifejlődésére rendkívül nagy hatással voltak a XVI században a Németalföldön épült fegyházak (Fuchthuis) és dologházak. Ezek között az első az 1595-ben Amsterdamban létesített fegyintézet volt, amely Európaszerte szogált mintául. Ebben a fegyházban való letartóztatás nem járt dehonestáló hatással. A fegyházba való beutalás vagy a hozzátartozók kérelmére történt, amennyiben rossz magaviseletű fiatalokú-akról volt szó, és ilyen esetben a letartóztatás tartama a hozzátartozók akarától függött, – vagy pedig hatósági intézkedésre, amidőn a letartóztatás tartama az illető hatóság intézkedésétől függött. Az elbocsátás mindenkor csak a javulás megígérése után történt. A letartóztatottaknak éjszaka idején való elkülönítéséről és intenzív munkáltatásukról kielégítően gondoskodtak. Munkanemek: festékfa resze- lése, amely munkára nézve az amsterdami fegyintézet 1599-ben egész Hollandiára kiterjedő privilégiumot kapott, továbbá szövőmunkák; a nők részére fonás, varrás, kötés. A letartóztatottak hetenként kifizetendő munkajutalomban részesültek. Gondoskodás történt a letartóztatottak vallási gyá molításáról és oktatásáról is. A börtönrendtartás részlete- sen intézkedett a letartóztatottak életmódjának szabályo- zásáról, élelmezésük is jó volt. Fegyelmi büntetések: étel- megvonás, elzárás, bilincs és testi fenyíték. Tudatosan arra

törekedtek, hogy a büntetéseket a kitartó munkára és rendes életmódra való szorítás által megjavítsák. 1603-ban Amsterdamban még külön intézetet létesítettek a „tiszteletes” polgárok fiai számára. – Hogy ezek az intézetek milyen kiváló eredményt értek el, legjobban tanúsítja, hogy Amsterdamban már 1613-ig a munkakerülők és koldusok száma rohamosan apadt. Az amsterdami intézeteknek elég hamar utánozói akadtak, így elsősorban fekvésük és a kölcsönös tengeri közlekedés folytán Amsterdammal élénk érintkezésben levő Hanza városokban: Hamburgban, Barmában és Lübeckben. Németalföldön még Gentben nyílt meg 1627-ben fegyház.

VII. Németországban a már említett intézeteken felül többek között Brémában (1604.), Lübeckben (1613.), Wachsenburgban (1660.), Breslauban (1670.), Leipzigben (1671.), Lüneburgban (1676.), Braarisdóweigben (1678.), Frankfurt a M. (1679.), Münchenben (1682.), Spandauban (1687.), Magdeburgban (1687.) és Königsbergben* (1691.) alapítottak fegyházat. 1786 körül körülbelül 60 ilyen intézet állott fenn Németországban. Fjeknek az intézeteknek célját legjobban házirendjük mutatja A müncheni fegyháznak 1682. június 4-iki házirendje szerint az intézetbe felveendők: ungeratene Kinder, freche' und Rechtlertige Menschen, faule Bauern-Knechte und Mägde, scnlimme und langsame Zimmerknechte und Mauerergesellen, faule Handlanger und Tagwerker, in Suma ein Jeder, der sonst nicht gut thun oder sich auf den Bettel und Müssiggang legen will, um daselbst zu besserem Leb an gebracht oder an ein solchen Ort gesetzt zu werden, wo er Niemand mehr beschweren, noch Andre verführen kann. A bánásmód tekintetében pedig ugyanez a rendtartás azt tartalmazza, hogy: dass sie daselbst nach ihrem Verschulden, in Eisen und Banden bei geringer Atzung und schlechten Lebensunterhalt mit harter Arbeit, Karbatsch und Rutenzüchtigung oder in anderem Wege wohl empfindlich abgestraft werden. A fegyházakban felmerülő háztartási munkákon felül elsősorban festékfa reszelésével, továbbá selyemfonással, rizspor,

burnót gyártásával, cipész, esztergályos, s más ipari munkákkal, a nőket varrómunkákkal foglalkoztatták. Sok helyütt munkapenzum is megvolt állapítva, s a letartóztatottak munkájuk jövedelméből munkajutalomban is részesültek. S a hamburgi fegyházra vonatkozólag hangzott el – talán általában az első – panasz a rabmunkának a szabad iparral szemben való versenye miatt, amennyiben 1695-ben a hamburgi Weberamt panaszt emelt amiatt, hogy a fegyház a kórház számára szükséges vászon szállítására vállalkozott; s hasonló panaszt emeltek, midőn a fegyházban levő fafaragó által készített fakoporsót a városban értékesítették,

Ausztriában dologházat legelőször I. Lipót épített 1671-ben Wienben.

A börtönügy e korabeli történetéből még felemlítjük, hogy bár – amint már jeleztük – a keresztény egyház részéről már előbb is kísérletek történtek a letartóztatottak kellő vallás-erkölcsi gyamolítása tekintetében, mégis ezen szükség tudatos felismerése az 1584-ben meghalt Borromaeus Károly milánói érseknek az érdeme, aki elrendelte, hogy az egyházi körzetébe tartozó börtönökben hetenként egyszer prédikáció tartassék, hogy a letartóztatottak hetenként többször vallási oktatásban részesíttessenek, és hogy közöttük Vallásos tartalmú könyvek kiostassanak.

VIII. A XVI., s főleg a XVII. században kezdődött a római relegatio felelevenítéséből keletkező bűnösök gyarmatosítása, amelynek a későbbi századok folyamán kifejlődött főalakja az angol transportation, a francia deportation, transportation és relegation, az olasz bagno és az orosz katorga. Angliában 1579-ig nyúlnak vissza ennek az intézménynek gyökerei; a transportáltakat az északamerikai gyarmatokba szállították, míg az északamerikai szabadságharc ennek véget vetett. Franciaországban először 1540-ben küldtek büntetéseket gyarmatosítás céljából Kanadába, 1719-ben pedig büntetéseket, csavargókat és prostituáltakat szállították át gyarmatosítási céllal Louisiana-ba, s

őket ott a Missisipi déli partjain a maguk gondjaira hagyták. Oroszországban a Szibériába és Szachalin szigetére való deportáció 1663-ban vette kezdetét.

IX. A XVII. századbeli börtönök állapota általában arról tesz tanúságot, hogy bár szabadságvesztésbüntetések kiszabása már dívott, rendszeres börtönök építéséről elegendő gondoskodás nem történt; hogy a fegyház, dologház és javítóház fogalmai egymástól még nem voltak elhatárolva; az e korabeli börtönök túlnyomó részben az elretentés és az ártalmatlanná tétel céljait szolgálták.

Bár némely helyütt, így elsősorban Németalföldön, a börtönök állapota általában kielégítő volt, mégis már a XVII. század folyamán, röviddel keletkezésük után, a dologházak és fenyítőházak állapotának hanyatlása vette kezdetét. Sok helyütt tulajdonképpen céljaiktól teljesen elűtő célokra: árvák, szegények, munkaképtelen szerencsétlenek és elmebetegek elhelyezésére használták. E mellett a harmincéves háborúnak egész Európa kultúrájára gyakorolt elvadító hatására vezethető vissza, hogy a börtönök állapota annyira sülyedt, hogy a szabadságvesztésbüntetések ismét testi, és a letartóztatottak életét is veszélyeztető büntetéssé váltak. A letartóztatottak csekély mennyiségű és rossz élelmet kaptak, foglalkoztatásukról gondoskodás nem történt; a letartóztatás céljaira dohos, nedves, bűzös pincehelyiségek szolgáltak. A letartóztatottak lelki szükségletének kielégítéséül pedig egyáltalában nem történvén gondoskodás, arról, hogy erkölcsileg javuljanak, szó sem lehetett. S a tegprimitívebb osztályozásáról sem gondoskodtak. Nemcsak, hogy az elítéltek és a vizsgálati foglyok között nem tettek különbséget; hanem nem különítették el a nőket a férfiaktól, az idősebbeket a fiataloktól; s ugyanazokba a helyiségekbe zárták az árvákat, a ragályos- és elmebetegeket is. Így a börtönök az erkölcstelenség, és a legveszedelmesebb ragályos betegségek tanyáivá váltak. Nemcsak a börtönökben haltak meg százával a letartóztatottak, hanem a börtönökben dülő betegségek a szabad lakosságra is áterjedtek; Oxfordban a népbírákra ragadt át a börtönökből elővezetett

vádlottakról a halálos kór, és vagy 300 ember halálát okozta. És másutt is, például Londonban 1750-ben történtek hasonló események.

4. §. A börtönügyi reformok kora.

I. A börtönügynek a XVII. században való most vázolt siralmas állapota a XVIII. század első felében sem javult.

Angliában a letartóztatottak munkáltatása legtöbb helyütt az u. n. taposó malmokban (treadmill) folyt, amelyeknek célja sokáig csak az volt, hogy a letartóztatottak teste kiiárasztassék.

Franciaországban a hosszú tartamú szabadságvesztés-büntetés a gályarabság; az elítélteket összeláncolva hurcolták Marseillebe, itt aztán odaláncolták őket a hajók evezőspadjaira, ott végezték munkájukat és ott is aludtak. Élmük élvezhetetlen volt, munkára ostorral ösztökélték, engedtlenség esetén rövidesen lelőtték őket; ha pedig a hajó valami baleset következtében elsülyedt, ők is ott vesztek.

Németországban sem volt jobb a helyzet, a letartóztatottak őrizete nem lévén kielégítő, szökésük napirenden volt. A tisztasági, élelmezési, egészségügyi és fegyelmi viszonyok a XVII. századhoz képest egyáltalában nem javultak. A börtönügyi viszonyokat a legjobban például az a körülmény jellemzi, hogy az 1710 után épült celle-i fegyházban az ott elhelyezett körülbelül 30 letartóztatott közül évente átlag egy halt meg.

Ausztriában és hazánkban is ugyanaz volt a helyzet, Ausztriában a szabadságvesztésbüntetések végrehajtására a határszéli várak kazamatái szolgáltak, a letartóztatottakat sok helyütt sáncmunkákra alkalmazták. Nálunk a szabadságvesztésbüntetések végrehajtására a vármegyék és a pallosjoggal bíró uradalmak börtönei szolgáltak. A katonaságnak is adtak át hajóvontatásra és sáncmunkára ítélt rabokat, valamint politikai foglyokat is. Történeti reminiscencia

gyanánt felemlítjük, hogy hazánkban III. Károly alatt találkozzunk először határozott idejű szabadságvesztésbüntetéssel, amennyiben az 1723. évi XII, t.-c, 1. §-a a vérfertőzés büntetését három, illetve két évi börtönben állapítja meg,

II. Csak egy államban, Németalföldön, találunk rendezett állapotokat a börtönökben, A németalföldiek voltak az elsők, akik tudatára ébredtek annak, hogy a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során főképpen arra kell törekedni, hogy a büntetésekből szabadulásuk után a társadalomba való visszatérésre alkalmas és a munkára képes egyéneket kell nevelni. Börtöneik tisztaság, fegyelem, rend és a letartóztatottak munkáltatása tekintetében valóságos mintaképek voltak.

Ugyanez mondható a IX. Kelemen pápa által 1703-ban San Michele-ben, a 20 évnél fiatalabb büntetettek részére alapított javító intézetről. Ide kerültek olyan fiatalok, akik otthon különösen rosszul viselkedtek s erkölcstelen magaviseletet tanúsítottak. Nappal közös elzárásban végezték munkájukat hallgatási kényszer mellett, éjjel magánelzárásban voltak. Gondoskodás történt primitív osztályozásról, és a jó magaviseletűek kellő jutalmazásáról is; ez utóbbiak az intézet szervezetében tisztségeket nyerhettek el, amely szokás a mai amerikai reformatoryk-ban tapasztalható gyakorlatra emlékeztet. Fegyelmi büntetések voltak: magánelzárás, esetleg kenyér és víz mellett, s nagy ritkán testi fenyíték, A munkában való alapos kiképzésre nagy súlyt helyeztek. Ez az intézet 80 évig állott fenn. Az Olaszországban ez idő tájt fennálló intézetek közül még ki kell emelnünk a Milanóban 1758-ban alapított javítóházat.

Ezekből láthatjuk, hogy mielőtt a börtönügyi reformok Európában megindultak volna, azt megelőzőleg a XVIII. század közepén a börtönök állapota a lehető legsiralmasabb volt, Elsősorban kevés élelem, fárasztó munka, kemény fekhely, a felvétel és elbocsátás alkalmával (Wilkomm, Abschied) és egyébként is elég gyakran alkalmazott botbüntetés által igyekeztek a letartóztatottaknak a börtönben

való időzést a lehető legeltűrhetetlenebbé tenni. A letartóztatottak erkölcsi megjavítására még kísérlet sem történt. Osztályozásról nem gondoskodtak. Így a kisebb bűnösöknek a nagyobbakkal való összezárása azzal az eredménnyel járt, hogy a romlatlan elítélt testileg megtörtén és többnyire mint kitanult gonosztevő került ki a börtönből, a valódi bűntevő pedig szintén nem javult meg, sőt most már állandó ellensége lett a társadalomnak, amely őt letartóztatása ideje alatt annyira megsanyargatta.

Bár ez idő tájt még korai volna szabadságvesztés-büntetési nemek tudatos és szabatos megkülönböztetéséről beszélni, mégis sok helyütt a magasabb társadalmi osztálybeliekkel szemben egy kiváltságos büntetési nem, a várfogság fejlődött ki.

III. A humanitárius eszméknek előtérbe nyomulása azonban a börtönügy terén sem maradhatott hatás nélkül. A börtönügyi állapotok reformját sürgető mozgalomnak zászlóvivője Howard János volt.

Howard János Londonban 1726-ban született. Atyja kereskedő volt, eleinte maga is annak készült, azonban midőn 17 éves korában atyja meghalt és annak tekintélyes vagyonát Örökölte, orvosi tanulmányokra adta magát. Midőn 1755-ben Lisszabonban nagy földrengés volt, Howard elhagyta, hogy oda áthajózik. Tengeri útja során francirkalózok fogságába esett, hadifogságba Brest-be került, és így alkalma nyílt a francia börtönök szegényletes állapotával megismerkedni. Hazájába való visszatérése után eleinte csak az Angliában és Franciaországban levő hadifoglyok sorsának enyhítésén fáradozott. 1773-ban kerületében sheriffé választatván meg, alkalma nyílt hazája börtönei állapotának megismerésére is. Majd 1775-ben beutazta többizben majdnem egész Európát, – így hazánkat is, ahol őt II. József a börtönök állapotának kérdésében fogadta, – mindenütt a börtönök állapotát téve tanulmány tárgyává. Első utazásáról visszatérve hazájába, 1777-ben kiadta „The state of the prisons” (A börtönök állapotáról) című munkáját, amely rövid néhány éven belül a legtöbb

kultúrnép nyelvére lefordított, és amelyben a közvetlen tapasztalat által elért elevenséggel tárta fel a művelt világ előtt az akkori börtönök szégyenletes állapotát, és ellentmondást nem tűrő érvekkel mutat rá a reformálás szükségességére; leírásait a legnagyobb pontosság és tárgyilagosság jellemzi, a hangzatoságtól tartózkodott. Azonban nem érte be a kritikával, hanem a reformterveknek egész sorozatát adta, amelyek közül akárhány még máig sem vesztett aktualitásából, mint például az osztályozásnak keresztülvitele. Javaslati javarészénél Németalföldnek már akkor is kitűnő börtönügyi viszonyai lebegtek szemei előtt. Jelszava: *Make man diligent and they will be honest* (Tegyétek az embereket szorgalmasakká, és becsületesek lesznek).

Howardot az angol alsóház 1774-ben az angol börtönügyi állapotok feltárása végett maga elé idézte. Sikerült is neki hazája börtönügyének javítása végett több törvényt kivívnia, amelyek részben a letartóztatottak egészségi állapotának megóvását célzó intézkedésekre, részben pedig új börtönök építésére vonatkoztak.

Majd 1789-ben ismét útra kelt, hogy a keleti országok, elsősorban Oroszország viszonyait tanulmány tárgyává tegye; ezen útja során Déloroszországban, Chersonban egy beteglátogatás alkalmával a döghalál reá is átragadt, és ennek következtében 1790, január 20-án meghalt.

IV. Howard érdeme, hogy tulajdonképpen ő indította meg a börtönügyi reformokat célzó mozgalmat. E mellett, bár művei a korabeli börtönöknek csak egyszerű leírásai, mégis ő rakta le a börtönügyi tudománynak alapjait. Howard hívta fel a művelt Európa és a kormányok és szakemberek figyelmét a börtönügy iránti érdeklődésre és arra, hogy a letartóztatottnak egészséges elhelyezéséről; megfelelő munkáltatásáról, éjjeli elkülönítéséről, osztályozásáról gondoskodás történjék, s hogy ezek a teendők az államnak elsőrendű feladatai közé tartoznak. Howard fellépésének rövid időn belül meg is volt a kívánt eredménye Howard hazájában, Angliában a már említetteken

felül működésének eredménye még abban is nyilvánult, hogy nagyobb letartóztatási intézetek épültek, így például 1779-ben. Gloucester-ben. Ezen építkezéseknél sok helyütt – Bentham tervei szerint – az u. n. panoptikus rendszert vették alapul, vagyis az intézeteket olyképpen építették, hogy a magánzárkák a központból kiinduló sugarakon találnak elhelyezést. Ez a rendszer nagy jelentőséggel bír a börtönök építése problémájának előrevitelénél, bár nagy hátránya ennek az építési rendszernek rendkívül költséges volta. Így épült később 1816-ban az 1000 letartóztatott befogadására tervezett milbank-i és 1840-42-ben a pentonville-i intézet is.

A transportációt Angliában a XVIII. század végén a börtönbüntetéssel párhuzamosan alkalmazták. Az angol jog ez idő tájt az anyaországban végrehajtandó hosszabb tartamú szabadságvesztésbüntetést nem ismerte; a hosszabb tartamú szabadságvesztésbüntetést a transportáció képezte. Az Amerikába transportáltakat vagy eladták ott nyilvános árverésen, vagy pedig munkaerejüket eltartásuk és felruházásuk ellenében, vállalkozóknak engedték át az ültetvények megművelésére. Midőn 1776-ban az elítélteknek az észak-amerikai gyarmatokra való szállítása a szabadságháború | következtében lehetetlenné vált, őket büntetőgyarmatra való szállítás helyett kiselejtezett hajókon (hulks) helyezték el és a Themse folyóban végzendő föld-, folyószabályozási és egyéb a hajózással kapcsolatos nehéz munkákra alkalmazták; minthogy a letartóztatottakat itt bérlőknek engedték át, a lehető legszomorúbb állapotok uralkodtak. Anglia azonban a transportációra csakhamar talált új területet, az újból felfedezett Ausztráliát és annak szigeteit, hová 11787-ben indult el az első bűnösökkel megrakott hajó. Itt Norfolk szigeten alkalmazták először a jegyrendszert, vagyia feltalálója után elnevezett Maconochie-féle rendszert. S hogy a szabadulókát segítsék új exisztencia megalapításában, nekik ingyenes földeket engedtek át.

Angliában a börtönüggyel kapcsolatosan az 1756-ban alakult Philanthropie Society szerzett magának nagy érdek-

meket. Eleinte a fiatalok koldusok és csavargók gyámolításával, ruhával való ellátásával és munkahelyeken való elhelyezésükkel, tehát a patronázs-zsal kapcsolatos teendőkkel foglalkozott. Később azután ez a társaság fiatalok számára állított fel javítóintézeteket, amelyek között az első az 1788-ban St. Georgs-Fielden felállított intézet volt. A családi rendszer szerint szervezett intézetekben egy-egy háznál 10-12 gyermek volt egy családfő felügyelete alatt elhelyezve, a növendékeket rendszerint mezőgazdasági vagy ipari (szabó, cipész) munkákkal foglalkoztatták. Ez a társaság létesítette 1849-ben a Redhil-ben levő Farm Schoolt, amely még ma is mintaintézetnek tekinthető.

V. Északamerikában a börtönreform Pennsylvániában vette kezdetét, és pedig a halálbüntetés elleni küzdelemből kifolyólag. Penn William kezdeményezésére már 1682-ben, a halálbüntetés alkalmazásának tere szűk korlátok közé szorított, s helyette a szabad ságvesztésbüntetés került előtérbe, s holland példára létesítettek börtönöket.

A tulajdonképpeni börtönreform itt Európával majdnem egyidejűleg vette kezdetét. A mozgalmat az 1776-ban megalakult, de a szabadságharc következtében feloszlott, azonban 1787-ben újra megalakult philadelphiai börtönügyi társaság kezdeményezte. A halálbüntetésnek még szűkebb határok közé szorítása, mellett a mozgalom elsősorban a nappalra és éjjelre is kiterjedő magánelzárás behozatalára irányult. Bár már a XVII században egy francia szerzetes, Mabilion, és az olasz Franci felvetették az eszmét, hogy a szabadságvesztésbüntetésre ítélt büntetésük egész tartama alatt magánelzárásba helyeztessenek, egyrészt, hogy a magányban a bűnösök magukba szálljanak, másrészt, hogy a contagium veszélye kiküszöböltessék, törvényes börtönrendszerre a magánelzárás rendszere – a quakerek agitációja következtében – legelőször itt Pennsylvániában lett, ahol 1790-ben e rendszer alapul vétele mellett kezdték a fennálló fogházakat átalakítani, 1818-ban pedig ily rendszerű fogházak építését rendelték el. A magánelzárást eleinte olyan szigorúan hajtották végre, hogy a

letartóztatottak soha zárkájukat el nem hagyhatták, és ott őket senki sem látogathatta meg. Később szakítottak a most jelzett magányrendszerrel (solitary system), és az 1818/21-ben épült két nagy magánzárkabörtönben, az Eastern and Western Penitentiary-ben elhelyezett letartóztatottakat csak társaiktól különítették el, a társas érintkezéstől azonban nem voltak teljesen elzárva, amennyiben a letartóztatottakat itt magánzárkáikban úgy az intézet tisztviselői, valamint a börtönegyesületek tagjai meglátogatták, és a letartóztatottakra gyakorolt erkölcsi hatással is azoknak megjavulását előmozdítani igyekeztek (elkülönítési rendszer – separate system).

VI. Az Angliában Howard János által megindított, a börtönök javítására irányult, és később a XIX. század elején Fry Erzsébet által, aki főleg a női letartóztatottak helyzetének javítása, börtönügyi iskolák létesítése és a nők részére felállított intézetekben női tisztviselők alkalmazásának kezdeményezése által szerzett magának érdemiét a börtönügy javítása körül, – folytatott mozgalom Európa többi államaiban is visszhangra talált. A mozgalom elterjedésének egyik oka abban is rejlett, hogy a felvilágosodás hatása alatt a halálbüntetés mindinkább szűk korlátok közé szorult, s így szükséges lévén a halálbüntetés helyére más büntetési eszközről gondoskodni, a szabadságvesztés-büntetés került előtérbe. A halálbüntetésnek mindinkább szűk határok közé szorítása olyképpen is történt, hogy a büntetőbíróóságok mindenféle enyhítő körülmények alkalmazása, az államfők pedig kegyelmezési joguk gyakorlása által a halálbüntetés kiszabását, illetve végrehajtását lehetőleg mellőzték. Franciaországban a mozgalom élén Montesquieu és Voltaire, Olaszországban Beccaria, Ausztriában pedig Sonnenfels állott.

A börtönügynek a XVIII. század végén való állapotának vázolója keretében még felemlítjük, hogy Franciaország 1791-ben iktatta törvénybe a visszaesőkkel szemben a transportationt, mint a kényszermunka-büntetés végrehajtási módját, majd egy 1793-iki dekrétum

a koldusokkal és csavargókkal szemben vette tervbe az| elszállítását; ezen tervnek végrehajtását azonban az elszállításra alkalmas hely hiánya megakasztotta. Az 1793. március 12-én kelt rendelet pedig lehetővé tette, hogy a forradalomnak ellenfelei Cayenne szigetére deportáltassanak.

Ausztria provinciájában, Flandriában: Gentben; 1772/75-ben Villain őrgróf tervei szerint épült nagy fegyház,; amelyben a letartóztatottak nappal közös elzárásban végezték munkájukat, éjjel pedig magánzárkákban voltak' elhelyezve, – volt az első letartóztatási intézet, ahol a letartóztatottnak letartóztatásuk jogi okai (vizsgálati fogság, szabadságvesztésbüntetésre ítélték, adósok) szerint való osztályozásról gondoskodás történt.

VII. Hazánkban fogházviszonyaink legszembeszökőbb hibáin való javítása végett a kormány időről-időre egyes intézkedéseket tett. Ilyen tárgyú rendeletekkel különösei a XVIII, század második felében találkozunk nagyobb számmal.

Az első fenyítőháznak létrejötté egy lelkes főúrnak, Esterházy Ferenc grófnak áldozatkészsége által Szempcen, Pozsony megyében, Mária Terézia alatt 1772-ben vált lehetőséggé. A szempci fenyítőház a mai viszonyokhoz képest ugyan kisszerűnek látszik, mivel rabjainak legnagyobb létszáma – 1778. január 5-én – 109 volt; ebből magyar-j országi rab 59, „bécsi” pedig 50 volt. Más szempontból azon-j ban nem kicsinylendő első hazai fenyítőházunk, mert kastélyszerű épületében a helyiségek, a rabok ételmezése, egészségi állapotuk, ipari foglalkoztatásuk és a velük való humánus bánásmód az egykorú külföldi intézeteknél nem állott hátrább, sőt akárhányat fölülmúlt. Az intézet fentartási költségeit eleinte a megüresedett püspökségek, később psdig a pozsonyi kir, zálogház jövedelméből fedezték. A rab-, tartási díjakat az illető törvényhatóságok fizették.

A szempci fenyítőház 1780-ban a közel fekvő Tallós községbe helyeztetett át, ahol mint férfi-fegyintézet 1785-ig, mint női letartóztatási intézet pedig 1790-ig állott fenn.

Rabjainak átlagos létszáma 1785-ben 101 volt, amelyből 51 Ausztriából való volt. Minthogy azonban a szükségességé vált épületátalakítási költségek túlnagy összegre rúgtak, a szegedi vár kazamattái pedig amúgy is részben, üresen állottak, és ott hajóvontatásra rabmunkaerőre is szükség volt, 1785-ben a férfi rabokat, 1790-ben pedig a nőrabokat a szegedi várba szállították. A szegedi fegyintézet három részre oszlott. Az első osztályt a katonai parancs alatt álló hajóvontatók számára rendezték be; ezek végezték a Maroson felfelé a hajóvontatást. A második osztály a fegyházra ítélt férfi rabok osztálya volt; ezeket a város tisztántartása körül felmerülő, továbbá föld- és épületmunkákkal foglalkoztatták. A harmadik osztályt a nők képezték, akiket fonással és házi munkákkal foglalkoztattak. A szegedi intézst a XIX. század harmadik tizedében szűnt » meg.

A most említett fegyintézeteken kívül a XVIII. század végén Erdélyben Szamosújváron állíttatott fel a most is létező fegyintézet tartományi (provinciális) börtön név alatt.

Az 1792-iki javaslatunknak szabadságvesztésbüntetési nemei: az életfogytiglani elzárás, – időleges börtön 12 éves maximummal, mely súlyos közmunkában (folyók szabályozása, csatornák ásása, utak készítése) töltendő, – és javító intézet fiatalok részére. A börtönbüntetést bójttal és bilincssel súlyosbította.

VIII. A most vázolt, a börtönügyi reformot glóidézett mozgalmat, a börtönök szégyenletes állapota iránt a XVIII. század második felében felébredt érdeklődést annak a felismerése is elősegítette, hogy a büntetettek nemcsak a közrendnek ellenségei, hanem szerencsétlenek, akik részben a társadalmi rend, részben mostoha vagyoni viszonyok és egyéb körülmények következtében kerültek a bűn útjaira. Az e korban élő emberbarátok ezért azt is kívánták, hogy a büntetéseken e tekintetben is lehetőleg segíteni kell, s megjavításuk mellett arra is törekedni kell, hogy szabadulásuk után részükre a tisztességes megélhetés lehetővé tétessék.

A szabadságvesztésbüntetés történetében határkövet jelent, amidőn annak céljává azt tették, hogy az elítélt általa megjavíttassék, munkára és kötelességtudásra, szorgalomra és rendre neveltessék,

5. §. A börtönügy története a legújabb időkben.

I. A XIX. század büntetőtörvényei büntetési rendszerüket a szabadságvesztésbüntetés különböző alakjaiból és nemeiből állítják össze, S a szabadságvesztésbüntetések rendszerének összeállítása, a szabadságvesztésbüntetések végrehajtására választott börtönrendszer az egész börtönügyre, a börtönök felépítésére és berendezésére döntő befolyást gyakorolt,

A XIX. században az államok vetélkedve építettek célszerű és egészséges börtönöket, és igyekeztek a különböző börtönrendszerek kialakításával és alapul vételével a szabadságvesztésbüntetések végrehajtását minél eredményesebbé tenni.

II. Északamerikában Pennsylvániában a XIX. század elején a magánelzárás rendszerének alapulvétele mellett¹ építették börtöneiket, így az 1818/21-ben építeni elkezdett pittsburgi és philadelphiai börtönöket. Ezen építkezéseknek, az a része, amely Haviland építész tervei szerint készült, a börtönépítészetben a magánelzárás rendszerének kerestülvitele szempontjából nagy jelentőségű volt; Haviland – hasonlóan, mint Angliában Bentham – egy központból; kiinduló sugarakon helyezte el a börtön folyosóit; ezen hét egyemeletes szárny folyosóinak két oldalán voltak elhelyezve a magánzárkák. A központon volt elhelyezve a felügyelő helye, aki innen az egész börtönt könnyen és jól áttekinthette. A szárnyak közötti üres térség pedig a letartóztatottak sétáira szolgált, A magánzárkák világosak, szellősek, jól felszereltek voltak. Hogy a magánelzárás hátrányait kiküszöböljék, az intézet tisztviselői, a lelkész, a tanító és a börtönügyi egyesületek tagjai látogatták meg a magánzárkákban elhelyezett letartóztatottakat.

Északamerikában a magánelzárás rendszere általában sok támadásnak volt kitéve. Pennsylvaniában ez a küzdelem a magánelzárás híveinek győzelmével ért véget. Másutt, így New-York államban a küzdelem a magánelzárás rendszerének vereségével végződött. A küzdelem talán nem legutoljára azért végződött részben a magánelzárás vereségével, mert az e rendszer szerinti börtönök építése felette sok költséggel járt. NEW-York államban a letartóztatottakat nappal közös elzárásban, éjjel magánelzárásban tartották; hogy a nappali közös elzárás során a kontagium veszélye kiküszöböltesse, a letartóztatottakat arra kényszerítették, hogy társaikkal való beszélgetéstől tartózkodjanak; ezt a hallgatást a legszigorúbb testi fenyítéssel igyekeztek megvalósítani; először az 1820-ban Auburn-ban épült börtönben – vezetői: Cray János és Lynds Elam által megállapított szervezeti szabályok alapján – alkalmazták ezt a rendszert, és innen kapta a hallgatási rendszer az auburni rendszer elnevezést is.

III. Míg hazájában, Északamerikában, a magánelzárás rendszere inkább háttérbe szorult, addig Európában a magánelzárás rendszere győzedelmeskedett. Például Angliában; itt azonban a magánelzárás rendszere nem alkalmazta a szabadságvesztésbüntetésnek egész tartama alatt, hanem csak annak kezdetén, a fokozatos rendszer első stádiumában, így történt ez az 1821-ben megnyílt Milbank-ban levő, és az 1840/42-ben épült pentonville-i intézetben, amely utóbbi intézet főleg a szabadságvesztésbüntetés első stádiumának, a magánelzárásnak végrehajtására szolgált. S csak azután szállították az elítélteket a kolóniákra.

Midőn az ausztráliai gyarmatokra való deportálás a mindinkább növekedő kivándorlás és a gyarmatok lakosságának felszólalása következtében 1857-ben teljesen megszűnt, gondoskodni kellett, hogy a hosszabb tartamú szabadságvesztésbüntetések végrehajtására új mód találtassék. Még a deportáció idejében is – amint azt már említettük

¹ Ez a börtön-rendszer régebben már a XVIII. században San Michele-ben levő javítóintézetben alkalmazva volt.

– az elszállításra Ítélték elszállításuk előtt egy ideig az anyaországban magánelzárásban tartattak. Ehhez hasonlóan jártak el most is, és az elítéltek először magánelzárásban, aztán közös elzárásban, majd pedig feltételes szabadonbocsátásban töltötték el büntetésüket; s így fokozatosan készítették elő a szabad életre (fokozatos – progresszív rendszer). A három fokozattól (magánelzárás, közös munka stádiuma, feltételes szabadságrabocsátás) álló angol fokozatos rendszertől az Írországbán Croton Walter kezdeményezéséin 1853-ban megvalósított ír- vagy Croton-féle rendszer annyiban tér el, hogy a közös munka és a feltételes szabadonbocsátás időszaka közé – mintegy átmenetül – még a közvetítő intézetet (intermediate prison) ékelték be, s így tehát összesen négy stádiumot különböztettek meg. Az ír-rendszer nem volt hosszú életű, amennyiben Croton visszalépése után már 1864-ben megszűnt és Írországbán ismét visszatértek az angol fokozatos rendszerre.

Angliában a fiatalkorúak büntetőjoga tekintetében fordulópontot jelent az 1854-iki Reformatory Act. Ez a törvény létesítette a „certified schools” intézményét, amely abban állt, hogy a kormány bizonyos javító intézeteket mintegy nyilvánossági joggal ruházott fel, s a bíróságok aztán csak az ilyen intézetbe utalhatták be a fiatalkorúakat; 1857-ben már 44 ilyen intézet állt fenn. Majd az 1857-iki törvény óta választatnak szét a reformatory school-ok az industrial school-októl; míg az előbbieket a büntetés útjára tévedt fiatalkorúak befogadására szolgálták, addig az utóbbiak inkább csak a környezetükben züllésnek és erkölcsi romlásnak kitett fiatalkorúak elhelyezésére szolgálták. Azokat az intézeteket pedig, amelyekben a fiatalkorúak mezőgazdaságban és ezzel rokon munkanemekben képeztetnek ki, tanyaiskoláknak (farm-school) nevezik.

IV. A XIX. század második felében keletkezett Északamerikában a legújabb keletű börtönrendszer, amelynek a börtönügy jövőjében – a fokozatos rendszer mellett – talán a legnagyobb szerep fog jutni. Ez a rendszer

a javító, reformatory rendszer, amelynek megalkotására az első tervet Brockway terjesztette elő az 1870-ben Cincinna tiban tartott börtönügyi kongresszuson, s miután sikerült tervének híveket szerezni, ő építette fel New-York állam megbízásából, e rendszer alapulvétele mellett, az Elmira-ban levő intézetet, mely 1876-ban nyílt meg.

V, Franciaországban Parisban alakult 1819-ben XVIII. Lajos pártfogása alatt társaság a börtönügyi viszonyok javítására. S később is több ízben támadt mozgalom ily irányban. Így a júliusi kormány idejében több jeles publicista, mint Berenger, Lucas, Toqueville befolyása alatt a magánelzárás rendszerének behozatala érdekében. Majd 1840-ben terjesztettek a kamarák elé a börtön javítás iránt törvényjavaslatot, amely azonban törvényerőre nem amelkedett. A fiatalkorúak büntetőjoga tekintetében már az 1791., majd az 1810-iki büntetőtörvény elrendeli, hogy részükre külön javító iskolák felállítandók; sokáig kísérleteztek e téren; így 1840-ben Parisban egy Petite Roquette nevű intézet nyílt meg, amely a magánelzárásrendszer fogadta el. Ugyanez idő tájt létesített két büntetőjogász: Demetz és Lucas egy-egy földműves-iskolát, az előbbi Mettray-ben 1839-ben, az utóbbi Val d' Yèvre-ben 1843-ban, hogy a földművelés javító hatását bemutassák, Utóbb az 1850, augusztus 5-iki törvény intézkedett a fiatalkorúak javítóneveléséről, -- Az 1875, június 5-iki törvény szerint pedig az egy évet meg nem haladó szabadságvesztésbüntetés magánelzárásban hajtandó végre. Az elszállítás büntetését Franciaországban – számos törvényhozási módosítás után – következő alakokban alkalmazták: deportáció, politikai büntetésekkal szemben; transportacio a legsúlyosabb szabadságvesztésbüntetésre (travaux forcés) ítétekkel szemben, és a relegacio a többszörös visszaesőkkel szemben, Az elszállítás Új-Kaledóniába, Guyanába történik. Alkalmazásának oka nem annyira a gyarmatosítás célzatában, mint inkább abban lelte okát, hogy általa a veszélyes büntetettek az anyaországból eltávolíttassanak és így az anyaország közbiztonsági állapotai megjavíttassanak.

VI. Németországban a XIX. század első felében a börtönök állapota nem volt kielégítő; nem történt kellő gondoskodás a letartóztatottak testi és lelki jólétének fentartásáról, sem osztályozásukról, sem pedig megfelelő elkülönítésükről. Sok helyütt a börtönök összefüggésben voltak az árvaházakkal, kórházakkal és az elmebetegek elhelyezésére szolgáló intézetekkel. S ezen tarthatatlan viszonyok javulására kevés volt a remény. Több helyütt, mint például Poroszországban még ma is, a börtönök igazgatása kétféle cszlott, részben a belügyi, részben az igazságügyi kormányzat alá tartozott, és így hiányzott az egységes vezetés.

Mecklenburgban 1824. és 1825-ben a börtönök túlsúlyosságán olyképen igyekeztek segíteni, hogy a letartóztatottaknak lehetővé tették, hogy családjikkal együtt (összesen gyerekekkel együtt 306 személy) kivándorolhassanak Brazíliába azon feltétel alatt, hogy ott megkapják a brazíliai állampolgárságot, legalább tíz évig maradnak, és ezen idő alatt katonáskodnak, vagy pedig telepítési munkát végeznek.

Németországban a börtönök javítására ez időtájt az első kísérletet Obermaier tette, aki a vezetése alatt álló müncheni fegyházban az utána elnevezett börtönrendszert létesítette.

1842-ben épült Berlin mellett Moabitban, az angol Pentonville-ben levő intézet mintájára, egy nagy magán-elzárás szerinti fegyintézet. S Poroszország volt az első állam, mely az elítélteknek szabadban való munkáltatását 1854. április 11-én törvényileg szabályozta.

A patronage terén jó példával járt elől Németország, amennyiben már a század első felében több, eredményes működést kifejtő egyesület alakult, így 1826-ban Fliednar lelkész vezetése alatt a Rajna-westfaliai börtönügyi társaság, majd Badenben 1830-ban Mittermaier kezdeményezésére a badeni nagyherceg védnöksége alatt állott társaság.

VII. Svájcban a börtönügyi reformmozgalmak kihatásaként három börtön épült: 1824-ben Lausanne-ban,

1825-ben Genfben és 1830-ban Bern-ben, A genfi börtönben a magán- és a hallgatási rendszer több alapelvének részint az intézet építésénél, részint belső szervezetében való egyesítése által létrejött egy új börtönrendszer, mely – tekintettel arra, hogy először itt valósított meg legkövetkezetesebben – genfi vagy osztályrendszer elnevezés alatt ismeretes.

Belgiumban az első nagyobb szerű jó börtön 1844-ben épült Tongres-ben, Azóta ott nagy eréllyel folyt a magánrendszerű fogházak építése és a régieknek ezen rendszer szerint való átalakítása, úgy hogy 1860-ban már tíz nagyobb magánzárásrendszerű és tizenhat különböző rendszerű börtön felett rendelkeztek összesen 2790 magánzárkával, Oroszországban a börtönök túlszűfoltóságán a deportáció intézménye által akartak segíteni. Az első deportációs szállítmány 1861-ben érkezett Szachalin szigetére. Elvi szempontból az orosz deportáció annyiban különbözött az angoltól, illetve franciától, hogy Oroszországban a büntetteket messzefekvő, nem tengerentúli gyarmatokra, hanem az anyaországtól nagy kiterjedésű, műveletlen területek által elválasztott, és gazdaságilag az anyaországnál tetemesen alacsonyabb fokon álló tájra szállították,

VIII, Hazánkban a XIX, század első felében a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása a megyék és törvényhatóságok fogházaiban történt, A kormány csak annyiban gondozta a börtönügyet, hogy rendeletekben szívére kötötte a megyéknek a börtönök javítását, A törvényhozás terén a börtönjavítás kérdését hazánkban legelőször az 1825/27-iki országgyűlés alkalmával hozták napirendre. Az 1825, évi VIII. t.-c. által kinevezett bizottság munkálata, az 1827-iki javaslat kétféle szabadságvesztésbüntetést ismert: arrestum és career; a maximum 10 év, a minimumok alacsonyak: egy nap, illetve egy hónap. Életfogytiglani börtönbüntetést nem ismert. S ez a bizottság egyszersmind a börtönök szomorú állapotáról is meggyőződve, kerületi börtönök felállítását javasolta. Mindezek a javaslatok azonban tárgyalás alá nem kerültek.

Börtöneinknek korabeli állapotát találóan jellemzi Bölöni Farkas Sándor 1834-ben Utazás Északamerikában című munkájában, hol a közvéleményt a börtönkérdés megoldásának égető voltára figyelmezteti, A megyei fogházakról azt írja, hogy „azok a megromlott erkölcsök szemérmései, ahová egy időre kihányatik a társasági életet megvesztegető rothadt része, hogy ezen házban, mint a gonoszság iskolájában, a henye élet unalmi közt egymást tanítva, még rendszeresebben betanultassék a gonoszság a status költségén.” Ezzel szemben azonban fel kell említenünk azt is, hogy bár a törvényhozás részéről a börtönügy rendezésére lépés nem történt, mégis több megye komoly kísérletet tett a börtönügy megjavításának tekintetében, így például Borsódmegye 1835-ben rabdolgoztató intézetet, Komárommegye 1840-ben, Pozsonymegye 1845-ben, Torontál- és Biharmegye pedig 1846-ban épített magánelzárásrendszerű börtönt, S az irodalomban is, így Bölöni Farkas Sándoron! kívül Zsoldos Ignác, Schedíus Ferenc, Szemere Bertalan, Gorove István, Lugossy József szót emelnek a börtön javítási érdekében.

Ily viszonyok között kezdte meg munkálatait az 1840, évi V. t.-c. által a büntető és javító rendszer kidolgozására kiküldött országos választmány Pesten 1841, december 1, napján, 1842. március 19-éig tartott 60 ülésben befejezte munkálatait, amely mint 1843-iki javaslat ismeretes. Ennek a törvényerőre nem emelkedett javaslatnak szabadságvesztésbüntetési: 1. a rabság, amely életfogytiglani, vagy határozott tartamú (1 nap-24 év), és 2. fogság, amely 1 naptól 1 évig terjedhet. Börtönrendszerül – bár a tárgyalásoknál a hallgató rendszernek is akadtak szószólói, mint például báró Eötvös József – a magánrendszert fogadtai jel. Ez a javaslat a börtönrendszerről szóló – harmadik – részében részletesen intézkedett a szabadságvesztésbüntetések végrehajtásáról, így a letartóztatottakkal való bánásmódról, a fegyelemlről (fegyelmi büntetések: élelemmegvonás, kemény fekhely és sötét kamra), a börtönök szervezetéről, a tisztviselők szolgálati viszonyairól, a letartóztá-

tottak munkáltatásáról, a munkajutalomról, a vallási gyámolításokról. Az összes hatóságoktól foglyaik számának 10 éven keresztül való állásáról bekívánt kimutatások alapján megállapították, hogy a fegyencek száma évenként 4800 volt S így összesen 500 zárkával tervezett tíz kerületi börtön kellett volna, amelyek a félévi vagy ennél hosszabb tartamú rabság végrehajtására szolgáltak volna, míg a rövidebb rabság a törvényhatósági börtönökben lett volna végrehajítandó. Az 1843-iki javaslat tárgyalása során indítvány tétetett az iránt is, hogy a kerületi börtönöket javító iskola név alatt oly intézet kapcsolassák össze, amelyben a fiatal, talán 16 éven alóli bűnösök külön, az intézet nevének megfelelő bánásmód mellett taníttassanak. Mindezeknek a terveknek végrehajtására azonban sor nem került.

Az első javítóház hazánkban 1845-ben nyílt meg Zeleméren, majd egy másik 1847-ben; mindkettő magánalapítás volt, amelyeket az abszolutizmus kora sepezt el, 1852, szeptember 1. napján hatályba lépett az osztrák büntetőtörvény és az ezzel kapcsolatos, a börtönügyre vonatkozó rendeletek, amelyek egészen 1861-ig voltak hatályban, amidőn az országbírói értekezletek által ideiglenesen megállapított törvénykezési szabályok a magyar büntetőtörvényeket és törvényes gyakorlatot visszaállították. Ezzel a magyar büntetőjog visszaesik abba a rendszertelen, bizonytalan állapotba, amelyben a negyvenes években volt. Az e korszakbeli börtönök minden rendszer nélkül, pusztán elrettentés céljából épített, a letartóztatottak javítására alkalmatlan, ellenben azok erkölcsi romlását előmozdító tömlöcök voltak. Sok helyütt az elítéltek a vizsgálati foglyokkal együvé voltak zárva.

1857-ben Horváth Boldizsár igazságügyminiszter a börtönügy javítását és egy börtönrendszer végleges megalkotását vette tervbe, E célból 1863~r:an Csillag László és Tauffer Emil kiküldettek Németországba, hogy az ottani börtönöket tanulmányozzák. Ezen kiküldetésnek első eredménye az 1869. február 10. napján kelt házszabályok és szolgálati utasítások voltak.

IX. A XIX. század első felében – Howard példáján felbuzdulva – a büntetőjogászok, politikusok és emberbarátok vetélkedve igyekeznek a börtön javítás eszméjét terjeszteni, s vitatják a leghelyesebb börtönrendszerek kérdését és sürgetik egyéb célszerű börtönügyi intézkedések létesítését. A börtönügyi irodalomnak e korbéli művelői: Angliában: Bentham, Fry Erzsébet; Franciaországban: Lucas, Beaumont, Tocqueville; Németországban: Varrentrapp, Julius, Fueslin, Köder, majd Wichern, Mittermaier; hazánkban: Szemere Bertalan, báró Eötvös József, Bölöni Farkas Sándor, Lukács Móric, később Pulszky Ágost, Tauf fai Emil.

A XIX. század második felében a börtönügy a büntetőjog önálló ágává fejlődik, hatalmas összefoglaló művek, tankönyvek (Holtzendorff- Jagemann két kötetes kézikönyve, Krohne tankönyve, Pulszky Ágost és Tauffer Emil műve) jelennek meg. S Rómában 1882-ben állítanak fel először a börtön ügynek mint önálló tudománynak egyetemen önálló tanszéket.

Mínthogy a kriminalitás egy nemzetközi kellemetlenség, a nemzetek elég hamar annak szükségét érezték, hogy a bűnözés elleni küzdelem eszközeinek megbeszélése által a küzdelemben elérni eredményt fokozzák. Így a XIX. század 40-es évektől kezdve a művelt államok börtönügyi írói és szakemberei kongresszuson gyűlnek össze a börtönügy terén felmerülő vitás kérdések megvitatása végett. Az első ilyen kongresszusok Olaszországban voltak (Florenz 1841, Padua 1842, Lucca 1843.). ezeken azonban csak olaszok vettek részt, t eh át nem bírtak nemzetközi jelleggel. Az első nemzetközi kongresszus 1846-ban Frankfurtban jött^ össze, itt Német- Angol-, Franciaország, Belgium, Németalföld és Dánia képviselői voltak jelen; hasonló kongresszus volt 1847-ben Brüsszelben, 1857-ben ismét Frankfurtban, 1868-ban Bernben; ezeken csak az európai államok szakemberei gyűltek össze.

Még nagyobb a jelentősége azoknak a kongresszusoknak, amelyeken az amerikai államok képviselői is részt

vettek. Wines kezdeményezésére ült össze az első ilyen kongresszus Londonban, majd 1878-ban Stockholmban, 1885-ben Rómában, 1890-ben Szentpéterváron, 1895-ben Parisban, 1900-ban Brüsszelben, 1905-ben Budapesten és 1910-ben Washingtonban; 1915-re pedig Londonba volt tervbe véve. Ezeket a kongresszusokat egy állandó nemzetközi bizottság készíti elő, amelybe a kongresszuson résztvevő államok küldik képviselőiket, és amely a kongresszusok előkészítésén felül a kongresszusok kiadmányainak sajtó alá rendezésével járó teendőket is végzi. A börtönügyi kongresszusokon sok életrevaló eszme, indítvány került napirendre, amelyek közül már számos az újabb törvénykönyvekbe is felvételre került.

A börtönügy fejlesztése szempontjából nagy jelentőségűek a Nemzetközi büntetőjogi egyesületek kongresszusai is.

A börtönügyre vonatkozó jogszabályok kodifikálása legelőször Angliában (1857., de csak részletek, majd 1877., 1898., 1908.), majd Belgiumban (1870.), Németalföldön (teljesen egységes kódex 1886.), Norvégiában (1900.), és Svédországban (csak részben 1902., 1906.) történt. Németországban a börtönügyi tisztviselők egyesülete készített 1913-ban tervezetet büntetésvégrehajtási törvényhez (Vorschläge zu einem Reichsgesetz über den Vollzug der Freiheitsstrafen).

Harmadik fejezet.

6. §. A börtönügy jelen állása.

I. Európa,

Anglia. Aschrott, Strafsystem. – Aschrott cikke, Zeitschrift XVII. 1. – Finkey, Börtönügy 58-93. – Freudenthal 100-101. – Goildschmidt 88-123. – Harris 468-480, – Henderson 115-135. – Kenny 482-489., 499-512. – Kluge, Der Strafvollzug in England für Jugendliche über 16 Jahre, Zeitschrift XXIX. 586-613. – Marcovich cikke, Blätter für Gefängniswesen II, 14. – Rosenfeld, Die heutige Organisation der Entlassenenfürsorge und die Abschaffung der Arbeitsbelohnung der Gefangenen in England, Zeitschrift XXXVI. 431-448. – Strafgesetzgebung I. 633-635, – Struve. – Stammer cikke, Zeitschrift XXX. 8-10.

Ausztria. Blätter für Gefängniswesen I. 215-227. – Finkey, Börtönügy 163-167. – Freudenthal 101. – Goildschmidt 146-161. – Henderson 71-94, – Hoegel, Marcovich és Nadastiny cikkei, Blätter XXIX. 47., XXXIII. 394., XXXIV. 108., 265., XXXVI. 203., 434., XXXVII. 466., XL. 319., XLI. 3., 20., 171. – Leitmaier. – Marcovich, Das Gefängniswesen in Österreich, 1899. – Marcovich cikke, Blätter für Gefängniswesen II. 20-22. – Stóos 203-217. – Strafgesetzgebung I. 136-139.

Börtönügyi kézikönyv: Leitmaier, Viktor, Oesterreichische Gefängniskunde mit Berücksichtigung des ausländischen Gefängniswesens, Wien, 1890,

Folyóirat: az osztrák börtönügyi tisztviselők egyesülete által 1909. óta kiadott Blätter für Gefängniswesen,

Belgium. Finkey, Börtönügy 36-58. – Finkey, Büntetőjog XXIV. old. – Goildschmidt 175-182. – Freudenthal 101. – Henderson 307-313. – Marcovich cikke, Blätter für Gefängniswesen II. 15-16.

¹ E helyütt az egyes országok börtönügyének jelen állapotát feltüntető források, a rendszeres börtönügyi művek és a börtönügy körüli vágó folyóiratok felsorolására szorítkozunk.

Michaelis cikke, Blätter XLVI. 215-225. – Prins 481-495., 520-541., 568-589. – Schmidt cikke, Deutsche Strafrechtszeitung II. 158-19. – Strafgeseztgebung I. 464-466.

Bulgária. Ausserdeutsche Strafgeseztbücher 12. kötet, – Goldschmidt 230-233. – Strafgeseztgebung I. 332-335., II. 485-486.

Dánia. Ausserdeutsche Strafgeseztbücher 16, s. 22. kötet. – Blätter IV. 285., X. 344., XXXIX. 374-392. – Finkey, Börtönügy 172. – Goldschmidt 193-201. – Henderson 106-110. – Marcovich cikke, Blätter für Gefängniswesen II. 16. – Stammer cikke, Zeitschrift XXX 10. – Strafgeseztgebung I, 212-213.

Franciaország. Cuche 65-87., 173-190., 245-293. – Drechsler cikke, Zeitschrift XXIII. 812. – Engelberg cikke, Blätter XXXIV. 73-84. – Finkey, Börtönügy 94-117, – Freudenthal 101. – Fuchs cikke, Matter XLVI, 379-466. – Garraud 244-283. – Goldschmidt 123-137. – Henderson 229-271. – Marcovich cikke, Blätter für Gefängniswesen 11. 15. – Michaelis cikke, Blätter XLVI. 215-225. – Stammer cikke, Zeitschrift XXX. 13. – Strafgeseztgebung I. 447-450. – Vidal 626-688,

Börtönügyi kézikönyv: Cuche, P., Traité de science et de législation pénitentiaires, Paris, 1905. – Vidal, Georges, Cours de droit criminel et de science pénitentiaire, 5. ed., revue par Joseph Magnol, Paris, 1916.

Folyóirat: A párisi Société générale des prisons által kiadott és 1893-ig Bulletin de la Société générale des prisons nevet viselt: Revue pénitentiaire.

Görögország. Castorkis cikkei, Blätter XL. 257., XLIX, 3. – Goldschmidt 233. – Strafgeseztgebung II 493,

Luxenburg. Goldschmidt 182. – Michaelis cikke, Blätter XLVI. 215-225. – Strafgeseztgebung I. 472-474.

Magyarország. Dárday, Igazságügyi törvénytára, 5. rész, Büntetőjog-Börtönügy, összeállította Fayer László, 1905. – Finkey, Börtönügy 167-172. – Finkey, Büntetőjog 437. – Fiatalkorúak kriminalitása ellen való küzdellem Magyarországon, 1905. – Gábor Gyula, A katonai börtönrendszer különös tekintettel a m. kir. honvédigazságszolgáltatásra, 1904, – Goldschmidt 161-169, – Langer. – Marschalkó János, A hatályban levő igazságügyminiszteri rendeletek rendszeres gyűjteménye, VI. kötet: Büntetések végrehajtása, 1897. Kiegészítő kötetek: 1902., 1909. – Magyarország igazságügye, különnyomat a m. kir. kormánynak működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyvből (megjelenik évente). Marcovich cikke, Blätter für Gefängniswesen II 19-20. – Magyar börtönügy. – Rapoch cikke, Jogtudományi Közlöny XLIII. 179. – Strafgeseztgebung I. 172-173.

Börtönügyi kézikönyv: Finkey, A börtönügy jelen állása és

reformkérdései, 1905. – Pulszky Ágost és Tauffer Emil, A börtönügy múltja, elmélete, jelen állása különös tekintettel Magyarországra. 1867. – Bozóky Alajos, A börtönügy legújabb haladásai, 1867.

Monaco. Goldschmidt 182. – Strafgesetzgebung I. 476-477., II. 526.

Montenegro. Goldschmidt 233. – Strafgesetzgebung I. 340., II. 496.

Németalföld. Ausserdeutsche Strafgesetzbücher I. kötet – Finkey, Börtönügy 132-137. – Gilse, Wetboek van Strafrecht, Groningen 1906., 135-141. old. – Goldschmidt 169-175. – Henderson 101-105. – Schollmann Janssen cikke, Blätter XLVI. 591-604. – Marcovich cikke, Blätter für Gefängniswesen II. 17. – Miichaelis cikke, Blätter XLVI. 215-225. – Strafgesetzgebung I. 192-196.

Németország. Blätter XLV. 549-590. – Engelberg cikkei, Blätter XXXV. 37-60., XLVII. 1590236. – Ellger cikke, Blätter XLVIII. 225-237. – Finkey, Börtönügy 117-131. – Freudenthal 89-113. – Goldschmidt 250-315, – Grundsätze ,welche beim Vollzüge gerichtlich erkannter Freiheitsstrafen in Deutschland zur Anwendung kommen, Blätter XXXI. 467. – Henderson 1-70. – Horváth Dániel, A fiatalkoriak wittlichi fogháza a német büntetésvégrehajtás rendszerében, Bűnügyi Szemle IV, 229., 254., 305. – Irk, A sieversdorfi gyermektelep, Bűnügyi Szemle III. 238-239. – Jogállam IX. 742. – Klein. – Klein cikke, Blätter XXXVI. 21-37. – Kohlrausch, Über die Strafanstalten und Gefängnisse in Preussen, Zeitschrift XXXV, 632-635. – Kriegsmann. – Liszt, Lehrbuch 263-266., 269. – Marcovich cikke, Blätter für Gefängniswesen II. 17-19. – Strafgesetzgebung I. 18-21. – Thun cikke, Blätter XXXIX. 228-252. – Vorschläge.

Börtönügyi kézikönyvek: Holtendorff-Jagemann, Handbuch des Gefängniswesens, Hamburg, 1888 (két kötet:). – Krohne, Lehrbuch der Gefängniskunde, Stuttgart, 1889, – Kriegsmann, Einführung in die Gefängniskunde, 1912. – Poliitz, Paul, Strafe und Verbrechen, Aus Natur und Geisteswelt, 1910. – Klein, Alexander, Die Vorschriften über Verwaltung in den Preussichen Justizgefängnissen, 3. Auflage, 1914. – Freudenthal, Gefängnisrecht, 1914. – Folyóirat: a német börtönügyi tisztviselők egyesülete által 1865. óta kiadott: Blätter für Gefängniskunde.

Norvégia, Ausserdeutsche Strafgesetzbücher 20. kötet. – Blätter XXX. 357. – Finkey, Börtönügy 144-148. – Getz cikke, Zeitschrift IV. 292. – Goldschmidt 182-193. – Gerichtssaal LX. 370. – Henderson 110-115. – Marcovich cikke, Blätter für Gefängniswesen II. 16. Strafgesetzgebung I. 229-230.

Olaszország. Ausserdeutsche Strafgesetzbücher 6. kötet. – Freudenthal 101. – Finkey, Börtönügy 137.-144. – Goldschmidt 137-146.

Henderson 272-306. – Marcovich cikke, Blätter für Gefängniswesen 15. – Speranza, Some impressions of Italian prisons, Journal of

the American Institute of Criminal law and Criminology, Vol. V, Nro. 1. – Strafgesetzgebung I. 588-590.

Folyóiratok: Rivista di disciplina carceraria. – Gazetta delle carceri.

Oroszország és Finnország. Ausserdeutsche Strafgesetzbücher 7. és 24. kötet. – Finkey, Börtönügy 161-163. – Glauning cikke, Blätter XLI. 115. – Goldschmidt 219-230. – Loewenstimm cikke, Zeitschrift XXIV. 412. – Marcovich cikke, Blätter für Gefängniswesen II. 17. – Stammer cikke, Zeitschrift XXX. 10-12. – Strafgesetzgebung I. 289-299., 317-319., II. 475. – Weidemann cikke, Blätter XXXVII. 129.

Portugália. Ausserdeutsche Strafgesetzbücher 19. kötet. – Blätter XXVII. 62. – Finkey, Börtönügy 172-173. – Goldschmidt 241-244. – Stammer cikke, Zeitschrift XXX. 14. – Strafgesetzgebung I. 544-548, II. 531-532.

Románia. Goldschmidt 230. – Strafgesetzgebung I. 344.

San Marino. Strafgesetzgebung I, 607.

Spanyolország. Finkey, Börtönügy 173. – Goldschmidt 233-241. – Jogállam IX. 738. – Marcovich cikke, Blätter für Gefängniswesen II. 19. – Stammer cikke, Zeitschrift XXX. 13-14. – Strafgesetzgebung I 510-516.

Svájc. Finkey, Börtönügy 172. – Goldschmidt 206-218. – Henderson 95-101. – Schaffroth cikke, Blätter XXXIV. 434. – Stammer cikke, Zeitschrift XXX. 13. – Strafgesetzgebung I. 361-432., II. 502-518. – Zürcher, Erläuterungen zum Vorentwurf des Schweizerischen Strafgesetzbuches vom April 1908., Bern, 1914, 65. k köv. old.

Sok értékes, a börtönügy köréből vett értekezést és közleményt tartalmaznak a Schweizer Verein für Straf-, Gefängniswesen und Schutzaufsicht kiadmányai (megjelennek: Aarau, H. R. Sauerländer & Co.-nál).

Svédország. Blätter XXXVII. 434, XL. 415. – Böttger cikke, Blätter XXIX. 163-186. Finkey, Börtönügy 158-161. – Gerichssaall LXVI. 121.. LXX. 370. – Goldschmidt 201-206. – Marcovich cikke, Blätter für Gefängniswesen II. 16. – Stammer cikke, Zeitschrift XXX. 10. – Strafgesetzgebung I. 254 255. – Wieslgren cikke, Blätter XL. 415.

Szerbia. Ausserdeutsche Strafgesetzbücher 32. kötet. – Goldschmidt 233. – Strafgesetzgebung I. 353-354.

Törökország. Ausserdeutsche Strafgesetzbücher 34. kötet. – Strafgesetzgebung I. 723-724.

II. Európán kívüli államok.

Északamerikai Egyesült-Államok. Ausserdeutsche Strafgesetzbücher 4, kötet, – Barrows, – Falkner cikke, Zeitschrift XI. 591. –

Finkey, Fiatakorúak. – Finkey. Börtönügy 149-157. – Freudenthal 97-100. – Freudenthal, Das Eastern Penitentiary im Jahre 1905., Zeitschrift XXVIII. 185-188. – Hartmann, Die Strafrechtspflege in Amerika, 1906. – Herr, Das moderne amerikanische Besserungssystem, 1907. – Herr, Strafenwesen und Strafvollzug in den Vereinigten Staaten von Amerika, Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts, Allgemeiner Teil, IV. kötet, 471-506. – Henderson 143-202. – Stammer, Das Gefängniswesen im Staate New-York, Zeitschrift XXXIII. 204-216. – Stammer cikke, Blätter XLI. 192-203. – Strafgesetzgebung II. 208-210. – Winter.

Börtönügyi kézikönyvek; Barrows, S. J., Prison systems of the united states, Washington, 1900. – Boies, The science of penologie, 1901. – Henderson, Charles Richmond, Modern prison systems, Washington, 1903. – Tallack, Penological and preventiv principles, 1889. – Wines, Frederic Howard, Punishment and reformation, New-York, 1910. (És még több más.)

Folyóiratok; Journal of the American Institute of Criminal Law and Criminology, 1909. óta. – The Survey, elöb; Charities and the Commons, kiadja; Devine E. T. New-York, 1913-ig 30 kötet jelent meg.

Argentina. Goldschmidt 246. – Hartwig cikke, Blätter XLIX. 98. – Krauss cikk?, Blätter XXX. 375. – Strafgesetzgebung II. 6-7.

Chile, Ausserdeutsche Strafgesetzbücher 15, kötet. – Goldschmidt 246, – Hartwig cikke, Zeitschrift XX. 215. – Strafgesetzgebung II. 16-17.

Mexiko. Ausserdeutsche Strafgesetzbücher 8. kötet. – Eisenmann cikke, Zeitschrift XIV. 23 25. – Goldschmidt 244-245. – Henderson 202-229. – Strafgesetzgebung II. 120-121.

Peru. Goldschmidt 246. – Hartwig, Das Zuchthaus in Lima, Zeitschrift XXIX. 167-187. – Strafgesetzgebung II. 64-67.

Venezuela. Goldschmidt 245. – Hartwig, Zuchthäuser in Venezuela, Zeitschrift XXXVI. 375-386. – Strafgesetzgebung II. 51-52,

Délamerikai többi állam. Goldschmidt 245-247. – Strafgesetzgebung II. 26-29, 77-78, 85-86, 99-102, 130-132, 134 135, 142-143, 147-148, 156 157, 165-166, 180-182.

Japán. Ausserdeutsche Strafgesetzbücher 23. kötet. – Blätter XXX. 46. – Crusen cikke, Blätter XXXVI. 341. – Finkey, Börtönügy 173-174. – Freudenthal 101. – Goldschmidt 247-250. – Holzmann Das Japanische Jugendgefängnis, Zeitschrift XXXV. 107-119. – Jogállam IX. 737. – Krauss cikke, Blätter XXX. 165. – Rudert. Das Sugamo-Prison bei Tokyo, Zeitschrift XXXIII. 928-930. – Strafgesetzgebung II. 358-359.

N e g y e d i k f e j e z e t .

A szabadságvesztésbüntetés kritikája.¹

7. §. A szabadságvesztésbüntetés ellen felhozott kifogások.

Irodalom: Aschrott. – Brück cikke, Blätter XXXVIII. 241. – Finkey, Büntetőjog 387-394. – Finkey, Szabadságvesztésbüntetéseink. – Heilborn. – Heimberger. – Liszt, A jövő büntetőjoga, Jogászegy-
köt. ért., 1892. – Liszt, Aufsätze I. 126-179, 290-467. – Letiss. –
Mittelstadt, Für und wider die Freiheitsstrafe, Zeitschrift IL 419-449.
– Schwarze, Die Freiheitsstrafe, 1880. – Sonntag, Für die Freiheits-
strafe, Berlin, 1881. – Sichert, Abschaffung des Zuchthauses, Zeit-
schrift X. 392-398, – Sichert, – Treu. – Wirth, Zeitschrift X, 398-
400, – Wagner 99-163. – Wachenfeld 31. s köv. old. – Vidal 626.
s köv. old. – Wach 3. s köv. old. – Vargha I. II.

1. A szabadságvesztésbüntetésnek két fő alakját szokták megkülönböztetni, a szűkebb értelemben vett szabadságvesztést, a börtönbüntetést – és az elszállítás vagy deportáció büntetést.

A börtönbüntetés a büntettest polgári és politikai szabadságjogaitól bizonyos időre, a legsúlyosabb esetekben életfogytiglanra megfosztja, és a letartóztatási intézetben elszigeteli a szabad társadalomtól, A mai társadalmi és jogi rend az egyéni szabadság elvén épül fel. Az állam azt tekinti feladatának, hogy polgárainak minél szabadabb fejlődést, egyéniségük önálló kiképzését lehetővé tegye. A társadalmi

¹ Bár a mi kiindulási pontunk a szabadságvesztésbüntetésnek a mai büntetésrendszer főalkotórészéül való elfogadása, mégis szükségesnek tartjuk a szabadságvesztésbüntetés és a deportáció jogosultsága és célelőírősége lelett folytatott, és talán még ma sem lezárt vita vázát ismertetni.

rend fentartása végett azonban az állam másrészt jogosítva és kötelezve érzi magát az egyéni szabadság korlátozására azokkal szemben, akik az egyéni szabadsággal visszaélve, a jogrendet veszélyeztető vagy sértő cselekményeket követnek el.

A szabadságvesztésbüntetések jogosultsága, a börtönbüntetés és a deportáció büntetésének egymással szemben fennálló előnyei és hátrányai az utolsó évtizedek irodalmának állandó vitakérdését képezik.

2. A szabadságvesztés büntetés ellen felvetik, hogy javító hatása nem kielégítő hogy nem valósítja meg azt a célt, hogy a büntetéseket megjavítsa (Mittelstadt). S ezen kifogás bizonyítására hivatkoznak a visszaesőkre vonatkozó statisztikai adatokra (Wagner).

Ezzel a kifogással szemben legyen szabad utalnunk arra, hogy azt, hogy a szabadságvesztésbüntetés a büntetések megjavítását célzó reményt sokszor nem valósítja meg, nem annyira magának a szabadságvesztésbüntetésnek, mint inkább végrehajtása ki nem elégítő voltának és annak a terhére kell róni, s hogy a szabadságvesztés büntetés alkalmazása és tartamának kiszabása gyakran helytelenül történik. A szabadságvesztésbüntetések most jelzett hiánya legjobban a rövid tartamú szabadság vesztésbüntetéseknél érezhető s így nem helyeselhető eléggé az a törekvés (Liszt, Heilborn, hasonlóan Wach), hogy a rövidtartamú szabadságvesztésbüntetések más büntetési eszközök alkalmazása által helyettesíttessenek. Mert a túl rövid szabadságvesztésbüntetés tartama alatt nem nyílik mód arra, hogy annak hatása érvényre jusson. A szabadságvesztésbüntetés ezen hátránya talán annak is tulajdonítandó, hogy a szabadságvesztésbüntetés mai rendszere mellett nem nyílik mód arra, hogy a szabadságvesztésbüntetések a büntetésekre tulajdonságainak és osztályainak megfelelően alkalmaztassanak; nincs mód arra, hogy a kevésbé romlott és menthető indokból bűnözőkkel szemben egy enyhébb jellegű és nem dehonosztáló szabadságvesztésbüntetési nem, a többszörösen visszaeső és a társadalmi rendbe beilleszkedni nem akaró

büntetésekkel szemben pedig különösen érzékeny és szigorú szabadságvesztésbüntetés alkalmaztassék. Másrészt a büntetendő cselekmények között sok olyan is van, amelyek talán észszerűek, azonban a helyzet követelménye következtében vannak büntetéssel sújtva; az ilyen cselekményekre vonatkozólag a büntetések nevelő hatása felette kérdéses. Legyen szabad még rámutatnunk arra is, hogy a szabadságvesztésbüntetések azok, amelyek által a büntettek javítása egyedül remélhető. A szabadságvesztésbüntetések berendezhetők úgy, hogy általuk a büntetteknek ha nem is teljes erkölcsi megjavítása, de legalább is kisebb-nagyobb fokú megjavítása elérhető. A letartóztatás! intézetben – elegendő hosszú tartamú szabadságvesztésbüntetés során – bárkit ki lehet képezni a neki megfelelő munkára, szorítani lehet a pontos, tisztességes életmódra, s így a társadalmi megjavítás célja mindenesetre meg lesz közelítve.

3. Felvetik, hogy a szabadságvesztésbüntetésnek nincs elretentő hatása. Nincs remény, hogy általa a kriminalitás csökkenése bekövetkezzen (Brück, Mittelstadt).

A mai embernek a szabadság igen becses dolog, s a szabadságtól való megfosztás, még ha rövidebb időre történik is, érzékenyen sújtja az embert. A szabadságvesztésbüntetések kellő alakítása és berendezése mellett feltehető, hogy aki egyszer börtönben volt, oda nem kívánczik vissza, és hogy a börtönbüntetésnek lesz visszatartó hatása. Azonban a szabadságvesztésbüntetés elretentő, az újabbi bűnözéstől visszatartó hatásának alakítása tekintetében kellő mértékletességgel kell eljárni, mert a történet tanulsága is eléggé igazolja, hogy a büntetésnek testi fájdalokkal, brutális végrehajtása elretentő hatását nem fokozza.

4. Azokkal a kifogásokkal (Leüss, Mittelstadt, Treu, Vargha, Wagner) szemben pedig, amelyek arra irányulnak, hogy a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során nem történik elegendő gondoskodás a letartóztatottak élelmeztetéséről és arról, hogy szabadulásuk után jó erőben legyenek, és ilyképpen megélhetésüket biztosító keresetre szert

tenni tudjanak, – továbbá hogy a szabadságvesztésbüntetések során nagy a letartóztatottak halandósága és betegülési aránya, utalunk arra, hogy a különféle statisztikai adatok – különösen ott, ahol a börtönügy rendezett és a letartóztatottak új abb keletű letartóztatási intézetekben vannak elhelyezve – éppen az ellenkezőt igazolják.

A kellő gond és bánásmód, és különösen az elítélte-tésük előtt a szabadban foglalkozott letartóztatottnak a letartóztatás során is a szabadban végzendő munkával való foglalkoztatása esetében, nem kell attól tartani, hogy egészségük a letartóztatás során kárt szenved. Ez a kifogás leg-hamarább abban az esetben bírhat alappal, ha az elítélte-tésük előtt szabadban végzendő munkával foglalkozott egyének hosszabb tartamú szabadságvesztésbüntetésük során a börtön falain belül végzendő munkával foglalkoztatnak.

5. A szabadságvesztésbüntetés javító hatásának megvalósításának egyik eszköze a letartóztatottnak a külvilágtól, családjától, barátaitól, rendes környezetétől való izolálásában rejlik. Kétségtelen, hogy ilyen körülmények között sokkal kisebb a bűnözésre való lehetőség. De kétségbe vonják, vajjon az izolálásnak az a hatása a szabadságvesztésbüntetés kitöltése utáni időre fog-e kihatni. Azzal érvelnek, hogy a büntetettnek a pezsgő életből való teljes kiemelése nem fogja őt megedzeni a szabadulás utáni időre abban a tekintetben, hogy a jövőben a kísértéseknek ellentállani és maga felett önuralmat gyakorolni tudjon (Treu).

A szabadságvesztésbüntetés ezen kétségtelen hátrányának felismerése vezetett a fokozatos – és különösen az ír fokozatos – rendszer kiépítésére, amelynek egyes stádiumai a letartóztatottnak a magánelzárásból a teljesen szabad életbe való visszatérést akarják fokozatosan előkészíteni.

6. A szabadságvesztésbüntetéssel szemben felhozott az a kifogás, hogy a contagium veszélye folytán a kevésbé, romlott letartóztatottakat félteni kell a romlottabbak káros erkölcsi hatásától, csak a közös elzárás mellett bír jogosultsággal. Azonban itt is kellő és elegendő felügyelet, valamint a letartóztatottnak gondos osztályozása és az erkölcsileg

egy fokon állóknak egy csoportba való összeválogatása által kis fokra szorítható.

7. Felvetik, hogy a szabadságvesztésbüntetések végrehajtásával járó nagy kiadások, amelyeknek csak legkisebb része térül meg, a letartóztatási intézetek létesítésével járó nagy beruházások, továbbá a letartóztatási intézetek igazgatásával járó fáradságos teendők nem állanak arányban az eredménnyel (Brück),

8. A kifogásoknak nagy része a letartóztatottak munkáltatása ellen irányul. Hogy a munkáltatás egyhangú, főleg a nagyobb intelligenciájúakra nézve, hogy a bérbeadási üzem mellett a bérlő kizárólag csak az üzem jövedelmezőségét, és nem a letartóztatottnak a részére kijelölt munkanemben való alapos kiképzését fogja szem előtt tartani. Hogy a letartóztatási intézetekben szokásos munkajutalom által a letartóztatottak munkája nincs kellően díjazva, és hogy ennek következtében a letartóztatottak nem törekednek nagyobb szorgalomra (Leüss, Treu).

Ezek a kifogások csak az esetben bírnak létjogosultsággal, ha a munkauzem nincs helyesen szervezve és alakítva.

9. Azzal a kifogással szemben, hogy a szabadságvesztésbüntetésnek mai végrehajtása mellett a letartóztatottnak túlságosan jó dolguk van, hogy a szabadságvesztésbüntetés szigorítására van szükség, és hogy ennek következtében nem valósul meg a szabadságvesztésbüntetésnek elrettentő hatása, I agyén szabad rámutatni arra, hogy az ilyen kifogással csak azok állanak elő, akik a szabadságvesztésbüntetések végrehajtását és a letartóztatási intézetek üzemét csak futólag tekintették meg, és akik ott csak az egészséges, tiszta helyiségeket, munkatermeket, a kielégítő minőségű és mennyiségű ételmezt látták; ezek azonban nincsenek tisztában azzal, hogy minderre azért is feltétlenül szükség van, mert ellenkező esetben ott, ahol annyi ember aránylag szűk helyre van összezsúfolva, könnyen keletkezhetnének betegségek, epidémiák.

10. Amint látjuk, a szabadságvesztésbüntetés ellen felhozott kifogások legnagyobb része tulajdonképpen nem is annyira a szabadság veszteséges, mint inkább alkalmazásának, kiszabásának és végrehajtásának módja ellen irányul, hogy a hatóságok gyakran olyan emberek ellen alkalmaznak szabadságvesztésbüntetést, amelyekben az eset sajátosságaira való tekintettel helyesebb volna – rövidebb tartamú szabadságvesztésbüntetés helyett – más büntetési eszközt alkalmazni. Mert méltán felhozzák, a rövid tartamú szabadságvesztésbüntetés a büntettek jövő boldogulását inkább csak megnehezíti az a kifogás azon a tapasztalaton alapszik, hogy a megélhetés akadályai és a valószínűség a tekintetben, hogy valaki bűncselekményt elkövetni fog, nagyobbak, ha megelőzőleg már büntetve volt. S az újabb bűnözés valószínűsége annál nagyobb, mentül több ízben volt valaki már büntetve s mentül hosszabb volt a megelőzőleg végrehajtott büntetések tartama. Sok esetben pedig a bíróságok indokolatlanul szabják a szabadságvesztésbüntetés tartamát túlrövidre.

A hosszabb tartamú szabadságvesztésbüntetések tekintetében pedig méltán felvetik, hogy amennyiben a büntetésnek célja a megjavítás, kétes ennek a célnak megvalósítása. A bíró nem láthat be a főtárgyaláson a vádlott-lelkébe annyira, hogy biztosan meghatározhassa, hogy mennyi idő alatt érhető el az illető büntetéssel szemben ez a cél. A követelés oda irányul, hogy a hosszú tartamú szabadságvesztésbüntetés tartama ne előre határoztassék meg, hanem utólagosan a büntetés céljának elérésével.

A többi kifogások pedig a végrehajtás részletei, így a 3L letartóztatási intézetek tisztviselőinek túlalacsony létszáma, képzettségük alacsony foka, a letartóztatottak munkáltatása, stb. ellen irányul.

11. Ha a büntetési eszközök kellékeiül elfogadjuk, hogy legyen személyes, a társadalmi felfogással megegyező, érezhető, hogy legyen például: azaz teremtsen az emberek¹ben a bűnözéstől visszatartó motívumokat, és az általános logéretet megszilárdító hatása legyen, hogy legyen indivi-

dualizálható, gazdaságos, vagyis álljon arányban a büntettes által okozott érdeksérelemmel vagy veszélyeztetéssel, hogy legyen emberies, javító hatású, és helyrehozható, úgy a büntetési eszközök között a szabadságvesztésbüntetés az első helyen áll.

S hogy a mai büntetési rendszereknek a szabadságvesztésbüntetések képezik a gerincét, ezt annak is tulajdoníthatjuk, hogy a szabadságvesztésbüntetések sokféleképpen alakíthatók, és ennek következtében szerfelett alkalmasak arra, hogy annyi fokozatuk különböztetessék meg, hogy azokkal a kisebb és nagyobb súlyú büntetendő cselekmények arányosan sújthatók legyenek, s hogy az egyénítés elve a legjobban megvalósíttassék.

12. A szabadságvesztésbüntetés a legigazságosabb és leghasznosabb büntetési eszköz, mert a szabadság elvétele a mai kor emberét érzékenyen sújtja, s így annak visszatartó hatása is van, S a szabadságvesztésbüntetés úgy rendezhető be, hogy végrehajtása során a büntettes legalább társadalmilag megjavítható. Nagy előnye a szabadságvesztésbüntetésnek, hogy több, különböző súlyú neme különböztethető meg.

Másrészt azonban tisztában kell lennünk azzal, hogy a szabadságvesztésbüntetések mai alakja, rendszere és végrehajtása nem tökéletes, amelyen javítani már nem lehet és nem kell. Ellenkezőleg még számos reformra van szükség, El kell azonban ismerni azt, hogy amennyiben a szabadságvesztésbüntetések alkalmazása, kiszabása és végrehajtása helyesen történik, úgy általa szép, kielégítő eredményeket lehet elérni, ε hogy a haladás mai foka mellett a szabadságvesztésbüntetés az egyedüli büntetési eszköz, amely a súlyosabb beszámítás alá eső cselekmények büntetésére alkalmas.

8. §. A deportáció.

Irodalom: Az előbbi §-nál idézettekben felül: Angyal, Büntetőjog I. 163-169. – Aschaffenburg 230. s köv. old. – Brück, Die Gegner der Deportation, Breslau, 1901. – Brück, Noch einmal die Deportation

und Deutsch-Südwestafrika, Breslau, 1906. – Brück, Fort mit den Zuchthäusern, Breslau, 1894. – Baer 202-216. – Cuche 404-463., 466-477. – Finkey, Büntetőjog 387 394. – Finkey, Szabadság-büntetéseink. – Garraud 261-274. – Gunnat cikke, Blätter XXXIX. 407. – Goldschmidt 326. – Holtzendoiff. – Kirsch cikke, Blätter XXXIX. 60. – Korn, Ist die Deportation unter den heutigen Verhältnissen als Strafmittel praktisch verwendbar? Berlin, 1898. – Krohne 267-269. – Prins 427-430. – Vámbéry, A relegatio eredményei és büntetési rendszerünk reformja, 1898. – Vidal 639-645. – Wagner. - Wines 162-182.

1. A deportáció-büntetés, amely főleg a gyarmatokkal bíró államokban bír jelentőséggel, annak jogosultsága s célserűsége úgy elméleti, mint gyakorlati részről erős vita tárgyát képezi.

A deportációnak amely a legsúlyosabb szabadságvesztésbüntetési nemek közé tartozik, jellegzetes ismérvei: a büntettek valamely messze fekvő gyarmatra, szigetre (vagy mint Oroszországban: nagy távolságra fekvő s az anyaországtól kiterjedt lakatlan tájak által elválasztott kulturálatlan vidékekre) való kényszerű szállítása életfogytiglanra, vagy hosszabb tartamra, – a deportáltak a deportáció ideje alatt szigorú munkakényszer alá helyezése, esetleg a deportált jogképességének megszorítása; a deportáció még azzal is egybekapcsolva lehet, hogy amennyiben a deportáció csak időleges, a deportált a deportáció idejének letelte után a deportáció helyén életfogytiglan, vagy bizonyos időtartamon át való tartózkodásra van kötelezve.

A politikai célokból való elszállításnak célja az egyéneknek államellenes magatartásával szemben távoli vidékekre való szállítás általi védekezés. A relegáció feladata pedig – Vámbéry szavaival élve – morális utócura a társadalom krónikus betegei: a sokszoros visszaesőkkel szemben.

2. A deportáció ellen – hasonlóan, amint azt a szabadságvesztésbüntetésre vonatkozólag fentebb vázoltuk – felvetik, hogy nincs sok remény arra, hogy a deportáltak a deportáció során megjavíttassanak. A megjavításnak a deportáció során fennálló contagium veszélye is útját állja.

S kétségbe vonják a deportációnak elrettentő hatását is (pl. Korn, Teisseire). A távoli, ismeretlen helyre való szállítás, az öveiktől, előbbi környezetükből való kiszakítás sok bűnelkövetőre nézve még előnynek mutatkozik. A deportálandók nagy részével családjuk már a deportáció előtt is szakított. Nézetünk szerint a deportációnak elrettentő hatása nagy fokban függ attól, hogy hová történik a deportáció. Amennyiben a deportáció helye olyan, hogy ott a munkaviszonyok és a termelő talaj rosszabbak mint az anyaországban, hogy egészségtelen az éghajlat, — úgy a deportáció a kellő elrettentő hatással bír. Amennyiben azonban a deportáció helyére szabad emberek is nagyobb számban kivándorolnak, amennyiben a deportáltak a deportáció helyére családja követne, amennyiben a deportáció idejének letelte után a deportáltak arra lehet reménye, hogy a deportáció helyén a társadalomnak kisebb idegenkedése következtében ott könnyebb lesz új életet kezdeni, — úgy a deportáció elrettentő hatása természetesen csökken,

3. Annak a kérdésnek eldöntésénél, vajjon a deportáció alkalmas-e a büntetésnek ártalmatlanná tételére, a társadalomnak további bűncselekményeivel szemben való biztosítására, szintén tekintettel kell lennünk a deportáció helyének fekvésére. Amennyiben a deportáció céljaira szolgáló kolónia az anyaországtól jó távolra és a forgalomtól félreeső helyen, szigeten fekszik, a deportáltak szökésétől tartani nem igen kell. Ellenkező esetben a deportáltaknak a deportáció helyén való őrzése csaknem éppen olyan fáradságos és költséges, mint az anyaországban a börtönökben. Másrészt azonban nem szabad feledni, hogy a deportáltak szökése a deportáció helyének közbiztonságát felette veszélyezteti,

4. A deportációnak koloniális szempontból való elbírálásánál figyelemmel kell lennünk az illető gyarmat helyzetére, viszonyaira. Amennyiben a kolónia közállapotai még kezdetlegesek, úgy a deportáció által a gyarmatra háruló hátrányoktól tartani nem kell.

A deportáció által a gyarmatra háruló előnyök azonban vajmi csekélyek. A deportáltak még a deportáció idejének letelte utáni telepítés esetében sem alkalmasak arra, hogy általuk a gyarmaton a közállapotok javíttassanak. A deportáltak munkájától sem várható sok eredmény, amennyiben a legnagyobb részük legyengült, lusta, parazita elemekből áll, akik hasznos munkára alig használhatók.

Ha pedig az *illető* kolóniának viszonyai már annyira javultak, hogy van elegendő szabad lakosság is, úgy attól kell tartani, hogy a deportáció az *illető* gyarmatra, annak közbiztonságára hátránnyal lesz. Amennyiben pedig a kolónia viszonyai olyanok, hogy a munkának érték s már alászállt, s a munkabérek nem magasabbak, mint az anyaországban, – úgy feltéve, hogy a deportáltak munkaerejétől egyáltalában nagyobb eredmény várható – a deportáció szempontjából felette fontos az a remény, hogy a deportáltak részére slőnyös munkahelyek fognak kínálkozni, elveszítette a létjogosultságát.

Azt a kifogást, hogy a deportáltak ivadékai degeneráltak lesznek, Ausztrália példája megcáfolja.

Végül számolni kell azzal is, hogy a gyarmat lakossága szót emel az ellen, hogy a kolónia deportációs helyre kijelöltessék és közéjük büntetettek telepíttessenek. Csak amennyiben a kolónián nagyon gyér a lakosság, és nagy a hiány munkaerőben, lehet remény, hogy az ilyen felszólalások elmaradnak, S bizony el kell ismerni annak a kifogásnak alaposágát, hogy a deportáció az anyaországra nézve kényelmes eszköz arra, hogy általa büntetéseitől szabaduljon.

5. Amennyiben a deportáció helyének éghajlata egészséges, és a deportáltak a szabadban végzendő munkákkal foglalkoztatnak, úgy nagy előnye a deportációnak, hogy főleg hosszabb tartamú letartóztatás esetén nem kell attól tartani, hogy a deportáltak egészsége kárt szenved.

Amennyiben azonban a deportáció helyének éghajlata egészségtelen, vagy akár csak olyan, hogy a deportálandókra nézve elviselhetetlen (például: az európaiak nem bírják a

túlszáraz tropikus éghajlatot), úgy a deportáltak az éghajlat következtében rövidesen tönkre mennek. S joggal felvethető, hogy igazságtalan az elítélteket ilyen lassú halálnak kitenni; a gyors kivégzés humánusabb. Másrészt ismét felvetik, hogy túlzott érzékenységnek tekintendő, ha az ilyen éghajlatban elhelyezett büntetettekért aggódunk, holott az ott hivatásukat teljesítő hivatalnokok, katonák és kereskedők is kénytelenek egészségüket kockára tenni.

6. A deportációval járó előny, hogy a deportáció utáni tekipítés esetében az elítéltek előbbi környezetükből, bűntársaik közösségéből ki-, és teljesen idegen környezetbe kerülnek. Így inkább válik lehetségessé őket a visszaeséstől megóvni.

Kiemelik, hogy ennek különösen politikai jellegű bűncselekményeknél van jelentősége, amennyiben a bűnelkövetők előbbi politikai barátaitól teljesen elválasztatnak, és a velük összeköttetés teljesen lehetetlenné válik.

7. Előnye a deportációnak, hogy amennyiben a deportáltaknak szabadulásuk után a kolóniákon való letelepítése (amely bizonyos határozott ideig esetleg kényszerű is lehet) és elhelyezése lehetségessé válik, ez által az elítéltek jövőjéről való gondoskodás nagy fokban meg van könnyítve. S amennyiben családjuk is ott van, úgy a családjukhoz való kapocs is szilárdabb lesz. S felhozzák, hogy a kolóniáknak lakossága állítólag kevésbé viseltetik elfogultsággal a börtönviselt egyénekkel szemben.

Az elítéltek boldogulása esetleg még az által is megkönnyíthető, hogy szabadulásuk után (esetleg a deportáció ideje alatt összegyűjtött munkakeresményből) olcsó pénzen megművelendő földhöz juthatnak.

8. A deportációnak egyik előnye abban is rejlik, hogy általa a rabmunkának a szabad iparral való versenye van kiküszöbölve.

Sőt amennyiben a deportáció által az illető gyarmat állapota annyira javul, hogy ott a hazai ipar érvényesülésére, termékeinek árusítására alkalom nyílik, úgy a depor-

táció – így érvelnek – a hazai iparnak közvetve még hasznára is van.

9. Felvetik a deportáció ellen, hogy hatása felette egyenlőtlen. Hogy az elítéltetés előtt más-más foglalkozást űzött, más-más társadalmi osztályhoz tartozó egyénekre teljesen elütő hatást gyakorol,

10. Büntetőtechnikai szempontból pedig méltán felvethető a deportáció ellen, hogy eltekintve attól, hogy (úgy mint a börtönbüntetésnél is) életfogytiglani tartamban való kiszabása esetében, hatása egy ízbeni alkalmazása által ki van merítve, és alig van mód a deportáltaknak a deportáció során elkövetett cselekményének megtorlására, – hátrányos még az is, hogy a deportáció nem osztható annyira, mint a börtönbüntetés; kézenfekvő dolog, hogy rövidebb tartamú deportáció-büntetésért nem érdemes valakit nagy költséggel tengerentúli gyarmatra szállítani (Holtzendorff).

11. Nagy hátránya a deportációnak a vele járó, a szabadságvesztésbüntetéseknek börtönökben való végrehajtásával járó költségekhez hasonlítva, aránytalanul nagyobb kiadások (Krohne).

A deportálandóknak a büntető gyarmatra való szállításával, a büntetéseknak a gyarmaton való elhelyezésével, őrizetével, élelmi és egyéb szükségleti cikkeinek a gyarmatra való szállításával járó kiadások nagy összegeket emésztenek fel. Csak ritkán nyílik alkalom arra, hogy mindezen szükségletek ott a gyarmaton kielégíthetők.

12. Végül hátránya a deportációnak, hogy a szabadságvesztésbüntetéseknek kolóniákon való végrehajtása csak nehezen ellenőrizhető. A tisztviselők úgyszólván teljhatalmú urai a deportáltaknak. -Visszaélések, szabálytalanságok könnyebben fordulhatnak elő és maradhatnak megtorlatlanul. A hatásos ellenőrzés túl nagy költségekkel járna.

13. A deportáció alkalmazásának tere ma általában mindinkább kisebb lesz. Leginkább csak a legsúlyosabb bűncselekmény büntetésére szolgál. S ott ahol a börtönökkel való szükségszerű takarékoskodás vezetett a deportáció behozatalára, a börtönügynek rendezettebb mederbe való tere-

lése ismét a deportáció kiküszöbölésére irányuló törekvést eredményezi.

Úgy az irodalomban, valamint a különféle kongresszusok többsége is általában a deportáció ellen nyilatkozott. És ott is, ahol a deportáció ma még alkalmazásban van, mint Francia-, Orosz-, Spanyolországban és Portugáliában, a deportáció célszerűsége felől a vélemények eltérők.

Bár el kell ismerni, hogy a deportáció bő alkalmat nyújt a büntetteknek társadalmi regenerálására, részünkről a jól berendezett letartóztatási intézetben végrehajtott börtönbüntetést a deportációval szemben helyesebbnek tartjuk. S megállapítható az is, hogy a deportáció kihaló félben levő intézmény.

Ötödik fejezet.

A szabadságvesztésbüntetések végrehajtásának feltételei.

9. §. A szabadságvesztésbüntetési nemek megkülönböztetése.

Irodalom: Angyal, Büntetőjog I. 163-169. – Aschaffenburg 238.

- Blätter XXI. 145. (Strosser), XXIV. 16. (Jagemann).
– Finkey, Börtönügy 192-193. – Finkey, Büntetési rendszerünk. –
Gennat 66. s köv. old. Goldschmidt 324-390. – Hacker Ervin,
A szabadságvesztésbüntetések differenciálása, különnyomat a Bűn-
ügyi Szemle IV. évfolyamából (Ugyanez megjelent német nyelven:
Blätter für Gefängniskunde L. kötetében). – Heilborn 42-45. –
Kriegsmann 124-128. – Krohne 223-229. – Mittelstadt, Zeit-
schrift II. 419. – Schmidt 301. s köv. old. – Sichart, Über Schär-
rung und Milderung der Freiheitsstrafe, Zeitschrift XIII. 906-918.
– Sichart és Wirth cikkei, Zeitschrift X. 392-400. – Spira, Die
Zuchthaus- und Gefängnisstrafe, ihre Differenzierung und Stellung im
otrafgesetz, München, 1905, – Vorschläge (lásd különösen táblázatot!).
– Wahlberg 150. s köv. old. – Wach.

I. Annak, hogy a szabadságvesztésbüntetésnek különböző súlyú és jellegű nemei különböztetnek meg, oka az, hogy a kisebb és nagyobb súlyú, továbbá különféle jellegű bűncselekmények arányosan és megfelelően sújthatók (egyenek).

Annak a kérdésnek eldöntésénél, hogy hány szabadságvesztésbüntetési nemre van szükség, tekintettel kell lennünk mindenekelőtt arra, hogy a bűncselekményeket hogyan csoportosítjuk. így csoportosíthatók a bűncselekmények aszerint, amint menthető vagy nem menthető indokból követték el, – továbbá súlyuk szerint (bűn-

lett, vétség, kihágás) is. Ezen kérdés eldöntésénél fontos még az is, vajjon az egyes csoportokra nézve csak egy, vagy pedig különféle súlyú szabadságvesztésbüntetést kívánunk-e alkalmazni (hazánkban például a nem menthető indokból elkövetett bűntettekre fegyház és börtön).

Általában azt lehet mondani, hogy háromféle szabadságvesztésbüntetési nem teljesen elegendő. Az egyik a súlyosabb beszámítás alá eső cselekményekre, midőn a büntettes bűnössége intenzív, ha értékes javakat sértett meg, ha a motívumok aljasak, ha a büntettes visszaeső. A másik a csekélyebb súlyú cselekményekkel szemben és ha a bűnösség kevésbé intenzív. A harmadik büntetési nem a menthető motívumokból elkövetett cselekményekkel szemben volna alkalmazandó, és csak merő szabadságelvonásból állana.

Túlságosan sok szabadságvesztésbüntetési nem megkülönböztetése azért is helytelen, mert azzal a hátránnyal jár, hogy a szabadságvesztésbüntetés egyes nemei egymástól nem különböznek lényegesen. Mentül kisebb a szabadságvesztésbüntetési nemek száma, annál eredményesebb lehet egymástól való megkülönböztetésük.

Annak, hogy a szabadságvesztésbüntetések megkülönböztetése meddő, mint már említettük, oka az lehet, hogy az illető szabadságvesztésbüntetési rendszer a szabadságvesztésbüntetésnek túlsók nemét ismeri, s ennek folytán a szabadságvesztésbüntetés nemeit a rendelkezésre álló differenciáló eszközök korlátolt számánál fogva nem lehet séges annyira különböztetővé tenni, hogy a különbség lényeges és szembeötlő legyen. De lehet ennek más oka is, t. i. az, hogy a szabadságvesztési rendszerben a szabadságvesztésbüntetések csekély száma mellett a hasonló súlyú büncselekmények büntetésére többféle szabadságvesztésbüntetési nem van statuálva (mint például a mi büntetőtörvényünkben a fegyház- és börtönbüntetés),

A megkülönböztetésre szolgáló eszköz gyakoroljon az elítéltek sorsára, életmódjára szemmel látható és érezhető hatást. Helytelen a szabadságvesztésbüntetés nemeit

lényegtelen körülményekben való eltérés által egymástól megkülönböztetni. Ezért nem tartjuk helyesnek, ha például a levelezés s az intézeti könyvtár használata körében felmerülő kérdések eltérő szabályozása által igyekeznénk a szabadságvesztésbüntetési nemeket differenciálni; a most említett körülmények egyéb differenciáló körülmények mellett eredményesen helyt foghatnak, azonban egyedül állóan nem gyakorolnak eléggé érezhető hatást az elítéltekre.

A szabadságvesztésbüntetési nemek helyes és precíz megkülönböztetésének nagy fontosság tulajdonítandó. Először azért, mert a törvények által megállapított büntetési eszközöknek jellege tulajdonképpen csak a végrehajtás folyamán domborodik ki; a szabadságvesztésbüntetések annyira rugalmasak, hogy különböző végrehajtás folyamán teljesen különböző alakot öltenek. A szabatos megkülönböztetés pedig még azért is szükséges, mert a szabadságvesztésbüntetések mélyreható beavatkozást jelentenek az elítélt egyéni jogaiba, helytelen tehát, ha eme beavatkozás neme és mértéke lényegében megállapítva nincs, hanem a szabadságvesztésbüntetési intézetek igazgatóságainak belátására van bízva.

II. A szabadságvesztésbüntetési nemek megkülönböztetésére szolgáló körülményeket a szerint, amint hatásuk a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása előtt, vagy a végrehajtás alatt, vagy pedig a büntetés végrehajtása után nyilvánul meg, három csoportba sorozhatjuk.

A differenciáló eszközök túlnyomó része a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása folyamán érvényesül, s csak kisebb részük jut a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása előtt és után szerephez.

Azok a differenciáló eszközök között, melyek a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása előtt nyilvánulnak meg, felemlítendő:

1. a szabadságvesztésbüntetés tartama. A szabadságvesztésbüntetések súlya közötti különbség a szabadságvesztésbüntetések tartamának úgy maximuma, mint minimuma

tekintetében is észlelhető. A súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetések minimuma jóval hosszabb időtartamban van megállapítva, mint az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetéseké. S míg a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetés maximuma határozatlan, életfogytiglani, vagy pedig sok évi tartamban van megállapítva, addig az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetések maximuma rendszerint legfeljebb csak néhány évi tartamban nyer megállapítást. Ezen szabály alól csak a custodia honesta tekintetében van kivétel. Bár a custodia honesta rendszerint csak egyszerű szabadságmegvonásban áll, mégis maximuma a legsúlyosabb szabadságvesztésbüntetésekhez hasonló hosszú tartamban nyer megállapítást. Ennek oka az, hogy bár a custodia honesta csak politikai, vagy társadalmilag menthető cselekményre van meghatározva, mégis gyakran súlyos becsapódás alá eső cselekmények megtorlására szolgál.

2. A szabadságvesztésbüntetés kiszabása tekintetében is a súlyosabb és enyhébb jellegű büntetések között némely helyütt különbséget észlelhetünk. Amennyiben a súlyosabb szabadságvesztésbüntetések csak teljes hónapokban, ellenben az enyhébb szabadságvesztésbüntetések napokban is kiszabhatók (Példa: a német btv. 19. §-a).

3. A különféle jellegű szabadságvesztésbüntetések átváltoztatása. A szabadságvesztésbüntetési nemek közötti különbség a szabadságvesztések átváltoztatásánál is figyelembe veendő; az átváltoztatás szüksége felmerül összbüntetés kiszabása esetében. Némely büntetőtörvény megállapítja, hogy átváltoztatás esetében a különböző jellegű szabadságvesztésbüntetések mily értékkel bírnak. Így például a német büntetőtörvénynek 21. §-a meghatározza, hogy átváltoztatás esetén nyolc hónap fegyház egy évi fogháznak, – s nyolc hónap fogház pedig egy évi államfogháznak felel meg.

III. A szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során nyilvánul meg a következő differenciáló körülmények hatása;

1. Munkakényszer, magánmunka. A törvényhozások elsősorban a munkakényszer segítségével tesznek különbséget a szabadságvesztésbüntetési nemek között. Míg a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetések munkakényszerrel járnak, addig az enyhébbek nincsenek munkakényszerrel egybekötve.

A szabadságvesztésbüntetések a munkakényszer foka szerint is megkülönböztethetők.¹

2. A munkakényszer enyhítése. A munkaüzem keretében a szabadságvesztésbüntetési nemek még olyképpen is differenciálhatók, hogy míg a legsúlyosabb jellegű büntetési nom mellett az elítéltek sem a munkakényszer alól fel nem menthetők, sem pedig a munkakényszer nem enyhíthető, addig az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre elítéltek egyes kivételes esetekben a foglalkozási kényszer alól felmenthetők s magánmunka engedélyezhető,

3. A munkaidőnek tartama, illetve a munkapenzum nagysága. Amennyiben valamely szabadságvesztésbüntetés nincs munkakényszerrel egybekapcsolva, úgy ennek természeteszerű folyománya, hogy erre a büntetési nemre elítéltekkel szemben sem munkaidő, sem pedig munkapenzum nem állapítható meg,

A munkakényszer alatt álló elítéltek között a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélttel szemben hosszabb munkaidő, s ennek folytán nagyobb munkapenzum is állapítandó meg, mint az enyhébb szabadságvesztésbüntetésre ítélttel szemben.

Hasonlóan a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélttel szemben a pihenésre és étkezésre szolgáló szünetei rövidebbek, mint az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélttel szemben.

A munkajutalom. A szabadságvesztésbüntetések differenciálása körében jelentős szerepet játszik az elítélteknek munkájuk fejében adandó jutalom.

A szabadságvesztésbüntetési nemek a munkajutalom

¹ A részletek tekintetében lásd a 27. §-t!

révén megkülönböztethetők a szerint, vajjon az elítéltek munkajutalomban részesülnek, a munkajutalom jogi természetű, továbbá a munkajutalom összegének nagysága szerint, s hogy az elítéltek szabadságvesztésbüntetésük tartama alatt mily célra és mily mértékben rendelkezhetnek munkajutalmuk felett.

5. Az intézeten kívül a szabadban végzendő munkával való foglalkoztatás. A súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélték rendszerint beleegyezésük nélkül is a szabadban végzendő munkával foglalkoztathatók, ellenben az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélték csak hozzájárulásuk esetén foglalkoztatnak ilyen munkával. Ez a megkülönböztetés nagy gyakorlati értékkel nem bír, mert a súlyosabb jellegű szabadságvesztésre ítélték a legtöbb esetben kedvezménynek tekintik, ha a szabadban nyernek foglalkozást.

6. Élelem. Vajjon az élelmezés minőségének és mennyiségének variálása a szabadságvesztésbüntetés nemeinek differenciálására alkalmas-e, vitás (Pro: Spira, – contra; Goldschmidt).

Nézetünk szerint a szabadságvesztésbüntetési nemeknek ily módon való megkülönböztetése nem mondható szerencsésnek. Mert a szabadságvesztési intézetben az elítéltek olyan élelemben részesítendőek, mely egészségüknek megóvására és munkaerejüknek fentartására elegendő.

Az élelem tekintetében a szabadságvesztésbüntetési nemek még másképpen is differenciálhatók. Míg a leg-súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélték egyáltalában nem élelmezhetik magukat az intézeten kívülről szerzett élelemmel, addig az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítéltéknek megengedhető, hogy betegség esetén magánúton élelmezhesék magukat, ellenben a leg-enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre s a custodia honesta-ra ítéltéknek megengedhető, hogy tekintet nélkül egészségi állapotukra, kellő ellenőrzés mellett magukat a sajátjukból élelmezhesék,

7. Dohány élvezete. Némely börtönrendtartás szerint

az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre elítéltek engedélyt kaphatnak a dohányzásra s burnóztásra,

8. A sétaidő tartama. A szabadságvesztésbüntetések az elítéltek sétaidejének tartama szerint is megkülönböztethetők. Az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélték hosszabb tartamú sétaidőt élvezhetnek.

A megkülönböztetésnek ez a neme nem mondható szerencsésnek, mert egyrészt az elítélteknek, legyenek akár a legsúlyosabb, akár a legenyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre elítélve, a szabadban való időzésre legalább annyi idő nyújtandó, mint a mennyi egészségük megóvása érdekében szükséges; másrészt azonban nem helyeselhető,¹ ha az elítéltek az imént jelzett mértéket meghaladó sétaidőben részesülnek; még a custodia honesta-ra ítétekkel szemben is e tekintetben alig indokolt a kivétel.

9. Ágynemű és egyéb saját tárgyak használata. Az elítéltek a szabadságvesztési intézet használati tárgyainak. ágyneműjének használatára vannak kötelezve. Ezen szabály alól csak a custodia honesta-ra ítétekkel szemben általában,; – továbbá a legenyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetési nsmre ítétekkel szemben egyes kivételes méltánylást érdemlő esetekben tehető kivétel; s megengedhető, hogy az elítéltek saját ágyneműjüket s azokat a használati tárgyakat, melyek használatához a hozzájuk hasonló társadalmi állású emberek szokva vannak, használhassák.

10. Saját ruha használata. A súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélték a szabadságvesztési intézet által átengedett, egyenlő ruházat viselésére, és fehérnemű használatára vannak kötelezve, Az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélték rendszerint a saját ruházatukat és fehérneműjüket használhatják, feltéve, hogy az elegendő és illendő.

Amennyiben. többféle szabadságvesztésbüntetésre: ítélték az intézeti ruházatnak viselésére vannak kötelezve, úgy némely helyütt a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélték az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélték ruhájától elütő ruhát, vagy legalább bünte-

tésük nemét jelző valamely jelvényt viselnek. Így az elmira-i „reformatory”-ban az elítéltek egyes osztályai különböző színű egyenruhát, illetve polgári ruhát hordanak.

Csak a custodia honesta-ra ítélték részesülnek Kivétel nélkül abban a kedvezményben, hogy saját ruhájukat és iehérmüjüket viselhetik.

11. Haj és szakálviselet. A súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre elítélt férfiakra haját és szakálát a szabadságvesztési intézetbe való íélvételkor rendszerint levágják, s csak 6-8 héttel szabadulásuk előtt növeszthetnek újból szakált s a rendesnél hosszabb haját. Ellenben az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítéltéknek haj- és szakálviseletét az intézetbe való felvételkor csak az esetre változtatják meg, ha azt tisztasági, vagy pedig illendőségi szempontok teszik szükségessé.

12. Látogatások fogadása. A súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélték ritkábban, nagyobb időközökben fogadhatnak látogatásokat, mint az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélték. A látogatások időtartamának hossza nem alkalmas a szabadságvesztésbüntetési nemek megkülönböztetésére. Hasonlóan azon személyek körének meghatározása által, akik az elítélteket meglátogathatják, alig tehetünk különbséget a szabadságvesztésbüntetési nemek között. A custodia honesta-ra ítélték rendszerint a látogatások fogadására kijelölt időben naponta és korlátlan számban fogadhatnak látogatást.

13. A tisztviselő és patronage egyesületi tagok látogatásai. Amennyiben a szabadságvesztésbüntetés a magán-elzárás rendszere szerint nyer végrehajtást, úgy a szabadságvesztésbüntetési nemek az intézet tisztviselői, a lelkész, a tanító és a patronage egyesületi tagok által az elítélteknél teendő látogatások száma szerint is megkülönböztethetők. Tekintettel azonban arra, hogy ezen látogatások száma amúgy is alig lehet nagyobb, mint a mennyi az elítélt lelki egyensúlyának megóvása érdekében okvetlenül szükséges, ezért ez a körülmény a szabadságvesztésbüntetési nemek differenciálására nem alkalmas.

14. Levelezés. Az összes elítéltek levelezése a szabadságvesztési intézet igazgatóságának ellenőrzése alatt áll; ezen szabály alól csak a custodia honesta-ra ítétekkel szemben tehető kivétel; ezek levelezése csak annyiban áll ellenőrzés alatt, a mennyiben visszaéléstől tartani lehet. Az egyéb szabadságvesztésbüntetési nemekre ítétekkel szemben a levelezés tekintetében annyiban tehető különbség, hogy az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítéteknek több levél elküldése, sűrűbb időközben levél kézhez vétele engedhető meg, mint a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítéteknek.

15. Könyvek és egyéb olvasmányok használata, A legsúlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítétek a szabadságvesztési intézet könyvtárának használatából ki is zárhatók, vagy csak szabadságvesztésbüntetésük egy részének eltelte után használhatják az intézet könyvtárát. Amennyiben az elítéltek az intézet könyvtárát használhatják, úgy a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetés az enyhébb jellegűtől annyiban is megkülönböztethető, hogy az enyhébb jellegű büntetésre ítétek a könyvtárt nagyobb tokban használhatják, hogy könyveiket gyakrabban cserélhetik, esetleg, hogy nemcsak vallásos, ájtatos és nevelő olvasmányokat, hanem szórakoztató olvasmányokat is kézhez vehetnek.

Továbbá míg a súlyosabb jellegű szabadságvesztésre ítéteknek nem engedhető meg, hogy olvasmányt máshonnan, mint az intézet könyvtárából kapjanak, addig az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítétek abban a kedvezményben is részesíthetők, hogy olvasmányaikat az¹ intézeten kívülről is beszerezhessék, feltéve, hogy az illető elítéltek nagyobb műveltséggel bírnak. Természetesen ez esetben is ellenőrzés alatt áll az elítéltek olvasmánya.

Újság tartása legfeljebb csak a custodia honesta-ra ítéteknek engedhető meg; az elmira-i intézetben dívó az a szokás, hogy büntetésük egy részének eltelte után az összes jó viseletű elítéltek rendszeresen az intelligens elítél-

tek által szerkesztett újságot olvashassák, az európai viszonyokkal alig egyezik meg,

A könyvek és egyéb olvasmányok használata, továbbá a levelezés is, mint megkülönböztetési mód természetesen leg eredményesen csak ott alkalmazható, ahol az elítéltek nagyobb fokú műveltséggel bírnak,

16, Fegyelmi büntetések, A súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítétekkel szemben szigorúbb fegyelmi büntetések alkalmazandók, mint az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítétekkel szemben,

17, Megszólítás. Némely helyütt a tisztviselők és a ielügyelő személyzet a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítéteket tegeznek, ellenben az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítéteket magázzák. Ez a szokás például Németországban,

Véleményünk szerint annak a kérdésnek eldöntésénél, hogy az elítéltek feljebbvalóik részéről hogyan szólíttassanak meg, nem annyira szabadságvesztésbüntetésük súlyára, mint inkább az elítélteknek korára, társadalmi állására, műveltségére, továbbá az illető országban dívó szokásra kell figyelemmel lenni,

18, Börtönrendszer, A szabadságvesztésbüntetési nemek a végrehajtás alapjául szolgáló börtönrendszer útján is megkülönböztethetők. Például, hogy a súlyosabb jellegű (és ennek következtében hosszabb tartamú) szabadságvesztésbüntetés végrehajtása a fokozatos, ellenben az enyhébb jellegű (és ennek következtében rövidebb tartamú) szabadságvesztésbüntetés végrehajtása a magánelzárás rendszere szerint történik,

19, A szabadságvesztésbüntetéssel járó szigor enyhítése. A német Vorschläge zu einen Strafvollzugsgesetzentwurf 23. §-a szerint a fegyházbüntetésre ítétekkel szemben egy év, a fogházra ítétekkel szemben pedig fél év eltelte után a munkanem választása, a munkajutalom összege, a látogatások és a levelezés, a könyvtár használata és egyéb kedvezmények tekintetében a büntetéssel járó szigor enyhíthető, A custodia honesta-ra, s az elzárásra ítétekkel

szemben a büntetés tartama egy részének eltelte után ilyen kedvezményes elbánás nem fog helyt.

20. Zárkák nagysága. Amennyiben az elítéltek magánzárkában vannak elhelyezve, úgy a custodia honesta-ra ítélték rendszerint tágasabb, nagyobb ablakokkal ellátott zárkában helyeztetnek el, mint a másféle szabadságvesztésbüntetésre ítélték,

21. A szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának helye. A tapasztalat szerint a szabadságvesztésbüntetések súlyosabb és enyhébb nemei között megnyilatkozó különbségek csak abban az esetben valósíthatók meg valóban, ha a szabadságvesztésbüntetések különböző nemei más-más intézetben hajttnak végre. Amennyiben ugyanabban az egy szabadságvesztési intézetben különböző jellegű szabadságvesztésbüntetések hajttnak végre, ez sok visszásságra ad okot, s könnyen azt eredményezi, hogy a szabadságvesztésbüntetési nemek között fennálló különbségek elmosódnak.

E mellett szól az is, hogy az enyhébb jellegű szabadságvesztés Lésbüntetésre ítéltekre nézve alig lehet közömbös, vajjon őket súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélték közé zárják el, hiszen ez velük szemben a büntetés súlyosbítását jelentené.

22. Az elítéltek holttestének sorsa. A súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélt és a szabadságvesztési intézetben elhalálozott egyének holtteste, amennyiben rokonaik a holttestnek kiadását nem kérik, kórházaknak s egyetemeknek felboncolás s tudományos kutatások céljaira kiadható, – ellenben az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre s custodia honesta-ra ítélteknek holtteste ily célra még az esetben sem használható, ha rokonaik a holttestnek kiadását nem is követelik.

IV. A szabadságvesztésbüntetés végrehajtása után a következő differenciáló körülmények nyilatkoznak meg:

1. Feltételes szabadságra bocsátás. Míg a legenyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre és a custodia honestára ítéltak feltételes szabadságrabocsátásának rendszerint nincs helye, addig a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre

ítéltek bizonyos feltételek fenforgása esetében feltételes szabadságra bocsáthatók. Hogy a legenyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélték feltételes szabadságrabocsátásnak helye nincs, abban leli okát, hogy csak a hosszabb tartamú szabadságvesztésbüntetésre ítélték bocsáthatók feltételes szabadságra, már pedig a legenyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetések rendes tartama ezen az időtartamon alul marad.

Azok a szabadságvesztésbüntetések, melyeknél az elítéltek feltételes szabadságra bocsáthatók, a feltételes szabadságrabocsátás segítségével még más módon is megkülönböztethetők egymástól, Míg a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélték csak abban az esetben bocsáthatók feltételes szabadságra, ha büntetésük tartamának nagyobb részét, például legalább háromnegyed részét és legalább két évet töltöttek ki, addig az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélték már büntetésük kisebb részének, például két harmadának és legalább egy évnek, kitöltése után bocsáthatók feltételesen szabadon,

Végül a próbaidő is – amennyiben fix tartamú – a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésekénél jóval hosszabb, mint az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésekénél,

2, Rendőri felügyelet alá helyezésnek rendszerint csak a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélték lehetnek szabadulásuk után alávetve,

3, Kiutasítás külföldivel szemben. A külföldinek súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre való elítélése rendszerint az országból való kiutasítását vonja maga után,

4, Politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése és hivatalvesztés. A legsúlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre való elítéléshez rendszerint a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése és a hivatalvesztés fűződik,

5, A szabadságvesztésbüntetésre való elítéléshez fűződő jogi következmények különbözőzése. A jogrendszerek a szabadságvesztésbüntetésre való elítéléshez egyéb jogi következményeket is fűznek, így például köztisztviselő csak az

lehet, köztisztiséget csak az viselhet, aki feddhetetlen előéletű. Bizonyos engedélyek, kedvezmények elnyerése hasonló feltevéssel van kötve.

Ezek és hasonló következmények csak a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre való elítéléshez fűzhetők, míg az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre, s a custodia honesta-ra való elítélés ezen következményekkel nem jár.

6. Rehabilitáció. Amely országokban a rehabilitáció intézménye meg van honosítva, a rehabilitáció feltételei módosulnak a szerint, amint a rehabilitálandó súlyosabb, vagy enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre volt elítélve, így mindenekelőtt is a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélt szabadulása után csak hosszabb idő eltelte után, ellenben, az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélt már rövidebb idő eltelte után rehabilitálható.

7. A kiszabott szabadságvesztésbüntetés elévülése. A kiszabott szabadságvesztésbüntetés elévülése rendszerint a büntető ítélet jogerőre emelkedésének napjától számítandó bizonyos meghatározott időtartam elteltétől van függővé téve. Ezen időtartamnak hossza nemcsak a kiszabott szabadságvesztésbüntetés időtartamától függ, hanem a kiszabott szabadságvesztésbüntetés súlyosabb vagy enyhébb jellegéhez képest is változik.

V. A szabadságvesztésbüntetések differenciálásának kérdésével szoros összefüggésben van a szabadságvesztésbüntetések szigorításának kérdése.

A börtönügyre vonatkozó törvényekben és börtönrendtartásokban az egyes szabadságvesztésbüntetési nemek differenciálására vonatkozólag felállított szabályok rendszerint kivétel nélkül minden egyes az illető büntetési nemre elítélt egyénnel szemben alkalmazást nyernek; mégis némely törvényhozás módot nyújt arra, hogy egyes büntettekkel szemben a megállapítandó szabadságvesztésbüntetés az illető szabadságvesztésbüntetési nemre általában megállapított szabályoktól eltérően, szigorúbban alakuljon (Melléttük: Wach, Jagemann, Strosser).

Ennek indoka különféle lehet. Hogy az esat körülményeinél fogva aránylag rövid tartamban megállapított szabadságvesztésbüntetés a szigorítások következtében elérje azt a szükséges intenzitást, amelyet különben csak hosszabb tartam következtében érhetne el. Hogy olyan büntetésekkal szemben, akiknek cselekménye különös durvaságra vall, a büntetés a szigorítások által különösen érzékennyé alakíttassék. Hogy a szabadságvesztésbüntetések elrettentő hatása növeltessék.

Ilyen szigorítások gyanánt szerepelhetnek: élelemmegszorítás, kemény fekhely, kedvezmények megvonása, sötét zárka, fokozott munkakényszer, stb.

A szigorítások alkalmazása a büntető perben eljárt bíróra van bízva.

A szigorítások alkalmazása helyt foghat vagy a szabadságvesztésbüntetés egész tartama alatt visszatérő időközökben, vagy hosszabb, több évi tartamú szabadságvesztés büntetés esetében visszatérőleg mindenkor a bűncselekmény elkövetésének fordulónapján, vagy a szabadságvesztésbüntetés tartamának végén bizonyos idővel az elítélt szabadulása előtt, vagy a rövid szabadságvesztésbüntetés elrettentő hatásának különös fokozata végett annak teljes tartama alatt.

Alkalmazásuknak előfeltétele, hogy az illető szabadságvesztésbüntetési rendszerben a szabadságvesztésbüntetési nemek száma nagyon kevés legyen, s így a szabadságvesztésbüntetési nemek differenciálására rendelkezésre álló differenciáló eszközök még ne legyenek kimerítve, mert ellenkező esetben a szigorításokra nem áll rendelkezésünkre eszköz. Hiszen a legtöbb szigorításra szolgáló eszköz lényegileg differenciáló eszköz.

A szigorítások ellen felvetik azt is, hogy alkalmazásuk az elítéltekben inkább dacot és elkeseredést, mintsem javulási szándékot kelt fel. S hogy alkalmazásuk által a leghatásosabb fegyelmi büntetési eszközöktől fosztjuk meg magunkat.

10. §. A szabadságvesztésbüntetés tartamának megállapítása, a feltételes szabadságrabocsátás.

Irodalom: Angyal, Büntetőjog I. 163-169., 457-481. – Aschafenburg 252. – Cuhe 353-368. – Finkey, Büntetőjog 423-424., 503-507. – Finkey, Börtönügy 183-187. – Finkey, Büntetési rendszerünk. — Finkey, A magyar büntető perjog tankönyve, 4, kiadás, 1916., 708. s köv. old. – Frcudenthal 108. – Freudenthal, Unbestimmte Verurteilung, Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts, Allgemeiner Teil, III. kötet, 1908. – Friedmann Ernő, A határozatlan tartamú ítéletek, 1910. – Goldschmidt 324. s köv. old. — Gottlieb cikke, Zsitschrift XXXI. 83. – Hartmann 253-256. – Hintrager 17-53. – Holtzendorff-Jagemann I. 432-453., II. 98-104., 112-119. – Indokolás a bünvádi perrendtartásról szóló törvényjavaslathoz, 722-728. – Irk 90, 136. – Krohne 229 232., 258-267. – Langer 221-235. – Lenz 69-98. Mittermaier, Die vorläufige Entlassung, Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts, Allgemeiner Teil, IV. kötet, 1908. – Rosenfeld, van Calker, Radbruch, Kriegsmann, Stralzumessung, Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts, Allgemeiner Teil, III. kötet, 1908. – Salleiles 266. s köv. old. – Vorschläge II. 79. – Wach 38-58.

I. A szabadságvesztésbüntetések tartamának megállapítása – a büntetőtörvényhozás által felállított büntetési rendszer alapján és a büntetés kiszabásra vonatkozó szabályok keretei között – a büntetőbíró feladata.

A büntetés kiszabási rendszereknek arról az oldaláról való ismertetése és kritikája, melyet a büntetőbíró szempontjából látunk, a mi feladatunk körén kívül esik. Bennünket a büntetés kiszabási rendszerek csak arról az oldalukról érdekelnek, hogyan állapítják meg a szabadságvesztésbüntetések, a biztonsági intézkedések és javító-nevelési intézkedések tartamát.

A szabadságvesztésbüntetés tartama lehet határozott vagy határozatlan.

II. A határozott tartamban megállapított szabadságvesztésbüntetés tartama tekintetében a büntetőbíróság ítélete a mérvadó.

A szabadságvesztésbüntetés kezdőpontja *rendszerint* az a nap, amelyen az elítélt a letartóztatás helyére tényleg bekerül; ha pedig az elítélt az ítélet kihirdetésekor vizsgá-

lati fogságban volt, az ítélet jogerőre emelkedésének a napja.

A szabadságvesztésbüntetés végpontjának meghatározása nem mindig egyszerű számtani művelet.

Amennyiben a szabadságvesztésbüntetésnek tartama az ítéletben években és hónapokban van megállapítva, úgy naptárilag számíttatik; tehát például évnél: március 16-tól március 16-ig, hónapnál február 10-től március 10-ig, vagy július 28-tól augusztus 28-ig, tekintet nélkül arra, hogy az illető év közönséges, vagy pedig szökő év, s tekintet nélkül, vajjon az illető hónap 28, 29, 30 vagy 31 napos volt. Ellenben a hét 7 nappal, a nap pedig 24 órával számítandó.

S a büntetési időbe beszámítandó minden az elítélt által a letartóztatási intézetben töltött idő. Tehát rendszerint az az időtartam is, melyet az elítélt a letartóztatási intézetben betegen, esetleg a letartóztatási intézet kórházában töltött. Hogy a véletlenül keletkezett betegség, hábr miatt a az elítélt kórházba is került, a büntetés számítására befolyást nem gyakorolhat, kétséget nem szenvedhet. Másképpen áll a dolog az elítélt által célzatosan előidézett betegség esetén; az ilyen betegség tartama a büntetési időbe be nem számítható. Nemcsak a fegyelem érdeke kívánja ezt, hanem főleg az a tekintet is, hogy az elítélt büntetésének enyhítését tiltott úton ki ne eszközölhesse,

Ellenben a büntetés megkezdése után abba nem számítható be az az időtartam, melyet az elítélt a büntetés félbeszakításának engedélyezése, illetve szökése következtében a letartóztatási intézeten kívül töltött.

S leszámítandó a szabadságvesztésbüntetésből az ítéletben az elítélt vizsgálati fogsága által a szabadságvesztésbüntetésből kitöltöttnek vett időtartam.

III. 1. A határozatlan tartamban megállapított szabadságvesztésbüntetések lehetnek kétfélek. A szabadságvesztésbüntetés abszolúte határozatlan, amidőn tartama nincs semmiféle korlátnak alávetve, – vagy relatíve határozatlan, amidőn a büntetett a letartóztatási intézetben legfeljebb a büntető törvény által az illető bűncselekményre

maximumként megállapított időtartamig, vagy pedig a büntetőbíró által a konkrét esetre vonatkozólag megállapított maximális időtartamig tartható vissza.

Az abszolúte határozatlan szabadságvesztésbüntetés esetében tehát sem a törvény, sem pedig a bíró nem állapítja meg a szabadságvesztésbüntetés maximális időtartamát, A bíró csak a szabadságvesztésbüntetési nemet állapítja meg, és az elítélt addig tartatik vissza a börtönben, ameddig az a büntetett megjavítása, illetve a társadalom biztonsága szempontjából szükségesnek látszik.

A relatíve határozatlan szabadságvesztésbüntetés esetében – amennyiben a maximális büntetési tartam már a törvény által meg van állapítva – a bíró szintén csak a büntetési nemet állapítja meg. Csak amennyiben a törvény nem állapította meg a maximális büntetési tartamot, hárul ez a feladat is a bíróra.

A kétféle határozatlan tartamú ítélet közötti különbség abban nyilvánul meg, hogy míg az abszolúte határozatlan ítéletnél a büntetett esetleg életfogytiglanig is a letartóztatási intézetben visszatartható, addig a relatíve határozatlan ítélet esetében a törvény, illetve a bíró által megállapított maximális időtartamon túl az elítélt a letartóztatási intézetben vissza nem tartható.

Az abszolúte határozatlan tartamú ítéleteknél általában, a relatíve határozatlan tartamú ítéleteknél pedig az elítéltnak a maximális időtartamnál korábban való – rendszerint feltételes – szabadonbocsátása kérdésében, amelynek eldöntése mindenkor attól van függővé téve, vajjon a? elítélt megjavultnak látszik és vajjon a szabad életben való tisztességes megélhetésére van-e remény, rendszerint egy külön erre a célra szervezett hatóság határoz.

2. A határozatlan ítéletek alap gondolata. A szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során közreműködő tisztviselők nagy része a miatt emel panaszt, hogy a letartóztatottak egy része a szükségesnél hosszabb időtartamig tartatik vissza, egy másik nagy része pedig hamarabb bocsátatik el, mintsem a büntetés célja megvalósítva volna. Ennek

a visszásságnak okát abban látják, hogy a büntetőbíró a szabadságvesztésbüntetés tartamának megállapításánál nem tudhatja előre a szabadságvesztésbüntetésnek a büntettesre való hatását. S így felmerült az a gondolat, nem volna-e helyesebb és célszerűbb, a szabadságvesztésbüntetés tartamának megállapítását a büntető per eldöntésénél későbbi időre, nevezetesen a szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának idejére halasztani, s a büntető perben csak a büntetési nemet megállapítani, s a szabadságvesztésbüntetés végleges tartamának megállapítását olyan hatóságra bízni, amelynek módjában van, a szabadságvesztésbüntetésnek a letartóztatottra gyakorolt hatását szemmel kísérni és megállapítani, hogy a letartóztatott a szabadságvesztésbüntetés hatása következtében mikor lesz alkalmas a szabad társadalomba való visszatérésre.

A határozatlan ítéletnek alapgondolata tehát az, hogy alkalom adassék arra, hogy a szabadságvesztésnek tartama annak végrehajtása során a szükséghez képest meghosszabbítható, illetve megrövidíthető legyen. Célja az is, hogy alkalmazása által a letartóztatottak megjavulása előmozdíttassék. Mert midőn tudatában vannak annak, hogy szabadonbocsátásuk csak akkor jöhet szóba, ha megjavultak, ha megszűntek a társadalomra nézve veszélyesek lenni, inkább fognak a jóra, a tisztességes életre törekedni. De a társadalom biztosítása szempontjából is fontos, hogy a büntettek addig tartassanak vissza a börtönben, amíg tőlük a társadalomra kár háramolhatik.

A határozatlan ítéletek ellen felvetik, hogy tág teret nyitnak a letartóztatottak képmutatásának. Hogy alig nyílik mód arra, hogy a letartóztatottak tényleges megjavulása megállapíttassék, inkább csak a külső látszatra alapított tapasztalatok alapján kell határozni abban a kérdésben, vajjon a letartóztatott a szabadonbocsátásra már megérett-e. S felvetik ellene, hogy mellettük veszélybe jut az egyéni szabadság, mert az ítélezés a független bíró kezéből a szabadságvesztéseket végrehajtó, a kormánytól függő közigazgatási hatóságok hatáskörébe hárul át.

A személyes szabadság szempontjából a határozatlan tartamú ítéletek ellen a felhozott hátrányok kiküszöbölhetők olyképpen, hogy a határozatlan tartamú ítéletek hatálya korlátozatosok, vagyis hogy elfogadjuk a relatíve határozatlan tartamú ítéletek intézményét. S hasonlóan az elítéltek szabadonbocsátása kérdésében való döntésre hivatott hatóságok gondos szervezése által.

A határozatlan tartamú ítéletek időbeli korlátai – eltekintve a törvény, illetve a büntető bíró által megállapítandó időbeli korláttól – olyképpen is konstruálhatók, hogy a büntetett által a letartóztatási intézetben töltött bizonyos időtartam (például 1-2 év) után az illető letartóztatási intézet igazgatósága köteles hivatalból abban a kérdésben, vajjon a letartóztatott továbbra visszatartható-e, annak a hatóságnak a határozatát provokálni, amely a szabadonbocsátás kérdésében való döntésre hivatott. S így időközönként szükségképpen megállapítatik, vajjon nem forognak-e fenn azok a feltételek, amelyek mellett az elítélt szabadságra bocsátásának be kell következnie. Az erre hivatott hatóság esetleg megállapíthatja az ilyen alkalommal azt is, hogy mennyi idő múlva terjesztendő újból eléje az elítélt szabadonbocsátásának ügye,

3. A határozatlan tartamú ítéletek alkalmazása elsősorban a közveszélyes munkakerülőknél dologházba, a megrögzött büntetéseknél biztonsági őrizetbe utalása, valamint a fiatalok javító-nevelési intézetekbe való elhelyezésének eseteiben jöhet szóba.

A határozatlan tartamú ítéletek felett élénk irodalmi harc folyik; sem az irodalom, sem pedig a törvényhozások többsége még nem tudott vele megbarátkozni, A legnehezebb annak a kérdésnek az eldöntése, hogy kire bízassék az elítéltek szabadonbocsátása kérdésében való határozathozatal,

A határozatlan tartamú ítéletek esetében a büntetéseknél szabadonbocsátása rendszerint nem végleges; a határozatlan tartamú ítéletek többnyire a feltételes szabadságra bocsátás intézményével vannak egybekötve,

IV. A feltételes szabadságrabocsátás. 1. A határozatlan tartamú ítéletekkel kapcsolatos intézmények egyik legfontosabbika, amely a határozatlan ítéletek intézményének mintegy előhírnöke volt, – a feltételes szabadságrabocsátás intézménye. Ez az intézmény mintegy kiegészítése a határozatlan tartamú ítéleteknek; általa mód nyílik arra, hogy a büntetteknek meg javulásáról bizonyosság szereztessék.

A feltételes szabadságrabocsátás intézményének jelentősége abban rejlik, hogy általa kedvezően befolyásolható a letartóztatottak magaviselete, a munka közben kiejtett «szorgalma, a fegyelem; egyike a legbefolyásosabb eszközöknek a letartóztatottak meg javulásának előmozdítására, akaraterejük fokozására. E mellett alkalmas átmenetet képez a letartóztatottaknak a letartóztatási intézetben való tartózkodása és a teljes szabadság között, csökkenti azokat az akadályokat, amelyek az elítélteknek szabadulásuk után a társadalomba való visszatérése elé gördülnek. Alkalom nyílik általa a szabadságvesztésbüntetések tartamának megrövidítésére, és így közvetve a büntetésvégrehajtási költségek csökkentésére is.

2. Az elítéltek feltételes szabadságrabocsátásának feltételei,

hogy szabadságvesztésbüntetésüknek tartama hosszabb legyen; így megállapítható, hogy az elítélteknek a letartóztatási intézetben legalább egy évet kell tölteniök (azonban helytelen a feltételesen szabadonbocsátás ebbeli feltételét olyképpen konstruálni, hogy csak azok számíthatnak feltételes szabadságrabocsátásra, akik legalább egy évi tartamú szabadságvesztésbüntetésre vannak elítélve, mert a feltételes szabadságrabocsátás intézményének ilyenképpen való szabályozása – úgy mint a mi büntetőtörvényünkben is – arra a méltánytalanságra vezet, hogy amennyiben a feltételes szabadságrabocsátás a büntetés háromnegyed részének kitöltése után foghat helyt, úgy például az egy év és egy hétre elítélt jóval hamarabb szabadulhat, mint a 11 és $\frac{1}{2}$ hónapos tartamú szabadságvesztésbüntetésre ítélt egyén),

hogy az elítélt szabadságvesztésbüntetésének bizonyos, rendszerint: $\frac{3}{4}$ vagy $\frac{2}{3}$ -nyi tartamát kitöltötte,

hogy a letartóztatott jó magaviseletet tanúsított, hogy a megjavulásra és a jogrendbe való beilleszkedésére biztos reményt nyújtott,

esetleg, hogy számára munkahely s biztos elhelyezés is biztosítva legyen; ezen feltétel megállapításának azonban az a hátránya, hogy így a vagyonos elítéltek részesülhetnek könnyen méltánytalan kedvezményben.

Az életfogytiglani szabadságvesztésbüntetésre ítélték rendszerint csak az esetben bocsáthatók feltételesen szabadon, ha legalább 10-15 évet töltöttek ki.

A visszaesőkkel szemben a feltételes szabadságrabocsátásra vonatkozó feltételek esetleg szigorúbban is formulázhatók.

Sok helyütt a feltételes szabadságrabocsátás attól is függővé van téve, hogy az elítélt e tekintetben kérelmet terjesztett elő.

Ami azt a kérdést illeti, vajjon a feltételes szabadságrabocsátás intézménye mindegyik szabadságvesztésbüntetési nemmel, tehát a custodia honesta-val kapcsolatosan is helyt foghat-e, a mi nézetünk az, hogy ennek nincsen semmi akadálya. Akik a custodia honesta-ra ítéltékkel szemben a feltételesen szabadonbocsátásnak helyét nem látják, állásfoglalásukat azzal indokolják, hogy a custodia honesta-ra ítélték a javulásra való ösztönzésre rendszerint nem szorulván, nincs szüksége annak sem, hogy a letartóztatásból a szabad életre fokozatosan előkészíttessenek.

Mínthogy a feltételes szabadságrabocsátásnak feltétele az, hogy a szabadságvesztésbüntetésnek tartama hosszabb legyen, következik, hogy a legenyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetések mellett, lévén azok tartama túlságosan rövid, – helyt nem foghat,

A börtönrendszerektől is független a feltételes szabadságrabocsátás intézményének alkalmazása,

A feltételes szabadságrabocsátás intézménye csak az esetben fogja célját megvalósítani, ha ezt az intézményt

helyesen használják. Ha túl ritkán adják meg ezt a kedvezményt, nem fogja eléggé a letartóztatottakat arra sarkalni, hogy ezt a kedvezményt kiérdemeljék. Ha meg túl gyakran adják meg, úgy ez azzal a veszedelemmel jár, hogy a bíróságok ennek tudatában és ennek ellensúlyozása végett a szabadságvesztésbüntetések tartamát már jó előre hosszabb tartamban állapítják meg. Ez az intézmény célját akkor fogja elérni, ha nem sablonszerűen kezelik, és ha a feltételes szabadságrabocsátás csak az igazán jó magaviseletű és javulást tanúsító elítélteknek engedélyeztetik.

3. A próbaidő rendszerint a szabadságvesztésbüntetésnek hátralevő tartamában szokott megállapítva lenni. Megfontolás tárgyává tehető, vajjon nem volna-e kívánatos, hogy a próbaidő meghosszabbítása mellett a feltételesen szabadságra bocsátásra vonatkozó engedély a szabadságvesztésbüntetés tartamának letelte után is visszavonható legyen; a próbaidő esetleg bizonyos minimális – például két évi – tartamban is megállapítást nyerhetne. Az életfogytiglani szabadságvesztésbüntetésre ítétekkel szemben a próbaidő hosszabb, legalább öt évi időtartamban, a határozatlan tartamú ítéleteknél pedig különállóan volna megállapítandó.

Amennyiben a feltételes szabadságra bocsátott a próbaidő tartama alatt kifogástalan magaviseletet tanúsít, úgy büntetése kitöltöttnek vétetik és szabadonbocsátása végleges lesz. Amennyiben a próbaidő tartama alatt újabb bűncselekményt követ el, vagy magaviselete egyébként kifogás alá esik, ennek következménye rendszerint az, hogy a feltételes szabadságrabocsátásra vonatkozó engedélyt visszavonják, a szabadságon töltött idő a büntetésbe be nem számítatik, és az elítélt még hátralevő büntetési idejét a letartóztatási intézetben kitölteni tartozik. Újabb feltételes szabadságrabocsátás ily esetben rendszerint ki van zárva; legfeljebb az életfogytiglanra elítéltekkel szemben tehető e tekintetben kivétel.

A szabadságvesztésbüntetésnek tehát nem a feltételes szabadságrabocsátással, hanem a próbaidő tartamának letel-

tével van vége, és a próbaidő rendszerint olyan jogi elbírálás alá esik, mintha letartóztatási intézetben volna töltve (például a visszaesési idő számítása szempontjából).

4. A feltételes szabadságrabocsátottak sok. tekintetben bizonyos korlátoknak vannak alávetve. így rendőri felügyeletnek lehetnek alávetve, letelepedésük rendőri engedélytől lehet függővé téve; arra kötelezettek, hogy időközönként a rendőrségnél, vagy hogy – úgy mint az amerikai reformatory-kban – letartóztatási intézetük igazgatójánál írásbelileg jelentkezzenek, esetleg tartózkodási helyük megváltozása is tiltva lehet.

Ügyelni kell azonban arra, hogy amennyiben a feltételes szabadságrabocsátottakkal szemben ilyen megszorítások megállapíthatnak, ezek úgy kezeltesenek, hogy általuk a szabadságrabocsátottak boldogulása elé akadály ne gördüljön,

V. Foglalkoznunk kell még azzal a kérdéssel, hogyan legyen az a hatóság megszervezve, amely a határozatlan tartamú szabadságvesztésbüntetésre elítélteknek elbocsátása, és egyébként is a feltételes szabadságrabocsátás kérdésében döntsön.

Az ellen, hogy ennek a kérdésnek az eldöntése a legfőbb büntetőügyi hatóságra bízassék, méltán felvetik, hogy az egyéni szabadság védelme nem engedi ezen bíróság hatáskörébe tartozó kérdésnek eldöntését közigazgatási hatóságra bízni. Ennek a fórumnak helyes megválasztása és helyes szervezése a legnagyobb biztosítéka a személyes szabadságnak.

Az ellen, hogy a kérdés eldöntése a büntető bíróra' bízassék, az szól, hogy a büntetőbírónak alig van alkalmja a letartóztatott magaviseletéről, meg javulásáról bizonyosságot szerezni.

Talán leghelyesebb volna e kérdésnek eldöntését kollegiális testületre bízni, amelyben helyt nyerne az ítélőbíróság és a letartóztatási intézet tisztviselői karának egy-egy tagja, továbbá az intézet székhelyén levő patronázs

egyesület egy-két tagja, s esetleg más, a kellő szakértelem és érdeklődéssel bíró laikus is. S e hatóság tagjainak alkalmat kellene adni arra is, hogy határozathozatal előtt a letartóztatottal több ízben személyesen érintkezhessenek, hogy magaviseletéről, meg javulásáról személyesen tapasztalatot szerezhessenek. S bár a határozathozatalnál a letartóztatás! intézet tisztviselőinek is szót kell engedni, mert ezek ismerik legjobban a szabadságra bocsátandó személyt, mégis akad olyan nézet is, hogy talán jobb nekik csak véleményezési szavat adni, mert ellenkező esetben szavuknak döntő fontosság volna tulajdonítható (Freudenthal),

Az eljárás a vád és védelem meghallgatásával nyilvános, kontradiktórius lehetne, jogorvoslat biztosításával.

11. §. Á szabadság vesztesbüntetés végrehajtásának jogi feltételei.

Irodalom: Angyal, Büntetőjog I. 507-530. – Balogh-Illés-Vargha, A bűnvádi perrendtartás magyarázata, 1910., III. kötet 302-350. – Bennecke-Beling, Lehrbuch des Strafprozessrechts, 1900. Binding, Lehrbuch des Strafprozessrechts, 1904, – Finkey, Büntetőjog 543-571. – Finkey, A magyar büntető perjog tankönyve, 4. kiadás, 1916. – Goldschmidt 393. s köv. old, – Haldy, Unterbrechung der Strafvollstreckungsverjährung im Falle der Strafaussetzung, Zeitschrift XXX. 1-6. – Holtendorff-Jagemann I. 448-452., II. 98-112, – Indokolás a bűnvádi perrendtartásról szóló törvényjavaslatához, 717-730, – Klein I, s köv. old, – Kriegsmann 136-139, – Loening, Die Verjährung, Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts, Allgemeiner Teil, I. kötet, 1908, – Rosenfeld, Der Reichs-Strafprozess, Berlin, Guttentag, 1909. – Pietsch, Die rechtlichen Grundlagen des Strafaufschubs und der Strafunterbrechung, Zeitschrift XXXVI, 359-421. – Strafprozessordnung für das Deutsche Reich, Reclam, 1906, – Balogh. – Krohne.

I. A megállapított szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának vannak részint pozitív, részint negatív feltételei,

Részben természeti (például a büntetett halála), részben célszerűségi, méltányossági és kíméleti okok (például sokszor politikai tekintetek a királyi kegyelemnél, a cselekmény elkövetése óta elmúlt hosszabb idő az elévülésnél)

teszik indokolttá, és vonják maguk után a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának mellőzését.

A szabadságvesztésbüntetések végrehajtásának pozitív feltételei: a büntetőbíróságnak jogerős ítélete, továbbá a büntetések végrehajtásának elrendelésére hivatott hatóságnak ezirányú határozata, – negatív feltételei (amelyeknek bekövetkezése esetében a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása helyt nem foghat): az elítélt halála, az elítélt megkegyelmezése, a kiszabott szabadságvesztésbüntetés elévülése, a büntetést megállapító ítélet hozatala után beállott elmebetegség, esetleg siketnémaság, az ítéletnek újrafelvétel folytán való hatályon kívül helyezése és a szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának elhalasztására, illetve félbeszakítására vonatkozó engedély.

II. Pozitív feltételek: 1. A büntető ítélet jogerejének feltétele akkor áll be, ha az ítélet jogorvoslattal többé meg nem támadható. Ez a helyzet vagy a perorvoslatok kimérése, vagy pedig az azokról való lemondás következtében áll be. Az ítéletnek jogerőre emelkedése által az államnak azon jogosultsága, hogy valamely büntetési eszköz[^] az elítélt egyénnel szemben alkalmazhasson, meg van állapítva.

Az ítéletnek jogerőssége, és ennek következtében végrehajthatósága rendszerint az ítéleten tanúsítatik.

2. A szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának elrendelése. Az ítéletnek jogerőre emelkedése után a jogerősségi záradékkal ellátott bírói ítélet alapján elrendelendő a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása. A szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának elrendelésén felül az erre hivatott hatóságnak még az elítéltnak valamely letartóztatási intézetbe való beutalásáról, valamint arról is gondoskodnia kell, hogy az elítélt amennyiben vizsgálati fogságban van az illető letartóztatási intézetbe beszállíttassék, – amennyiben pedig szabadlábon van, hogy a büntetés megkezdése végett megidéztesék, illetve elővezettesék.

Hogy a szabadságvesztésbüntetések végrehajtásával kapcsolatos funkciók, valamint a végrehajtás során felme-

rülhető kérdések eldöntése kire bízassék, erre az erősen vitatott kérdésre még visszatérünk,

III. Negatív feltételek:

1. Az elítélt elhalálozása. Amennyiben ez bekövetkezett, a földi igazságszolgáltatás véget ért.

2. A szabadságvesztésbüntetésnek további akadálya, ha az elítélt megkegyelmezett.

A megkegyelmezés eredménye a bíróilag kiszabott szabadságvesztésbüntetésnek teljes vagy részleges elengedése, vagy a kiszabott; büntetésnek enyhébb büntetésre való átváltoztatása. Az átváltoztatás azonban csak a büntetési rendszerbe felvett büntetésre történhetik.

A megkegyelmezést a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása során tanúsított megjavulás jutalmazásának is lehet tekinteni, s mint ilyent alkalmazni. Büntető igazságszolgáltatás politikai okokból kívánatos, hogy a megkegyelmezés mindenkor csak a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során, és semmi esetre még a büntetés végrehajtásának megkezdése előtt következzen be, s hogy a megkegyelmezés ne az egész büntetésnek, hanem csak a büntetés egy – lehetőleg kisebb – részének elengedésére irányuljon, s csak jó magaviselet esetében következzen be,

A megkegyelmezés adható egyes büntetéseknél külön (adgraciatio), vagy pedig a bűnösök bizonyos csoportjának tömegesen, amely utóbbi esetben a kegyelem közböcsánatnak (amnesztia) nevezetik.

Az elítélt által a megkegyelmezés iránt előterjesztett kérelem még nem szolgálhat okul arra, hogy a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása megakasztassék,

3. A szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának további akadálya az elévülés, amidőn a bíróilag kiszabott büntetés végrehajthatósága szűnik meg bizonyos, a törvény által megállapított hosszabb idő eltelte miatt, amely alatt a büntettest nem sikerült kézrekeríteni.

Az elévülés intézményének jogosultsága erősen vitatottba büntetőjogászok többsége általában igazoltnak tartja; a legtöbb felszólalás a bíróilag kiszabott büntetés elévülése

ellen irányul. Az elévülés intézményét a méltányosság és célszerűség elve igazolja. Mert bár a jog és az igazság azt kívánják, hogy a bűncselekmény elkövetője, bármilyen hosszú idő múlva került is kézre, megbüntettessék, s a bíróság kiszabott büntetés végrehajttassák, mégis annak felismerése, hogy bizonyos idő elteltével a bíróság már kiszabott büntetés végrehajtása céltalan és felesleges, különösen ha az elítélt hosszú évek során át jó viseléssel igyekezett a társadalmat maga iránt kiengesztelni, s hogy inhumánus volna a társadalmi rendbe beilleszkedeti egyént egy régen elkövetett ballépése miatt sok idővel utóbb felelősségre vonni, – az elévülés intézményének a bíróság kiszabott büntetésekre való elfogadására is vezetett.

A most mondottak indokoljuk azt, hogy az elévülési idő a szabadságvesztésbüntetés súlyának és tartamának fokozódásával hosszabbodik.

Az elévülés részleteire; összbüntetés esetén annak teljes tartama veendő alapul az elévülési idő meghatározásánál; ha több egymásután kiszabott, azonban összbüntetésbe nem egyesíthető szabadságvesztésbüntetés elévüléséről van szó. akkor a kérőbb kiszabott büntetés elévülése az előbbi büntetés végrehajtása alatt nyugszik; amennyiben a szabadságvesztésbüntetésnek egy része, a vizsgálati fogság által kitöltöttnek vétetett, vagy amennyiben az elítélt a büntetés tartama alatt szökés által vonta ki magát a büntetés további végrehajtása alól, – az elévülés ideje a kiszabott büntetés egész tartama után igazodik.

Az elévülés az ítélet jogerőre emelkedésének napján, ha pedig a büntetés végrehajtása már megkezdődött, a szökés napján kezdődik. Az elévülési idő a megkezdés után folytonos, vagyis eltekintve a megszakítás eseteitől, rendszerint szakadatlanul folyik. Az elévülési idő folyása azonban megszakad az illetékes hatóság (bíróóság, esetleg közigazgatási: rendőri hatóság, csendőrség) által az illető elítéltre vonatkozólag tett intézkedése, különösen az elítélt elfogatása által. Az egyik részesre tett intézkedés nincs kihatással a többi részesre vonatkozó elévülésnek folyására.

A félbeszakítás hatálya, hogy az elmúlt idő elvész, de a félbeszakítás napján az elévülés újra kezdődik.

4. A szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának további negatív feltétele a beszámítást kizáró ok hiánya.

Ilyen a beszámítást kizáró ok gyanánt szóba jöhet a büntetőbírószági ítélet meghozatala után, vagy a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása során bekövetkezett elmebetegség, esetleg siketnémaság.

5. A szabadságvesztésbüntetést megállapító ítélet végrehajtásának további akadály, ha ez az ítélet újrafelvétel folytán hatályon kívül helyeztetett.

Az újrafelvétel iránti kérelem előterjesztése esetében a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása csak abban az esetben szakítandó meg, ha a bíróság a szabadságvesztésbüntetés további végrehajtásának megszakítását elrendeli. Egyedül az újrafelvétel iránt előterjesztett kérelem természetesen nem akasztja meg a szabadságvesztésbüntetés végrehajtását.

6. Végül negatív feltétele, vagyis akadály a szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának, ha a szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának elhalasztása, illetve félbeszakítása engedélyeztetett.

a) A szabadságvesztésbüntetés rendszerint nyomban az ítéletnek jogerőre emelkedése után hajtandó végre. Vannak azokban esetek, midőn a jogerősen megállapított szabadságvesztésbüntetésnek azonnal való foganatba vétele az elítéltnak helyzetét rendkívül súlyosbítaná. A bíróság az ezen helyzetet előidézett okokat rendszerint nem ismeri, és nincs is módjában azokat figyelembe venni. Ennek az anomáliának megszüntetése végett szükséges, hogy a szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának megkezdése bizonyos esetekben elhalasztható legyen. Ezek az okok kétfelé oszthatók a szerint, amint figyelembevételük obligatorius, vagy pedig fakultatív.

Az obligatorius büntetés-elhalasztási okok közé sorolandó az elítélt súlyos betegsége; hadi szolgálatra való behívása, amennyiben szabadságvesztésbüntetése csak rövi-

debb tartamú. A szabadságvesztésbüntetésnek súlyos betegen, élete kockáztatásával való végrehajtása a büntetésnek mivel sem igazolható szigorítása volna. S az állam hadügyi érdekei sem hagyhatók a szabadságvesztésbüntetések végrehajtásánál ügyeimen kívül.

A fakultatív büntetés-halasztási okok; az elítéltnak könnyebb, vagy ragályos betegsége, vagy terhes állapota, továbbá az elítéltnak személyes vagy családjának körülményei, amelyeknél fogva a büntetés haladéktalan foganatosítása annak célján kívül eső súlyos sérelemmel járna, valamint az elítélt érdekében beadott kegyelmi folyamodvány, s végül a börtönügyi igazgatásban felmerülő okok is.

A ragályos betegséget nem annyira az elítélt érdekében, mint inkább a letartóztatás! intézetek igazgatásánál irányadó egészségügyi szempontból veszik halasztó oknak. A terhes állapot azért van ezen okok közé sorolva, mert a letartóztatási intézetben való szülés úgy az elítéltre, mint a gyermekre is komoly következményekkel járhat, és a letartóztatási intézetek igazgatásában is sok alkalmatlanságot okozhat. Az elítélt személyi vagy családjának viszonyai csak az esetben szolgálhatnak a büntetés végrehajtásának elhalasztására, ha a szabadságvesztésbüntetés azonnali végrehajtásából kifolyólag – magától a büntetéstől eltekintve – az elítéltre vagy családjára méltánytalan és tetemes kár háramolna. Végül a börtönügyi igazgatásban felmerülő okok, mint természeti (árvíz, földrengés), közegészségi (epidémiák), vagy technikai (a börtönök momentán túlzósfólása) okok is a szabadságvesztésbüntetés végrehajtását momentán lehetetlenné tehetik.

b) Alapelv, hogy a szabadságvesztésbüntetés egyfolytában, folytonosságban, megszakítás nélkül hajtandó végre. A büntető bíróság az ítélet meghozatalánál és a büntetés kiszabásánál ama elvből indul ki, hogy a büntetés céljának megvalósulására az általa meghatározott büntetési időre lesz szükség. Ha ez az időtartam megszakításokat szenved, úgy a büntetésnek hatása gyengül. S ép így több különböző bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztésbüntetések

hatása, amennyiben azok nem külön-külön, hanem együttesen hajtathatók végre, rövidebb idő alatt valósul meg; ezen a tapasztalaton alapul az összbüntetés kiszabása. Ezért csak a legkritikább és a legkivételesebb méltánylást érdemlő esetekben lehet szó arról, hogy a már megkezdett szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának megszakítása és további végrehajtására halasztás engedélyeztessék.

A szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának megszakítására okul szolgálhat: ha a bíróság újrafelvételi kérelem következtében a szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának megszakítását elrendeli, ha az elítélt olyan betegségbe esik, hogy a szabadságvesztésbüntetés további végrehajtása életét veszélyeztetné, a büntetőügy igazgatásában felmerülő okok, s – de csak a legkritikább esetben – az elítélt vagy családjában beállott körülmények által a büntetés végrehajtásának megszakítására vonatkozó engedély, s végül ha az elítélt szökés által vonja ki magát a szabadságvesztésbüntetés további végrehajtása alól.

Az elítélt megbetegedése csak a legkritikább esetben fog a szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának megszakítására okul szolgálni. Az esetek többségében az elítélt a le-tartóztatási intézet kórházában fog felgyógyulásáig elhelyezést és kellő ápolást találni, és így a szabadságvesztésbüntetés megszakítására nincs ok.

Az elítélt megbetegedése, terhessége, a büntetőügy igazgatásában előforduló okok esetében a szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának megkezdése, illetve a szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának megszakítása esetében annak folytatólagos végrehajtása az akadály megszűntéig halasztandó. Újrafelvételi és megkegyelmezés iránti kérelem előterjesztése esetleg e kérdések eldöntéséig. Egyéb esetben, így ha az elítélt személyes vagy családi viszonyai alapján engedélyeztetik halasztás vagy félbeszakítás, az csak korlátozott időre szólhat.

IV. Foglalkoznunk kell még azzal a kérdéssel, hogy a büntetőbíróságok határozatainak, a szabadságvesztésbüntetés végrehajtásával járó funkciónak milyen a jellege, és

hegy kinek legyen a feladata ezen funkciók végzése.

Hogy a jogerős büntető bírói határozatok végrehajtása hová tartozik, vajjon a bűnvádi per folyamához, vajjon bírói, vagy pedig igazságügyi igazgatási funkció, – erősen vitatott kérdés. A törvényhozásokban két eltérő irány nyilvánul meg. A francia és azzal rokon bűnvádi perrendtartások az ítélet hozásával és kihirdetésével a bíróság tevékenységét a bűnvádi perben befejezve látják. A további teendőket, nevezetesen a büntetés végrehajtását az államügyészségre bízzák, mi az első francia köztársaság idejében nagy alkotmányos garanciának tartott hatalommegosztás elvére vezethető vissza. Ellenben Németországban a közönséges német jog (Gemeines Recht) egyik szabálya volt, hogy a büntető bíróság maga hajtja végre ítéleteit, és ez, az államügyészség ellenőrzés és indítványozás iránti jogkörnek fenhagyásával, mind a német partikuláris, mind az ausztriai törvényekbe is átment. Az utóbbi felfogás, (Binding, Belling, Birkmeyer, – ellenkezően Finkey, Rosenfeld mellett felhózzák hogy a végrehajtás során felmerülő vitás kérdések eldöntése gyakran bírói döntést tesz szükségessé; hogy a vádhatóság mint volt ügyfél az elítélt fölötti rendelkezésre fel nem hatalmazható, s az elítélt nem állítható a közvádlónak felügyelete, diszkrecionarius fegyelmi hatalma alá, mert még a legköztelességtudóbb és humánus közvádló is – az emberi természet gyarlóságánál fogva – helytelen intézkedésekre ragadtathatja el magát azzal szemben, aki a büntető perben ellenfele volt, A másik felfogás hívei pedig álláspontjuk mellett felhózzák, hogy a végrehajtás inkább adminisztratív természetű teendő, s hogy kívánatos a bíróságokat megszabadítani minden olyan funkciótól, amely az ítékezésen kívül fekszik, s hogy ezt a bíróság méltósága is megkívánja.

Nézetünk szerint mindenekeelőtt különbséget kell tenni azon funkciók között, amelyek ítélethozatal után a szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának elrendelésével és végrehajtása során felmerülő vitás kérdések eldöntésével kapcsolatosak (Strafvollstreckung), – és azok között, ame-

lyek a szabadságvesztésbüntetések tulajdonképpeni végrehajtásával (Strafvollzug) járnak.

Hogy a második csoportba tartozó teendők nem bírói hanem igazságügyi igazgatási teendők (Balogh), és így ezeknek végzése a bíróságok tevékenységének körén kívül fekszik, nézetünk szerint kétséget nem szenvedhet. Ezen az sem változtat, hogy egyes helyeken. – mint például nálunk is – a kisebb bíróságok mellett fennálló letartóztatási intézetek igazgatásával járó teendők elvégzése – szervezeti okokból – a bíróságok (járásbíróságok) hatáskörébe van utalva.

Más a helyzet az első csoportba tartozó teendőkre vonatkozólag! így különösen a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása elhalasztásának vagy megszakításának kérdése, a szabadságvesztésbüntetés tartama számítása körül felmerülő vitás kérdések, a büntetés kezdő és végpontjának meghatározása, továbbá annak a kérdésnek eldöntése, hogy az elítélt által a büntetés teljes vagy részbeli megfiúsítása végett okozott betegsége folytán és az elítéltnak kórházi ápolása következtében a célzatosan előidézett betegség idejéből a büntetési időbe mennyi nem számítandó be, – mind olyan kérdések, amelyek eldöntése a büntetőperben eljáró bíróság hatáskörébe volna utalandó.

Hatodik fejezet.

A börtönrendszerek

Irodalom: Agyal, Előadásai 383-389. – Agyal, Büntetőjog I. 163-167. – Aschrott, Strafsystem. – Balogh, Fiatalkorúak 231-239. – Baer 165-202. – Barrows. – Cuche 294-345. – Ellger, Der progressiva Strafvollzug, Zeitschrift XXXVI. 554-572. – Finkey, Fiatalkorúak, különösen 200-271. – Finkey, Büntetőjog 396-402. – Finkey, Börtönügy (különösen Belgiumra és Angliára vonatkozó rész). – Freudenthal, Amerikanische Kriminalpolitik 8; s köv. old. – Freudenthal 97-101., 104-106. – Garraud 250-261. – Goldschmidt 373. s köv. old. – Hacker Ervin, A börtönrendszerek, Pécs, 1917. – Hartmann 256-259. – Herr, Strafenwesen und Strafvollzug in den Vereinigten Staaten von Amerika, Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts, Allgemeiner Teil, IV. kötet. – Heilborn 31-45. – Helle. – Herr (különösen 142-328.). – Holtzendorff-lagemann (különösen I. 92-120.). – Howard 21-23. – Hintrager 1-53. – Henderson. – Julius 167-255. – Krohne 242-267. – Kriegsmann 181-204., 283-319. – Krohne, Organisation 19-23. – Langer. – Liszt, Lehrbuch 261-263. – Lappmann 56-71. – Lenz 36-68, 214-229. – Leitmaier 21-44. – Leuss 88-94. – Maconochie. – Mittermaier, Gefängnisfrage. – Mittermaier, Gefängnisverbesserung. – Pulszky-Tauffer (különösen 73-148). – Prins 439. s köv., 523. s köv. old. – Radbruch, Die Psychologie der Gefangenschaft, Zeitschrift XXXII. 339-354. – Riecke. – Salleiles 271. s köv. old. – Sichert 42-43., 55-66. – Stade, Gefängnisbilder 23-40. – Schreiber, Zur Reform des Strafvollzuges, Zeitschrift XXXVI. 138. – Struve 194-199. – Varentrapp, Pönitentiarssysteme, Frankfurt a. M., 1841. – Vargha IL 631-638. – Vidal 664-666. – Wichern 26-55., 136-153, 260-294. – Wagner 141-163. – Wahlberg 199-315. – Wines 132-161., 185., 192-228. Winter. – Würth,

12. §. A közös és a magánelzárás rendszere.

A szabadságvesztésbüntetések végrehajtására a XIX. század folyamán többféle börtönrendszer fejlődött ki.¹ Ezek a következők: a közös elzárás rendszere, a magánelzárás rendszere, az auburni vagy hallgatási rendszer, a genfi vagy osztályrendszer, a müncheni vagy Obermayer-féle rendszer, a fokozatos rendszer, a jegyrendszer, és reformatory vagy javítórendszer.

I. A régi közös elzárás rendszere mely mellett a büntetéseket tekintet nélkül korokra, előéletükre, s az általuk elkövetett bűncselekmény természetére, sőt gyakran tekintet nélkül nemükre is, – közösen, ugyanabban a helyiségben elzárva őrizték, nem is érdemli meg a „rendszer” nevet. Legkezdetlegesebb alakja abban állt, hogy a letartóztatottakat a börtön falain belül szigorúbb vagy enyhébb felügyelet alatt tartották. A letartóztatottak nemcsak a munka idejét, hanem azonfelül az étkezésre és pihenésre szolgáló, továbbá szabad idejüket és az éjszakát is társaikkal való zavartalan együttlétben töltötték.

A közös elzárásnak legnagyobb hátránya abban rejlik, hogy mellette az erkölcsileg alacsonyabban álló büntetetteknek az erkölcsileg még kevésbé romlott egyénekre gyakorolt káros hatásától kell tartani. Már Howard is rámutatott a közös elzárás ezen hátrányára.

S bár a Howard idejébeli és a mai börtönügyi viszonyok között párhuzamot vonni nem szabad, mert hiszen mai nap, amennyiben valahol közös elzárásban folyik a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása, mindenütt a férfi elítéltek a nőktől, fiatalok az idősebb büntetésektől, s az első ízben bűnösök a visszaesőktől elkülönítetnek, mégis a közös elzárás ellen a vele járó contagiozus veszélyen felül egyéb nyomós okok is szólnak.

Így a közös elzárásnak hátránya az is, hogy a meg-

¹ Lásd erre vonatkozólag a 4. és 5. §.-t!

átalkodott visszaesők jelenléte a kezdő büntettek bűnbánatának felébredését megakaszthatja.

A közös elzárás mellett a szabadságvesztésbüntetés súlya, hatása gyengül, mert a letartóztatottak a közös együttlét mellett szórakozást találnak; a nagy, közös helyiségekben való tartózkodás mellett a szabadságvesztésbüntetés könnyebben válik eltűrhetővé (Mittermaier).

Felemlítendő a közös elzárásnak még egy, következményeiben veszedelmes hatása. A közös elzárás mellett könnyen megesik, hogy a visszaeső büntettek egymással a börtönben megismerkedvén, már ott szövök terveiket arra az időre, ha a börtön falait elhagyhatják (Würth).

Sok esetben az erkölcsileg kevésbé romlott és szabadulása után valóban megjavulni akaró elitét éppen a börtönben, közös elzárásban megismert társaitól nem tudja magát emancipálni, s szabadulása után kénytelen az ilyen egyénnel való ismeretséget folytatni, s így válik tisztességes megélhetése nehezebbé.

A közös elzárás ellen, felhózzák azt is, hogy az erkölcsileg esetleg romlottabb büntettekkel való állandó együttlét éppen az elsőízben bűnözőkre nézve a büntetés igazságtalan súlyosbítását jelenti (Krohne).

A fegyelem a közös elzárás mellett jóval nehezebben óvható meg, mint más börtönrendszer mellett.

Végül nem szabad szem elől téveszteni azt sem, hogy a közös elzárás ellen egészségi okok is szólnak. A nagyszámú elítélteknek állandóan zárt helyiségekben való tartása olyan egészségi hátrányokkal jár, melyek hatása preventív rendszabályokkal nem szüntethető meg. Továbbá ragályos betegségek elterjedésének lehetősége is ki nem küszöbölhető hátránya a közös elzárásnak (Baer).

Ezen hátrányokkal szemben elvitázhatatlan előnye a közös elzárás rendszerének az, hogy keresztülvitele egyszerűbb és jóval olcsóbb, mint a többi börtönrendszeré.

Kétségtelen az is, hogy az emberi természetnek is a közös elzárás rendszere felel meg leginkább.

A közös elzárás hátrányainak részben való kiküszöbölésére csak a büntettek gondos osztályozása mellett lehet remény.

A közös elzárás rendszere a szabadságvesztésbüntetések végrehajtásánál csak akkor jöhet szóba, ha olyan egyének büntetésének végrehajtásáról van szó, akiknek büntetése egészségi okokból nem hajtható végre más börtönrendszer szerint (mint például fiatalokkal szemben), vagy ha olyan javíthatatlan büntettek letartóztatásáról van szó, akiknél az egymásra gyakorolt káros hatástól nem kell tartani.

II, A közös elzárással járó kontagiozus veszély felismerése elég hamar lápot adott annak a gondolatnak, hogy a szabadságvesztésbüntetésre ítélték magánelzárásba helyezendők.

A magánelzárás rendszerének keretében megkülönböztethetjük a magányrendszert, a solitary-system-t, vagy megvalósítási helyéről: philadelphiai (pennsylvaniai) rendszert, – és az elkülönítési rendszert, a separate-system-t, megvalósításának helyéről: belga rendszert. Az első, a szigorúbb irányzat nem elégszik meg a letartóztatottaknak egymástól való elkülönítésével; ennek a rendszernek megalapozói, a Pennsylvaniában élő quäkerek, akik vallásuk felfogása szerint a magányt, vallásos könyvek olvasását tartván a legjobb eszköznek a magábaszállásra és javulásra, letartóztatottakat éjjel-nappal külön cellákban helyezték el; sétájukat külön kőfallal elkerített kis sétaudvarokban végeztették, az iskolai tanítást és istentiszteletet a letartóztatottak külön fülkében, stall-okban hallgatták, s hogy a javulás minél inkább megkönnyítség, meg volt tiltva úgy a munkálkodás, mint a másokkal, még az intézet hivatalnokaival való érintkezés is. A magányrendszer végrehajtása eleinte olyan szigorú volt, hogy az elítélteket a magánzárkából soha ki nem engedték, sem pedig őket senki meg nem látogathatta. Idővel engedtek a rendszer szigorúságából, így például Philadelphiában 1829-ben már hiányzott a munkatiltalom, mert belátták, hogy a szabadságvesztésbüntetésnek

egyik célja, hogy az erre ítélték a büntetés után mint társadalmilag megjavított egyének kerüljenek vissza a szabad ületbe, s hogy erre a teljes magány nem alkalmas, A túlságba vitt elszigetelés azért is visszatetszést keltett, mert megbonthatja az elítéltek lelki egyensúlyát, és sokszor örüléshez vezethet. A magányrendszernek további hátránya még abban is rejlett, hogy szigorú keresztülvitele, a stallók, sétaudvarok létesítése rendkívül sok költséggel járt. Így idővel kialakult a magánelzárás rendszerének javított néma, az elkülönítési rendszer, mely ez idő szerint legkövetkezetesebben Belgiumban van megvalósítva.

Az elkülönítési rendszer mellett a főtörekvés oda irányú, hogy az elítélteknek egymással való érintkezése megakadályoztassék, s hogy az elítéltek egymástól elkülönítsenek. Ezért lényeges az éjjel-nappali magánzárka, továbbá a letartóztatottnak állandó munkáltatása, sűrű látogatás az intézet tisztviselői, a tanító, lelkész, munkavezetők, s patronusok részéről. így igyekeztek a túlságba vitt elszigetelés hátrányain segíteni. A látogatásoknak célja, hogy a magány csendje megtörjön, s hogy az elítéltek lelki rugékonysága fentartassék.

Itt is két áramlat észlelhető. Az enyhébb áramlat megelégszik azzal, hogy a letartóztatottak állandóan magánzárkákban tartatnak, s hogy az intézet folyosóin való közlekedés, a templomba való időzés, a tanítás, s séta ideje alatt az egymással való társalgástól el vannak tiltva, hogy szigorú felügyelet alatt tartatnak, s hogy a séta alatt egymástól 8-10 lépésnyi távolságban lépkednek. Ellenben a szigorúbb áramlat nem elégszik meg ezzel, hanem megkívánja azt is, hogy az elítéltek az iskolai tanulást és istentiszteletet külön fülkében hallgassák, hogy sétájukat elkülönített sétaudvarokban végezzék. S nehogy az intézet folyosóin való időzés alatt egymás arcát láthassák, s egymást felismerhessék, megkívánják, hogy a magánzárkán kívül az arcukat eltakaró álarcot viseljenek, melyen csak két szemük részére van nyílás. „

A magánelzárás rendszere ellen felhozott kifogások

között a legjelentősebb az, hogy a magánelzárás mellett az elítéltek egészsége könnyen kárt szenved. Hogy az elítéltek lelki egyensúlya is könnyen meginog, s hogy a magánelzárás rendszere mellett az elítéltek között sokkal nagyobb a lelki beteg elítéltek száma, mint más büntetés-végrehajtási rendszernél (Würth). Kétségtelen, hogy a magánelzárás az elítéltek egészségi állapotára való hatását bizonyos mértékben megéreztetni. Mégis véleményünk az, hogy megfelelő sétáltatás, táplálkozás, a tisztviselőknek, esetleg a patronusoknak megfelelő számú látogatása mellett, különösen ha az elítélteknek munkáltatásáról kellő gondoskodás történt, a magánelzárás mellett sem kell attól tartani, hogy az elítéltek egészsége kárt szenved, különösen az esetben, ha a magánelzárás nem terjed túl hosszú időre. – Másrészt a magánelzárás rendszerének e tekintetben meg van az előnye, hogy mellette válik leghamarább lehetségessé ragályos betegségek továbbterjedésének megakadályozása.

A magánelzárás ellen felhozzák azt is, hogy mellette aránylag sok letartóztatott lesz öngyilkossá. Ennek oka nem a magánelzárás lényegében keresendő, hanem abban, hogy a magánelzárás mellett az elítéltek inkább jutnak tudatára reménytelen helyzetüknek, bűnösségüknek, sivár jövőjüknek; szégyenérzetük a magánelzárásban hamarabb támad fel. Ezt igazolja az a körülmény is, hogy a visszaesők között aránylag sokkal kevesebben lesznek öngyilkosok, ezeket helyzetük sokkal kevésbé csüggeszti el, mint az első ízben bűnösöket (Baer, Helle).

További kifogás, hogy a magánelzárás az ember természetével van ellentétben, s hogy természetellenes az embert állandó magányosságra kárhoznatni.

Hogy a magánelzárás nem valósítja meg a büntetési célt, nem neveli az embert társas életre (Riecke). A magánelzárás mellett az elítéltnak nincs alkalma akarátának nevelésére. Az elítélt akarátának gyakorlatában oly annyira meg van kötve, hogy rosszat nem tehet; nincs alkalma akarátának nevelésére (Würth). A magánelzárás mellett nincs megfelelő átmenet a börtönből a szabad

életbe. Á börtönügyi tisztviselőkkel, munkavezetőkkel való érintkezés teljesen eltér a szabad társas élet formáitól.

A magánelzárás nem igazságos, mert hatása egyenlőtlen, amennyiben az elítélte előtt a szabadban foglalkozott egyénre nézve összehasonlíthatatlanul nyomasztóbb, mint a zárt helyen foglalkozott iparosra, gyári munkásra.

A magánelzárás ellen felvetik még azt is, hogy mellette az elítéltek munkájának ellenőrzése általában nehezebb, és hogy mellette az elítélteknek foglalkoztatása sok akadályba ütközik, mert csak kevés munkanem honosítható meg a csekély kiterjedésű magánzárkában (Helle, Langer)

Végül kifogás tárgyát képezi az is, hogy a magánelzárás rendszerének végrehajtása nagy anyagi áldozatokkal jár. Hogy a magánzárkák létesítése, berendezése tetemes költséget okoz (Cuhe, Würth).

Ezen hátrányokkal szemben, elvitázhatatlan előnye a magánelzárás rendszerének, hogy az erkölcsileg romlottabbaknak társaikra való mételyező hatásától nem kell tartani. Lehetetlen, hogy a letartóztatottak egymást elrontsák. A közös elzárás mellett – még hallgatási tilalom, vagy legmondosabb osztályozás mellett is – a contagium káros hatásától kell tartani. Az elítélteknek falak által egymástól való elkülönítése esetében az elítélteknek egymással való érintkezésének legbiztosabban van eleje véve. S a magánelzárás mellett a letartóztatottak nem kényszerülnek arra, hogy akaratuk ellenére talán erkölcsileg romlottabbak társaságában legyenek, ami az erkölcsileg jobb érzésűekre nézve a büntetésnek jelentős súlyosbítását jelenti.

A magánelzárásnak egyik nagy előnye abban rejlik, hogy mellette anélkül, hogy az elítéltek testi fájdalmat okoznának, a szabadságvesztésbüntetés szerfelett érzékeny és hathatósá válik. Az elhagyottság érzése, a magány csendje, a vigasztaló emberi szónak hiánya még a legkeményebb szívűt is megtöri, s lelkiismeretét megszólaltatja. A magánelzárás mellett az elítéltek magabaszállása, bűnbánatára inkább van remény. A társaiktól elszigetelés, a folytonos egyedüllét, a munkán kívül minden

szórakozás hiánya erre a legalkalmasabb (Balogh, Helle, Mittermaier, Pulszky-Taurrer, Riecke),

A magánelzárás rendszere mellett azzal is érvelnek, hogy a szabadságvesztésbüntetés hatását sokkal intenzívebbé teszi, mint más büntetésvégrehajtási rendszer. Azáltal, hogy az elitét állandóan a magánzárkában való tartózkodásra van kárhóztatva, legjobban ébred tudatára tehetetlenségének az állammal szemben, amelynek jogrendjét megsértette. Ennek következtében a magánelzárás rendszerének javára írható, hogy mellette a büntetés aránylag rövidebb idő alatt valósítja meg ugyanazt a javító hatást, melyre más rendszer mellett, így különösen a közös elzárás mellett, hosszabb időtartamra volna szükség. Ezen a tapasztalaton alapult, hogy Belgiumban, amennyiben a le tartóztatott szabadságvesztésbüntetését tényleg magánzárkában töltötte ki, büntetésének idejéből fokozatosan emelkedő több-több százalék levonatott.¹ E levonási rendszernek alap gondolata az is, hogy a magánelzárás súlya a tartammal fokozatosan nő, négy-öt évi elkülönítés után minden további félév felér egy évvel, hat-hét év után minden három-négy hónap egy-egy évvel öregíti a foglyot.

A magán elzárásnak további előnye abban rejlik, hogy mellette könnyű a fegyelem megóvása. Igazolja ez' az a körülmény, hogy a magánelzárás mellett aránylag sokkal csekélyebb számú fegyőrre van szükség, s hogy mellette kisebb a fegyelmi büntetések száma, mint más börtönrendszer mellett.

Végül a magánelzárás mellett a börtönök tisztasága hamarabb óvható meg, mint a közös elzárás mellett,

A felsorolt előnyök és hátrányoknak tulajdonítható, hogy a törvényhozások a magánelzárás rendszerét többnyire csak a rövidebb tartamú szabadságvesztésbüntetések végrehajtásánál alkalmazzák, ellenben a hosszabb tartamú büntetéseknél azt csak a büntetés első, kis részére fogadják el.

¹ Az 1913. május 1-én hozott törvény ezt eltörölte, — Lásd: Finkey, Büntetőjog XXIV. old.

13. §. Az auburni vagy hallgatási, a genfi vagy osztály, és a müncheni vagy Obermayer-féle rendszer.

A közös elzárás hátrányainak kiküszöbölésére legalkalmasabbnak a magánelzárás rendszere mutatkozott; ennek keresztülvitele azonban többféle akadályba (főleg a nagyszámú magánzárka létesítése) ütközött. Így aztán a közös elzárás hátrányainak, elsősorban a contagium hatásának kiküszöböléséi más módon, a hallgatási vagy auburni rendszer, – illetve az osztály vagy genfi rendszer segítségével kísérelték meg,

I. A hallgatási, vagy auburni rendszer mellett az elítéltek nappal közös termekben együtt dolgoztak, éjjelre azonban külön zárkákban voltak elzárva. A nappali közös munka alatt a letartóztatottaknak tiltva volt az egymással való beszélgetés. A hallgatás a legszigorúbb testi fenytéssel tartatott fenn, A szigorú tilalom a közlekedésnek minden módját, még az egymásnak való jeladás kísérletét is büntetéssel sújtotta. Az elítélteknek egész élete a legmélyebb hallgatás mellett folyt le.

A hallgatási rendszernek legnagyobb hátránya abban rejlik, hogy a letartóztatottaktól az emberi természettel ellentétben álló magatartást kíván meg. Természetellenes eljárás az évekig együtt levő elítélteket az egymással való társalgástól eltiltani, A társalgás, az egymással való beszédre indító ösztön az embernek kiirthatatlan tulajdonsága. Ha ezt megakadályozzuk, ez csak arra fog vezetni, hogy a letartóztatottak titokban fognak egymással érintkezni,

A hallgatás kieroszakolása az elítéltekre nézve teljesen felesleges fájdalmat okoz, S ez igazságtalan annyiban is, mert gyakran a legkevésbé romlott és az intézetben legjobban viselkedő és legszorgalmasabb elítéltekre nézve sokkal nagyobb fájdalommal jár, mint a legromlottabb, visszaeső és legképmutatóbb elítéltekre nézvs (Würth).

A hallgatás kieroszakolása csak embertelen fenytéssel történhetik, s a szükséges testi fenyték alkalmazása

a felügyelő személyzet önkényeskedésére és kegyetlenkedésére vezethet.

Téves feltevés volna azt hinni, hogy a hallgatás tilalma által a kontagium veszélye ki van küszöbölve. Ha szóval nem is tudnak egymással közlekedni, jelekkel, s más úton-módon elég alkalom nyílik arra, hogy egymással érintkezzenek. A gyakorlatban számtalan eset mutatja, hogy helyes ez a feltevés.

A hallgatási rendszer egyébként semmi biztosítékot sem nyújt az elítéltek belső erkölcsi átalakítása és megjavítása iránt. Ami az önuralom begyakorlását illeti, hiányos, mert a megtartóztatásnak csak egy nemét kívánja az elítéltektől. S éppen olyan tekintetben kíván az elítéltektől önuralom gyakorlást, aminek szabadulásuk után hasznát nem látják. A hallgatási rendszer a mozgalmas társadalmi élethez szokott ember lelki megjavítását nem mozdítja elő. Minthogy a hallgatási tilalom csak fegyelmi büntetések kíméletlen alkalmazása által valósítható meg, a hallgatási rendszer szerinti intézetekben túlgyakori fegyelmi büntetésektől kell tartani.

A hallgatási rendszernek további hátránya az, hogy a beszédtilalom folytán a letartóztatottak tüdeje nélkülözi azt a szükséges működést, melyet egyébként a beszéd folytán végez; a tüdő állandóan pihen. Ezért a hallgatási rendszernél az elítéltek tüdejének megbetegedésétől is tartani kell (Baer).

Végül hátrányul róható fel a hallgatási rendszernek az is, hogy szigorú megvalósítása végett nagy és rendkívül ügyes személyzetet kívánván, tetemes költségekkel jár, II. A közös elzárásban levő elítélteknek egymással való érintkezésével járó kontagiozus veszély kiküszöbölését az osztály vagy genfi rendszer által is megkísérelték. Ezen rendszernek lényege, hogy az elítéltek az elkövetési bűncselekmény súlya, előéletük és magaviseletük szerint osztályozhatnak, s a törekvés oda irányul, hogy az elítéltek olyképpen osztassanak be osztályokba, hogy az erkölcsileg-

hasonló fokon levő elítéltek kerüljenek össze, s így az egymással való érintkezés által, minthogy erkölcsileg hasonló fokon állanak, egymásnak erkölcsi ártalmára ne lelessenek.

Genf-ben a letartóztatottakat négy osztályba sorozták.

Az intézetbe való felvételükkor az első osztályba a legsúlyosabb beszámítás alá eső bűncselekmények miatt elítéltek és a visszaesők, – a második osztályba a közepes súlyú cselekmények miatt elítélt, valamint az első osztályból jó magaviselet folytán ide előlépett egyének soroztatnak, – a könnyebb vétségek miatt elítéltek és a javuló félben levő büntetettek képezték a harmadik osztályt, – végül a negyedik osztályba a fiatalok büntetettek, és a harmadik osztályban jó magaviselet által kitűnt letartóztatottak kerültek. A büntetés elején a letartóztatottakat magánelzárásban tartották, melynek tartama az alacsonyabb osztályokban hosszabb volt; tartama az osztályok szerint 3 nap és 3 hónap között váltakozott, Jó magaviselet esetén a letartóztatottak magasabb osztályba juthattak, rossz magaviselet esetén pedig – kivéve a fiatalok – alsóbbra helyeztetek. A 3 nap – 3 hónapos magánelzárás után a letartóztatottak osztályok szerint elkülönítve közös elzárásba kerültek, itt nyilvánult meg tulajdonképpen az osztályrendszernek az az alapelve, hogy a különböző erkölcsi fokon álló elítéltek egymással össze ne kerüljenek, s hogy az erkölcsű2g jobbaknak az erkölcsileg alacsonyabb fokon állókkal való érintkezése meggátoltassék. Itt érvényesült az a törekvés, hogy egy csoportba hasonló erkölcsi fokon állók kerüljenek együvé. – A magasabb osztályokban az elítéltek nagyobb munkabérben, és fokozatosan több és több kedvezményben részesültek. Egyébként a letartóztatottak tisztaságára, a mértékletességre, s a folytonos elfoglaltságra különös gond fordított.

Az osztályrendszerben tehát a jó magaviseletet és munka közben szorgalmat tanúsító elítéltek fokónként magasabb, s több kedvezményt biztosító osztályba juthatnak. Az elítélteknek a büntetés elején valamely osztályba való beosztása rendszerint bizonyos személyes tulajdonságtól,

mint az elítélt korától (fiatalkorú, felnőtt egyén), előéletétől (büntetlen előéletű, visszaeső) van függővé téve. Ellenben a büntetés tartania alatt magasabb, vagy alacsonyabb osztályba való átlépés rendszerint az elítéltnak magaviseletétől és a munka közben tanúsított szorgalomtól függ.

Genf-ben a letartóztatottnak az intézetbe való felvételekor az egyes osztályokba való beosztása, illetve később magaviseletüknek megfelelően egy osztályból a másikba való áthelyezése negyedévenként bizottság által történt, ennek eszközlése azonban az intézett igazgatójára is bízható.

Áttérve az osztályozási vagy genfi rendszernek méltatására, ki kell mindenekelőtt emelnünk, hogy az osztályrendszer abból a téves feltevésből indul ki, hogy a romlottság foka a külvilág által észlelhető, hogy így az elítélt a többi büntetett között erkölcsi állapotának megfelelően elhelyezhető, hogy az erkölcsi romlottság foka mindig a büntett súlyával áll arányban, és hogy a visszaesőnek szükségképpen erkölcsileg romlottabbnak kell lennie mint az első ízben bűnösnek. Egyéb körülményeket is figyelemben kellene részesíteni, így például a bűncselekmény indokát és kivitelét. Ha pedig a későbbi osztályozásnál, az egyik osztályból a másikba való áthelyezésnél az intézetben tanúsított javulás fokát akarjuk figyelembé venni, lehetetlen lévén a letartóztatott erkölcsi lelkületén keresztüllátani, tért nyitunk a képmutatásnak (Pulszky-Tauffer, Würth).

Az osztályrendszer keresztülvitelének egy másik nehézsége abban rejlik, hogy amennyiben csak kevés osztályt létesítünk, eleve ki van zárva az elítélteknek erkölcsiségüknek megfelelő osztályozása s így nem érjük el azt a célt, hogy az erkölcsileg jobb érzésűek további megromlását megelőzzük. Sok igazság van Wahlberg ama mondásában, hogy. Csak ha mindegyik elítélt részére külön osztályt léte síténénk, szűnne meg az a veszély, hogy az elítéltek egymást megromlásra, Számos osztály létesítése azonban leküzd

hetetlen akadályokba ütközik {például különbségeit, nehézsége.},

Az osztályrendszernek további hátránya abban rejlik, hogy kielégítő keresztülvitele csak kisebb létszámú börtönben lehetséges (mint a milyen a genfi börtön volt, ahol 1826-1842-ig átlag 30-60 letartóztatott volt elhelyezve) mert csak ott lehet minden egyes letartóztatottat szemmé! kísérni, ellenben nagyobb számú elítélt befogadására hivatott börtönben az osztályozási rendszer keresztülvitele alig képzelhető el.

Az osztályrendszer megvalósításának további akadálya, hogy keresztülvitele a börtönügyi tisztviselőktől lélektani és nagy emberismeretet, továbbá teljes elfogulatlanságot és pártatlanságot feltételez.

Az osztály rendszer nagyon alkalmas arra, hogy valamely más börtönrendszer keretében a hasonló erkölcsi fokon álló elítéltek összeválogatására, az első ízben bűnösöknek a visszaesőktől való elkülönítésére szolgáljon, amint az például hazánkban történik, azonban nem alkalmas az osztályozás arra, hogy valamely büntetésvégrehajtási rendszer egyes-egyedül ezen az alapon épüljön fel. Az osztályozás a közösen dolgozó letartóztatottak között elengedhetetlen, s e tekintetben mindegyik állam – habár különböző szempontok szerint alkalmazza; ily módon bő alkalom nyílik az osztályrendszer előnyeinek értékesítésére.

III. Az Obermayer-féle, vagy megvalósításának helye szerint elnevezett „müncheni rendszernek lényege az volt, hogy a nappali közös elzárásban végzendő munka idejében a fegyelemnek megtartására maguk a letartóztatottak ügyeltek.

A letartóztatottak közös elzárásban voltak, eleinte hallgatásra kényszerítve, később – kedvezményként – a társalgás meg volt engedve.

A már ismertetett börtönrendszerektől főleg abban különbözött, hogy a fegyőri őrizet csökkentése mellett, a fegyelem fentartása magukra az elítéltekre volt bízva, akik

kötelesek voltak egymásra felügyelni, s kötelesek voltak egymást fegyvelemsértés esetén feljelenteni,

A letartóztatottak megjavítására főleg jó példaadás, emberséges bánásmód, pontosság, haszontalan beszélgetés megakadályozása által törekedtek. Fegyelmi eszközként csak megrovás, fokozott munka, böjtölés, és sötét zárka alkalmaztatott. E rendszernek főszköze az a nagy befolyás, melyet az intézeti személyzet a folytonos érintkezés és felügyelet által az elítéltekre gyakorol. Obermayer mindenekelőtt a letartóztatottak egyéniségét igyekezett megismerni. Az elítéltek egyéniségének megismerése után arra törekedett, hogy az intézet egyes szobáiban a letartóztatottak úgy legyenek elosztva, hogy ott a jobb érzésűek lévén túlsúlyban, ezeknek szava legyen döntő. Egy helyiségben 20-30 elítélt volt elhelyezve, ezek mintegy külön testületet képeztek, s mintegy egyetemlegesen feleltek cselekedeteikért. Ha egyikük rossz magaviseletet tanúsított, vagy a munkában hanyag volt, Obermayer ezt az illető 20-30 elítélt együttes szégyenének tekintette. Ilyképpen igyekezett a letartóztatottak tisztességérzetét felkelteni, és őket jó magaviseletre készíteni. Ámbár az intézetben nem hiányzott a szükséges szigor, mégis Obermayer arra törekedett, hogy jó szóval tartson rendet. A botbüntetés ugyan nem volt formálisan megszüntetve, mégis Obermayernek (12 évet meghaladó) hivataloskodása alatt alkalmazva nem lett.

Míg a fentebb ismertetett osztályrendszernél a törekvés oda irányult, hogy az elítéltek között az erkölcsileg jobb érzésűek a rosszabbaktól elkülöníttessenek, addig a most ismertetett Obermayer-féle rendszer éppen a jobb érzésűeknek az erkölcsileg alacsonyabb fokon állókra gyakorolt hatása által akart eredményt elérni. A rossz elemeknek részekre szedése által igyekezett azoknak káros hatását gyengíteni, Míg az osztályrendszernél az erkölcsileg alacsonyabb fokon állóknak a jobbak társaságából való kiküszöbölésére törekedtek, addig az Obermayer-féle rendszernél éppen ellenkezőleg megfelelő számú jobb és kevésbé

jó viselkedésű elítéltek együttesen való elhelyezése által arra törekedtek, hogy az egymással való együttlét során a csoportban lévő erkölcsileg jobbak szava győzzön. Minthogy ez a rendszer éppen, a társas együttlétben a jobbaknak a rosszabbakra való hatására van felépítve, elnevezték azt „társadalmi” rendszernek is.

Az Obermayer-féle rendszernek legnagyobb hátránya abban rejlett, hogy az elítéltek egymásra felügyelni, társaik fegyelemsértéseit feljelenteni tartoztak. Ezen egymásfeletti kémkedés intézménye a legszerencsétlenebb következményeket eredményezte. Kölcsönös bizalmatlanságot szült, s amint a tapasztalat mutatta, a feljelentők rendszeresen a legromlottabb és legképmutatóbb letartóztatottak voltak. Sőt volt ennek még szomorúbb következménye, amennyiben megesett, hogy a feljelentő és a feljelentettek közötti gyűlölet annyira fokozódott, hogy a feljelentőt bosszúból megölték (Mittermaier).

Tartós eredményt ez a rendszer nem tudott felmutatni. A megjavultak többnyire azok közül valók voltak, akik a gonosztevői pályával még nem ismerkedvén meg s csupán könnyelműségnek vagy csábításnak lévén áldozatai, a büntetés által észre térítették, s a börtön közösségében is meg tudták magukat a ragálytól óvni, s a börtönben hasznos mesterséget tanulva, szabadulásuk után boldogulni tudtak.

S hogy ez a rendszer mennyire Obermayer működésével és egyéniségével volt összeforva, legjobban igazolja az a körülmény, hogy Obermayer működésével egyben ennek a rendszernek léte is megszűnt.

14. §. A fokozatos, és a jegyrendszer.

I. Az angol fokozatos rendszer mellett a hosszabb időtartamú szabadságvesztésbüntetésre ítélték három fokozatban állják ki büntetésüket. Először bizonyos rövidebb ideig magánzárkába helyeztetnek, hogy megbánásra és javu-

lásra indíttassanak. Aztán nappal közös elzárásban társakkal együtt végzik munkájukat, s csak éjjelre vannak elkülönítve. Végül ha büntetésük nagyobb idejét kitöltötték s jó magaviselet által megérdemlik, a hátralévő időre feltételesen szabadlábra helyeztetnek, s ha a feltételes szabadlábrahelyezés ideje alatt magaviseletük ellen kifogás nem merült fel, a büntetésnek hátralévő része elengedettnek tekintetik,

Az angol fokozatos rendszernek továbbfejlesztése az ír vagy Croffton-féle fokozatos rendszer. Az ír fokozatos rendszeren az elítélt négy fokozaton megy keresztül. Az első fokozat a magánelzárás, a második a közös elzárás, úgy mint Angliában; a harmadik – eltérően az angol fokozatos rendszertől – a közvetítő intézetbe való szállítás, melyben a letartóztatott félig már szabad munkásnak tekintetik. Ha a közvetítő intézetben jól viselkedett, úgy – hasonlóan, mint az angol fokozatos rendszerben – feltételes szabadságra bocsáttatik. Az ír fokozatos rendszer tehát csak a közvetítő intézet intézményének a közös elzárás időszaka és a feltételes szabadonbocsátás közé beszúrása által különbözik az angol fokozatos rendszertől.

A fokozatos rendszernek alapeszméje az, hogy az elítélt rendszeresen és fokozatosan legyen a szabadság visszanyeréséhez hozzászoktatva (Finkey).

A közös elzárás és a magánelzárás összekötésének eszméje nem új, ez – amint láttuk – a genfi vagy osztályrendszerénél is megkíséreltetett. Az elítélt a magánelzárásból a közös elzárásba, majd a közvetítő intézetbe, illetve feltételes szabadságra kerülvén, fokozatosan készíttetik elő a szabad életre.

A büntetettek nevelése, megjavítása a magánzárkában kezdődik, ott lelkiismeretük megszólalását semmi sem zavarja, ott jöhetnek bűnösségük teljes tudatára. A magánzárkában később az intézet tisztviselőinek a lelkésznek és a tanítónak látogatását fogadhatják, hozzátartozóiknak levelet írhatnak, s amennyiben jól viselkednek, s szorgalmasan dolgoznak, lassanként több és több kedvezményben része-

síthetők. A büntetéssel járó kényszer mindinkább enyhül, a kedvezmények gyarapodnak, majd az elítéltek közös elzárásba kerülnek. Így történik az elítéltek akaratának nevelése, az önmérséklet begyakorlása. Az állandó munkára való szorítás folytán a letartóztatott hozzászokik a szorgalmas munkához, s az így szerzett ismeretek is elősegítik jövő boldogulását. A fokozatos rendszer a büntetéssel párosult kényszernek fokozatos enyhülése által igyekszik az elítéltet emberi jogainak, szabadságának észszerű és helyes használatára szoktatni. Hogy ez a cél elééréssék, kell a büntetés során több időszakot megkülönböztetni, melyek során az elítélt helyzete fokozatosan javul. Az elítélt így tudatára ébred annak, hogy kifogástalan magaviselete helyzetének állandó és fokozatos javulását vonja maga után. Az egyes fokozatok szoros kapcsolatban állanak egymással. Az első stadium, a magánelzárás stádiuma az elítéltnak a jogrend ellen szegülő akaratának megtörésére szolgál; a közös elzárás során pedig akaratának nevelésére, helyes használatára szoktatandó (Aschrott).

A közvetítő intézetnek célja a fegyencnek a szabadságra való fokozatos előkészítése. Itt a letartóztatott fél-szabadságot élvez, az itt elhelyezett alig lát őr, félig már szabad munkás, gyakran érintkezik a közönséggel; itt az elítélt már közönséges munkás ruhát visai, különböző megbízásokat teljesít, természetesen kellő felügyelet mellett. Mintegy megkísértése az elítéltnak, hogy önuralmat és önfegyelmet gyakoroljon maga felett, mert a közvetítő intézetben nincs fegyelmi büntetés, bárminemű fegyelmi kihágás esetén a közvetítő intézetből visszakérül a börtönbe. A közvetítő intézet célja az is, hogy az elítélt és a szabad lakosság közötti érintkezésre átmenet legyen. Erre különösen azért van szükség, hogy az elítéltnak a szabad életbe való visszatérése megkönnyíttessék. Munka és alkalmazás hiánya, a közvéleménynek az elítéltekkel szemben való előítélete az elítélteknek szabadulásuk utáni boldogulását rendkívül megnehezíti. Ezen nehézségek leküzdésére is módot akar nyújtani a közvetítő intézet. A közvetítő intézet-

nek rendeltetése tehát az, hogy az elítéltek szabadságuknak mentül tágabb keretekben s mentül kisebb felügyelet mellett való használatára begyakoroltassanak. A közvetítő intézet a szabadságra való fokozatos előkészítésnek legmegfelelőbb befejezését képezi.

A feltételes szabadlábra helyezés pedig valóságos fénypontja a fokozatos rendszernek. Az a nagy előnye is van, hogy a büntetés kezdetétől fogva munkára és jó magaviseletre serkent, mert az elítélt tudja, hogy kitűnő magaviselet és kellő munkálkodás által büntetését megrövidítheti (Angyal).

A közvetítő intézetekben való bánásmód a betegszoba elővigyázatos szellőztetéséhez hasonlít, a szabadlevegő bebocsátásához, mely nélkül a gyógyítás lassíthatná, megnehezíthetné. A feltételes szabadonbocsátás pedig olyan, mint a lábadozó betegnek első sétája, megkísértjük, tud-e már járni a beteg, de mellette vagyunk, támogatjuk, s ha elesik, visszavisszük az ágyba (Pulszky-Tauffer),

Ami a fokozatos rendszer kritikáját illeti, felhozzák ellene, hogy a közös munka és a közvetítő intézet időszaka során, fentartván az elítéltek közösségét, az erkölcsileg jobb érzésű elítéltek megrontására ad lehetőséget. Erre a kifogásra azzal válaszolhatunk, hogy a fokozatos rendszernek alapelve lévén, hogy a letartóztatottak a büntetés egész folyamán éjjel, és nappal a pihenés ideje alatt mindenestre külön zárkában legyenek, a közösség csak a nappali munkaórák alatt áll fenn. Ámde ennek a közösségnek erkölcsrontó hatása is ellensúlyozva van. Az elítélt tudja, hogy minden gyanús érintkezés kárára van, mert az egymással való érintkezés tiltva lévén, amennyiben rossz magaviseletet tanúsít, ezáltal a fokozatos rendszerbe beleillesztett osztályrendszer magasabb osztályaiba való előlépése és feltételes szabadonbocsátása halasztást szenved.

Egy másik kifogás szerint a fokozatos rendszer mellett attól kell tartani, hogy az egyénítés elvének megvalósulása háttérbe szorul. A fokozatos rendszer az elítéltekkel

szemben bizonyos sablonszerű elbánást tesz szükségszerűvé. Félő, hogy ehhez a romlottabb elemek jobban tudván alkalmazkodni, ezek érdemtelenül jobban járnak (Kriegsmann).

Kifogásolják, hogy a közvetítő intézetben uralkodó enyhe felügyeletre való tekintettel attól kell tartani, hogy a közvetítő intézetben levő letartóztatottak a környék közbiztonságát fogják veszélyeztetni. Ez a kifogás minden alapot nélkülöz. A gyakorlat azt mutatja, hogy a közvetítő intézetbe az elítéltek közül csak a legkifogástalanabb viseletűek kerülvén, azoktól nincs mit tartani. S a tapasztalat azt is mutatja, hogy a környékbeli lakosság egyhamar hozzászokik ahhoz, hogy például mezőgazdasági munka közben a közvetítő intézetben elhelyezettekkel a legközelebbi szomszédságban dolgozik, s hogy a földműves nép a közvetítő intézetben levőket inkább a magához hasonló munkásnak, mintsem letartóztatottnak tekinti (Langer). Csak kevés reménnyel kecsegtet az a terv, mely a közvetítő intézet által szolgált célokat biztosabban és olcsóbban a szabadulóknak intenzívebb és behatóbb pártfogása által akarja megvalósítani.

Nagy előnye a fokozatos rendszernek az, hogy az elítélteknek alkalmuk nyílik arra, hogy szabadságuk helyes használatára lassanként begyakoroltatnak, s annak helyes használata tekintetében – a közvetítő intézet és a feltételes szabadonbocsátás intézménye által – kipróbáltatnak.

Előnye a fokozatos rendszernek az is, hogy a feltételes szabadonbocsátás intézménye által a szabadságvesztésbüntetés megrövidülése válván lehetségessé, a szabadságvesztésbüntetés megrövidüléséből kifolyólag az elítéltekre háruló előnyökön felül a büntetésvégrehajtási költségek is csökkennek.

A fokozatos rendszer főleg a hosszabb tartamú szabadságvesztésbüntetések végrehajtására alkalmas, első sorban olyan büntetésekkel szemben, akiknek javulására remény van.

Az angol fokozatos rendszer ma kisebb-nagyobb élte résszel a hosszabb tartamú szabadságvesztésbüntetések

végrehajtására Németország egyes államaiban, Hollandia ban, Olaszországban, Finnországban, Svédországban és Norvégiában van alkalmazva.

Az ír fokozatos rendszert ellenben egyedül hazánkban lehet megtalálni.

II. A jegyrendszer vagy feltalálója után elnevezve: Maconochie-féle rendszer mellett az elítélt tulajdonképpen nem bizonyos időre utaltatik a letartóztatási intézetbe, hanem bizonyos meghatározott mennyiségű munka elvégzésére köteleztetik. A végzett munka fejében jegyet kap. S a jegyek számához képest mind több kedvezményben részesül, sőt meghatározott számú jegy megszerzése után feltételes szabadságra is bocsáttatik. Ha bizonyos időszakon belül több jegyet szerez, mint ahány jegy megszerzésére kötelezve van, ezáltal közvetve megrövidül büntetésének tartama.

A jegyrendszer lényegileg abban áll, hogy minden elítélt kap egy lapot, melyre magaviselete minden nap egy bizonyos számú érdemjegyben kifejezve feljegyeztetik. A jegy nagysága főleg a munkában tanúsított szorgalomtól függ. Ha az elítélt egész nap állandóan megfeszített szorgalommal dolgozott és teljesen elvégezte a kiszabott napi munkát, kap – Angliában például – 8-ast, ha kisebb fokú serénységet fejt ki, 7-est, ha pedig csak mérsékelt szorgalmat tanúsított: 6-ost. A jegyek kiosztása a munkavezető javaslata alapján az intézet vezetője által történik. Vasárnapra az elítélt a hét hat napján kiérdemelt jegyek átlagát kapja. A könnyebb munkákat végzők csak 7 vagy 6 számot nyerhetnek, ha azonban valóban nem képesek keményebb munkát végezni, az igazgatónak joga van az állandóan megfeszített szorgalmúak érdemjegyét felemelni. A betegek általában 6 számot kapnak naponta, azonban ha a betegséget munka közben szereztek, az igazgató magasabb számú jegyet adhat az illetőknek. Bár a jegyek száma elsősorban a munka közben tanúsított szorgalomtól függ, mégis a munka üzenen kívül tanúsított szorgalom is befolyással van a jegyek számára. Mert eltekintve attól, hogy – amint már

említettük – a vasárnapon elnyerendő jegyek száma a megelőző héten tanúsított szorgalomtól függ, az intézet vezetője jogosult minden fegyelmi kihágás miatt a már megszerzett jegyek bizonyos számát (Angliában például 6-48] megsemmisíteni, ami érzékenyen érinti az elítéltet, mert így újra kell megszerezni az elvesztett jegyeket, ha több kedvezményt biztosító magasabb osztályba akar jutni, illetve ha feltételes szabadonbocsátásra akar számot tartani. Tényleg bizonyos számú jegy megsemmisítése a leggyakoribb és kgnatályosabb fegyelmi büntetés a kisebb fegyelmi kihágásokért. A munkajutalom összege is a jegyek számától függ (Aschrott-Finkey). Az elítélt által elnyert jegyek száma fogja tehát legjobban mutatni, hogy az milyen magaviseletet, s vájjon munka közben elegendő szorgalmat tanúsított-e.

Az a körülmény, hogy az elítélt hány jegyet nyert el, különösen azáltal nyer jelentőséget, hogy a felsőbb s így több kedvezményt, könnyítést, több kényelmet és nagyobb munkajutalmat biztosító osztályba csak bizonyos számú jegy megszerzése után lehet bejutni. Érthető tehát, hogy az elítélt vágyik minél több jegyet minél előbb kiérdemelni, hogy minél hamarabb jusson felsőbb osztályba, különösen a legfelsőbbbe, ahonnan bizonyos számú jegy kiérdemlése után feltételes szabadságra bocsátható.

Angliában például a hosszabb tartamú fogházra ítélték négy fokozaton mennek keresztül. Az első fokozatban addig maradnak, míg 224 jegyet kimutatni nem tudnak, itt szigorúan elkülönítve naponta tíz órán át fárasztó munkát végeznek, kemény fekhelyen alszanak, vasárnap szabad levegőn nem járhatnak, munkajutalmat nem kapnak. A második fokozatban könnyebb munkára alkalmaztatnak, hetenként kétszer alváshoz matracot kapnak, vasárnap szabad levegőn járhatnak, 20 jegy után munkajutalom fejében egy penny-t kapnak. Újabb 224 jegy elnyerése után jutnak a harmadik fokozatba, ahol egy héten csak egyszer kell kemény fekhelyen aludniok, már 12 jegy után kapnak egy penny-t, s a munkaidő után könyveket olvashatnak.

A negyedik osztályban egyáltalában nincs kemény fekhely, esetleg a fogház épületén kívül a szabadban végzendő munkára alkalmazhatók, 10 jegy után egy penny-t kapnak munkajutalmuk, három havonként egy látogatást fogadhatnak s egy levelet írhatnak (Aschrott-Finkey).

Első futólagos megfigyelésre is a jegyrendszer, és az osztály, illetve fokozatos rendszer között hasonlatosságot észlelhetünk. Annyiban, hogy a jegyrendszerben, hasonlóan, mint az osztály- és fokozatos rendszerben, az elítéltek osztályokon, illetve fokozatokon mennek keresztül. Ámde ez a hasonlatosság csak látszólagos, amennyiben – amint lentebb már kifejtettük – míg az osztály rendszernél a magasabb osztályba való előlépés bizottság, illetve az intézet vezetőjének határozatától, – a fokozatos rendszerben pedig elsősorban a büntetés bizonyos tartamának kitöltésétől függ, – addig a jegyrendszerűen az elítélteknek magasabb fokozatba való jutása attól van függővé téve, vajjon az elítélt kielégítő magaviselete és szorgalma által a magasabb fokozatba való automatikus előlépés alapját képező megfelelő számú jegyet megszerezte-e.

Ha szemügyre vesszük a jegy rendszer előnyeit és hátrányait, az első pillantásra nagyon bonyodalmasnak látszik.

A gyakorlatban azonban kitűnik, hogy ez az aggály alaptalan. Kétségtelen azonban, hogy a jegyrendszernek szigorú és igazságos keresztülvitele sok munkával és kezelői teendőkkal jár.

A jegyrendszernek legnagyobb hátránya abban rejlik, hogy mellette az elítéltnak erkölcsi, benső megjavulásáról alig lehet meggyőződést szerezni. A jegyrendszer inkább csak arról tesz bizonyosságot, hogy az elítélt a jegyrendszer által rája rótt kötelességekhez jól tudott alkalmazkodni, s hogy a jegyrendszerbe jói tudott beleilleszkedni (Goldschmidt).

Ezenfelül, minthogy az elítéltnak sorsa, az elítéltnak feltételes szabadonbocsátása kizárólag csak attól függ, vajjon a megkívánt számú jegyet megszerezni tudta, az

intézet igazgatójának és a tisztviselőknek szerepe kis körre szorítkozik (Herr),

A jegyrendszernek legnagyobb előnye abban rejlik, hogy az elítélt szemmel láthatólag tapasztalhatja, hogy magaviselete s a munka közben tanúsított szorgalma sorsára milyen döntő befolyást gyakorol.

Másik előnye az, hogy alkalmas az elítélteknek jó magaviseletre és szolgalmra való törekvését azáltal, iiogy az elítélt annak hatását lépten-nyomon és állandóan érzi, állandóan ébren tartani; s így a jegyrendszer rendkívül alkalmas a jó magaviseletre való ösztönzésre, a munkakedv és a társakkal való verseny fejlesztésére; a jegyrendszer a büntetési intézetek üzemébe elevenséget, élénkséget önt.

A jegyrendszer Anglián kívül Észak-Amerikában némely reformatory-ban, és legújabban hazánkban a dologházakban van meghonosítva.

15. §. A reformatory vagy javítórendszer.

Ha áll az a szabály, hogy valamely állam intézményeit, így különösen jogi intézményeit csak akkor tudjuk megismerni, valóban megérteni és méltatni, ha egyébként is közéletre felől tájékozódunk, úgy fokozottan áll ez, ha az Északamerikai Egyesült-Államok egy intézményével: a reformatory, a javító rendszerrel akarunk megismerkedni.

Az amerikai élet és műveltségi viszonyok a mieinktől j elütök. Északamerikában a társadalmi viszonyok közötti különbségek sok tekintetben elmosódnak; az életviszonyok, és a kényelemszeretet, valamint műveltség tekintetében a társadalmi osztályok között nem uralkodik olyan különbség, mint minálunk. A lakásviszonyok – berendezés, tisztaság, világítás, központi fűtés, szellőztetés, fürdőszoba – tekintetében a különbségek nem annyira eltérők. Műveltség, politikai érettség, a közviszonyokkal való megismerkedés és az azokkal való állandó kapcsolat, mint például az újságolvasás tekintetében is kisebbek a társadalmi osztályok közötti különbségek (Herr).

Csak ezek előrebocsátásával érthetjük meg némileg a letartóztatottaknak az északamerikai börtönökben való helyzetét és azt a viszonyt, mely az intézeti tisztviselők és a letartóztatottak között uralkodik. Ott a letartóztatottban a szabadságvesztésbüntetés alatt nem teljesen alárendeli egyént, hanem telj es jogú állampolgárt látnak (Winter).

S a szabad életben az alacsonyabb osztályokban is dívó életmód és kényelem érted meg velünk azt, hogy a letartóztatottak villanyos világítással, központi fűtéssel, a legújabb technikai vívmányokkal felszerelt zárakban naponta húst, s fehér asztal mellett több fogásos ebédet kapnak, hogy könyvtár, napilapok és folyóiratok állanak rendelkezésükre, hogy időközönként a reformatory-kban színházi előadások és hangversenyek rendeztetnek, hogy a testedzésre különös gond fordítottik, hogy vasárnap-délutáni szabadegyetemi előadások, mingek, konferenciák tartatnak (Finkey, Herr).

A reformatory, a javító rendszer, bár a legújabb keletű börtönrendszer, új rendszernek tulajdonképpen nem mondható, Voltaképpen csak az angol fokozatos rendszernek továbbfejlesztése, s az európai javítóintézeti rendszert alkalmazza a felnőttekre. Alapeszméje az, hogy a büntetés célja nem a megtorlás, hanem a javítás, az átalakítás hasznos, az államban használható polgárrá.

A javítás egyfelől munkáltatással, másfelől tanítással történik. A tanítás és munkáltatás célja az elítélt tehetségeit kiképezni, s az elítéltet valamely hasznos iparágban kitanítani, erkölcsileg s vallásilag kiművelni, a polgári kötelességekre oktatni, szóval a szabad életre képesíteni.

A reformatory-kba való beutalásra vonatkozó szabályok az Északamerikai Egyesült-Államok különböző államaiban nem egyöntetűek. Általában a 15-30 éves korban levő büntetettek utalhatók be a reformatory-kba, és pedig bármily vétség vagy büntett miatt, feltéve hogy a bíróság az illatot még meg javíthatónak tartja. Az összes államokban a reformatory-ba beutalás a bíróra sehol sem kötelező, a beutalás, függ a bíró belátásától, attól, hogy a vádlott viszo-

nyai, a megállapított adatok és körülmények szerint a bíró alapos reményt táplál-e az iránt, hogy az illető a társadalomnak még hasznos tagjává lesz átalakítható. A reformatory-ba tényleg a fiatalabb büntetettek közül a még javíthatónak látszó eleinek kerülnek. Némely helyütt a büntetett előéletűek a reformatory-kba nem utalhatók be (Herr).

Ha a reformatory-kban kiderül, hogy a beutalt javíthatatlan, úgy az igazgatóság jelentésére és javaslatára a bíróság az illetőt átküldi más börtönbe.

A beutalás határozatlan időre szól. A büntetési idő azonban nem haladhatja túl azt az időtartamot, melyet a törvény a beutalás alapjául szolgáló bűncselekményre mint-büntetési maximumot megállapít, mely rendszerint 5-20 év között váltakozik. Mindenütt meg van szabva az a minimális idő is, melynek kitöltése előtt senki ki nem szabadulhat, ez az időtartam rendszerint egy év. Ennek lefolyása után a letartóztatott, a szükséges feltételek fenforgása esetén, feltételesen szabadon bocsátható. Amennyiben a feltételesen szabadon bocsátott jó magaviseletet tanúsít, rendszerint ½-1 év után, a feltételes szabadság véglegessé válik. Amennyiben a feltételes szabadonbocsátás feltételei nem forognak fenn, a letartóztatott csak a beutalás alapját képezett bűncselekményre megállapított maximális büntetési idő letelte után bocsáttatik el.

A büntető perben eljáró bíró – eltérően az európai szokástól – az ítéletben mindjárt kijelöli azt a reformatory-t is, melybe a büntetett beutaltatik. Az ítéletet az elítélt személyére vonatkozó iratokkal együtt az illető javító intézetnek megküldik. Az intézet igazgatóságának feladata aztán az elítéltnak az intézetbe való beszállításáról gondoskodni.

A reformatory-kban elhelyezettek három osztályon mennek át. Az első osztály a legkényelmesebb, a második osztály a középserű, a harmadik a szigorú, a büntetési osztály. Az egyes osztályok között éles különbségek vannak, hogy a beutalt vágyat tápláljon az első osztályú után, s óvakodjék a harmadiktól. Az intézetbe való felvételkor elő-

szőr a középső osztályba kerül, innen kitűnő magaviselet esetén előlép az elsőbe, rossz magaviselet esetén pedig a harmadik osztályba fokoztatik le.

Felvételkor a beutaltnak mindenekelőtt kiadatnak a szükséges ruhanemük. A más-más osztályban levők különböző színű ruhát viselnek. Ezenfelül kiadatnak a szükséges felszerelési tárgyak, mint munkazubbony, hajkefe, ruhakefe, fogkefe, szappan.

Másnap a beutalt az intézet igazgatója, vagy annak helyettese elé vezettetik, aki kikérdezi a letartóztatott személyi viszonyai: előléte, családi viszonyai, egészségi állapota, vallása, s egyéb körülmények iránt. Majd hogy a beutaltat jó magaviseletre és szorgalomra serkentse, felvilágosítja arról, hogy jó magaviselet és kellő szorgalom által a büntetési időt megrövidítheti. Aztán körülbelül egy hónapig a beutaltat megfigyelik s annak megállapítására törekednek, hogy milyen foglalkozás fog az illető egyén személyi viszonyainak legjobban megfelelni; milyen a műveltségi foka, s hogy ennek megfelelően milyen iskoláztatásra szorul, és hogy testedzés szempontjából az intézet tornászai közé hová osztandó be. Mindegyik elítélt számot kap, s ezentúl az intézet üzemében csak mint bizonyos számú letartóztatott szerepel.

Az osztályok közötti különbségek például Elmirában, ahol ai reformatory rendszer a legtökéletesebben valószínűleg meg, a következők: az első osztályban tágasabb, jobb berendezésűek a magánzárkák (éjjelre szabály az elkülönítés), az ágy puha matraccal van felszerelve, az étkezés közös, 8-12 személy számára való és fehér abrosszal terített asztaloknál történik porcellán edényből, ők kapják a legjobb ételmezt, étkezés közben a letartóztatottak társaloghatnak egymással. Egyenruhaszerű ruhájuk kék színű. Hozzá tartozóiknak havonta átlag kétszer írhatnak, hasonlóképpen kétszer fogadhatják látogatóikat, A második osztályban a magánzárkák, és az ételmezt is egyszerűbbek, az elítéltek közönséges polgári ruhát viselnek. Hozzá tartozóiknak levelet havonta csak egyszer írhatnak, hasonlóan csak egyszer

fogadhatják látogatásukat. Az első két osztálybeliek este tovább használhatják a villanyos világítást, s csak ők olvashatják az intézet saját lapját, csak ők vehetnek részt a vasárnap-délutáni már említett összejöveteleken, A harmadik osztályban – Elmirában – a letartóztatottak sötét piroszszínű ruhát hordanak. Élelmük a legegyszerűbb. Ezek levelet nem írhatnak, látogatást nem fogadhatnak, a mítingeken nem vehetnek részt. Az ő magánzárcáikban este a villanyvilágítás hamarabb záratik el.

A reformatory-kban a beutaltaknak rendszeret, továbbá arra, hogy a közös munkatermekben folyó munka közben az egymással való beszélgetéstől tartózkodjanak, hogy az iskolát pontosan látogassák, továbbá tisztaságra való nevelésére nagy gond fordítatik. Felebvalóikkal szemben tiszteletteljesen tartoznak viselkedni,

A reformatory rendszerben a felsőbb osztályokba való előlépés rendszerint jegyrendszer útján történik, A jegyek osztogatásánál három körülményre, és pedig' a beutaltaknak magaviseletére, a munka közben kifejtett szorgalmára, ezenfelül pedig az iskolában való előmenetelére is tekintettel vannak, A fegyelmi kihágások büntetése a könnyebb esetekben bizonyos számú jegy megsemmisítése, A fegyelmi büntetések megtorlása a következően történik: az a tisztviselő, aki a fegyelmi kihágást észrevette, erről egy nyomtatott blankettán, az igazgatónak jelentést tesz, A blankettán minden elgondolható fegyelmi kihágás fel van tüntetve, A feljelentő tisztviselő az illető kihágást aláhúzza, s a blankettát két példányban, az egyiket aláírva, megküldi az igazgatónak. Az egyszerű fegyelmi kihágásoknál a blankettán mindjárt ott áll az is, hogy miatta hány jegy semmisítettik meg, a súlyosabbaknál a magsemmisítendő jegyek számának megállapítása az igazgató hatáskörébe tartozik. Az igazgató aztán az egyik blankettát visszatartja, annak alapján a letartóztatott kontóján a megfelelő számú jegy levonásba hozatik, a másik – a feljelentő tisztviselő aláírása nélküli – blankettát pedig megküldik az illető letartóztatottnak, aki ekképpen kihágásának mikénti megtorlásáról

tudomást szerez. A letartóztatott ugyan előterjesztéssel élhet az igazgató határozata ellen, azonban ez csak ritkán történik, mert amennyiben védekezése alaptalan, újabb jegylevonás foglal helyt.

Némely helyütt az elítéltek maguk gazdálkodnak a munkájukból eredő jövedelemmel ez esetben az intézetbe való felvétel utáni legelső étkezéstől és első felruházástól eltekintve, úgy az élelmet és ruházatot, valamint az összes többi tartásukkal kapcsolatos kiadásokat munkájuknak keresményéből tartoznak fedezni. A második és harmadik fokozatban levők munkájukért napi 45 centet kapnak, az első fokozatban levők pedig napi 55 cent munkabérből részesülnek. Az elítéltek a megfelelő munkabéért, illetve számú jegyet csak az esetben kapják, ha munkájukat önként, kényszer alkalmazása nélkül végezték. A kényszer alkalmazása folytán végzett munkáért kisebb jutalom jár. Amennyiben a letartóztatott a kötelestől nagyobb mennyiségű munkát végez, ezért tokozott munkajutalomban részesül, feltéve, hogy az előbbi időről a munkában hátraléka nincsen. Az elítélt fizet keresményéből: lakás és élelem fejében a harmadik fokozatban naponta 25 centet, a második fokozatban 32 centet, az első fokozatban pedig 40 centet, A ruházati cikkek szintén szabott árakkal bírnak. Egy orvosi konzultáció 15 centbe kerül. Ezen szükséges kiadásokon felül a fegyelmi kihágások lejében is megfelelő levonások történnek, kisebb kihágások 10 centbe, közepesek 25 centbe, a legsúlyosabbak 1-10 dollárba kerülnek. Visszaesés esetén a kihágásokért való levonások emelkednek. Az elítélt magaviselete kielégítőnek csak az esetben vétetik, ha egy hónap alatt a fegyelmi levonások összege 1 dollárnál csekélyebb. Minden egyes elítélt kiérdemelt munkabére és tartozásai lezártnak. Az elítélt tartozásainak levonása után a munkakeresményből fenmaradó többlet az elítéltnak szabadulásakor kiadatik.

A napirend szerint a reformatory-kban a munkaidő napi 8 óra, katonai rendgyakorlatokra napi 4 óra, tanításra, pontosan feljegyeztetnek, A feljegyzések minden hó végén

ami az elemi oktatástól az akadémiai előadásig terjed, naponta 3-3¹/₂ óra fordítatik.

A munkaüzem keretében nagy gondot fordítanak arra, hogy az elítéltek a részükre kijelölt munkanemet az intézetben való időzésük alatt tökéletesen elsajátítsák. Hasonlóan nagy gondot fordítanak az elítélt értelmi kiképzésére is. A beutalt előképzettségéhez mért tananyag elvégzése mindenütt kötelező és a tanulásban való előmenetel egyik tényezője az osztályokban való előrehaladásnak, s ezzel a mielőbbi szabadonbocsátásnak. Az elemi vagy még nagyobb képzettséggel bírók pedig a tudományok megfelelő ágaiban nyernek továbbképzést.

Minden intézetben a rendes tantermeken kívül van egy tágas, az összes beutaltak befogadására alkalmas nagy terem, mely az istentisztelet mellett főleg: az általános előadások és a vasárnap-délutáni összejövetelek céljára szolgál.

A népies könyvtárak legjobban Amerikában lévén elterjedve, érthető, hogy a reformatory-kban is jól felszerelt könyvtárra nagy súlyt fektetnek. Minden zárkában ott van a könyvtár katalógusa és a könyvek kéréséhez szükséges lapok. Rendszerint hetenként egyszer van könyvkiosztás, A könyvtárakban találunk történelmi, szépirodalmi, természetrajzi, útleírási munkákat. A könyvtárak nagy részét regények, elsősorban klasszikus regények képezik. Ezenfelül az értelmi kiképzést szolgáló hirlapolvasásra is alkalmas adnak a magasabb osztályokban levő elítélteknek. A különböző komolyabb fővárosi, helyi, egyházi lapok és folyóiratok a nagyobb intelligenciájú beutaltakra kétségtelenül jótékony hatásúak és egyúttal hatályos eszközök a jutalmazásra és a fegyelmezésre. Némely reformatory-ban az intézetnek saját hirlapja van, melyet a tisztviselők felügyelete alatt a letartóztatottak szerkesztenek és nyomtatnak.

A javító intézetekben az átalakító nevelésnek egyik fontos eszköze a testi kiképzés. Szembeötlő sajátosságuk; a beutaltak egészségének, testi erejének és képességeiknek gondos és rendszeres ápolása. Folyománya ez az amerikai

társadalom felfogásának, mely a testi egészségre, a testgyakorlatra, a sportra sokkal nagyobb gondot fordít, mint az európaiak.

Az utolsó lényeges része a reformatory rendszernek a becsületszóra való szabadonbocsátás, az u. n. parole.

A becsületszóra feltételesen szabadonbocsátás előfeltétele általában: 1. bizonyos minimális idő kifogástalan kitöltése a legfelsőbb, az első osztályban, 2. hogy a letartóztatott részére valamely alkalmas és megbízható munkaadónál munkahely biztosítva legyen, 3. az igazgatóság határozata, illetve engedélye. Az igazgatóság nem sablonosán osztogatja a parole-t, hanem igyekszik az egyes esetek megfelelő méltatására. Amennyiben az eziránt előterjesztett kérelmet elutasítják, igyekeznek az illetővel megértetni, hogy a saját érdekében történik a visszatartás, ne veszítse el kedvét, hanem buzgóbban igyekezzék a javulásra.

A feltételes szabadonbocsátás idejére az illető egyén kötelezettséget vállal az iránt, hogy az intézet igazgatója által részére kijelölt foglalkozási helyet elfoglalja, azt és lakását csak az intézet igazgatójának engedélyével változtatja meg, hogy minden hónap egy bizonyos napján jelentést küld az intézet igazgatóságának arról, hogy milyen volt keresete, viselkedése, környezete.

Az intézet igazgatósága azonban nem elégszik meg a feltételesen szabadonbocsátott jelentéseivel, hanem annak felügyeletéről is gondoskodik; ezt egyrészt munkaadója, másrészt pedig az erre a célra alkalmazott tisztviselők, a próbaidő-tisztviselők gyakorolják. Ezek már a munkahely szerzésénél is segítségére vannak a feltételesen szabadonbocsátandók, s a feltételes szabadonbocsátás ideje alatt is támogatják őket. A próbaidő-tisztviselő tartja számon az elbocsátottak magaviseletét, tudakozódik magaviselete, kereseti viszonyai és környezete felől, s minderről az intézet igazgatóságának jelentést tesz. A próbaidő-tisztviselőnek kötelessége mindezt lehetőleg feltűnés és anélkül megtenni, hogy ezáltal a szabadonbocsátott boldogulása megnehezítetné, mert hiszen éppen azért, hogy az elbocsátott előélete

ki ne derüljön, és ezáltal megélhetése ne veszélyeztessék, a felügyelet gyakorlása nem a rendőrségre bízott. A próba-idő-tisztviselő munkája nem egyhelyütt gyakorolja, hanem nagyobb körzetben, egy helyről a másokra utazva.

Amennyiben a feltételeken szabadonbocsátott magaviselete kifogás alá esik, a szabadonbocsátás iránti engedély visszavonatik, s az illető az intézetbe visszakísértetik és ott rendszerint a második, a középső osztályban elhelyeztetik. Csak ha az egész rendszeren ismét végig ment, jöhet újabb feltételes szabadonbocsátása szóba; amennyiben azonban egy elbocsátott újból visszakerül az intézetbe, úgy újabb feltételes elbocsátásakor különös szigorral járnak el.

Amennyiben az elbocsátott a próbaidő alatt, mely – amint már említettük – $1/2$ -1 év, jól viselkedett, szabadonbocsátása véglegessé válik. Üdvös gyakorlat, hogy a próbaidő gyakran meghosszabbítatik.

A reformatory rendszer kritikája tekintetében a vélemények nagyon eltérők.

Az európai közvélemény bizalmatlankodó álláspontot foglal el vele szemben, ami főleg arra vezethető vissza, hogy a reformatory rendszer, főleg annak részletei felől sok téves nézet van forgalomban.

Az európai laikus közönség ma is úgy képzei a reformatory-kat, mint a büntettek részére létesített kényelmes penziókat, ahol kitűnő élelem mellett kényeztetik őket, Az ilyen kicsinyes és teljesen alaptalan kifogásokat gyakran intelligens körökben is hallunk. A reformatory-kban található különlegességek, mint hirlapolvasás, szélesebb körű tanítás, mítíngék, az amerikai és az európai társadalom közötti különbséggel magyarázandók (Fínkey).

A reformatory-kban uralkodó szigorú fegyelem pedig legjobban igazolja, hogy nem szabad azokat álhumánus intézeteknek képzelni.

A reformatory-k nagy jelentősége abban rejlik, hogy ügyes rendszert teremtettek a rossz útra indult fiatalabb egyének megjavítására.

Úgy az európai, mint az amerikai szakembereknek legnagyobb része a legjobb véleménnyel van a reformatory-k felől. S szinte versenyeznek a reformatory rendszer ina gasztalásában,

* *

A közös- és a magánelzárás rendszerével szemben a hallgatási, az osztály, a müncheni, a fokozatos, a jegy és a javítórendszeri vegyes, kombinált börtönrendszernek nevezhetjük, mert mindegyik részben a közös, részben a magánelzárás rendszerén alapszik, illetve ezen a két rendszeren vannak felépítve.

Hetedik fejezet.

Börtönügyi igazgatás.

Í6. §. A határvonal a börtönügyi törvényhozási szabályozása és a kormányhatóság hatásköre között.

Irodalom: Balogh 66. s köv. old. – Engelberg, Richtlinien für ein Strafvollzugsgesetz, Deutsche Strafrechtszeitung I. 177-180. – Finkey, Szabadságbüntetéseink 47-48. – Finkey, Büntetőjog 408. – Freudenthal, Die staatsrechtliche Stellung des Gefangenen. – Freudenthal, Der Strafvollzug als Rechtsverhältnis des öffentlichen Rechtes, Zeitschrift XXXV. 917-92C. – Freudenthal 78-83, 102-110. – Freudenthal, Theorie und Praxis in der Strafvollzugsreform, Deutsche Strafrechtszeitung I. 488-492. – Gutherz, Harald, Studien zur Gesetzestechnik, 1908-1909. – Gilse, Wetboek van Strafrecht, Groningen 1906 (Németalföldi börtönügyi törvények: 135-141. old.). – Gebauer cikke, Blätter XLII. 483. – Hacker Ervin, Jogegységesítés a büntetésvégrehajtás terén, Börtönügyi Szemle V. kötetében. – Hacker Ervin, A szabadságvesztésbüntetés 2k differenciálása, Börtönügyi Szemle IV. kötetében. – Henderson IX. XXI-XXIII. – Holtzendorff -Jagemann II. 62. s köv. old. – Jagemann, Vorschläge zu einem Strafvollzugsgesetze, Deutsche Strafrechtszeitung I. 15-23. – Junghans cikke, Blätter XXVIII. 1. – Krohne 315-319. – Kriegsmann 139-143, 163-169. – Liszt, Gefängnisrecht, Zeitschrift XXXV. 657-659. – Lohsing cikke, Blätter für Gefängniswesen IV. 38-47. – Marcovich cikke, Blätter für Gefängniswesen II 38-62. – Norvégia börtönügyi törvényei, Blätter XXX. 357. s köv. old., Gerichtssaal LX. 370-382. – Reusschel cikke, Blätter für Gefängniswesen II 29-38. – Reich cikke, Blätter XLII. 317., 544. – Rossmly cikke, Blätter LXII. 279, – Schwandner cikke, Blätter L. 3. – Sichert cikke, Blätter XLII. 177. – Svéd börtönügyi törvények, Blätter XXXVII. 434., XL. 415., Gerichtssaal XLVI. 121., LXX. 370. – Vorschläge I. és II. füzet. Wirth cikke, Blätter IX. 359.

I. Annak, hogy a börtönügyi tudomány a börtönügyre vonatkozó jogszabályok törvényi szabályozását, kodifi-

kálását követelik (Engelberg, Finkey, Freudenthal, Jagemann, Kriegsmann, Schwandner stb.), okát – amint már említettük – abban találjuk, hogy a szabadságvesztésbüntetési nemek tulajdonképpeni alakjukat, jellegüket csak végrehajtásuk során nyerik, s felette változóan alakíthatók lévén, amennyiben nincs szabályozva végrehajtásuk módjának főbb jellegzetessége, úgy, más-más intézetben teljesen különböző alakot ölthetnek. A szabadságvesztésbüntetések egyöntetű végrehajtása csak ily módon biztosítható. Másrészt a szabadságvesztésbüntetések mélyreható beavatkozást jelentenek az egyén jogaiba. Kívánatos, hogy ezen beavatkozások köre és mértéke, valamint az elítéltekkel szembeni alkalmazható kényszerintézkedések határa is megállapítva legyenek. Amennyiben ez nem történik, úgy az egyes szabadságvesztésbüntetési nemekkel járó kényszer a végrehajtás során önkényesen megváltoztatható volna. S a börtönügyre vonatkozó jogszabályok kodifikálása által lehet megelőzni azt, hogy a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során az elítéltekkel szemben a törvény által megállapítottnál nagyobb kényszer gyakoroltassék. S a börtönügyi intézmények kellő szervezése, kiépítése is csak az esetben lesz eredményes, ha a börtönügyre vonatkozó szabályok törvényhozásilag megállapítva vannak.

II. Az a követelés, hogy a szabadságvesztésbüntetések végrehajtására vonatkozó jogszabályok kodifikáltassanak, nem jelenti azt, mintha az összes, a részletekre vonatkozó szabályoknak törvényhozási megállapítása kívánatos volna. A részletkérdések szabályozása mindenesetre a börtönügyi legfőbb hatóságra bízandó.

A szabadságvesztésbüntetések végrehajtásának szabályozása céljából alkotott törvények keretében azonban szabályozni kell,

hogy milyen feltételek fenforgása esetében hajthatók végre a szabadságvesztésbüntetések, hogy milyen esetben halasztandó el a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása,

s milyen esetben szakítható félbe a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása,

szabályozandó, hogy milyen feltételek mellett vehető fel az elítélt a letartóztatási intézetbe (jogerős ítélet, a Hüntetés végrehajtásának elrendelésére hivatott hatóság határozata),

megállapítandó az egyes szabadságvesztésbüntetési nemek főbb jellege, a szabadságvesztésbüntetési nemek közötti különbség annyira pregnánsan, hogy a különbség szembeszökő legyen, és a különbségnek a végrehajtás során való elhomályosulása lehetetlenné váljék,

megállapítandó az a börtönrendszer, amelynek alapelveite mellett az egyes szabadságvesztésbüntetési nem végrehajtható,

a szabadságvesztésbüntetések végrehajtásának részleteire vonatkozólag szabályozandó, hogy milyen legyen a letartóztatottakkal való bánásmód,

hogy a letartóztatás során milyen, az elítéltek testi egészségének, lelki épségének megóvását célzó intézkedések teendők; megállapítandó, hogy kielégítően élelmezendők,

hogy az elítélteknek személyi jogai a letartóztatás során mennyiben szenvednek csorbát, hogy mennyiben terjeszthetnek elő a letartóztatási intézeti hatóságok intézkedései ellen panaszt, s hogy ennek elintézése kire tartozik, hogy beadványaik az elintézésükig hivatott hatóságokhoz továbbítandók,

hogy a külvilággal való érintkezés, nevezetesen hozzátartozóikkal való levelezés, azok látogatásának fogadása mennyiben van megengedve,

hogy vallási és szellemi gyámolítására mennyiben, tarthatnak igényt, a letartóztatási intézet könyvtárát mennyiben használhatják, s hogy mennyiben használhatnak egyébként olvasmányt, amely nem az intézet könyvtárából való; a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetési nemre elítéltek esetleg elzárhatók teljesen attól, hogy az intézet könyvtárái) kívül olvasmányt, folyóiratokat kézhez vehessenek,

megállapítandó, hogy az elítéltek mennyiben tartóznak az intézeti tanításban részt venni,

a napirend keretében megállapítandó, hogy mennyi legyen a napi munkaidő, mennyi a pihenési idő, és hogy naponta mennyi ideig tartózkodnak az elítéltek a szabadban,

szabályozandó, hogy a letartóztatottak mennyiben használhatják saját használati tárgyaikat (ruhájukat, fehérneműjüket, ágyneműjüket),

megállapítandó, hogy mely büntetési nemre elítéltek nyerhetnek kivételes esetben engedélyt arra, hogy magukat sajátjukból élelmezhessék,

a letartóztatottak munkáltatása körében megállapítandó a munkakényszer foka, hogy mely büntetési nem mellett választhatnak magánmunkát, felállítandók bizonyos általános szabályok a letartóztatottak által teljesítendő munka mennyisége tekintetében is, megállapítandó a munkaüzem neve (bérbeadás, vállalkozási és házi kezelési üzem) is; s hogy a szabad iparral való verseny elkerülése végett milyen intézkedések teendők, megállapítandó, hogy az elítélteknek munkájukért milyen munkajutalom jár, hogy a munkajutalomnak milyen a jogi természete, hogy a letartóztatottak mennyiben rendelkezhetnek a részükre már megállapított munkajutalom felett, hogy munkajutalmuk mennyiben mentes végrehajtás alól,

szabályozandó, hogy a letartóztatottak feletti fegyelmi jog gyakorlása kit illet meg, hogy melyek a fegyelmi büntetések,

hogy milyen kedvezményeket nyerhetnek el a jó magaviseletű letartóztatottak,

hogy a haj- és szakálviselet tekintetében milyen kényszerintézkedéseknek vethetők alá a letartóztatottak,

szabályozandók a letartóztatottak elbocsátásának részletei, így különösen a további gyámolításukra vonatkozó teendők is,

amennyiben a büntetőtörvényekben ez még nem történt meg, úgy szabályozandók a feltételes szabadságrabocsátás intézményének részletei.

S mindez nemcsak az egyes szabadságvesztésbüntetést nemekre vonatkozólag külön-külön, hanem a szükséghez képest a letartóztatottak egyes osztályaira (férfiak, nők, fiatalok stb.) nézve is megfelelően szabályozandók.

A börtönügyi törvények keretében szabályozandók a börtönügyi intézmények szervezetére vonatkozó főbb szabályok is,

szabályozandó, hogy a szabadságvesztésbüntetések végrehajtására csak állami intézetek szolgálhatnak, hogy ugyanabban az egy intézetben csak egylete szabadságvesztésbüntetési nemre elítéltek helyezhetők el együttesen,

szabályozandó, hogy kicsoda, milyen börtönügyi hatóság legyen hivatva a letartóztatási intézetek házi rendjét megállapítani,

s hogy a börtönügyi tisztviselőknek milyen legyen a kvalifikációjuk.

A börtönügy törvényhozási szabályozásánál óvakodni kell azonban a túlságos speciálizációtól, a részletkérdéseknek túlságos szabályozásától, mert különben a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során okvetlenül megvalósítandó egyénítés keresztülvitele fog lehetetlenné válni. Másrészt azonban kerülni kell a túlságos általánosítást, a szabályozandó kérdéseknek túlságosan általánosságban való szabályozását, mert különben a szabadságvesztésbüntetések egységes végrehajtása válik kérdésessé. Súlyt kell fektetni arra, hogy az egyöntetűség megóvása mellett a részletekben bizonyos tér hagyassák, amilyen belül alkalom nyílik arra, hogy a szabadságvesztésbüntetés az egyes elítéltek egyéniségéhez képest alakíttassék, hogy így éppen az egyénítés megvalósítása lehetségessé váljék.

III. Míg a börtönügynek, a szabadságvesztésbüntetések végrehajtásának nagy vonásokban való szabályozása törvényhozási feladat, addig a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során felmerülő részletkérdések szabályozása a – rendszerint a legfőbb börtönügyi hatóság által megállapítandó – börtönrendtartások feladata.

A börtönrendtartások és szolgálati utasítások célja

megállapítani azokat a szabályokat, amelyek a letartóztatottak felvételénél, őrizeténél, a napirend részletei tekintetében, a letartóztatottak egyes különleges osztályaival való bánásmód, továbbá a tisztviselőknek, a felügyelő személyzet, a munkavezetők szolgálati teendői és kötelességei, a letartóztatási intézetek üzemében meglévő tárgyak (letartóztatottak értéktárgyai, munkaeszközök, munkaanyag, élelem, ruházati cikkek, stb.) kezelése tekintetében irányadók. A börtönrendtartások szabályozzák a letartóztatottaknak a tisztviselőkhöz és a felügyelő személyzethez való viszonyát, valamint a letartóztatottaknak egymáshoz való viszonyát is. A börtönrendtartások állapítják meg a letartóztatottaknak kötelességeit a munka, a pihenési idő, a szabadban való tartózkodás során, és szabályoznak még számtalan más részletkérdést. A különböző szabadságvesztésbüntetések végrehajtására vonatkozólag nem törvényhozási úton általánosságban megállapított szabályok összességét szokás a börtönrendtartás szóval megjelölni.

A börtönrendtartások legyenek egyszerűek és laikusok által is könnyen érthetően [megállapítva, A börtönrendtartások, megállapításánál, fogalmazásánál, szövegezésénél tekintettel kell lenni arra, hogy nemcsak a letartóztatottak, hanem a felügyelő személyzetnek is legnagyobb része az egyszerű nép sorából való. S arra is törekedni kell, hogy olyanok legyenek, hogy a szabadságvesztésbüntetések eredményes végrehajtását, a büntetőtörvényhozás által a szabadságvesztésbüntetések céljaul megállapított célok megvalósítását előmozdítsák. S ezen célok megvalósítása nem az anyagi büntetőtörvények, a büntető eljárásra vonatkozólag megállapított jogszabályok által van legjobban biztosítva; a leghumánusabb anyagi törvények, és a legliberálisabb büntető perrendtartás sem biztosítják annyira a büntetőtörvénykezés nagy céljainak megvalósítását, mint a helyes, a szabadságvesztésbüntetések eredményes végrehajtását előmozdító és biztosító börtönügyi törvények és börtönrendtartások.

17. §. A börtönügynek és a börtönügyi hatóságoknak országos szervezete.

Irodalom: Balogh 45-53. – Cuche 251-257, 397-403. – Finkey, Böi tönügy 177, 194-195. – Finkey, Büntetőjog 404-408. – Freudenthal 93-95. – Goldschmidt 391. – Göbel, Der Strafvollzug als Sache der Justizverwaltung, Deutsche Strafrechtszeitung IV. 323-328, – Gennat 24-26. – Holtzendorff-Jagemann II. 3-13., 45-61. – Henderson IX-XL, XIX-XX. – Hacker Ervin, A rabmunka, 1916, 115. old. – Jacobs, Der Dualismus im preussischen Gefängnisweisen, Bonn 1906. – Krohne 313-315, 320-331, 518-519, 539-541. – Kriegsmann 144-146, 155-160. – Krohne, Organisation 18-19. – Laitmaier 45. – Marcovich, Leitung des Gefängniswesens in dien verschiedenen Staaten, Blätter für Gefängni&wesetn II. 14-22. – Stoops 220-221. – Vidai 648-653. – Vorschläge IL 27-30. – Wichern IV. 417.

1. A börtönök igazgatására nézve a mai börtönügyi irodalom teljesen egyetértelműleg azt követeli, hogy az államban levő összes letartóztatási intézetek központi igazgatásnak, egységes vezetésnek legyenek alávetve,

A mellett, hogy az összes letartóztatási intézetek egy szervezetbe foglaltassanak, s hogy egy közös felettes hatóság alá állíttassanak, azzal érvelnek, hogy csak így válik lehetségessé az ország összes letartóztatási intézetében azonos börtönrendtartást létesíteni, csak így válik lehetségessé a szabadságvesztésbüntetések végrehajtását egységessé tenni, s rendezett börtönügyi állapotokat teremteni (Goldschmidt, Kriegsmann, Krohne).

Amennyiben a börtönügy legfőbb igazgatása két kormányzati ág között megosztatik, két minisztérium alá kerül, egységes igazgatássá, kérdéssé válik.

2. Foglalkoznunk kell azzal a kérdéssel, hogy a börtönök központi vezetése mely kormányzati ág alá rendeltessék, melyik szakminisztérium feladatává tétessék.

A tekintetben, hogy a börtönök központi igazgatása mely kormányzati ág alá utalandó, az egyes államokban más-más eljárást látunk követni. Angliában a börtönök központi igazgatása a belügyi kormányzat alá, Belgiumban, Németalföldön, Svédországban, Norvégiában, Badenben,

Ausztriában és hazánkban ellenben az igazságügyi kormányzat alá „van rendelve. Míg más államokban több kormányati ág között oszlik meg a börtönök központi igazgatása, mint például Poroszországban (belügyi és igazságügyi kormányzat között), és Franciaországban (bel-, gyarmatügyi- és tengerészeti minisztérium között).

A börtönök igazgatásának a belügyi kormányzat keretébe való utalása mellett azzal érvelnek (pl. Jacobs, Kriegsmann, Kohne, Wichern), hogy a szabadságvesztés” tüntetések végrehajtása nem lévén igazságszolgáltatási, hanem inkább rendészeti ténykedés, ide tartozik. Továbbá, hogy a belügyi kormányzatban rendszerint amúgy. ts már vannak olyan szervek, amelyek a börtönök központi igazgatásánál nélkülözhetetlenek, mint a börtönök építésénél szükséges építészek, az egészségügyi kérdések megoldásánál nélkülözhetetlen, különleges orvosi kérdésekben jártas szakemberak. Arra a kifogásra, hogy ilyképpen az elítéltek által a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során a büntetés tartamának számítása, vagy egyéb részletkérdések tekintetében előterjesztett kérelmeknek és panaszoknak elintézése a bíróságoktól elvonatnék, azzal felelnek, hogy a börtönöknek a belügyi kormányzat alá utalása mellett is mód található arra, hogy ezeknek a kérdéseknek eldöntése a bíróságoknak fentartassék.

Másrészt a börtönöknek az igazságügyi kormányzat alá rendelése mellett íelhozzak (Balogh, Göbel, Jagemann, Klein stb.), hogy a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása az igazságszolgáltatással szoros kapcsolatban lévő feladat lévén, az igazságügyi kormányzat alá tartozik; hogy ilyképpen könnyen mód nyílik arra, hogy az ügyészségek és kisebb bíróságok vezetői a bírósági fogházak vezetésével megbízassanak, és minthogy ezeknek a bírósági fogházaknak épülete rendszerint a bírósági épületekkel szoros kapcsolatban van, az igazgatás egyszerűsítése végett is kívánatos a börtönöket és bíróságokat ugyanazon kormányzati ág alá utalni. S minthogy ilyképpen ezek a kisebb terjedelmű bírósági fogházak feltétlenül az igaz-

ságügyi kormányzat keretébe utalandók, amennyiben a nagyobb kiterjedésű letartóztatási intézetek más kormányzati ág alá tartoznának (mint például Poroszországban), a szabadságvesztésbüntetések végrehajtásának egységessége volna veszélyeztetve. Végül, hogy a börtönöknek az igazságügyi kormányzat alá rendelése esetében nyílik csak kielégítő alkalom arra, hogy az igazságügyi hatóságok, a bíróságok és vádhatóságok tagjai a börtönügyi intézményekkel megismerkedhessenek és azokat gyakorlatilag is tanulmányozhassák.

3. Az ország összes börtöneinek igazgatására – tekintettel a mondottakra nézetünk szerint az igazságügyi kormányzat keretében – szervezendő hatóság lehetőleg önálló börtönügyi osztály gyanánt létesítendő, élén országos börtönügyi főfelügyelővel, aki részint személyesen, részint hivatalnokai által az ország letartóztatási intézeteire felügyel.

Ennek a legfőbb börtönügyi központi hatóságnak volnának az ország összes letartóztatási intézetei közvetlenül alárendelendők. Csak amennyiben az országban levő letartóztatási intézeteknek száma túlnagy, válik közbeeső, középfokú börtönügyi hatóságok szervezése szükségessé, hogy néhány börtön egy-egy középfokú börtönügyi hatóság alá helyeztetvén, ily módon a legfelsőbb börtönügyi hatóság munkaköre csökkenjen.

A börtönügyi központi hatóságnak keretében nemcsak néhány a gyakorlatban bevált és a kellő elméleti tudással is bíró magasabb börtönügyi hivatalnok alkalmazása szükséges, hanem segédszervül építészmérnökök, orvosok és pedagógusok is nélkülözhetetlenek,

A letartóztatási intézetek felügyelete és időszakos megvizsgálása mellett ennek a központi hatóságnak teendői közé tartozik elsősorban a börtönrendtartások és szolgálati utasítások szerkesztése és megállapítása körül felmerülő teendők, a letartóztatási intézetek szervezése, a tisztviselők kinevezése. Ez a hatóság állapítja meg a letartóztatási intézetek részletes költségvetését, és intézkedik olyan gazda-

sági ügyekben, amelyeknek központilag való kezelése szükséges.

4. A szabadság vesztésbüntetési intézetek szervezése és felállítása tekintetében a mai műveit államokban azt a felfogást találjuk, hogy ez kizárólag az állam feladata, s hogy a szabadságvesztésbüntetések, a biztonsági intézkedések jellegével bíró rendszabályok közjogi jelleggel bírván, ezek foganatosítása es végrehajtása csak állami intézetekben történhetik.

A letartóztatási intézetek között terjedelmük tekintetében különbséget kell tennünk azok között, amelyeket nagyobb terjedelműre tekintettel, külön kizárólag e célból alkalmazott tisztviselők főhivatásként igazgatnak, – és olyanok között, amelyeknek igazgatását, tekintettel csak kisebb terjedelműre, igazságügyi tisztviselők mellékhivatásként látják el.

Hogy ezek a kisebb létszámú intézetek a bennük elhelyezett letartóztatottak kisebb száma miatt nem szervezhetők meg kielégítően sem igazgatási, sem pedig egyéb (például munkauzem) tekintetben, – ma a börtönügyi irodalomban közhelyt képez. Minthogy azonban a bíróságok mellett mindenütt ilyen kisebb intézetre szükség van, ezeknek a börtönügyi szervezetből való kiküszöbölése lehetetlen.

A nagyobb letartóztatási intézetek tekintetében azok terjedtek el, a bennük elhelyezendő letartóztatottak létszámának megállapításánál óvakodni kell a szélsőségektől. Túlkicsiny intézeteknek az a hátránya, hogy tisztviselői karuk, munkauzemük nehezen szervezhető meg megfelelően, hogy a letartóztatottak tanítása, munkában való oktatása, vallási gyámolítása csak nehezen alakítható meg kielégítően. Továbbá, hogy a fentartásukkal kapcsolatos kiadások aránytalanul nagyobbak, mint a nagyobb létszámú intézeteké.

A túlnagy létszámú intézetekben pedig az egyénítés megvalósítása, továbbá, annak a követelésnek megvalósítása, hogy az intézet vezetői minden egyes letartóztatottal foglalkozzanak, válik lehetetlenné.

Az egyes letartóztatási intézet befogadási képessége talán leghelyesebben 400-600 emberrel volna megállapítva, ily létszám mellett a tisztviselői kar és a munkauzemek szervezése, a letartóztatottaknak a részükre kijelölt munkában képzett munkavezetők által való oktatása, vallási gyámolítása legkönnyebben valósítható meg, és ilyen létszám elegendő egy helyesen összeállított tisztviselői kar foglalkoztatására is,

5, A letartóztatási intézeteket gyakorlati szempontból megkülönböztetjük a szerint, amint polgári vagy pedig katonai letartóztatási intézetek, – amint férfiak, nők, fiatalok befogadására, – amint más-más letartóztatási nem: szabadságvesztésbüntetés, biztonsági őrizet, javító-nevelés, vizsgálati fogság végrehajtására szolgálnak.

A legideálisabb állapot az volna, ha a letartóztatási intézetek mindenkor csak egyféle jellegű letartóztatás végrehajtására szolgálnának, (specializálása a letartóztatási intézeteknek, Stóos), ha a más-más célt szolgáló letartóztatási nemek különböző letartóztatási intézetekben hajtatódnának végre.

A nagyobb létszámú letartóztatási intézetek tekintetében méltán követelhető ennek keresztülvitele. Amennyiben ugyanabban a letartóztatási intézetben két- vagy többféle jellegű letartóztatási nem együttesen hajtatik végre, a szabadságvesztésbüntetési nemek közötti különbségek könnyen elmosódnak; a különféle jellegű szabadságvesztésbüntetési nemeknek egy intézetben való együttes végrehajtása mellett a szabadságvesztésbüntetési nemek között fennálló különbségek éles kidomborítása lehetetlen; még az esetben is, ha az egyes letartóztatási nemek a letartóztatási intézet más-más részében hajtatódnak végre. S aztán a könnyebb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítétekkel szemben méltánytalan eljárás, ha súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetési nemre elítéltekkel együvé záratnak, A közvélemény és a nép előtt akkor domborodnak ki a legjobban a különbségek, ha a különféle jellegű szabadságvesztésbüntetések földrajzilag is más-más helyen hajtatódnak végre.

Hogy a felnőtt és a fiatalkorú büntetetteknek, az első ízben bűnözőknek és a visszaesőknek egy intézetben való elhelyezését különösen kerülni kell, kézenfekvő.

A kisebb letartóztatási intézetekben ennek a követelésnek megvalósítása már komolyabb akadályokba ütközik, bőleg pénzügyi szempontok teszik elkerülhetlenné, hogy a bíróságok mellett fennálló letartóztatási intézetekben a lövidebl tartamú szabadságvesztésbüntetésre ítélték a vizsgálati foglyokkal együtt, de legalább más-más épületrészben, helyeztessenek el.

b. Az elítélteknek a letartóztatási intézetekbe való beutalása is a legfőbb Központi börtönügyi hatóságnak teendői közé tartozik, úz eszközli a szabadságvesztésbüntetések végrehajtásának elrendelésére hivatott hatóságok megkeresése alapján, amelyhez rendszerint a büntetőbírósnak a jogéi össégi záradékkal ellátott ítélete is csatolandó, az elítélt beutalását.

Kívánatos volna, hogy a letartóztatási intézetek nemcsak az elítéltek neme, kora, előélete szerint, — hanem egyéb szempontok szerint, így az elítéltek vallására, foglalkozására, és a szükséghez képest még más személyes körülményekre való tekintettel is specializáltassanak (Stoos), S a letartóztatási intézetek specializálásának következetes megvalósítása megkívánná, hogy az elítélteknek az egyes letartóztatási intézetekbe való beutalásánál a most jelzett körülményekre tekintettel legyünk. Ilyképpen a letartóztatottak erkölcsi megjavítása, vallási gyámolítása, viszonyaiknak megfelelő munkával való foglalkoztatása felette meg volna könnyítve; s ez által a modern börtönügy egyik ientos követelménye: az egyénítésnek a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során való keresztülvitele is hamarabb válna lehetségessé.

18. §. Az egyes letartóztatási intézeteknek és tisztviselői karuknak szervezete.

Irodalom: Balogh. 426.

Cuche 257-260, 395-397. — Hnk-v, Büntetőjog 404 -408, 423 426. Fayer, Büntetőjog, 1905, I. 189. — Gold-

schmidt. — Genua 23. s köv. dd. — Henderson XI–XII XIX. XX. Holtzendorff — Jageniann II. 14 55, 78–80, 153. — Klein 14–50. — Kriegsmann 146–150, 158 160. — Krohne 321–328, 398, 518–541. — Kosutany, Egyházjog, 1903, különösen 485–504. — Leppmann 18–22. Pulszky-Tauffer 189–205. — Treu 26. s köv. old. — Wulffen 31. s köv. old.

1. A letartóztatási intézetek igazgatása, az igazgatással kapcsolatos ügyek intézése: a tisztviselők, a felügyelő személyzet és a letartóztatottak személyi ügyeinek, a letartóztatási intézet gazdaságának, munkaüzemének vezetése, pénztárának kezelése, ezenfelül a letartóztatottak állandóan ellenőrzése a letartóztatási intézeti tisztviselők feladata.

A letartóztatási intézetek igazgatásában az intézet vezetőjének rendszerint több tisztviselő segítségére van, Az alkalmazandó tisztviselők száma függ mindenekelőtt az intézetben elhelyezett letartóztatottak számától; e mellett függ azonban a letartóztatottak korától, a szabadságvesztésbüntetés végrehajtására alapul szolgáló börtönrendszertől, a letartóztatási intézet épületei berendezésének célszerűségétől, valamint a fegyelmi viszonyoktól is. A szabadságvesztésbüntetések végrehajtása csak abban az esetben lesz eredményes, ha a kellő számú tisztviselő, és e mellett a szükséges felügyelő személyzet is rendelkezésre áll.

Az alkalmazottakat megkülönböztethetjük a szerint, amint az intézet vezetése körül felmerülő teendőket végeznek, ezek a tisztviselők, — és amint egyszerűbb, a tisztviselő rendelkezéseinek végrehajtása körül felmerülő, vagyis alárendeltebb jelentőségű teendőket teljesítenek: munkavezetők és felügyelő személyzet.

Amennyiben a tisztviselők kara nagyobb, úgy a teenoők rendszerint olyképpen osztatnak meg, hogy az egyik tisztviselő az intézet gazdaságának vezetésével, egy másik a munkaüzemek vezetésével, egy harmadik egyéb igazgatási teendőkkel (a letartóztatottak Felvétele, és elbocsátása, a letartóztatottak személyi ügyeinek ellátása) bízatik meg. Ezenfelül felmerül annak a szüksége, hogy a letartóztatási intézetekben speciális ismeretekkel rendelkező egyé-

nek, így a letartóztatottak vallási gyámolítására lelkes, orvosi gyámolítására orvos, tanításukra tanító alkalmaztassák.

A női letartóztatottak befogadására szolgáló intézetekben sok helyütt azokat az állásokat, amelyek a letartóztatottakkal való állandó közvetlen érintkezést teszik szükségessé, nőkkel töltik be. S csak az intézet vezetését, továbbá az őrszolgálat teljesítését bízzák férfiakra.

2. Azokban a letartóztatási intézetekben, ahol a letartóztatottak száma olyan nagy, hogy az intézet igazgatásával járó teendők legalább egy embernek teljes munkabírását kimerítik, az intézet igazgatásával járó teendők végzésével megbízott tisztviselő ezeket főhivatásként végzi.

Ellenben a kisebb létszámú letartóztatási intézetek igazgatásával járó teendők végzése rendszerint mellékhivatásként bízatik igazságügyi tisztviselőkre. Csak kevés helyütt (például Belgiumban és Németalföldön) találunk e tekintetben utánzásra méltó kivételt. Amennyiben a vádhatóságok tagjai bíznak meg ilyen teendővel, ez ellen méltán felvethető, hogy ők, akik a büntető perben féljellel gével bírtak, nem volnának az ítélet végrehajtásával megbízhatók (Balogh, Krohne).

Természetszerű dolog, hogy az ilyen kisebb létszámú intézetekben a letartóztatottak vallási és egészségi gyámolításával járó teendőket is az ezzel megbízottak mellékhivatásként végzik.

3. A letartóztatási intézet vezetőjének kezében összpontosul az intézet vezetése. Az intézet vezetéséért elsősorban ő a felelős. Az összes tisztviselők neki vannak alárendelve. A különleges szakkörben működő tisztviselők (lelkes, orvos, tanító) különleges hivatása körében az intézet vezetőjével szemben felmerülő ellentétek helyes kiegyenlítése sok tapintatot igényel. Ilyen ügyek tekintetében az igazgatónak az a jog volna megadható, hogy a különleges szak-tisztviselők rendelkezéseinek végrehajtását a felsőbb hatóságnál alkalmazott szakemberek jóváhagyásának beérkezéig felfüggeszthesse (Krohne).

A letartóztatási intézet vezetőjének hatáskörébe tartozik a munkavezetők, az alárendeltebb minőségű alkalmazottak, a felügyelő személyzet és a letartóztatottak feletti fegyelmi jog gyakorlása is. A tisztviselők felett rendszerint csak felügyeleti jogot gyakorol, a fegyelmi jogot felettük rendszerint a felsőbb büntetőügyi hatóságok gyakorolják.

A letartóztatási intézetek üzemének egységes vezetése érdekében kívánatos, hogy az igazgató a tisztviselők által naponta teendő szóbeli jelentések alapján minden az intézetben történt fontosabb eseményről tudomást szerezzen és hogy a fontosabb ügyekben a döntés az igazgatónak fentartva legyen, hogy az intézet vezetője minden egyes letartóztatott személyi és egyéb viszonyairól legalább nagy vonásokban tudomással bírjon, és ezért – tekintettel a teendők nagy tömegére – kívánatos, hogy egy-egy letartóztatási intézetben 5-600-nál több letartóztatott ne legyen elhelyezve.

4. A különleges szolgálati ágban alkalmazottak közül a lelkészeknek alkalmazása rendszerint az illető egyházi hatósággal egyetérően történik, s egyházhatósági szempontból továbbra is az ennek hatósága alatt maradnak. Amennyiben valamely vallásfelekezetnek a letartóztatási intézetben csak annyi híve van, hogy vallási gyámolításuk nem venné igénybe egy ember teljes munkaerejét, vallási gyámolításukkal járó teendőkkel mellékhatásképpen bízandó meg egy lelkész.

Az orvos feladata az intézet egész üzemét abból a szempontból szemmel kíséreni, vajjon az a higiénia követelményeinek megfelel-e. Az ő feladata a letartóztatottak egészségi gyámolítása; szükséghez képest (például a munkáágakba való beosztásnál, fegyelmi büntetések alkalmazásánál) véleményező fórum, aki az intézet vezetőjének tanácsal van segítségére; ő vezeti az intézet kórházát. Ezen feladatok megoldására legalkalmasabb az olyan orvos, aki az orvostudományok minden ágában átlagos jártassággal bír, specialisták alkalmazása nem kívánatos. A főfoglalkozásban alkalmazott orvosoknak még a tisztviselők és a fel-

ügyelő személyzetnek orvosi kezelése is feladatát képezi.

A tanító feladata a letartóztatottak oktatása mellett legtöbb helyütt az intézetben a letartóztatottak részére berendezett könyvtár kezelése is. Kívánatos, hogy olyan tanítók alkalmaztassanak, akik a műveltebb letartóztatottak szellemi gyámolításával járó teendők ellátására is képesek.

5. Sok helyütt a letartóztatási intézetek szervezetében a tisztviselők értekezlete is mint tanácsadó és véleményező fórum szerepel.

Ennek az időközönként összeülő testületi szervnek tagjai az intézet magasabb rangú tisztviselői, továbbá a lelkész, az orvos és a tanító. Célja, hogy a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során felmerülő egyes kérdések megbeszélésére alkalom adassék.

Némely helyütt a tisztviselők értekezlete hallgatandó meg a súlyosabb fegyelmi büntetések alkalmazása, továbbá a letartóztatottak feltételes szabadonbocsátása előtt, valamint megkegyelmezés iránt előterjesztett kérelmek tárgyában.

6, Némely helyütt a letartóztatási intézetek mellé a helybeli köztisztviselőkől és laikusokból felügyelő bizottság szerveztetik avégett, hogy ez a testület a szabadságvesztésbüntetések végrehajtását és a letartóztatási intézetek üzemét ellenőrizze, esetleg a szabadságvesztésbüntetés ak végrehajtása során megoldandó kérdések (például feltételes szabadságra bocsátás) tárgyában véleményt nyilvánítson.

A felügyelő bizottságok intézménye ellen méltán felvetik (Goldschmidt, Kriegsmann, Krohne, nálunk Balogh, Fayer, Finkey; – mellettük Jagemann), hogy tekintettel arra, hogy rendszerint olyan egyénekből vannak szervezve, akik börtönügyi szakismeretekkel nem bírnak, működésüktől nagyobb eredmény nem várható. S e mellett felállításuk azzal a hátránnyal is jár, hogy a letartóztatási intézetek kívül álló és felelősséggel senkinek sem tartozó egyének nyervén beleszólást a szabadságvesztésbüntetések végrehajtá-

sába, ez a letartóztatási intézetben nélkülözhetetlen egységes vezetést könnyen veszélyeztetheti, és súrlódásokat idézhet elő a letartóztatási intézeti tiszviselők között. S ezeket a hátrányokat nem érik fel a felügyelő bizottságok felállításával járó ama előnyök, hogy általuk a laikusoknak a börtönügy iránti érdeklődése felkeltetik, s hogy a felügyelő bizottságok tagjai sorában gyakran a letartóztatottak családjának és a letartóztatottaknak szabadulásuk után való pártfogására alkalmas egyének akadnak.

Nézetünk az, hogy ott, ahol fejlett önkormányzatra és a kellő szakértelemmel bíró egyénekre találunk, a felügyelő bizottságoknak lehet létjogosultsága; ellenben eléggé fejlett hivatalnoki hierarchia mellett ezen intézmény létjogosultságának alapjai hiányzanak.

7. Mindazoknak a szabályoknak és rendeleteknek magvalósítása, amely az elítéltek őrizetével, a letartóztatási intézetek rendjének megóvásával, s a szabadságvesztés-büntetések egyéb részleteinek végrehajtásával kapcsolatosak, – a börtönügyi szolgálat alárendeltebb munkásaira, a felügyelő személyzetre, a fegyőrökre hárul. Ők képezik tulajdonképpen az összekötő kapcsot a tiszviselők és a letartóztatottak között, ők szereznek érvényt a tiszviselők parancsainak.

Fegyelmi rendszabályok alkalmazására a fegyőrök rendszerint nincsenek jogosítva. Ellenben elháríthatatlan szükség esetén rendszerint jogosultak fegyverüket használni. Az alkalmazandó fegyőrök számának megállapításánál a letartóztatottak létszámán felül tekintettel kell lenni a börtönrendszerre, a letartóztatottak korára, előéletükre, az intézet építési módjára, a fegyelmi viszonyokra. Körülbelül 20 letartóztatottra számítható egy fegyőr.

A letartóztatási intézetek alárendeltebb jellegű személyzetéhez tartoznak még a letartóztatottak munkájának közvetlen vezetése végett alkalmazott munkavezetők, továbbá egyéb, alsóbbrendű igazgatási teendőkre hivatottak (kórházi ápolók, gépkezelők, szolgák, stb.),

8. Ami azt a kérdést illeti, kívánatos-e a letartóztat-

tottak munkaerejét a letartóztatási intézetek igazgatása körében felmerülő munkák elvégzésére igénybe venni, úgy különbséget kell tennünk a különféle teendők között.

A letartóztatási intézetek gazdaságában, háztartásában, valamint a letartóztatási intézet kórházában felmerülő teendőkkel (ápolás) minden aggály nélkül megbízhatók.

Ellenben olyan teendőkkel, amelyek révén a többi letartóztatottakkal szemben bizonyos excepcionális állás elnyerésére alkalmuk nyílna, így a letartóztatási intézet irodáiban végzendő írásbeli és könyvelési munkákkal, haj tógépek kezelésével való megbízatásuk a mi nézetünk szerint mellőzendő. Ilyen megbízások által, különösen ha letartóztatott társaik, vagy különösen ha a tisztviselők személyi ügyeibe betekintést nyernek, a tisztviselőkkel olyan bizalmi viszonyba kerülnének, amely a fegyelemnek és a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása során a letartóztatottak között feltétlenül megvalósítandó egyenlőségnek volna hátrányára (Krohne).

19. §. A letartóztatási intézetek tisztviselőinek és a fegyöröknek kiképzése, szolgálati viszonyaik. Börtönügyi múzeum.

Irodalom: Angyal Büntetőjog I. 170. – Balogh 53-66. – Behringer, Aufseher-Katechismus, Freiburg i. Br., 1905. – Finkey, Eüntetőjog 404-409. – Fliegenschmidt, Der Beruf des Oberbeamten, 1907. – Fliegenschmidt, Der Beruf des Aufsehers, 1904, – Freudenthal 95. – Gennat 21-24. – Henderson XII-XIX. – Holtzendorff-Jagemann II. 14-40. – Jogtudományi Közlöny XXVI. 178. – Krohne 518-538. – Kriegsmann 150-155. – Krauss cikke, Blätter XXVII. 45.-Langer cikke, Blätter XXXIX. 367. – Limberg cikke, Blätter XXXIX. 289. – Merkatz, Aufseherschulen, Zeitschrift XXXIII. 911-915. – Staub, Börtönügyi hivatalnokaink szakszerű kiképzetéséről, Jogászegyleti értekezések, 1891. – Stade, Gefängnisbilder 41-89. – Vámbery, Börtönügy és szakképzés, Jogállam IX. 721. – Vámbery, A börtönügyi múzeumokról, Jogászegyleti értekezések, 1899. – Wulffen 12. s köv. old.

1. A szabadságvesztésbüntetések által megvalósítani kívánt célok csak az esetben fognak valóra válni, ha a letar-

történeti intézeteket erre a hivatásra alkalmas, és kellően képzett tisztviselők igazgatják. De nemcsak a tisztviselők, hanem a felügyelő személyzet kellő kiképzésére is gondot kell fordítani. Sok igazság van abban a mondásban, hogy a szabadságvesztésbüntetések során jobb eredményre lehet számítani, ha a letartóztatási intézet élén jó igazgató áll és annak munkatársai jól vannak megválasztva, mint a leg-tökéletesebben berendezett börtönben, a legjobb börtön-rendszer és a leggondosabban kiesztelt szabály mellett, ha annak vezetői alkalmatlanok (Hill Frederic).

A szabadságvesztésbüntetések főcélja, a letartóztatottak erkölcsi megjavítása csak az esetben, fog valóra válni, ha az elítéltek saját szellemi színvonaluknál jóval magasabb színvonalon álló tisztviselők hatása alá kerülnek. Ellenkező esetben a tisztviselőknek a letartóztatottakra gyakorolt nevelő és erkölcsileg javító hatása teljesen illuzórius. Természetes dolog, hogy a tisztviselők erkölcsi behatása egyébként is csak az esetben fogja hatását éreztetni, ha a tisztviselők száma olyan, hogy az egyes letartóztatottakkal kielégítő mértékben foglalkozhatnak.

Hogy a börtönügyi tisztviselők ezeket a reájuk háruló feladatokat megoldani tudják, nemcsak kellő kriminalisztikai, hanem paedagógiai ismeretek felett is rendelkezniük kell. S hogy a börtönügyi tisztviselők mai fizetési és társadalmi helyzete nem alkalmas arra, hogy ily nehéz feladatok megoldására alkalmas egyéneket csábítson erre a pályára, a börtönügyi irodalomban közhelyt képez.

S ha nehéz feladat a nagyobb létszámú intézetek vezetésére, ahol a tisztviselők munkájukat főhivatásként végzik, alkalmas egyéneket találni, annál nehezebb ez a kisebb letartóztatási intézetekben, ahol a vezetéssel járó teendőket mellékhipatásként végzik.

A női letartóztatottak részére létesített intézetekben – egyéb szempontok mellett – azért is jobb női tisztviselőket alkalmazni, mert a nő természetéből kifolyólag egész sorával olyan tulajdonságoknak (így az embertársaik sorsa, viszonyai iránti részvétel, az emberiség szerencsétlen és szen-

vedő részével való bánásmód helyes felismerése) bír, amelyekre a letartóztatás! intézeti tisztviselőknek szükségük van.

2. A legtöbb országban még ma sem történik kellő gondoskodás a börtönügyi tisztviselők kiképzéséről. Legtöbb helyütt megelégszenek azzal, hogy a magasabb rangú tisztviselők jogvégzetten legyenek, az egyéb különleges szak-tisztviselők (lelkész, orvos, tanító) pedig a megfelelő különleges szakképzettséggel bírjanak.

Speciális börtönügyi szakképzettség elsajátításáról gondoskodás alig történik (kivétel e tekintetben például Japán). Az egyetemeken tartandó előadások tárgyai közé a börtönügyi tudomány csak kevés helyütt van felvéve.

Hogy a börtönügyi tisztviselők általános műveltsége mellett a kellő börtönügyi szakképzettséget is megszerezhessék, erre a mai időkben legtöbb helyütt olyképpen igyekeznek módot nyújtani, hogy időközönként a börtönügyi tisztviselők részére rövidebb, hosszabb ideig tartó tanfolyamokat rendeznek, amelynek tárgyai a börtönügyi tudomány mellett a büntető jognak a börtönüggyel kapcsolatos részei, a kriminalaetiológia, a paedagógia alapvonalai, az egészség-tan, stb.

S ezek a tanfolyamok mintaintézetek megtekintésével, azok berendezésének, börtönügyi múzeumok tanulmányozásával volnának összekötendőek. A tanfolyamok szervezésénél súlyt kellene fektetni arra, hogy a tanfolyam tartásával megbízott szakemberek ne legyenek egyoldalú elméleti hajlamokkal eltelve, hanem hogy súlyt fektessenek a letartóztatást intézetekben szerzendő gyakorlatra is. A tanfolyamok látogatására vonatkozó engedély esetleg attól a feltételtől volna függővé tehető, hogy a látogatók megelőzőleg letartóztatási intézetben bizonyos ideig próbaszolgálatot teljesítettek. S a tanfolyam befejezését szakvizsga képezhetné.

A tanfolyamoknak időközönkénti megismétlése által annak látogatására az összes börtönügyi tisztviselőknek módot és alkalmat kellene adni. S a magasabb rangú börtönügyi tisztviselői állások elnyerése ezen tanfolyam eredményes Elvégzésétől volna függővé teendő.

S éppen úgy, amint a börtönügyi tisztviselők kiképzésére kellő gond volna fordítandó, módot kellene nyújtani a felügyelő személyzet, a börtönőrök kellő képzésére is rövidebb ideig tartó szaktanfolyamok szervezése által.

3. A szabadságvesztésbüntetés közjogi jellegének folyománya, hogy végrehajtásával megbízott összes börtönügyi tisztviselők állami alkalmazottak.

Szolgálati viszonyaik általában hasonlóak a többi állami tisztviselők viszonyaihoz.

A legmagasabb rangú börtönügyi tisztviselők kinevezése rendszerint az államfő, a többi tisztviselők kinevezése, valamint a felügyelő személyzetnek magasabb rangfokozatba való előléptetése a legfőbb börtönügyi hatóság, a felügyelő személyzetnek az alsóbb rangú állásokra való kinevezése pedig rendszerint a letartóztatási intézet vezetőjének hatáskörébe tartozik.

4. Nemcsak a börtönügyi tisztviselők kiképzése, hanem általában a börtönügyi tudomány fejlesztése szempontjából is felette fontos börtönügyi múzeumok létesítése.

A börtönügyi múzeumokban volnának elhelyezendők a szabadságvesztésbüntetések, a biztonsági és javító-nevelési intézkedések történetére és jelenlegi végrehajtására vonatkozó tárgyak, a különböző letartóztatási intézetek tervrajzai, mintái, a letartóztatottak néprajzára, ember- és lélektanára vonatkozó tárgyak, az elítéltekről készített fényképek, a letartóztatási intézetek orvosai által a letartóztatottakról készített anthropologiai leírások, továbbá azok a tárgyak, amelyekből az elítéltek lelki világára vonatkozólag következtetések vonhatók le, így irodalmi termékeik, jellegzetes falfeliratok másolata, oly tárgyak, amelyek az elítéltek szokásainak, hajlamainak, babonáinak és életmódjának megismerésére alkalmasak.

Ezen tárgyaknak börtönügyi múzeumokban való összegyűjtésének célja, hogy általuk alkalom adassék a börtönügyi tudomány előbbrevitelére és börtönügyi szaktanulmányok végzésére.

N y o l c a d i k f e j e z e t .

A letartóztatási intézetek rendje,

20. §. A letartóztatottak felvétele és őrizete.

Irodalom: Holtendorff-Jagemann IL 56-61., 76-78., 86-87. – Hurbin cikke, Blätter XLII, 607. – Henderson XX-XXIV, – Hacker Ervin, A rabmunka, 1916, 115. old. – Krohne 329-345. – Klein 51-86. – Kriegsmann 163-167. – Leittmaier 46.

I. Az elítélteknek a letartóztatási intézetbe való felvétele a büntetőbírósnak jogerős és végrehajtható ítélete, és a büntetés végrehajtásának elrendelésére hivatott hatóság határozata alapján történik. Annak a megállapítása, hogy az országban létező letartóztatási intézetek közül melyikbe veendő íel az elítélt, a beutalásra hivatott hatóságra tartozik.

Az elítéltnak a letartóztatási intézetben való jelentkezése, illetve beszállítása után az első teendő a személyazonosságnak megállapítása.

Ezután az elítélttől átveendők a nála talált és tulajdonát képező, első sorban az értéktárgyak; rendszerint csak kevés tárgy tekintetében tétetik kivétel és hagyatik meg a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása során az elítéltnél. Ilyen kivételt képezhetne a házassági gyűrűje. Különösen arra kell ügyelni, hogy olyan tárgyak ne maradjanak az elítélt birtokában, amelyek szökését előmozdíthatnák. Amennyiben az elítélt a szabadságvesztésbüntetés tartama alatt az intézeti ruha és fehérnemű használatára van kötelezve, úgy saját ruhája és fehérneműi is elvételnek töle,

Az elítélttől elvett tárgyak szabadulásáig megőrzendők. Amennyiben a szabadságvesztésbüntetés hosszú tar-
tama, vagy pedig az átvett tárgyak természete azoknak az
elítélt szabadulásáig való megőrzését és az elítéltnak visz-
szaadását lehetetlenné teszik, úgy azok – a ruhaneműek
esetleg az intézetből legközelebb szabaduló és ruhával ei-
nam látott letartóztatottnak átadása által – értékesítendők,
és a befolyt összeg az illető letartóztatott javára el-
számolandó.

Majd az újonnan felvett elítélt rendszerint az intézet
igazgatója elé kerül, aki őt személyi viszonyaira kihallgatja.
Aztán az intézet orvosa vizsgálja meg az elítélt egészségi
állapotát; beteg, így különösen ragályos betegségben szen-
vendő egyének, valamint teherben levő női elítéltek rend-
szerint fel nem vétetnek.

Sok helyütt az – esetleg csak a hosszabb tartamú
szabadságvesztésbüntetésre – elítéltek a felvételnél lefény-
képeztetnek, és testi méreteik is felvétetnek (Bertillonage),
vagy ujjlenyomatok vétetnek (daktiloszkopia).

A szükséges egészségügyi intézkedések (megfürdés,
baj lenyírása) megtétele után az elítélt – történjék a sza-
badságvesztésbüntetés végrehajtása bármilyen börtönrend-
szer alapján is – rendszerint rövidebb ideig magánelzárás-
ban marad. Ezen magánelzárás során az elítéltet megláto-
gatják azok a tisztviselők, akiknek felügyelete alá a sza-
badságvesztésbüntetés végrehajtása során kerül, továbbá a
lelkész és a tanító, hogy az újonnan felvett személyi, csa-
ládi, és egyéb viszonyairól, elítéltetése előtt folytatott fog-
lalkozásáról tudomást szerezzenek. Kívánatos, hogy a
tisztviselők még az elítélttel való első találkozás előtt a
rája vonatkozó büntetőbírószági ítéletet és egyéb szemé-
lyére vonatkozó iratokat megismerjék, hogy az első találko-
záskor nagyban már tájékoztatva legyenek.

A magánelzárás során oktatandó ki az elítélt az inté-
zet házirendjéről; legcélszerűbb a házirendnek az elítélt
anyanyelvén és laikusok által is érthetően fogalmazott pél-
dányát neki kiadni.

Azután következik az elítéltnak az intézet üzemébe osztályrendszer keretében a megfelelő osztályba való beosztása, továbbá az elítélt által végzendő munkanem kijelölése.

II. A letartóztatottnak őrizete iránt kétféle módon történik gondoskodás.

Egyrészt a letartóztatási intézetnek falak által való körülhatárolása, kevés, lehetőleg csak egy kijárat létesítése, és ennek, valamint a letartóztatottak elhelyezésére szolgáló helyiségek, a munkatermek, a magánzárkák, a hálótermeknek állandóan zárva tartása, az intézet helyiségei ablakainak rácsokkal való ellátása, és erős ajtók alkalmazása által. Továbbá az elítéltektől azon tárgyaknak elvétele és távoltartása által, melyek szökésüket elősegíthetnék.

Másrészt pedig a kijáratoknál őrszemek alkalmazása, a letartóztatottnak állandóan felügyelet alatt tartása, a börtönőröknek a szökés megakadályozása végett fegyverrel való ellátása és a fegyvereknek szökés megkísérlése esetén való használására kötelezése által, és az intézet körül, valamint a szabadban végzendő munka esetében a munkahely körül állandó őrszemek felállítása által.

Különösen az olyan elítélt őrizetére kell fokozott gondot fordítani, akivel szemben a szökés gyanúja fenforog, vagy akik szökést máris megkíséreltek.

21. §. A napirend.

Irodalom: Holtzenderff-Jagemann II. 160-161. – Hacker Ervin, A rabmunka, 1916, 106-107. – Hacker Ervin, A szabadságvesztésbűnietések differenciálása, Bűnügyi Szemle IV. kötetében, – Krehne 348--352. – Krkgmann 164-165. – Kirsch cikke, Blätter XXIII. 304. – Leitmaier 46. – Mahn cikke, Blätter XXIV. 136. Mayer cikke, Blätter XLI. 213. – Scherr cikke, Blätter XXIV. 159. – Vorschläge II, 36. s köv. odd.

I. A napirend keretében megállapítandó, hogy mikor tartoznak felkelni, és mikor térnek nyugalomra az elítéltek: hogy mennyi legyen a munka ideje, s hogy a munkaidő mikor kezdődik és mikor végződik. Hogy mikor és mennyi

legyen a pihenés ideje, s hogy mennyi ideig tartózkodjanak a letartóztatottak séta végett a szabadban.

Hogy a munkaidő és pihenés ideje, és sok helyütt a szabadban való séta ideje is eltérő a súlyosabb és enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetéseknél, már említettük.

Megállapítandó továbbá a napirend keretében az étkezés ideje, a tanítás ideje; hogy mikor jelenhetnek meg az elítéltek az intézet vezetőjénél kihallgatásra.

A napirend meghatározásánál gonddal kell lenni arra, hogy az olyan harmonikus rendben állíttassék össze, hogy mellette a letartóztatottak testi és szellemi ereje fentartásuk és fejlesztessek.

Az egyes évszakokban a napirend módosulhat.

Amennyiben a szabadságvesztésbüntetés a magán-elzárás rendszerének alapulvétele mellett hajtatik végre, a napirend keretében jelentős szerepet játszanak az elítélteknél a magánzárkákban az intézet tisztviselői, a lelkész, a tanító és a munkavezető által teendő látogatások.

Ezeknek a látogatásoknak célja az is, hogy általuk a magán-elzárásnak a letartóztatottak kedélyére való hátrányos hatása ellensúlyoztassék. Továbbá, hogy a letartóztatottakkal való beszélgetés során rájuk javító hatás gyakoroltassék. Ezért kívánatos, hogy az ezen látogatások során kifejlődő beszélgetés ne kizárólagosan csak hivatalos dolgokra szorítkozzék, hanem az elítélt családi, személyi viszonyaira is kiterjesztessek, s így még a magasabb rangú tisztviselők is az intézetben levő minden egyes letartóztatott viszonyairól tudomást szerezzenek.

A napirend keretébe esetleg a pártfogó egyesületi tagok által teendő látogatások is megfelelően beilleszthetők,

II. Megállapítandó, hogy a vasárnap és az ünnepnapok rendje mennyiben térjen el a hétköznapi rendjétől.

A vasár- és ünnepnapok rendje a többi napok rendjétől rendszerint annyiban különbözik, hogy a kelés ideje későbbre esik, hogy hosszabb a pihenés ideje s korábbi a nyugvóratérés ideje.

A vásár- és ünnepnapok napirendjéből a munka vagy legalább is a zajjal járó munka teljesen ki van küszöbölve. Ezekben a napokban az elítéltek rendszerint csak a letartóztatási intézet háztartásában felmerülő halaszthatatlan munkákra szoríttatnak,

A vasárnap és ünnepnapok napirendjére tartoznak egyébként az istentisztelet, sok helyütt a tanítás ideje, a letartóztatottak rokonaiknak látogatása, s a letartóztatottak levelezésére szükséges idő,

22. §. A letartóztatottak kötelességei és jogai.

Irodalom: Balogh 68. – Freudenthal 80-85, 96. – Freudenthal, Die staatsrechtliche Stellung des Gefangenen, – Goldschmidt. – Holtendorff-Jagemann II. 34-36, 63-67. – Hinter Schloss und Riegel, különösen 123. s köv. old. – Krohne 345-348. – Kriegsmann 167-168, 174-179. – Lohsing, Die Rechtsstellung der Strafgefangenen, Blätter für Gefängniswesen II. 106-118. – Stade, Der politische Verbrecher, 49-51. s köv. old. – Treu 31-65. – Vorschläge II. 37-43, 61,

I. A szabadságvesztésbüntetésből kifolyólag az elítéltekre háruló kötelességek és kényszer határát a szabadságvesztésbüntetés célja, súlya, és jellege szabják meg.

A szabadságvesztésbüntetés tartama során megvalósuló kényszer arra irányul, a letartóztatottnak kötelessége az:

1. hogy a börtönrendtartás rendelkezéseit és a napirendet betartsák,

2. hogy a letartóztatási intézet tisztviselőivel és a felügyelő személyzettel *szemben* tisztelettel és engedelmességgel viselkedjenek, parancsaiknak feltétlenül eleget tegyenek,

3. hogy az intézet berendezésének tárgyaival gondosan bánjanak,

4. hogy az intézeten kívül álló személyekkel való közlekedéstől tartózkodjanak,

5. hogy tartózkodjanak olyan tárgyak birtokától, amelyeknek birtokban tartását a börtönrendtartás tiltja,

s amennyiben az illető szabadságvesztésbüntetési nemre ez megállapítva van, tartoznak:

6. az intézeti ruhát viselni,

7. a részükre kijelölt munkát elvégezni.

8. az istentiszteleten és a tanításban részt venni,

9. levelezésüket korlátozni és ellenőrzés alá venni, esetleg teljesen beszüntetnem,

10. hozzátartozóik látogatásainak korlátozását és ellenőrzését tűrni,

A letartóztatottakra rótt kötelességek nem teljesítése kényszerintézkedések és fegyelmi büntetések alkalmazását vonja maga után. Kötelességeik tekintetében való tájékoztatás végett adatik ki az elítélteknek az intézetbe való felvételükkor a házirend.

Hogy a letartóztatottak kötelességei nemcsak a szabadságvesztésbüntetés súlya szerint, hanem a letartóztatottak különböző osztályaira (felnőttek, fiatalok, – férfiak, nők stb.) nézve is különbözők, természetes dolog.

11. Minthogy a szabadságvesztésbüntetés során is az állam és az elítélt között fennálló jogvisztonnyal (Freudenthal) állunk szemben, kutatnunk kell a kölcsönös jogokat. Az elítélttel szemben fennálló jogokról, az elítélt kötelességeiről szoltunk már,

A szabadságvesztésbüntetéssel járó kényszernek határát általában a szabadságvesztésbüntetés célja szabja meg. A részletek tekintetében:

1. Az elítélt a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása során életmódja, élelmezése, munkája, ruházata és egyebek tekintetében csak olyan kényszernek vethető alá, amelyet a büntető- és a szabadságvesztésbüntetések végrehajtására vonatkozó törvények és törvényes rendeletek vele szemben megállapítanak. Ezt meghaladó kényszernek helye nem lehet,

2. Az elítéltekkel szemben való bánásmód legyen' szigorú, de jóindulatú és emberséges,

3. Az elítéltnak joga van arra, hogy szabadságvesztésbüntetésének tartama alatt kielégítő minőségű és mennyi-

ségü élelemben, egészsége megfelelő ápolásában részesüljön, A szabadságvesztésbüntetésnek nem szabad olyanná alakulnia, hogy általa a letartóztatott egészsége kárt szenvedjen.

4. Az elítéltnak személyi jogai a szabadságvesztésbüntetés tartama alatt csak annyiban szenvednek csorbát, amennyiben ezt a szabadságvesztésbüntetések végrehajtására vonatkozó törvények kifejezetten megállapítják. Az elítélt megszólítása tekintetében utalunk a (9. §-ban) mondottakra,

5. Joga van az elítéltnak megfelelő foglalkoztatására.

6, Bár a magasabb társadalmi osztályból való származás, a nagyobb műveltség nem szolgálhat okul arra, hogy az elitéit kiváltságos elbánásban részesüljön, mégis az elitéit intelligenciájának, műveltségének megfelelő szellemi gyámolítására számot tarthat,

7, Gondoskodni kell a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása során az elítélttel szemben előfordulható sérelem orvoslásának módjáról is,

E célból az elítélteket rendszerint megilleti az a jog, hogy a velük szemben tett intézkedések miatt panasszal élhessenek a felettes büntetőügyi hatósághoz. Hogy a panaszjog jobban biztosíttassék, azzal a követeléssel is találkozunk (Goldschmidt, Kriegsmann), hogy a panasz feletti határozathozatal a bíróságok hatáskörébe volna utalandó; bár ez ellen méltán felvethető, hogy ilyenképpen a mai viszonyok között a letartóztatás! intézetek üzemi viszonyaiban rendszerint járatlan hatóság döntene a panasz felett.

Amennyiben a panasz valamely alárendelt tisztviselő intézkedése ellen irányul, a letartóztatottnak módot kell nyújtani arra, hogy panaszát az intézet vezetőjének négy szem között előterjeszthesse, A panasz előterjesztésére a letartóztatási intézetben évente tartandó felügyeleti vizsgálat során, a vizsgálatot teljesítő felettes büntetőügyi tisztviselő ottléte alkalmával is módot lehet nyújtani; bár ezen intézkedés által a panasz előterjesztésére való alkalom nagyon szűk határok közé szorul.

A panasznak a tett intézkedésre rendszerint nincs hasasztó hatálya,

Amennyiben az elítélt panaszjogát bármikor terjesztheti elő, a panaszjognak az a korlát szabható, hogy az csak a panaszolt cselekményt követő bizonyos időtartamon belül terjeszthető elő. Ezáltal elejét vesszük annak, hogy a panaszjog megadása által a letartóztatási intézetben feltétlenül szükséges fegyelem és rend csorbítottassék. Ez az időtartam ne legyen hosszabb, mint amennyi időre a letartóztatottnak a panasz előterjesztésének elhatározásához, meggondolásához szüksége van. Hasonlóan a fegyelem megóvása érdekében állapítatik meg az a korlát, hogy a letartóztatottak panaszait mindenkor csak külön-külön, semmi körülmény között sem együttesen terjeszthetik elő.

Sok helyütt a végett, hogy az elítéltek alaptalan panasz előterjesztésétől visszatartassanak, az elítéltek az esetre, ha panaszuk alaptalannak bizonyul, fegyelmi büntetés alá esnek. Ezen intézkedés által a panaszjog azonban könnyen illuzóriussá válik. Talán helyesebb volna a letartóztatottakat csak az esetre fegyelmi büntetés alá vonni, ha ismételve, és nyilvánvalóan alaptalanul terjesztenek elő panaszt; hogy az alaptalan panasz miatt alkalmazandó fegyelmi büntetés megállapítását a panasz tárgyában határozathozatalra illetékes hatóságra kell bízni, természet-szerű dolog.

8. A letartóztatottak által bíróságokhoz vagy más hatósághoz intézett beadványok az intézet vezetősége által nem tarthatók vissza; azok nyomban az illető hatósághoz továbbítandók.

23. §. A letartóztatottnak a külvilággal való érintkezése: levelezésük, látogatások.

Irodalom: Holtzendorff-Jagemann II. 80-83. – Krohne 490-496. – Kriegsmann 164-167. – Pollitz 85. – Treu 6. s köv. old. – Vorschläge II. 58-61.

I. A szabadságvesztésbüntetéssel járó kényszernek egyik hatása abban nyilvánul meg, hogy az elítéltek a kül-

világgal való érintkezéstől elzártnak. A levelezésre és látogatások fogadására vonatkozó engedély az elítélteknek a külvilágtól való elszigetelésének részbeni megszüntetése.

A levelezés és látogatások engedélyezésének oka több körülményben rejlik. Ezáltal alkalom nyílik arra, hogy a letartóztatottnak családjához való köteleke megővassék és szorosabbá váljék; az elítéltnak szabadulása után való boldogulása szempontjából ez felette jelentős,

A külvilággal ily módon való közlekedésre vonatkozó engedély kiterjesztése, illetve megszorítása által az elítéltek fegyelmi viszonyaira is kedvező hatást lehet gyakorolni,

A levelezésnek és látogatások engedélyezésének egy másik – alárendeltebb – jelentősége abban nyilvánul meg, hogy a külvilággal ily módon való közlekedés terjedelmének különböző mértékben való megállapítása által mód nyílik a szabadságvesztésbüntetés súlyosabb és enyhébb jellegű nemeinek egymástól való megkülönböztetésére.

Végül sok esetben az elítéltnak gazdasági károktól való megóvására nyílik mód az által, hogy ügyeinek intézésébe rokonaihoz, megbízottaihoz intézendő levelei által befolyhatik.

A levelezés és látogatások tekintetében a törekvésnek oda kellene irányulnia, hogy az elítéltektől főképpen csak olyan, a külvilágból származó behatás tartassék távol, amely a büntetés céljának megvalósítása, vagy a letartóztatási intézet rendje és a letartóztatott biztos őrizete ellen irányul.

II. Amint már mondtuk, úgy a levelezések terjedelme, valamint a látogatások száma rendszerint a szabadságvesztésbüntetés súlya és jellege szerint is igazodik. Nem lehet azonban akadálya annak, hogy méltánylást érdemlő és a letartóztatott személyi, családi vagy vagyoni viszonyai által indokolt esetekben kivétel tétessék és sűrűbb levelezés, vagy látogatásoknak rövidebb időközökben való megisméltése megengedtessek. Különösen a nagyobb intelligenciájú és műveltségű elítéltekre lehet ezzel a kedvezménnyel nagy hatást gyakorolni.

A letartóztatottak levelezése ellenőrzésnek van

alávetve. Úgy az elítéltek által irt levelek továbbításuk előtt, valamint a címükre érkezett levelek a részükre való kézbesítés előtt a letartóztatási intézet tisztviselői által ellenőrzendők. Az ellenőrzés gyakorlása rendszerint az intézet lelkészének vagy pedig a tanítónak hatáskörébe tartozik.

Bár a letartóztatott levelezésének ellenőrzése a levéltitok védelmének velük szemben való hatályon kívül helyezését jelenti, mégis az ellenőrzés tekintetében kíméletesen kell eljárni. Kívánatos, hogy a letartóztatottak levelezése az ellenőrzésre hivatott tisztviselő kezéhez való eljutásáig kíváncsi szemnek kitéve ne legyen. A levelezésnek az a célja, hogy általa alkalom adassék arra, hogy hozzátartozóikkal szemben családi viszonyaik, gondjaik, örömtik, vagyoni viszonyaikra nézve fentartás nélkül nyilatkozhassanak, csak az esetben fog megvalósulni, ha a letartóztatottnak bizalmas dolgai hívatlanok tudomására nem jutnak és ha az ellenőrzésben a túlszigortól óvakodunk. A legheylesebb eljárás az volna, ha a letartóztatottak az elküldendő leveleket általuk bármikor megközelíthető szekrénybe dobnák és e szekrény kiürítése közvetlenül az ellenőrzésre hivatott tisztviselő által történne.

A levelezésnek költségeit rendszerint a letartóztatottak munkajutalmából fedezik.

III. A látogatások hasonló korlátoknak és ellenőrzésnek vannak alávetve, mint a levelezés.

A látogatások idejét a letartóztatottak rendszerint levelezésükben közölhetik, hozzátartozóikkal.

Bár az elítélt rendszerint csak hozzátartozójának látogatását fogadhatja, nem lehet akadálya annak, hogy az elítélt hozzátartozóin kívül indokolt esetben mások látogatását is fogadhassa, feltéve, hogy ezektől sem várható az intézet rendjére és elítélt erkölcsiségére káros hatás.

A látogatások tartama a körülményektől (mint a lebonyolítandó látogatások száma) függ.

A látogatások mindenkor tisztviselő jelenlétében folynak, a letartóztatott és látogatója rendszerint rács áltl vannak egymástól elkülönítve, nehogy a látogató az elítélt-

nek olyan tárgyat átadhasson, amelynek birtoka a letartóztatottnak tiltva van. A látogatás során a beszélgetés csak olyan nyelven folyhatik, amelyet az ellenőrzésre hivatott tisztviselő ért.

A látogatások kedvező alkalmat adnak arra, hogy az elítélt családi körülményeire, személyi és egyéb viszonyai vonatkozó kép kiegészítették; ezért kívánatos volna, hogy a látogatások ellenőrzését mindenkor az a tisztviselő, lelkész vagy tanító teljesítse, akinek a letartóztatott egyébként is alárendelve van.

IV. Amennyiben a letartóztatott a levelezés vagy látogatások által valamely visszaélés elkövetését megkísérli, úgy a külvilággal ily módon való érintkezése – fegyelmi büntetésképpen – beszüntetendő.

A levelezés és a látogatásokra vonatkozó kedvezmény helyes használatára való szorítás által nemcsak az alítéltnek a szabad étellel való kontaktusát – habár kis mértékben is – fentartjuk, hanem előmozdítjuk a szabadságvesztésbüntetés azon céljának megvalósítását, hogy általa a letartóztatott a szabad életre, szabadságának helyes használatára szoktattassék,

24. §. A letartóztatottak elbocsátása és további gyámolítása.

Irodalom: Aschaffenburg 203. – Balogh, Fiatalkorúak 178-192. – Barrows, Isabel, Die Fürsorge für Gefangene, Zeitschrift XXXI, 102-106. – Engelberg 71-52. – Fuchs, Die Gefangenen-Schutzthätigkeit und die Verbrechen-Prophixaxe, 1898. – Holtzendorff-Jagemann II. 119-128, 368-379. – Henderson XXXIII-XXXVI. – Hintrager 88-94. – Jacobs 38-40, 51-57. – Krohne 276-284, 363-366. – Kriegsmann 269-280. – Klein 193-215. – Prins 536-539. – Seyfarth, Die überseeische Unterbringung entlassener Gefangener gebildeter Stände, Deutsche Strafrechtszeitung I. 306-312. – Vargha II. 575-753. – Vorschläge II. 68-71, 79-81. – Vidal 686-688. – Wiehern 1-25, 364-416. – Zeitschrift XXVII. 52-64.

I. 1. Az elítéltnek az intézetből való kiválása helyt fog elbocsátása, a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása

alól való szökése, más letartóztatási intézetébe való átkísérése, vagy elhalálózása által.

A letartóztatottnak elbocsátása a szabadságvesztésbüntetés teljes tartamának kitöltése, feltételes szabadonbocsátása, megkegyelmezése, a szabadságvesztésbüntetés megszakításának engedélyezése, újrafelvétel folytán hozott bírói határozat következtében, és végül esetleg a szabadságvesztésbüntetés végrehajtásának ez idő szerint technikai okokból (tűzvész, élelmezési nehézségek, stb.) lehetetlenné válása esetén következik be.

Amennyiben a letartóztatott a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása során elhalálozik, halálának oka orvosilag megállapítandó, és a szükséges anyakönyvi bejelentés megteendő. Amennyiben a haláleset nem betegség, hanem más okból (öngyilkosság, baleset) következett be, az eset tisztázása végeit szükséges intézkedések megteendők. A letartóztatott elhalálózásáról hozzátartozói értesítendők.

2. A letartóztatott elbocsátása több tekintetben előkészítendő, így amennyiben valamely elítéltnak feltételes szabadságrabocsátása szóba jöhet, elegendő idővel az előtt, midőn feltételesen szabadonbocsátható volna, a feltételes szabadonbocsátásra vonatkozó engedély megszerzéséhez szükséges eljárást kell folyamatba tenni.

Elbocsátása előtt a letartóztatott igazolványt kap arról, hogy büntetését kitöltötte; illetve arról, hogy feltételesen szabadságra bocsáttatott, és hogy büntetése hátralévő részének végrehajtása feltételes szabadságrabocsátása következtében egyelőre függőben van. Akik szabadságvesztésbüntetésük végrehajtásának csak félbeszakítására kaptak engedélyt, szintén megfelelő igazolványt kapnak.

Néhány héttel az elbocsátás előtt az elítéltet meg kell hallgatni az iránt, hogy szabadulása után mihez akar fogni; s szabadulása után való boldogulásának előmozdítása végett szükség esetén az illető patronázsegyesülettel érintkezésbe kell lépni.

Közvetlenül elbocsátása előtt a letartóztatottal munkajutalma tekintetében kell elszámolni, és az intézetben

részére őrizetbe vett tárgyakat ki kell neki adni. Gondoskodni kell arról, hogy az elbocsátandónak megfelelő ruhája legyen, és hogy – amennyiben munkajutalmának megtakarított része erre nem elegendő, – jövő tartózkodási helyére való utazási költségei és első megélhetése céljaira segílyt kapjon. Ha erről gondoskodás nem történik, az elbocsátott jövő boldogulása elé még több akadály gördül.

A szabadságvesztésbüntetés végrehajtásáról a büntetés végrehajtásának elrendelésére illetékes hatóság értesítendő.

A feltételesen szabadságra bocsátott a próbaidő alatt rendszerint vagy a rendőrség, vagy pedig valamely patronázsegyesület megbízott tagjának felügyelete alatt áll. S a részére kijelölt helyen tartózkodni köteles, esetleg jelentkezési kényszernek vethető alá, s tisztességes életmódot tartozik folytatni, mert ellenkező esetben – a próbaidő tartama alatt – feltételesen szabadságrabocsátása visszavonatik.

II. 1. A letartóztatottaknak szabadulásuk utáni jövőjének, boldogulásuknak előkészítése sok gondnal és munkával jár. Ezen teendők körébe tartozik mindenekelőtt az elítéltnak családjával való kibékítése, a szabaduló részére munkahely biztosítása, és első keresményének elnyeréséig megélhetéséről való gondoskodás.

A szabadságvesztésbüntetés során az elítéltek gyakran az intézet lelkészéhez fordulnak azzal a kéréssel, hogy családjuknál közbenjárjanak az iránt, hogy az velük kibéküljön.

A tapasztalat azonban azt mutatta, hogy a letartóztatottaknak szabadulásuk utáni gyámolításával kapcsolatos teendők, a patronázs munkának eredménye, amennyiben annak ellátása kizárólag csak a hivatali szervekre bízatik, – nem kielégítő. S hogy annak eredménye egyesületek, roagánegyének közreműködése mellett jobban van biztosítva, A szabadulók pártfogásának eredménye nagy fokban attól függ, hogy pártfogóik iránt milyen bizalommal viselkednek. A tapasztalat az, hogy a letartóztatottak a patro-

názsegyesületek tagjai iránt nagyobb bizalommal viselkednek, mint a letartóztatása intézetek tisztviselői iránt. Amennyiben a társadalom segítsége nem áll rendelkezésre, a patronázs munka eredményes voltára alig lehet számítani.

A patronázs munka tekintetében a súlypont az egyesületek munkásságán nyugszik. E mellett a patronázsmunka elvégzésére önkéntesen jelentkező, megbízható egyeljek is számba jöhetnek; a fizetés mellett alkalmazottak csak ritkán végzik olyan odaadással és szeretettel ezt a munkát, mint az az eredmény biztosításához szükséges.

A patronázs szervezése tekintetében legyen szabad rámutatni arra, hogy az egyesületek működési köre ne terjedjen ki túlnagy területre; mert különben működési körületük egyes helyei közötti nagy földrajzi távolság fog; akadályt képezni; másrészt túlkicsiny működési terület esetén a rendelkezésre álló segédeszközök, mint a tagok és a munkahelyek csekély száma fogja az eredményt' kérdéssé tenni. Ügyelni kell arra, hogy a patronázsegyesületek ne adják magukat olyan gyakorlatra, amely többé-kevésbé nem más alamiznaosztogatásnál.

Bár a patronázs munkának már a letartóztatás ideje alatt is jelentős szerepe jut, amennyiben a letartóztatás során nyílik alkalom arra, hogy a patronázs egyesületek a letartóztatottak szükségét szenvedő családjáról gondoskodjanak és a letartóztatottaknak családjához való viszonyának javításán szorgoskodjanak, mégis a patronázs munka jelentőségnek tetőpontja az elítélt szabadulásának időpontával esik egybe.

Már jóval az elítélt szabadulásának ideje előtt kellene gondoskodni arról, hogy a patronázsegyesületek tagjai a letartóztatottaknak szabadulásuk után való boldogulásához segédkezet nyújthassanak. Azonban tekintettel a pártfogói munka közben rendelkezésre álló segédeszközök csekély voltára, nagy gonddal kell megválasztani azokat a letartóztatottakat, akiknek e tekintetben segítségére vagyunk. Csak az olyanok részesíttessenek a patronázs egyesületek pártfogásában, akik erre valóban érdemesek

és erre rá is szorulnak. A patronázs munkásságnak első vezérelve a helyes kiválasztás legyen. Mindenekelőtt azokkal kell foglalkoznunk, akiknél a mentő munkásságnak közvetlen eredményére legnagyobb a kilátás.

2. A szabadságvesztésbüntetés tartama alatt a patronázs munka nem annyira a letartóztatottal, mint inkább annak családjával szemben érvényesül. Minthogy a letartóztatottak maguk csak ritkán fordulnak kéréseikkel a patronázsegyesületekhez, kívánatos, hogy az önkéntes pártfogók a letartóztatottnak a letartóztatása intézetben való meglátogatása útján győződjenek meg arról, hogy hol van szükség segítségre, közbenjárásra.

S a letartóztatottnak családjával való kibékülése és szükségét szenvedő családjának segélyezése mellett kívánatos, hogy a letartóztatott családi viszonyai az erkölcsi állapotok ellenőrzése végett is szemmel tartassanak.

A szabadságvesztésbüntetés végrehajtása során még a tekintetben is alkalom nyílik patronázs munkára, hogy a letartóztatottnak valamely hivatásban való kiképzésében, mint a könyvvitelben, a gyorsírásban, nyelvek elsajátításában segédeszközök, könyvek, folyóiratok rendelkezésre bocsátása által nyújtsunk segítséget.

3. A patronázs munkásságnak legfontosabb része, hogy a szabadulóknak megfelelő munkahely biztosítsunk,

E végett már jóval szabadulása előtt kell a megfelelő lépéseket folyamatba tenni. Az írásbeli, levél útján való utánjárásnál sokkal inkább biztat eredménnyel a személyes közbenjárás.

A szabadulóknak elhelyezése különösen ott ütközik akadályokba, ahol a szervezett munkások közötti elhelyezés válik szükségessé. A szervezkedés folytán a munkások ?leg hamar tudomást nyernek új társuk előéletéről és gyakran annak a munkaüzemből való eltávolítását követelik. Ez áll különösen az ipari munkásokra.

A törekvésnek oda kellene irányulnia, hogy a szabadulónak olyan munka biztosítsunk, amelyet elítéltetése előtt és a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása során

folytatott. Csak ha ilyen, vagy hasonló munkával való foglalkoztatása teljesen lehetetlenné válik, kerülhet más munkában való foglalkoztatása szóba. Különösen a tisztviselő, kereskedő, és általában szellemi foglalkozású elítélteknek szabadulásuk után munkával való ellátása elé gördül sok akadály. Sokan ezeknek, különösen ha nyelvismeretekkel bírnak, kivándorlás útján való elhelyezését ajánlják (Seyfarth).

4. Bár a patronázs munka közben csak a legvégsőbb szükség esetében volna szabad a szabadulóknak pénzbeli segélyezéséhez folyamodni, mégis gyakran merül fel ennek a szüksége.

Amennyiben a szabadulónak a letartóztatási intézetben munkajutalmából összegyűjtött tartalékalapja nem elegendő arra, hogy abból szabadulásakor magát ruhával ellássa, hogy a hivatásának folytatásához szükséges szerszámokat beszerezze, hogy jövő tartózkodási helyére való utazásának költségeit fedezze, hogy első keresményének elnyeréséig lakásról, élelemről gondoskodják, – felmerül a segélyezés szüksége.

De még amennyiben a segélyezés szüksége fenforog is, a pénzbeli segély helyett inkább a szükségelt dolog természetben (ruha, vasúti jegy, szerszám, menhelyben való elhelyezés, élelem) való nyújtása ajánlatos,

5. S ha sikerült a szabadulót az első nehézségeken átsegíteni, neki munkahelyet, s ennek révén megélhetését annyira amennyire biztosítani, – akkor nyílik alkalom a pártfogónak a legnehezebb, a legtöbb tapintatot és kíméletet igénylő munkásságra, a szabadultnak feltűnés nélküli felügyelet alatt való tartására, A rendőri felügyelet alatt tartásnál, amely által a szabaduló büntetett előélete nagyon könnyen kiderül és így boldogulása elé akadályok gördülhetnek, sokkal célravezetőbb és megfelelőbb a pártfogó által való felügyelet alatt tartás; persze feltéve, hogy kielégítő számú, megbízható és gyakorolt pártfogók állanak rendelkezésre, és ilyképpen a szabadulóknak szigorú ellenőrzés alatt tartása kellően biztosítható.

Az elítélteknek szabadulásuk után rendes viszonyok közé való visszatérése elé főleg három oldalról gördül akadály: hogy a társadalom nehezen fogadja vissza a szabadulót kötelékébe és nehezen felejtí el bűnét, – hogy a szabadulónak boldogulását vagyoni helyzete felette megnehezíti – és hogy az új munkahelybe, az új környezetbe való beleilleszkedés nehéz. A patronázs célja a szabadulónak ezen akadályok leküzdésében és elhárításában a lehetőség szerint segédkezet nyújtani. Ez a cél azonban csak az esetben fog megvalósulni, ha a patronázs munka az egyes eset sajátosságaihoz fog simulni, ha egyenesítő lesz.

Kilencedik fejezet.

25. §. A fegyelem.

Irodalom: Baehr, Ueber Disziplin im Gefängnis, Deutsche Strafrechtszeitung I. 586-589. – Baer 143. – Cucbe 350-353. – Finkey, Büntetőjog 406. – Freudenthal, Amerikanische Kriminalpolitik 15, s köv. old. – Freudenthal 96. – Goldschmidt, – Henderson XXIV-XXVI. – Hintrager 75-76. – Holtzendorff-Jagemann II. 87-95, 154. – Koblinski, Die Discipinarstrafen der Preussischen Strafanstalten, Leipzig, 1888. – Krohne 353-362. – Kriegsmann 169-174. – Leuss 192-207. – Leppmann 46-71. – Marcovich cikke, Blätter XXIX. 47. – Polilitz 96. – Pollitz, Beibehaltung des strengen Arrestes, Deutsche Strafrechtszeitung I. 217-222. – Stade, Gefängnisbilder 205-243. – Strosser, Blätter XIII. 141. – Vorschläge II. 63-68. – Wulfen 26. s köv. old. – Wirth cikke, Blätter XXI. 261.

I. Azokat az elítélteket, akik önként nem illeszkednek bele a letartóztatási intézetek rendjébe, fegyelmi büntetések alkalmazása által kell erre kényszeríteni; szükséges tehát, hogy a fegyelmi büntetések által az elítéltekre gyakorolt kényszer foka nagyobb legyen, mint a szabadságvesztésbüntetéssel amúgy is már egybekötött kényszer foka,

A fegyelmi büntetések mellett a fegyelem javítására kedvező módot nyújt kedvezmények kilátásbahelyezése. A jó magaviseletűeknek ilyen módon való jutalmazására szolgálhatnak: munka közben mindenféle kedvezmények, mint például nagyobb munkajutalom elnyerése; jobb helyiségekben való elhelyezés, saját tárgyak (ruha, fehérnemű) használatának engedélyezése, továbbá – de csak a legkivételesebb esetben – ételmi (szalona, vaj, sajt), vagy élvezeti cikkek (szeszes ital, dohány) vételének engedélyezése; virágnak, éneklő madárnak beszerzése és a

magánzárkában való elhelyezése; több látogatás engedélyezése, előléptetés osztályrendszer keretében; különösen a nagyobb intelligenciájú és műveltségű elítéltekkel szemben: kiterjedtebb levelezés, a könyvtár használatának kiterjesztése, egyéb olvasmány és ezzel kapcsolatban a világlátás hosszabb ideig való használatának engedélyezése; végül annak kilátásba helyezése, hogy az elítélt feltételes szabadságrabocsátásra hozzák javaslatba, Ezeknek a kedvezményeknek terjedelme a szabadságvesztésbüntetés súlya és jellege szerint is különböző, A letartóztatottaknak azonban tuúataDa keli hozni azt, hogy egyesegyedül a házi-rendbe ütköző cselekményektől való tartózkodás által még nem számíthatnak ilyen kedvezmények engedélyezésére; csak ha a javulásnak komoly jelét adták, táplálhatnak reményt elnyerésükre,

II. Miután a fegyelmi büntetések a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása során jogszerűen okozott rossz tekintetében a végső határt képezik, – a mindenkoron alkalmazott fegyelmi büntetések jellemzők a kornak kulturális és erkölcsi felfogására. Mentül zordabb időket élünk, annál keményebbek a fegyelmi büntetések; s mentül humánusabb a kornak felfogása, annál enyhébbek a fegyelmi büntetések (Kriegsmann).

Bár elkerülhetetlenül szükséges, hogy a fegyelmi büntetések az elítéltre érzékeny hatást gyakoroljanak, mert különben nem lehetne remény, hogy alkalmazásuk által a börtön rendjébe bele nem illeszkedő elítéltet megfelelő magaviseletre szoríthassuk, – a szigornak nem szabad kegyetlenségig mennie. Fegyelmi büntetések gyanánt jogok (saját ruha és fehérnemű használata, levelezés, látogatások fogadása) megvonása is szerepelhet,

A fegyelmi büntetések súlyának alkalmazkodnia kell a szabadságvesztésbüntetés súlyához és jellegéhez is (Eckert, Goldschmidt), S a fegyelmi büntetések legyenek különféle súlyúak, hogy a letartóztatottak a fegyelmi büntetendő cselekmények súlyához képest legyenek sújtathatók.

Fegyelmi büntetések:

1. megintés,
2. feddés,
3. kedvezmények, például: élvezeti cikkek vásárlására vonatkozó engedély beszüntetése,
4. jogok (levelezésre, látogatások fogadására, könyvtár, olvasmány használatára vonatkozólag) megvonása,
5. osztályrendszer keretében alacsonyabb osztályba való helyezés,
6. munkajutalom megszorítása, vagy megvonása,
7. egyéb szigorítások a munka során (például: kellemtlenebb munkára való beosztás),
8. a szabadban végzendő munkától való eltiltás,
9. munka megvonása (különösen a magánelzárásban levőkkel szemben),
10. szabadban való tartózkodás korlátozása,
11. étel megvonás vagy megvonás (csak kenyér és víz),
12. kemény fekhely, vagy a fekhely teljes elvonása,
13. magánelzárás, esetleg sötétzárka,
14. bilincs alkalmazása.

Hogy a testi büntetés jellegével bíró fegyelmi büntetések (mint a botbüntetés, vagy az u. n. Lattenarrest) a mai idők felfogásával nem egyeztethető össze, bővebb fejtegetésre nem szorul. Akik a botbüntetés alkalmazása érdekében szót emelnek (Strosser, – ellene: Baer, Goldschmidt, Krohne, Kriegsmann, Wulffen, stb.), elfelejtik, hogy a fennebb felsorolt fegyelmi büntetések nagy része, különösen hosszabb tartamban való alkalmazása esetében, olyan érzékeny hatással van a letartóztatottakra, hogy általuk még a legrakoncátlanabb elemek megfékezése sem válik nehezzé.

Az egyes fegyelmi büntetések alkalmazhatásának tartama függ attól a hatástól, melyet az elítélre gyakorolnak. Különösen az ételmegszorításnak, a sétaidő elvonásának, a sötétzárkának oly tartamban való alkalmazásától óvakodni kell, hogy ez által a letartóztatott egészsége veszélyeztetve legyen. Egyes kedvezmények (mint például: levelezés, ol-

vasmány) megvonása által különösen a műveltebb elítéltekre gyakorolható érzékeny hatás.

Némely fegyelmi büntetések egymás mellett parim zamosan alkalmaznátok.

III. 1. A fegyelmi jog gyakorlása rendszerint a letartóztatási intézet igazgatójának Hatáskörébe tartozik. Az ellen, hogy a fegyelmi jog gyakorlása a tisztviselők értekezletére bízassék, méltán fellehető (Krohne, Rickert), hogy ez által nem nyerünk biztosítékot arra, hogy gyakorlása megtehető lesz, másrészt pedig ily eljárás következtében a fegyelmi eljárás vontatottá a válik és a fegyelmi jog gyakorlásába többen beleszólást nyervén, a fegyelmi eljárás egységes kezelése válik kérdésessé súlyosabb, különösen az elítélt testére hatást gyakorló fegyelmi büntetések megállapítása előtt az intézet orvosa véleményének Kikérése tenető az igazgatóra nézve kötelezővé, a legsúlyosabb fegyelmi büntetések alkalmazása esetében pedig a fegyelmi határozat végrehajtása a felettes hatóság jóváhagyásától tehető függővé.

Amennyiben valamely letartóztatott magaviselete kiogás alá esik, erről a fegyelmi eljárás megindítása végett az intézet igazgatójának nyomban jelentést kell tenni. Bár¹ alakszerűségekől lehetőleg tartózkodni keli, mégis kívánatos, hogy minden egyes jelentősebb esetről rövid jegyzőkönyv készítettessék. Az eljárás során alkalmat kell adni a letartóztatottnak védelmének előterjesztésére. A hozott határozat az illető letartóztatott személyi irataiban feltüntetendő, hogy a letartóztatás későbbi tartama során, esetleg a letartóztatottnak feltételes szabadságrabocsátása iránt előterjesztett kérelem elbírálásánál ennek nyoma legyen.

Amennyiben a letartóztatott cselekménye a büntetőtörvényekbe ütközik, arról az illetékes vádhatóságnak is jelentést kell tenni.

A fegyelmi viszonyokról, amelyek természetszerűen az intézetben levő letartóztatottak korától, előéletétől, nemétől, a letartóztatási intézet épületeinek célszerűségétől, attól, vájjon az intézet túlszűfolva van, valamint a börtön-

rendszerből és a szabadságvesztésbüntetések végrehajtásának egyéb részleteitől is függ, – az intézet vezetője a felettes hatóságnak időközönként rendszerint jelentést tenni köteles.

2. A letartóztatási intézet igazgatójának a fegyelmi eljárás során hozott határozata ellen a letartóztatott csak a súlyosabb büntetések alkalmazása esetében élhet jogorvoslattal a felettes börtönügyi hatósághoz,

A jogorvoslat előterjesztése azonban a fegyelem megóvása érdekében rendszerint nem bír halasztó hatállyal; ez alól csak oly esetekben lehet kivételt tenni, ha a fegyelmi büntetés végrehajtásából a letartóztatottra helyrehozhatatlan súlyos sérelem hárulna.

3. A fegyelmi eljárás során a büntetések alkalmazásánál a letartóztatottak személyi viszonyaira, a letartóztatott eddigi magaviseletére és az eset sajátosságaira természetesen figyelemmel kell lenni, A fegyelmi jog gyakorlása közben tág tér nyílik az egyénítésre.

Fegyelmi büntetés alkalmazására csak akkor kerüljön sor, ha egyéb eszközzel (más munkaterembe való áthelyezés, fegyelmi büntetésnek kilátásba helyezése, kedvezmény megvonása) nem lehet célt érni. Mert a fegyelmi büntetések túlgyakori alkalmazása által a fegyelmi viszonyok nem javíthatók meg; ezáltal éppen az ellenkezőjét érjük el: hogy a fegyelmi büntetések hatása eltömpul,

A legsúlyosabb fegyelmi büntetések alkalmazására csak az olyan elítéltekkel szemben kerüljön sor, akik a letartóztatási intézet tisztviselőivel és a felügyelő személyzettel szemben tiszteletlenül, renitensen viselkednek, és intézkedéseiknek ellenszegülnek.

Amennyiben a megállapított fegyelmi büntetés végrehajtása során a letartóztatott megbánást tanúsít, és a letartóztatottnak az esetet megelőző magaviselete is méltánylást érdemel, úgy a fegyelmi büntetésnek, illetve további végrehajtásának elengedése is helyt foghat. Erre különösen akkor nyílik alkalom, ha a letartóztatott hirtelen haragban, felindulásban követte el a cselekményt.

T i z e d i k f e j e z e t .

A letartóztatottak foglalkoztatása.

Irodalom: Angyal, Előadásai 397-399. – Angyal, Büntetőjog 168-169. – Aschaffenburg 238. – Blätter IX. 212 (Miglitz cikka), 262 (RittnerJ, 337 (Lüigen), 455; t i öildorfer), XI. 2 (Sichart), XV. 5, XVII. 82 (Lütgen), XXII. 36., XXVII. 165 (Leffler), XXXII. 42 (Böhmer, Deyrer, Sichart, Engeiberg, Vogel, Rossmly, Michaelis), XXXI il. 23. (Krauss, Ruhstrat, Deyrer, Milentz), 249 (Lang), 389 (Kluhs), XXXVII. 228 (Nemanitsch, Marcovich, Freund), XLI. 49. (Simon van der Aa), 112, XLIX. 83 (Gennat). – Boruttau, Die Arbeitsleistung des Menschen, Aus Natur und Geisteswelt, 1916. – Bulletin de la commission pénitentiaire internationale, V. Serie, Budapest, 1905. – Baer 135-142. – Bud cikke, Jogt. Közl., 1907. évi kötete 253. s köv., különösen 262. old. – Balogh. – Cuhe 280-293., 368-395. – Denkschrift des deutschen Reichskanzlers vom 22. Februar 1907 über die Beschäftigung der Gefangenen in den zum Vollzug gerichtlich erkannter Freiheitsstrafen bestimmten Anstalten. – Freudenthal 95-96. – Falkner, Die Arbeit in den Gefängnissen, Jena, 1888. – Freudenthal, Die staatsrechtliche Stellung des Gefangenen. – Finkey, Büntetőjog 406-408. – Finkey, Börtönügy 230-239. – Földes Béla, A nemzetgazdaságtan és pénzügytan vezérfonala, 1906. – Freudenthal cikke, Zeitschrift XXXII. 240. – Geldschmidt. – Garraud. – Henderson XÁVI-XXIX., XXXI-XXXIII. – Hottendorff-Jagemann II 223-261. – Hacker Ervin, A rabmunka, 1916. – Hinter Schloss und Riegel 109. s köv. cid. Huber, Die Arbeit in den Gefängnissen mit spezieller Berücksichtigung der schweizer Verhältnisse, Schweizer Zeitschrift für Strellung XIX. köld. – Hintrager 76-77. – Heimberger, – Helle 26. s köv. old. – Herr. – Irk 90-94. – Jacobs 20. s köv. old. – Krcbne 387 426. – Kriegsmann 205 225. – Krohne, Gefängnisarbeit, Conrads Handwörterbuch der Staatswissenschaften, 1901, IV. kötei. – Klein 112- 139. – Leitmaier 724 755. – Langer 102. Leuss 157-161, 176. – Liszt, Gefängnisarbeit, 1Ç00. – Lutz, Die Arbeit in den Strafanstalten und der Verdiensteil der Sträflinge. Zürich, 1899. – Marcovirh, Kleingewerbe u. Strafhausarbeit. Blätter für

Gefängniswesen II. 154. – Moldoványi, Fegyencipar, Magyar Jogi Lexicon, III. köt. 514. – Maconochie. – Mittelstadt, Gegen die Freiheitsstrafe, 1879. 35. s köv. o. – Neumann cikke, Blätter für Gefängniswesen, II. 129. – Pollitz 64. – Pulszky-Tauffer 171-188, – Philippovich, Grundriss der politischen Oekonomie, 1913. – Prins. – Roux, Le travail dans les prisons et en particulier dans les maisons centrales, Paris, 1902. – Rosenfeld, Die Aussenarbeit, Erlangen, 1896. – Schwarze, Die Freiheitsstrafe, 1880, 23. s köv. old. – Serda cikke, Blätter für Gefängniswesen II. 136. – Sichart 38-42, 50-55. – Stade, Der politische Verbrecher 57-164. – Seutter, Die Gefängnis – arbeit in Deutschland mit besonderer Berücksichtigung der Frauen-Gefängnisse, Tübingen, 1912. – Speck, Die Arbeit der Gefangenen, Hamburg, Agentur des Rauhen Hauses, 1892. – Stade, Gefängnisbilder 90--168. – Schreiber, Zur Reform des Strafvollzuges, Zeitschrift XXXVI. 148-154. – Sztérényi, Fegyházipar, Paliasz nagy lexikona, VI. kötet, 759, – Stoos 206-221. – Tóth Lőrinc, Fegyházi tanulmányok: A rabmunka, 1888. – Tóth Mór és Kisfaludy László, Mezőgazdasági foglalkozások a letartóztatási intézetekben, Magyar Jogászegyleti értekezések, 1893. – Treu 9-25. – Verhandlungen des Schweizerischen Vereins für Straf- und Gefängniswesen in Freiburg am 20. September 1887 über die Arbeit in den Gefängnissen, Aarau, Verlag von Sauerländer, 1888. – Vidal 666, 670-676. – Vorschläge IL 44-50. – Vietsch, Die Stellung der Aussenarbeit im Strafvollzug, Göttingen, Verlag von Kaestner, 1907. – Winter. – Wagner, ll'O. s köv. old. – Wulffen 18. s köv. cid, – Wahlberg, Das Recht der arbeitspflichtigen Sträflinge auf einen Antheil an dem Arbeitsertrage, in Grünhuts Zeitschrift für das Privat und öffentliche Recht der Gegenwart, 1884, XL kötet, 348-404.

26. §. A rabmunka jelentősége, nemeinek megkülönböztetése, megválasztása.

I. A rabmunkának jelentősége több irányban nyilvánul,

1, Legfontosabb a munkának az elítéltekre való javító, nevelő hatása, A munkának célja mindenekelőtt az, hogy az elítélteket rendes, munkás életre szoktassa, A mai büntetőjognak alap gondolata, hogy a szabadságvesztésbüntetés által a munkaképes elítélt a rendszeres munkához szoktatassék, s ezáltal az elítélt a társadalomnak ismét hasznos tagjává váljék (Simon van der Aa, Speck),

2. Az elítéltek testi és szellemi egészségének fentartása is elengedhetetlenné teszi, hogy büntetésük tartama alatt egészséges munkával foglalkozzanak (Cuche, Prins),

3. A rabmunka célja az is, hogy általa az elítélt képessé váljon szabadulása után mindennapi kenyerét megkeresni.

4. A rabmunkának gazdasági jelentősége is nagy. Ez három irányban nyilvánul meg. Ha az elítélteket a letartóztatás! intézetekben tétlenül hagyják, a nemzeti vagyoni munkájuknak megfelelő értékkel csökkenne. Másodsorban abban nyilvánul meg a rabmunka gazdasági jelentősége, hogy az elítélteknek a szabadságvesztésbüntetési intézetben kifejtett munkája által a büntetésvégrehajtási költségeknek egy része megtérül. Végül a szabadságvesztésbüntetéseknek a rabmunka helyes szervezése által való eredményes végrehajtása még azzal a közvetett finánciális előnnyel is jár az államra, hogy a visszaesők számának csökkentése által újabb bűnpek lebonyolítása és újabb szabadságvesztés} büntetések végrehajtása elmarad s ekként tetemes eljárás költségek takarítatnak meg.

5. Az elítélt munkájának jövedelméből rendszerint munkajutalomban részesül, amely tőkésítettik; az elítéltnak szabadulása után való boldogulását nagy mértékben elősegíti.

6. A rabmunka jelentősége abban a vonatkozásában sem hagyható figyelmen kívül, hogy a modern büntető-törvényhozásokban egyebek között az elítélteknek a munkáüzemben való helyzete szolgál a szabadságvesztésbüntetési nemek megkülönböztetésére.

7. Az elítéltek foglalkoztatása a letartóztatás! intézetekben a rend és fegyelem fentartását is előmozdítja (Cuche).

8. Végül a munka a fegyelmi büntetések körében is szerephez jut; amennyiben a munkamegvonás, a súlyosabb munkára való szorítás, a munkajutalom, vagy az utóbbi egy részének megvonása, vagy a munkajutalomnak a büntetés tartama alatt való felhasználására való engedély

megvonása, továbbá egyéb, a munkaüzem keretében esetleg helyt fogható kedvezmények megvonása a fegyelmi büntetések között szerepelnek.

II, Az elítéltek által a szabadságvesztési intézetekben végzett munkák különböző természetűek, a munkanemek különböző szempontok szerint csoportosíthatók.

1. Amennyiben az elítélt munkakényszer alatt áll, kényszermunkát végez, – amennyiben pedig munkakényszer alatt nem áll, munkája önkéntes.

2. A munka megkülönböztethető a szerint is, amint az elítélt az intézet munkaüzemében van foglalkoztatja, vagy pedig az önmaga által választott magánmunkával foglalkozhatik.

3. A munka helye szerint megkülönböztethetünk zárt helyen, az intézet épületén belül, s a szabadban, az intézet épületén kívül végzett munkát. Az intézetben végzendő munka megkülönböztethető ismét aszerint, amint az magánzárkában vagy pedig közös munkateremben folyik.

4. Normálmunka alatt értjük azt a munkamennyiséget, melyet az elítélt a megállapított munkapenzumra való tekintettel bizonyos időtartamon belül fegyelmi büntetés terhe alatt elvégezni köteles, többlet vagy túlmunkának nevezzük pedig azt a munkamennyiséget, melyet az elítélt a munkapenzumon felül végez el.

III. A rabmunka kellékeiül a következőket jelölhetjük meg:

1, A munka az elítéltekre javító hatást gyakoroljon-E nélkül a munka a szabadságvesztésbüntetésnek javító célját nem mozdítaná elő.

2 A munka legyen instruktív, azaz olyan, hogy általa az elítélt valamely munkanemben jártasságot szerez. Vagy valamely munkanemben az intézetbe való felvételkor már megvolt jártasság fokozódjék.

3. A letartóztatottak munkája legyen produktív. (CuChe).

4. A munka legyen egészséges.

5. A munka legyen megerőltető, fárasztó. A munka ne

legyen merő időöltés, hanem az elítéltek testi és szellemi erejét teljes mértékben vegye igénybe; az elítéltek érezzék állandóan a munka súlyát. Ezért a rabmunka rendszerint csak izommunka lehet, csak kivételes esetben lehet szellemi, ideg munka (Megengedése mellett: Wulffen).

6. A technikai munkamegosztás a szabadságvesztési intézetek munkaüzeméből kiküszöbölendő. A munkának a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása keretében egyik legfontosabb célja az, hogy az elítéltet a szabadulás után való tisztességes megélhetésre képesítse. Ha az elítélt valamely munkanemnek csak egy részéhez ért, szabadulása után való megélhetésére kisebb a remény, mert alig remélhető, hogy azon a speciális téren foglalkoztatást talál (Kriegsmann).

7. Az elítélt foglalkoztatására szolgáló munkanem legyen továbbá olyan, hogy az elítéltnak szabadulása után módja legyen azzal könnyen keresetre szert tenni. Tehát legyen olyan munkanem, mely a szabad ipari életben töké nélkül folytatható. S melyet az elítélt szabadulása után az országnak legtöbb helyén folytathat, szóval, mely nincs helyhez kötve. S legyen a munkanem végül olyan, melyet az illető országban nagyobb mértékben folytatnak,

8. A munkanem legyen könnyen elsajátítható. Ezt a szempontot fokozott mértékben kell szem előtt tartani az olyan szabadságvesztési intézetekben, melyek közepes tartamú szabadságvesztésbüntetések végrehajtására szolgálnak.

9. Az elítéltek által végzendő munka legyen a szabadságvesztésbüntetés természetével és céljaival, valamint a szabadságvesztésbüntetés végrehajtására szolgáló börtönrendszerrel is összhangban. Legyen tehát olyan is, amely mellett az elítéltek biztos őrizete lehetséges,

10. A munka ne legyen egyhangú, hanem gondolkodásra indító. Csak az ilyen munka mellett óvja meg az elítélt lelki rugékonyságát, s munkakedve is növekszik (Balogh, Wagner).

11. A szabadságvesztési intézetekben való meghono-

sításra csak az olyan munkanem alkalmas, mely az év minden szakában folytatható. Az olyan munkanemmel, mely az évnek csak bizonyos szakában folytatható, mint például számos házi ipar (kosárfonás), főleg a szabadban foglalkoztatott elítéltek foglalkoztathatók, például az időjárás folytán szabadban végezhető munka által igénybe nem vett idő alatt.

IV. A börtönügyi tudományban az elítélteknek a szabadban való foglalkoztatása eleinte nagy vitára adott okot. Ma az elítélteknek a szabadban való foglalkoztatása ellen már alig emelnek szót; s a gyakorlatban a legtöbb állam az elítélteknek egy részét a szabadban végzendő munkával foglalkoztatja.

a) A szabadban végzendő munka ellen kihozott kifogások. 1. Felvetik, hogy az elítélteknek szabadban való foglalkoztatása esetén a szabadságvesztési büntetés elveszti büntetési jellegét. S hogy az elítélteknek a szabadban való foglalkoztatása mellett a szabadságvesztésbüntetés, összehasonlítva az intézetben végzett munkával, nem bír azzal egyenlő nevelő és javító hatással (Különösen magánelzárás rendszere mellett: Prins, Roux).

2. A szabadban való foglalkoztatás ellen [elvetik azt is, hogy mellette a szabadságvesztésbüntetésnél nélkülözhetetlen fegyelem meglazul,

3. További kifogás az, hogy a szabadban való foglalkoztatás mellett könnyebbé válik az elítélteknek egymással való érintkezése, társalgása, s hogy ezáltal a büntetés nevelési céljának megvalósulása elé akadály gördül. Ezen kifogással szemben nem szabad feledni, hogy az elítélteknek közös munkateremben való foglalkoztatása mellett is bajos az elítélteknek egymással való társalgását megakadályozni. A kontagium fokozott veszélyétől a szabadban végzendő munkánál annál kevésbé kell tartani, mert a kellő osztályozás mellett legtöbb helyütt a törekvés az, hogy elsősorban a jó magaviseletű elítéltek nyerjenek a szabadban végzendő munkával foglalkozást.

4. A szabadban végzendő munkával szemben felvetik, hogy mellette nem lehet az elítéltek biztos őrizetéről gondoskodni. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a szabadban végzendő munkának kellő szervezése és a szabadban foglalkoztatandó elítélteknek kellő körültekintéssel való kiválogatása esetén szökési kísérlettől alig kell tartani.

5. Felvetik, hogy az elítélteknek a szabadságvesztés! intézettől távoleső munkahelyen való foglalkoztatása esetén az elítélteknek a munkahelyen való elhelyezése, valamint vallási gyámolítása és tanítása elé akadályok gördülnek (Cuche). Ezen legegyszerűbb úgy segíteni, hogy az elítélteket csak az olyan szabadban végzendő munkával foglalkoztatjuk, mely mellett a munkahelyről naponta a letartóztatás! intézetbe visszatérhetnek.

6. Felvetik azt is, hogy az elítélteknek a szabadban való foglalkoztatása esetén a gazdasági munkásoknak amúgy is eléggé mostoha bérvizonyai még inkább rosszabodnak.

b) Az elítélteknek szabadban való foglalkoztatása mellett felhozható érvek. 1. Mindenekelőtt kiemelendő a szabadban való foglalkoztatásnak az elítéltek egészségi állapotára és kedélyére gyakorolt rendkívüli kedvező hatása, mely nagy fokban haladja meg azt a hátrányt, hogy a szabadban való foglalkoztatás mellett az elítéltek fokozott mértékben vannak a megbetegedés veszélyének, mint például meghülésnek, vagy reumatikus bántalmaknak kitéve. A szabadban való foglalkoztatásnak az elítéltek egészségére gyakorolt kedvező hatását főleg ott észlelhetjük, ahol a lakosságnak tetemes része mezőgazdasági foglalkozást űz, s ahol ennek folytán az elítéltek nagy része olyan, amely elítéltetése előtt is mezőgazdasági, tehát a szabadban űzött foglalkozást folytatott.

2. Az elítéltek egészségének ily módon, fokozott mértékben való gondozása fontossággal bír annyiban is, hogy a szabadságvesztési intézetből egészségesen, munkaerejüknek teljes birtokában szabaduló elítéltekkel szemben nagyobb a remény, hogy a szabad életben boldogulni fognak.

3. A szabadban való foglalkoztatás mellett azzal is érvelnek, hogy a földműves foglalkozású elítéltekkel szemben a szabadságvesztési intézetben első sorban arra kell törekedni, hogy olyan ismereteket sajátítsanak el, melyeknek szabadulásuk után hasznát vehetik. Azoktól, akik életük nagy részén át földműves foglalkozást űztek, nem lehet elvárni, hogy szabadulásuk után más, zárt helyen végzendő munkát űzzenek; tehát ha ezeket a szabadságvesztési intézetben iparra oktatjuk, ennek semmi értelme sem volna, mert az ilyen elítélt szabadulása után amúgyis ismét visszatér előbbi, mezőgazdasági foglalkozásához (Rosenfeld).

4. A szabadban végzendő munka mellett felhozható, hogy a gyakorlatban számos esetben megtörtént, hogy az ipari foglalkozást űzőt elítélt szabadulása után nem tudott keresethez jutni azért, mert ha valahol alkalmazták, a többi munkás elbocsátását kívánta, minthogy vele, mint börtönviselt egyénnel nem akartak együtt dolgozni. A tapasztalat azt mutatja, hogy a földműves foglalkozást űző emberek a börtönviselt emberekkel szemben elnézőbbek (Rosenfeld), Ezenkívül a földművesmunkánál, minthogy e téren a munkások még nincsenek annyira szervezve, a szabadulóknak múltja kevésbé fog kiderülni.

5. A mezőgazdasági munka mellett továbbá még azzal is érvelnek, hogy a földművelő országokban az ipari munkával foglalkoztatott elítélteknek munkája aránylag kevés házzal jár, mert a büntetési időnek java része – s ez fokozottan áll a rövid tartamú szabadságvesztésbüntetésekénél – az illető iparág elsajátítására, a tanidőre esik, sőt sok esetben, például ha az elítélt éltebb korú, egyáltalában kérdéses, vajjon az illető képes-e valamely iparág elsajátítására. Ennek következménye, hogy az elítéltek munkája alig jár jövedelemmel, s hogy a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása által í elmei ülő költségeknek java része az államot terheli. Ezen felül a szabadban végzendő munka mellett a produktív tevékenység számára megnyeretik az az idő, melyet az elítéltek zárt helyen való foglalkoztatásuk

esetén a börtönrendtartásoknak egészségügyi szempontból tett intézkedéseinél fogva szabadban, sétával töltenek el (Balogh).

6. Az elítélteknek szabadban végzendő munkával való foglalkoztatása különösen akkor célszerű, ha az elítéltek az állam részére, vagy egyéb közcélú munkával foglalkoztathatók. Gyakran merülnek fel az állami háztartásban olyan munkálatok, melyek nem jövedelmezők, mint például lalaj erősítési, erődítési, útépítési, lecsapolási, folyamszabályozási munkák. Az ilyen munkálatok drága munkabér mellett nem foganatosíthatók, s csak abban az esetben fognak létesülni, ha olcsó munkaerők állanak rendelkezésre,

7. Az elítélteknek a szabadban végzendő munkával való foglalkoztatása folytán nagy mértékben alapjukat veszítik azok a panaszok, melyeket a szabad iparosok minduntalan a rat'cárnak a szabad iparral szemben okozott versenye miatt emelnek.

8. Bár mi is kívánatosnak tartjuk az elítélteknek a szabadban végzendő munkával való foglalkoztatását, mégis az elítélteknek a szabadban végzendő munkával való foglalkoztatását csak bizonyos feltételek mellett tartjuk helyesnek.

Az elítélteknek szabadban való foglalkoztatására alkalmas elsősorban a mezőgazdasági munka, különösen ott, hol sok a mezőgazdasági foglalkozású elítélt. Egyéb alkalmas munkaágak: útépítési, csatornázási, folyamszabályozási, lecsapolási, csatornaépítési, védgátépítési munkák. Ezen munkák között előnyben részesítendő az olyan, melynek helye a szabadságvesztési intézetből nem esik messzire. S melynél lehetségessé válik, hogy az elítéltek a munkahelyről a szabadságvesztési intézetbe naponta visszatérjenek.

27. §. A letartóztatottak helyzete a munkauzemben:

I. A munkakényszer.

1. Az elítélteknek a munkához való viszonyát két szempontból kell vizsgálnunk. Vajjon van-e az elítéltnak joga (ellene: Sichert) munkát, foglalkozást követelni, továbbá vajjon kötelezhető-e az elítéltek munka végzésére. Az elítélteknek munkára, tevékenységre való jogát emberi mivoltukra alapítják [Krohne]. Az államnak, a társadalomnak jogában áll védelme céljából a büntetéseket szabadságtuktól megfosztani, ellenben nincs joga a letartóztatottakat a munka kedvezményétől állandóan, vagy hosszabb időre megfosztani. Amennyiben némely büntetésvégrehajtási rendszer mellett az elítéltek a büntetési idő elején munka nélkül hagyatnak, ezt sokkal nehezebben viselik el, mint a legszigorúbb munkakényszerűt. A munkának teljes megvonása az elítélteknek testére és lelkére káros hatást gyakorol. A munka az elítélteknek túlnyomó részére jótéteményt képez, az elítéltek között csak csekély azoknak száma, akikre nézve a viszonyaiknak megfelelő munka a szabadságvesztésbüntetést súlyosabba teszi, azért elvetendő olyan intézkedés, mely a munkának az elítélttől való megvonását célozza. Az imént mondottakkal magyarázható, hogy némely börtönrendszer a munkamegvonást mint fegyelmi büntetési eszközt ismeri,

A másik kérdés, vajjon az elítéltek, vagy esetleg csak a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítélték helyezendők-e és ha igen, milyen tokban munkakényszer alá? Ha elismerjük a társadalomnak azt a jogát, hogy azt a tagját, aki szabadságával visszaél, szabadságától megfoszthatja, úgy a társadalomnak módot kell adni arra is, hogy a büntettest megjavítsa és munkás életre szoktassa, Erre pedig a legalkalmasabb eszköz a rendszeres munkára való nevelés.

2, A munkakényszer, illetve annak foka mint a szabadságvesztésbüntetési nemek egyik megkülönböztetési eszköze. Míg a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbünteté-

sek munkakényszerrel járnak, addig az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetések nincsenek munkakényszerrel egybekötve. A szabadságvesztésbüntetési nemek ezenkívül a munkakényszer toka szerint is megkülönböztethetők egy mástól. A munkakényszer a legszigorúbb az esetben, ha az elítéltek tekintet nélkül testi erejükre, műveltségük fókáid, ipari vagy egyéb szakképzettségükre, továbbá jövőjükre. – bármilyen nehéz munkára szoríthatók. Ez nevezhető abszolút munkakényszernek.

A munkakényszernek enyhítését jelenti, ha az elítéltek csak olyan munkára szoríthatók, mely testi erejüknek, szakismereteiknek, műveltségük fokának, elítéltetésük előtt üzött foglalkozásuknak s szabadulásuk után való boldogulásuknak megfelel (Relatív munkakényszer).

A munkakényszernek még enyhébb foka, na az elítélt ugyan munkateljesítésre van kötelezve, azonban az általa végzendő munkanemet ő maga választhatja, ez az úgynevezett foglalkozási kényszer (Beschäftigungszwang). itt ismét disztíngválhatunk! Az elítélt vagy köteles az intézet munkäüzemében részt venni, s csak az ott meghonosított munkanemek között választhat, vagy pedig jogosult foglalkozásul magánmukát választani.

A szabadságvesztésbüntetési nemeknek a munkakényszer foka útján való differenciálására kevésbé szerencsésnek tartjuk azt a módot, midőn a foglalkozási kényszer alatt álló elítéltek munkakény szerének fokát újból az alapon különböztetik meg, hogy a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetések végrehajtására szolgáló intézetekben nehezebb munkanemeket honosítanak meg, Hiszen alig lehetséges a munkanemeket ennek megfelelően a szabadságvesztési intézetekben elosztani; továbbá nem szabad feledni hogy a „nehéz” munkanem relatív fogalom; akárhány enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre elítélt valamely általa kedvelt nehéz munkanemet más, könnyű munkanemmel szemben előnyben részesít. De helytelen volna ez a megkülönböztetés azért is, mert ha a súlyosabb jellegi szabadságvesztésbüntetésre ítéltet, tekintet nélkül testi

erejükre és képességeikre, bármilyen nehéz munkával foglalkoztatnók, – ez egészségükre káros következménnyel járhatna,

A szabadságvesztésbüntetés nemek a munkáltatás körében megkülönböztethetők olyképpen is, hogy a súlyosabb jellegű büntetésre elítéltek büntetésük teljes tartama alatt egyforma munkakényszer alatt állanak, ellenben az enyhébb szabadságvesztésbüntetési nemre ítétekkel szemben a munkakényszer büntetésük későbbi időszakában enyhül, vagy hogy az enyhébb jellegű büntetésre ítétekkel szemben a munkakényszer enyhülése hamarabb fog helyt, mint súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítétekkel szemben,¹

Amennyiben a szabadságvesztésbüntetési rendszerben két olyan büntetési nem van, mely mellett az elítéltek magánmunkával foglalkoztatnak, ezek egymástól a munkakényszer foka tekintetében olyként különböztethetők meg, hogy az esetre, ha az elítéltek a magánmunka választás jogával nem éltek, a súlyosabb jellegű büntetési nem mellett az elítéltek az intézet üzemében valamely, személyi körülményeiknek megfelelő munkára szorítandók, – ellenben az enyhébb jellegű büntetési nemre elítéltek tevékenységük tekintetében semmiféle kényszer alatt nem állanak. Ez idő szerint a munkakényszertől való teljes eltekintés rendszerint csak legenyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre (custodia honesta) ítétekkel szemben található.

Amennyiben párhuzamos büntetési rendszerben a menthető, nem becestelen indokból elkövetett cselekmények büntetésére enyhébb jellegű büntetési nem áll rendelkezésre, tekintettel arra, hogy ez sok esetben bár menthető indokból elkövetett, de mégis súlyosabb beszámítás alá eső cselekmény megbüntetésére szolgál, mire munkakényszer nélküli szabadságvesztésbüntetés nem volna elég súlyos, – enyhébb fokú munka kényszerrel volna egybekapcsolandó,

3. A munkakényszer fokai: abszolút és relatív munka-

¹ Így intézkedik például; Vorschläge 23, §-a.

kényszer. Abszolút munkakényszer alatt a munkakényszernek azt a tokát értjük, midőn az elítéltek tekintet nélkül testi erejük s műveltségük fokára, és ipari vagy egyéb szak-képzettségükre, továbbá jövőjükre, bármilyen nehéz raunkára szoríthatók. A legsúlyosabb jellegű szabadságvesztés-büntetési nemnek jellegzetes ismérve tehát az, hogy az elítéltek bármilyen munkára foghatók. Az elítéltet ez esetben nem illeti meg az a jog, hogy a szabadságvesztési intézetben meghonosított munkanemek között választhasson, hanem köteles az igazgató által részére kijelölt munkát elvégezni. Másrészt az intézet igazgatója az elítélt által végzendő munkanem kijelölésénél semmiféle szempont (például: az elítélt testi képességei, műveltsége, stb.) figyelembe vételére nincsen kötelezve. Az abszolút munkakényszer kíméletlen keresztülvitele mellett tehát lehetetlenné válik az elítélt egyéni tulajdonságait figyelembe venni.

Az újabb keletű tervezetek rendszerint még a legsúlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetési nemre ítétekkel szemben sem alkalmazzák a munkakényszernek legszigorúbb fokát. Hiszen ha az abszolút munkakényszeret a legridegebb módon akarnók keresztül vinni, ez végeredményben az elítéltek egészségének és munkaképességének sérelmére történék. Az abszolút munkakényszernek a legsúlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetési nemre ítétekkel szemben való elfogadása esetén arra kellene törekedni, hogy az ilyen ítétekkel szemben is az általuk végzendő munkanem megállapításánál az elítélt személyi viszonyai legalább bizonyos mértékig figyelembe vétessenek. (Eckert Kriegsman).

Ezen álláspont mellett szól, hogy ha az elítélt szabadságvesztésbüntetésének ideje alatt olyan munkát kénytelen végezni, melynek következtében egészsége megrendül, s munkaképessége is csökken, alig remélhető, hogy szabadulása után boldogulni fog. Gondoljunk csak arra az esetre, ha az elítéltetése előtt finom műszerész munkával foglalkozott elítéltet a szabadságvesztési intézetben nehéz kovács munkával foglalkoztatnók, ezáltal az elítéltnek sza-

badulása után való boldogulása és megélhetése szerfelett kétségessé válnék. Gazdasági szempontból is csak így várható nagyobb eredmény az elítéltek munkájától,

A munkakényszer megvalósítása nehézségekbe ütközhetik. Amennyiben az elítéltek munkájukat hanyagul, felületesen végzik, szigorú fegyelmi eszközök alkalmazásával kell őket kötelességük teljesítésére szorítani, A munkakényszer megvalósítása más eszközök segítségével is történhetik, így az amerikai reformatorykban a munkakény szert nemcsak fegyelmi büntetések alkalmazása által, hanem jegyrendszer útján hajtják végre. Az 1886. szeptember 20-án kihirdetett portugál büntetőtörvénynek 118. §-a szerint pedig, amennyiben a munkakényszer alatt álló elítéltek munkájukat el nem végzik, úgy eltekintve attól, hogy fegyelmi büntetésekkel a munkára szorítatnak, ezenfelül az az idő, mely alatt nem dolgoztak, büntetési idejükbe be nem számítatik,

4, Foglalkozási kényszer. Példa erre az 1909-ik német tervezet által a fogházra ítétekkel szemben megállapított „Beschäftigungszwang”.

Foglalkozási kényszer alatt értjük, ha az elítélt szabadságvesztésbüntetése során munkát végezni köteles, azonban a munka megválasztása az elítéltre van bízva, A munkakényszer csak arra irányul, hogy az elítélt valamely munkával foglalkozzék. Munkája kétféle lehet. Vagy valamely az intézet munkáüzemében meghonosított, s az elítélt által választott munkanem, mint ezt az imént idézett német tervezet a fogházra Ítétekkel szemben megállapítja, s a munkakényszernek ezt a fokát jelölhetjük meg szűkebb értelemben foglalkozási kényszer (kifejezéssel. Vagy pedig az elítélt megfelelő magánmunkát választhat.

Amennyiben a foglalkozási kényszer alatt álló elítéltek az általuk végzendő munkanemet az intézet munkáüzemében kénytelenek választani, e választás eszközzésénél természetyszerűen a szabadságvesztési intézet munkáüzemviszonyai sem hagyhatók figyelmen kívül. Elsősorban az olyan munkanem választása kívánatos, melyben munkás-

kézre szükség van. S talán ez a körülmény oka annak, hogy a legtöbb törvényhozás az enyhébb jellegű szabadságvesztés-büntetési nemre elítéltek által végzendő munkanem megválasztását nem az elítéltre, hanem inkább az intézet igazgatójára bizza (s így a munkakényszer relatív munkakény szerré minősül).

A munkanem választásának joga olyképpen korlátozható, hogy az elítéltek csak az elítéltetésük előtt üzött foglalkozáshoz hasonló munkanemet választhatnak.

5. Az elítélt által választott magánmunka. A munkakényszernek legenyhébb foka, ha az elítélt ugyan munkateljesítésre van kötelezve, azonban foglalkozásul magánmunkát választhat.

Az elítélt magánmunkául csak olyan munkát választhat, mely a szabadságvesztésbüntetés lényegével, céljával összhangban van, mely a szabadságvesztésbüntetés komolyságának és az intézet rendjének megfelel, mely az elítélt biztos őrizetét lehetővé teszi, amely nem jár túlságos zaj jak tisztán szempontból kifogás alá nem esik és az elítélt magaviseletének és munkájának ellenőrzését lehetővé teszi, mert hiszen a magánmunka mellett is az elítélt munkája az intézet vezetőinek ellenőrzése alatt áll.

A magánmunka választásnak mentül szélesebb keretben való megengedése mellett érvelnek (Wulffen) azzal is, hogy így válik lehetségessé az elítéltnak olyan munkanemben való jártasságát fentartani, melyet elítéltetése előtt üzött, mely azonban az intézet üzemében meghonosítva nincs.

Amennyiben az elítélt magánmunka választási joggal nem, él, vagy magánmunkául erre meg nem felelő munkanemei választ, ez rendszerint azzal a következménnyel jár, hogy az intézet munkäuzemében az intézet igazgatója által személyi viszonyainak figyelembe vétele mellett kijelölt munkanem teljesítésére szoríttatik.

Amennyiben a magánmunka választásának joga attól van függövé téve, hogy a magánmunka jövedelméből a büntetésvégrehajtási költségek megtérüljenek, ennek következ-

ménye az, hogy az elítélt magánmunkául csak jövedelmező munkanemet választhat.

6. A munkakényszer mellőzése. Rendszerint csak a custodia honesta-ra, némely helyütt pedig még a legenyhébb jellegű, a kihágások megbüntetésére szolgáló szabadságvesztésbüntetési nemre ítélték vannak a munka alól teljesen felmentve.

Amennyiben ezek önként jelentkeznek az intézet munkaüzemében való részvételre, felmerül mindenekelőtt az a kérdés, vajjon a jelentkezés büntetésük teljes tartamára szólónak veendő-e? Amennyiben az elítélteknek megadnók azt a jogot, hogy bármikor kivonhatják magukat a munkából, úgy amennyiben például az elítélt akkor szüntetné be munkáját, midőn a munkavezető munkáját kifogásolja, ez a fegyelem lazulását eredményezhetné. Részünkről leghelyesebbnek azt tartjuk, ha az elítéltnak a munka abbahagyása csak abban az esetben engedhető meg, ha ez iránt néhány héttel megelőzőleg terjesztett elő kérelmet.

7. Felmentés a munka alól, illetve a munkakényszer enyhítése. A munka alól az elítéltek rendszerint csak abban az esetben menthetők fel, ha munkaképtelenek, ha valamely testi fogyatékoságuk szolgál erre okul.

Némely törvényhozás ezen eseteken kívül is lehetővé teszi, hogy különös méltánylást érdemlő okokból az elítéltekkel szemben a munkakényszer enyhíttessék, illetve hogy az elítéltek a munkakényszer alól felmentessenek,

A munkakényszer alól való felmentésnek, illetve a munkakényszer foka enyhítésének jelentősége abban is rejlik, hogy ily módon a munkaüzem keretében a szabadságvesztésbüntetési nemek még olyképpen is differenciálhatók, hogy míg a legsúlyosabb büntetési nem mellett az elítéltek sem a munkakényszer alól fel nem menthetők, sem pedig a munkakényszer nem enyhíthető, addig az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre elítéltekkel szemben egyes kivételes esetekben a munkakényszer foka enyhíthető, esetleg a munkakényszer alól teljesen felmenthetők.

A munka alól való felmentés, illetve a munkakény-

szer enyhítése rendszerint csak az esetben foghat helyt, ha egyes konkrét esetekben a munkára való kötelezés, illetve a munkakényszer foka az elítéltre, tekintettel műveltségi fokára, elítéltetése előtt üzött foglalkozására, jövőjére s egyéb személyi körülményeire, túlszigorúvá és ez által igazságtalanná válna.

A munkakényszer alól való felmentés, illetve az enyhítés kedvezménye csak az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre elítésekkel szemben foghat helyt. Tehát csak a foglalkozási kényszer, esetleg a relatív munkakényszer alatt álló elítéltekkel szemben lehet erről szó, ellenben sohasem az olyan elítéltekkel szemben, akik abszolút munkakényszer alatt állanak.

A felmentés előfeltétele többnyire az is, hogy az alítelt megelőzőleg súlyosabb jellegű szabadságvesztési büntetésre elítélve még nem volt.

Egyes cselekmények, mint például csavargás, munkakerülés miatt elítéltekkel, továbbá a fiatalkorúakkal szemben a munkakényszer alól való felmentés, vagy a munkakényszer enyhítése rendszerint ki van zárva.

Az enyhítés rendszerint a munkakényszernek csak egy fokkal való enyhítésére irányul, tehát a foglalkozási kényszer alatt álló és az intézet munkaüzemében való részvételre kötelezett elítélteknek magánmunkával foglalkozás engedhető meg, a magánmunkára kötelezettek pedig a munkára való kötelezettség alól teljesen felmenthetők.

Az elítélteknek a munkaüzem keretében elnyerhető némely kedvezmény (például a munkakényszer fokának enyhítése, vagy a munkakényszer alól való felmentés) megadása valamely törvényhozóban attól tétetik függővé, vajjon az elítelt a büntetésvégrehajtási költségeket a sajátjából fedezi. Részünktől ezt nem tartjuk helyesnek. Mert ezáltal a szabadságvesztésbüntetés részben vagyoni büntetés jellel ölti fel, s mert ezáltal a vagyonos elítéltek méltánytalan előnyben részesülnek.

Hasonló okból helytelen, ha az ilyen kedvezmény

megadása attól van függővé téve, vajjon az elítélt a sértett kárigényét kielégítette.

8. A munkakényszer és az elítélteknek szabadban való foglalkoztatása, A törvényhozások a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetési nemre ítéltéknek szabadban végzendő munkával való foglalkoztatását rendszerint nem teszik beleegyezésüktől függővé, ellenben az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre elítéltek rendszerint csak hozzájárulásuk esetében foglalkoztathatók szabadban végzendő munkával.

Az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre elítéltek a szabadban végzendő munkával való foglalkoztatáshoz való hozzájárulásukat sem feltételhez nem köthetik, sem pedig bizonyos időtartamra nem korlátozhatják. Az elítéltek e tárgyban tett nyilatkozata rendszerint jegyzőkönyvbe vétetik. Hozzájárulásuk a szabadságvesztési büntetésnek egész tartamára szól; ε csak különös méltánylást érdemlő okok esetén lehet a szabadban végzendő munka alól való felmentés iránt utóbb előterjesztett kérelemnek helyt adni.

28. §. II. A munkaidő és munkapenzum.

III. Az egyes letartóztatott által végzendő munka megválasztása.

I. 1. A munkakényszernek érvényt szerezni csak olyképpen lehet, ha az elítéltek munkáját ellenőrizzük.

Az elítéltek munkájának ellenőrzése két szempontból történhetik. Először a munkaidő tartama, másodsor pedig az elkészített munka mennyisége szerint. A tapasztalat azt mutatja, hogy a munkateljesítmény, a munkapenzum megállapítása az ellenőrzés célját inkább megvalósítja, mint egyedül a munkaidő betartásának ellenőrzése.

Ha az ellenőrzés csak arra terjed ki, vajjon az elítéltek a megállapított munkaidő alatt dolgoztak-e, még nem szereztünk bizonyosságot arról, vajjon az elítéltek a munkaidő alatt folytonosan és szorgalmasan dolgoztak-e, s nem fecsérelték-e el az időt.

2. A munkaidő. A munkaidő tartama a szabad munkás átlagos munkaidejéhez hasonló tartamban állapítandó meg. A munkaidő olyan tartamban állapítandó meg, hogy mellette az elítélteknek pihenésre, étkezésre, szabad levegőn való tartózkodásra, szellemi szükségleteik kielégítésére (olvasás, levélírás, stb.) is elegendő idejük maradjon; másrészt azonban a munkaidő olyan tartamban nyerjen megállapítást, hogy az elítélteknek egész napi ideje teendői által kitöltve legyen. A munkaidő rendszerint 10-12 óra között váltakozik. Nincs értelme a munkaidőt hosszabb tartamban megállapítani. A szabad életben a tapasztalat azt mutatja, hogy a túlfeszített munkaidő rendszerint nem jár nagyobb produkcióval. A tapasztalat az, hogy az olyan üzemekben, ahol felelő munkaidő előbb hosszabb volt, utóbb, a munkaidő megfelelő rövidebb tartamban való megállapítása után, az elvégzett munka mennyisége sem quantitative, sem pedig qualitative nem csökkent,

A szabadban foglalkoztatott elítélteknek munkaideje, tekintettel arra, hogy a szabadban való foglalkoztatásuk folytán a sétára szánt idő megtakaríttatik, az intézetben belül foglalkoztatott elítéltek munkaidejétől eltérően, valamivel hosszabb tartamban állapítható meg. A munkaidőn túl csak önkéntesen és indokolt, kivételes esetben dolgozhat az elítélt.

Vasár- és ünnepnapokon munkaszünet van.

3. A munkapenzum, vagyis az elítéltek által elvégzendő munka mennyisége, rendszerint meg van állapítva. Azonban felemlítendőnek tartjuk, hogy a munkapenzum megállapítását sok oldalról ellenzik (Goldschmidt, Trau).

Megfontolás tárgyává tehető, vajjon nem volna-e helyes, ha az egyes elítéltek munkabírásának szemmel tartása mellett részére a munkapenzum külön-külön megállapíttatnék (relatív munkapenzum). Akik a relatív munkapenzum mellett szót emelnek (Lutz, Treu), felhozzák, hogy az elítéltek munkabírása annyira eltérő, hogy amennyiben mindnyájukkal szemben azonos munkapenzumot állapítunk meg, ez soknak munkabírásával nem áll arányban.

A munkapenzum elkészítésére a letartóztatottak fegyelmi büntetéssel szorítandók.

4. A munkaidő és munkapenzum módosulása, A munkaidőnek és munkapenzumnak megállapítására egyébként ínég a következő körülmények vannak befolyással:

A szabadságvesztésbüntetési nemek különfélesége, A munkakényszer alatt álló súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre Ítétekkel szemben a munkaidő hosszabb tartamban, és ennek folytán a munkapenzum is nagyobb mennyiségben állapítandó meg, mint az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítétekkel szemben. Hasonlóan a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítéteknek a pihenésre és étkezésre szolgáló, és egyéb szünidejük is rövidebb, mint az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítéteké. Azokkal az elítéltekkel szemben, akik magánmunkával foglalkozhatnak, rendszerint csak a munkaidő tartama nyer megállapítást, ellenben, bár az ilyen elítélt munkája is az intézet vezetőségének felügyelete alatt áll, munkapenzum megállapításától rendszerint eltekintenek.

Iskoláztatás. Azokkal az elítéltekkel szemben, akik az intézet iskolájának látogatására vannak kötelezve, tekintettel az ezzel járó idővesztésre, a munkaidő csekélyebb tartamban és a munkapenzum is kisebb mennyiségben állapítandó meg.

Életkor. A fiatalkorúakkal szemben úgy a munkaidő, mint a munkapenzum is alacsonyabb mértékben szokott megállapíthatni, mint a felnőtt elítéltekkel szemben. Hasonló eljárásnak van helye az öregebb, törődött testű elítéltekkel szemben.

Az elítéltek neme is hasonló figyelemben részesítendő.

A visszaesőkkel szemben nagyobb munkapenzum megállapítását ajánlják.

Különfélesége annak az osztálynak, melybe az ugyanazon jellegű szabadságvesztésbüntetésre elítéltek osztályrendszer keretében beosztva vannak.

II. 1. Az elítélt által végzendő munkanem megválasztásánál tekintettel kell lenni az elítélt testi erejére, egész-

ségi állapotára, nemére, korára, elítéltetése előtt üzött foglalkozására, értelmisége és műveltsége fokára, az elítéltetése okául szolgáló bűncselekmény természetére, az elítéltnek szabadulása utáni jövőjére, valamint egyéb személyi körülményeire. Azonban tekintettel kell lenni a munkauztem zavartalan menetének követelményeire is.

A börtönügyi irodalomban közhelyet képez az a nézet, hogy a munka a szabadságvesztésbüntetés keretében csak az esetben fog céljának megfelelni, ha a most felsorolt körülmények szemmel tartása mellett jelöljük ki az elítélt munkáját,

2. Amennyiben az elítélt a szabadságvesztésbüntetési intézetbe való felvételkor valamely munkanemben jártassággal bír, ha csak van erre mód, lehetőleg ebben vagy legáltalább is hasonló munkanemben foglalkoztatandó.

Azok az elítéltek, akik elítéltetésük előtt szellemi munkások voltak, büntetésük alatt is lehetőleg ilyen munkával volnának foglalkoztatandók. Ez azonban sok nehézséggel jár.

3. Amennyiben az elítélt a szabadságvesztésbüntetési intézetbe való felvételekor semmiféle munkanemben jártassággal nem bír, az általa végzendő munkanem kijelölésénél lehetőleg arra kell törekedni, hogy olyan munkanembe osztassék, – melyet szabadságvesztésbüntetésének tartama alatt teljesen el tud sajátítani.

4. Az elítélt által végzendő, illetőleg elsajátítandó munkanem kijelölésénél tekintettel kell lenni az elítélt szabadulása utáni jövőjére is. Olyan munkanemet kell számára kiszemelni, melynek segítségével az illető elítélt szabadulása után mindennapi kenyerét mentül könnyebben meg tudja keresni, melynek gyakorlati hasznát tudja venni.

5. Tekintettel kell lenni az elítéltetés okául szolgáló bűncselekmény természetére is. Az olyan munkanemben, melynek folytatásához támadásra alkalmas, veszélyes eszközök szükségeltetnek, az erőszakos bűncselekmények miatt elítélt renitens elemek nem foglalkoztathatók.

7. Az egyszerűbb fajta, mechanikai, nagyobb szaképzettséget nem feltételező munkákkal, mint például lámpaalkatrészek sajtolására szolgáló gépek kiszolgálása, tollfosztás, csak olyan elítéltek foglalkoztatandók, akik tekintettel csekélyebb értelmiségükre, más munkával nem foglalkoztathatók; továbbá, akik az intézetbe való felvételükkor semmiféle munkanemben jártassággal nem bírnak, s akik tekintettel szabadságvesztésbüntetésük rövid tartamára, más munkanemben alig volnának teljesen kiképezhetek,

8. Szabadban végzendő munkával foglalkoztatandók elsősorban az olyan elítéltek, akik elítélésük előtt is szabadban végzendő munkával foglalkoztak, továbbá, akiknek egészségi állapota a szabadban való tartózkodást megkívánja.

9. A szabadban végzendő munkával foglalkoztatandó elítéltek kiválogatásánál azonban még egyéb szempontok is irányadók lehetnek.

Így Franciaországban szabadban végzendő munkával csak hosszú tartamú szabadságvesztésbüntetésre ítélték foglalkoztathatók.

A szabadban való foglalkoztatás attól a feltételtől is függővé tehető, hogy az elítéltek szabadságvesztés! büntetésüknek egy részét már kitöltötték, s hogy ezen idő alatt a szabadságvesztési intézetben kifogástalan magaviseletet tanúsítottak, sa javulás komoly jelét adták. Ilyképpen a szabadban való foglalkoztatás mintegy átmenetet képezne f>z intézetben, munkateremben való foglalkoztatásból a feltételes szabadonbocsátásra, amennyiben pedig feltételes szabadonbocsátásnak helye nincsen, a végleges szabadulásra.

29. §. A rabmunka szervezete: A munkauzemnek megkülönböztetése, kritikájuk.

I. A szabadságvesztésbűnletési intézetek igazgatása körében a legnehezebben megoldható kérdések egyike a munkauzem szervezése, az elítéltek munkaerejének az értékesítése.

Háromféle üzemmét lehet megkülönböztetni: bérbeadási, vállalkozási és házikezelési üzemet.

1. Bérbeadási üzem mellett az elítéltek munkaereje magánégyének, a bérlőnek engedtetik át bizonyos viszontszolgáltatás fejében. A bérlő adja a munkaeszközöket, a feldolgozandó anyagot és a munkatermékekkel mint tulajdonával rendelkezik, A munkaüzemet a bérlő vagy alkalmazottja vezeti. A bérlő viszontszolgáltatása különféle lehet, s e szerint a bérbeadási üzemmnek három nemét: lease-system-t, generalentraprise-t és special entreprise-t (contract-system) különböztetjük meg.

A bérbeadási üzemmnek legkezdetlegesebb alakja az úgynevezett lease-system (bérbeadási rendszer). Mellette a bérlő gondoskodik az elítéltek elhelyezésére szolgáló helyiségekről, az elítéltek őrizetéről, ő élélmezi és ruházza az elítélteket, az ő feladata az elítéltek vallási gyámolításáról és oktatásáról gondoskodni. Ennek fejében az elítéltek munkaereje felett a bérlő rendelkezik. A munkaüzemmnek vezetése is a bérlő, illetve az általa alkalmazott munka-vezetők által történik. Nemcsak az elítéltek által végzendő munkanemek kiválogatása általában, hanem az egyes elítéltek által végzendő munkanem kijelölése is a bérlő hatáskörébe tartozik. Ezen üzemm mellett a gazdasági viszonyokhoz képest vagy az állam fizet még a bérlőnek az elítéltek tartásáért számuk szerint igazodó pótdíjat, vagy a bérlő az államnak az elítéltek munkaerejéért bért.

A bérbeadási üzemmnek másik alakja a generalentraprise (általános bérbeadás). A szabadságvesztésbüntetés végrehajtása az állam tulajdonát képező és az állam által berendezett épületekben történik. A büntetések végrehajtását az állam által alkalmazott tisztviselők vezetik. Az elítélteik őrizete is az államilag alkalmazott fegyőrök által történik. A bérlő rendszerint az állam összes szabadságvesztésbüntetési intézeteiben levő összes elítéltek munkaerejének értékesítését vállalja el. Ennek fejében a bérlő fedezi az elítélteknek eltartásával kapcsolatos összes szükségleteket, esetleg még ruházatukról is ő gondoskodik; ha a

gazdasági viszonyok a bérlőre nagyon kedvezőek, még bért is fizet az államnak az elítéltek munkájáért. A bérlő az elítéltek munkaerejét a bérleti szerződésben felsorolt és megállapított munkanemek folytatására használhatja. Az egyes elítélt által végzendő munkát a bérlő jelöli ki. A munkához szükséges szerszámokat a bérlő bocsátja rendelkezésre. A munkaüzemet a bérlő alkalmazásában lévő munkavezetők vezetik. A bérlő az elítéltek munkaerejét rendszerint albérletbe is adhatja.

Harmadik alakja a specialentreprise (másképen: entreprise partielle, contract-system – részleges bérbeadási rendszer). Az állam gondoskodik az elítéltek elhelyezéséről, étellemezéséről, ruházataról, őrizetéről, vallási és egyéb gyámoltásáról. S azoknak az elítélteknek munkaerejét, akiket az intézet háztartásában vagy egyébként foglalkoztatni nem tud, értékesítés végett bérlőnek engedi át, aki szerződésileg megállapított, az átengedett elítéltek száma és a munkanapok száma szerint igazodó bért fizet. A szerződés rendszerint hosszabb időtartamra szól, s a bérlő által az intézet kívánatára foglalkoztatandó elítélteknek csak maximális száma van megállapítva; ellenben az intézet nincs kötelezve bizonyos minimális számú elítélt munkaerejének átengedésére,

A bérlő által az intézetben folytatandó munkanem megállapítása rendszerint a bérleti szerződésben történik, vagy a letartóztatási intézet igazgatójára lehet bízva. Az intézet vezetője jelöli ki azokat az elítélteké, akik a bérlő üzemében dolgozni fognak, s amennyiben a bérlő az intézetben többféle munkanemet folytat, az intézet igazgatója határozza meg az egyes elítélt által végzendő munkanemet is, s az elítélteket a bérlő üzeméből akármikor kivonhatja, vagy más munkanembe oszthatja be. A munkaüzem az intézet tisztviselőinek ellenőrzése alatt áll. A munkaüzemet a bérlő munkavezetői vezetik. Az elítéltek által feldolgozandó nyersanyagot és a munkaüzemben szükséges eszközöket a bérlő bocsátja rendelkezésre, s az elkészített árút a bérlő saját számlájára értékesíti.

2. Vállalkozási üzem (akkord-system, piece-price-system) mellett az intézet igazgatósága magánosokkal valamely munkának az elítéltek munkaerejével való elvégzésére vállalkozik. A megbízó adja a nyersanyagot, rendszerint ő bocsátja rendelkezésre a munkaüzemben szükséges gépeket és szerszámokat, és kapja értékesítés végett a kész munkaterméket. A megbízó az elkészített munkatermékek darabszáma, esetleg a foglalkoztatott elítéltek és a munkanapok száma szerint igazodó, a szerződésben előre megállapított díjat fizet. A munkaüzemet az állam alkalmazásában álló intézeti munkavezetők vezetik. A megbízó és alkalmazottai az elítéltekkel rendszerint nem jönnek érintkezésbe. Az egyes elítéltek által végzendő munkanem kijelölése az intézet tisztviselői által történik. A megbízó az elítéltek által elkészített árut átveszi és saját számlájára értékesíti. A munkaüzemben a nyersanyag vagy szerszámok elromlásából felmerülő kár rendszerint az intézetet terheli. A megbízó lehet akár magános, akár pedig hatóság vagy közigazgatás,

3. Házi kezelési üzem (regie-rendszer, public-account-system) mellett az intézet igazgatójának hatáskörébe nemcsak a munkaüzem vezetése, hanem az elítéltek által fel dolgozandó nyersanyag beszerzése és az elítéltek által készített áru értékesítése is tartozik. Az állam adja a munka folytatáshoz szükséges eszközöket, és azt a saját személyzetének vezetése mellett, saját kockázatára, de saját hasznára dolgoztatja fel és értékesíti. Ezen üzemművellet a szabadságvesztésbüntetések végrehajtásába kizárólag csak az intézet alkalmazásában álló tisztviselők és munkavezetők folynak be. Ennek folytán a munkaüzem eredménye és jövedelmezősége nagyban függ a tisztviselők kereskedelmi és technikai képességétől, üzleti érzékétől és leleményességétől.

A házi kezelési üzem mellett az elítéltek az intézetben felmerülő összes háztartási és az intézet saját szükségleteinek fedezésére szolgáló munkákon felül hatóságok, vagy állami intézetek, mint például állami vasutak, hajózási vállalatok, postai intézetek, állami iskolák és kör-

házak, hadsereg és haditengerészet céljait szolgáló munkákkal, vagy pedig a magánpiacon értékesítendő áruk készítésével foglalkoznak.

A munkaüzemnek még számos árnyalata létezik. Sok helyütt többféle üzemmeg folyik párhuzamosan egymás mellett.

II. A munkaüzemnek kritikája.

1. Bérbeadási üzem. Hogy a lease-system s a generalentreprise kriminalpolitikai szempontból tarthatatlan s feltétlenül elvetendő, a börtönügyi tudományban ma közhelyt képez.

A specialentreprise hátrányai: 1. A szabadságvesztés büntetések végrehajtása közjogi funkció, ebbe csak az államnak lehet beleszólása, s a büntetések végrehajtására csak az állam tisztviselői gyakorolhatnak befolyást. Ellenben a specialen reprise mellett a munkaüzem vezetése, tehát a szabadságvesztésbüntetésnek egyik legfontosabb része az intézet tisztviselőinek kezéből magánosok, a bérlők kezébe kerül, s így a szabadságvesztésbüntetésnek közjogi s büntetési jellege van veszélyeztetve.

2. A bérlő törekvése a munkaüzem alakításánál mindenekfelett odairányul, hogy az mentül jövedelmezőbb legyen, A tisztviselők a büntetésnek mentül eredményesebbé való alakítását ellenben a bérlők a munkaüzem jövedelmezőségét fogják szem előtt tartani. Ezek az ellentétek sok visszásságra adnak okot (Roux).

3. A bérlőknek megbízottai és munkavezetői, akik az elítéltekkel munka közben folytonos és közvetlen érintkezésbe jutnak, gyakran még a legnagyobb ellenőrzés mellett is káros hatást gyakorolhatnak az elítéltekre.

4. Az elítélteknek a részükre kijelölt munkanemben

való alapos oktatása sincs a bérbeadási üzem mellett biztosítva, ennek következtében szabadulásuk után való boldogulásuk elé is akadályok gördülhetnek.

5. Gazdasági szempontból is kifogás emelhető a bérbeadási üzem ellen. Csakhogy a munkaüzem olyképpen alakuljon, hogy a szabadságvesztésbüntetés céljaival mentül nagyobb összhangban legyen, a bérlőnek keze szerfölött *meg* van kötve; a bérlőnek az elítéltek által munkaközben akár rosszindulat, akár ügyetlenség által okozott károkkal is számolnia kell, ezenfelül a bérlő arra kötelezvéen magát, hogy bizonyos megállapított maximális számon belül akárhány elítéltet foglalkoztat, alig áll módjában az üzemet a piaci viszonyokhoz mérten kiterjeszteni, illetve megszorítani. Ezen nyomós hátrányokkal szemben a bérlőt a rabmunkaerő kibérlésére azonfelül, hogy a szabadságvesztési intézet munkaüzemében béremelési mozgalomtól nem kell tartania, főleg csak az indítja, hogy az elítéltek munkaerejéért rendkívül alacsony bért fizet. Amennyiben tehát, az elítéltek munkaereje bérbeadás útján értékesíttetik, gyakran túlalacsony árakkal kell beérni.

6. A bérbeadási üzem mellett nyílik legkevésbé mód a munkaüzemnek olyképpen való alakítására, hogy a rab munkának a szabad iparra való hatása kiküszöböltessek,

7. Az elítéltek gyakorlatlan munkások lévén, a bérlők érthetően csak olcsó és csekélyebb értékű nyersanyag fel dolgozásával foglalkoztatják az elítélteket, s a rabmunkaüzemben csak silányabb minőségű árúk készítésével foglalkoznak. Ez egyrészt a szabad piacon könnyen a jó minőségű árúk kiszorítására vezethet, másrészt kivétel esetén külföldön az ország iparának rossz híre kel (Roux).

8. Végül felvetik a bérbeadási üzem ellen még azt is, hogy mellette a bérlő gyakran tisztán vagyoni érdekből a jó munkás elítélteknek feltételes szabadonbocsátását megghiúsítani törekszik,

Előnyei: 1. A bérbeadási üzemnek legnagyobb előnye abban rejlik, hogy az államra nézve bár csekély, de biztos jövedelemmel jár. Mellette az államnak a munkaüzembe

nem kell nagyobb tőkét beruházni, az államot a munkaüzemből kifolyólag kockázat nem terheli. Mindez a bérlőre hárul

2. Másik nagy előnye az, hogy a bérbeadási üzem az intézet tisztviselőit nagy gondoktól és sok teendőtől mentesíti, s a tisztviselők technikai szakképzettségének szüksége is eszik. A bérbeadási üzem mellett a tisztviselők tevékenysége tisztán ellenőrzésre szorítkozik. Ezért közvetve az államra nézve azzal a pénzügyi előnnyel is jár, hogy csak kisebb tisztviselői személyzetet igényel, s intézeti munkavezetők alkalmazását feleslegessé teszi (Cuhe).

2. Vállalkozási üzem. Minthogy a vállalkozási üzem mellett a munkaüzem vezetése az intézet alkalmazottjai által történik, büntetőjogi szempontból ellene kifogás nem tehető. E tekintetben a vállalkozási üzem ellen csak az esetre volna kifogás emelhető, ha a munkaüzem vezetése kivételesen a vállalkozó munkavezetői által történék, amikor is a vállalkozási üzem tulajdonképpen a bérbeadási üzemnek burkolt alakjává válik. Egyébként:

hátrányai: 1. A vállalkozási üzem ellen felvetik, hogy alkalmas megbízók nyeresége végett a munkanemeknek gyakori változtatása válik szükségessé.

2. Hogy a tisztviselőkre a munkaüzem vezetésén feiül még a nyers anyagnak a megbízótól való átvétele és a kész áruinak átadása által sok munka hárul.

3. Hogy a vállalkozói üzem mellett az elítéltek általi végzendő munkanemek száma szerfelett korlátozva van, mert az elítéltek csak olyan árúk készítésével foglalkoztatottak, amelyek gyártásához szükséges nyersanyag és az elkészített áru könnyen megállapítható és áttekinthető, mert ellenkező esetben a megbízóval való elszámolás és az átvétel még fokozott mértékben járna nehézségekkel.

4. Hogy amennyiben munka közben a munkaanyagban és az eszközökben bekövetkező kár az intézetre van – a szerződés szerint – hárítva, ebből, főleg rossz vezetés mellett, az államra nagy veszteség hárulhat.

Előnyei: 1. Büntetőjogi szempontból a vállalkozói rendszer azzal a nagy előnnyel jár, hogy mellette az elítéltek

nek a megbízóval, tehát az intézeten kívül álló magán-személyekkel való érintkezése ki van küszöbölve.

2. Gazdasági szempontból nagy előny, hogy úgy a nyersanyag vételével, mint a kész áru értékesítésével járó kockázat a megbízót terheli, S hogy az ezzel járó, s kereskedői érzéket és tudást feltételező munkálatoktól az intézet tisztviselői fel vannak mentve. S hogy az államot ebből kifolyólag kár nem érheti,

3. Hogy amennyiben a munkához szükséges szerszámokat a megbízó bocsátja rendelkezésre, az állam az ezzel járó tőkebefektetéstől is mag van kímélve,

4. A vállalkozási rendszer mellett kevésbé kell attól tartani, hogy a rabmunka termékeinek túlalacsony áron való előállításából a szabad iparral szemben verseny keletkezik,

3. A házi kezelési üzem hátrányai: 1, Gazdasági szempontból két kifogást emelnek ellene. Először, hogy nagy beruházásokat tesz szükségessé, s hogy ezenfelül az üzem folytatása is nagy forgó tőkét igényel. Ezzel a kifogással szemben talán elég utalni arra, hogy túlnagy tőkére a házi kezelési üzem mellett szükség nincsen, s hogy kisebb tőke előteremtése az államra nézve nem képez nehéz feladatot.

A másik gazdasági természetű kifogás az, hogy az államra nézve nagy kockázattal jár. Az üzem közben bekövetkező károkon és beruházott üzemi tőke kamatvesztéségen íeíül a házi kezelési üzemben egyéb (például a kész áru értékesítésénél bekövetkező) veszteségekkel is számítani kell,

2, A munkaüzem vezetői, tehát a házi kezelési üzem mellett a letartóztatási intézet tisztviselői technikai és itskedeimi ismeretekre szorulnak. A szabadságvesztés-büntetési intézetek tisztviselői ezek felett csak ritka esetben rendelkeznek,

3, Felvetik továbbá, hogy házi kezelés mellett a munkaüzem vezetésére rendkívül nagy személyzet válik szükségessé, S hogy ezen nagy személyzet és a munkavezetők alkalmazásával járó költség a munkaüzem jövedelmével nem áll arányban.

4. Hogy még az esetben is, ha a tisztviselők az üzem helyes vezetéséhez szükséges szakismeretek felett rendelkezének is, az üzemnek kereskedői szempontból előnyös lebonyolítása gyakran gyors elhatározást s cselekvést tesz szükségessé, ez pedig a munkaüzem vezetésére vonatkozólag fennálló szabályok mellett lehetetlen; ezek a szabályok a tisztviselők kezét megkötik,

5. Felvetik, hogy a házi kezelési üzem ellentétben áll az államgazdaságtannak ama alapelvével, hogy az állam polgáraival szemben versenyre nem kelhet.

6. Hogy a házi kezelési üzem mellett az intézet üzemében bevált elítélteknek nem nyílik alkalom arra, a mint erre a bérbeadási és vállalkozási üzem mellett sok esetben számíthat, hogy szabadulása után a bérlőnek, illetve vállalkozónak szabad munkásokkal folytatott munkaüzemében alkalmazást találjon.

Előnyei; 1. A munkaüzem házi kezelés mellett hozható a szabadságvesztésbüntetés céljaival leginkább összhangba. S a szabadságvesztésbüntetésnek közjogi jellege a házi kezelési üzem mellett jut leginkább érvényre. Egyedül a házi kezelési üzem mellett lehet elérni, hogy a szabadságvesztési intézeten kívül, s nem állami alkalmazásban álló személynek a szabadságvesztésbüntetés végrehajtásában való részvétele és befolyása teljesen kiküszöböltessék.

2. A fegyelem megóvása is a házi kezelési üzem mellett van legjobban biztosítva. Mellette az elítéltek munkájának ellenőrzése kizárólag az intézet tisztviselői és munkavezetői által eszközöltetik,

3. A házi kezelési üzem mellett nyílik leghamarább mód a munkaüzem vezetését képzett, kellő ipari s egyéb szakismeretek felett rendelkező munkavezetőkre bízni. Csak így remélhető, hogy az elítéltek a szabadságvesztés! intézetben a kellő ismeretekre fognak szert tenni, s ez által szabadulásuk után való boldogulásuk is valószínűbb.

4. A házi kezelés mellett nyílik leginkább alkalom arra, hogy az elítéltek személyi viszonyaiknak és képes-

ségeiknek legmegfelelőbb munkával nyerjenek foglalkoztatást.

5, Házi kezelés mellett bő alkalom nyílik az elítélteket az állam számtalan igazgatási ágában felmerülő szükségletek fedezésére úgy ipari munkákkal, mint a szabadban végzendő munkákkal foglalkoztatni.,

6, A régie rendszer mellett nyílik leginkább mód arra, hogy a szabadságvesztésbüntetési intézetekben számos munkanem megbonosíttassék, s hogy a munkaüzem olyképpen alakíttassák, hogy a szabad ipar a rabmunkának hatását meg ne érezze.

* *
*
*

Hogy a bérbeadási üzem a szabadságvesztési intézetekből kiküszöbölendő, ma vita tárgyát nem képezi többé.

S bár a börtönügyi elméleti és gyakorlati szakemberek között még akadnak olyanok (például: Gennat), akik ... vállalkozási üzem mellett foglalnak állást, mégis a túlnyomó többség (mint az 1890 évi pétervári nemzetközi börtönügyi kongresszus, a kongresszus alkalmával véleményt adott Atzell, Chicherio, Eckert, Herbette, Mouat, Ponomarey, de Renzis, Rivière, Schimanovszky, – a német börtönügyi tisztviselőknek 1880-iki brémai vándorülése, Berner, Jagemann, Krohne, Lutz, Roux, Rittner nálunk Balogh, Finkey) a házi kezelési üzem mellett foglal állást.

30. §. A rabmunka viszonya a szabad termeléshez,

I. A rabmunka gazdasági szempontból főleg két tekintetben bír fontossággal. A rabmunkával járó jövedelem által térülnek meg részben a szabadságvesztésbüntetések végrehajtásával kapcsolatos költségek. A rabmunkának másik gazdasági jelentősége pedig a szabad termelésre való hatásában nyilvánul meg.

Amióta a szabadságvesztési intézetekben a letartóztatottak foglalkoztatása rendszeressé vált, s mihelyt főleg a

magánelzárás rendszere mellett az ipari munkanemek a szabadságvesztési intézetekben mindinkább tért foglalván, az elítéltek által készített árúk piacra kerültek, egyszerre felmerült az a panasz is, hogy a rabmunka veszélyezteti versenyével a szabad ipar érdekeit.

Kétségtelen, hogy mihelyt a letartóztatottakat valamely produktív s hasznos munkával foglalkoztatjuk, a rabmunkának a szabad termelésre való hatása érezhetővé fog válni.

A verseny jogosságának kérdésénél utalhatunk arra, hogy a mindennapi életben lépten-nyomon tapasztaljuk, hogy az állam és egyéb köztestületek (városok, községek) a polgárokkal szemben akárhány üzem tekintetében, anélkül, hogy az illető termelési ág monopólium tárgyát képezné, versenyre kelnek. Az állam vasúti, hajózási, fuvarozási vállalatokon felül még világítási, bánya és sok más üzletet is folytat. Mégis ezen üzemek jogossága ellen kifogást alig emelnek.

S azzal a kifogással szemben, hogy az állam, ellenében az imént felsorolt magángazdasági üzemeivel, a rabmunkaüzemekkel a versenyben szuverén állami hatalmát érezteti annyiban, hogy az elítélteket legfelsőbb állami hatalmánál fogva ipari munkára kényszeríti, s munkaerejükkel polgáraival szemben versenyre kel, utalunk arra, hogy a verseny jogossága kérdésének elbírálásánál nem szabad bizonyos, a letartóztatási intézetben meghonosított munkanemet a szabad életben folytató népesség szempontjából kiindulni, hanem az összesség szempontjából nézve lehet csak e kérdésben ítéletet mondani; már pedig az összesség szempontjából, tekintettel arra, hogy az elítéltek javítása és munkára való szoktatása végett munkáltatásuk elkerülhetetlen, s minthogy a rabtartási költségeknek megtérítése végett is az elítélteknek hasznos munkával való foglalkoztatására szükség van, – a rabmunkaüzemeknek a szabad munkaüzemek mellett való léte jogos még akkor is, ha a rabmunkaüzemek által a piacon a kínálat, bár csekély mértékben és helyenkint fokozódik.

De egyéb okok is a rabmunkaüzemek jogossága mellett szólnak! Az elítéltek nagy része elítéltetése előtt is dolgozott, s munkájukkal akkor épp úgy versenyre keltek.

Az államnak a polgáraival szemben a rabmunkaüzemek által gyakorolt versenye kérdésében a vita nem is annyira a verseny jogossága körül forog, ezt nem igen vonják kétségbe; a panasz inkább a verseny minősége ellen irányul. Ugyanis a szabad ipar képviselői, mari; hiszen különösen ők emelnek szót a rabmunka versenye ellen, elsősorban a letartóztatottak munkaerejének túlalacsony áron való értékesítése, valamint a rabtermékek mennyisége által a szabad iparra gyakorolt hatása miatt emelnek panaszt,

II. Az elítéltek munkaerejének túlalacsony áron való értékesítése által okozott verseny, A szabad ipar képviselői a rabmunkaerőnek túlalacsony áron való értékesítése ellen emelnek szót (Falkner). Érvelésük az, hogy a letartóztatottak munkája által előállított termékek értékesítésénél az elítéltek munkaerejére eső hányad jóval alacsonyabb, mint a szabad munkások munkabére; az elítélt munkájából eredő jövedelem rendszerint a szabad munkásnak fizetendő munkabérnek egy csekély hányada. Ennek következménye, a szabad ipar képviselőinek érvelése szerint az, hogy a rabmunkaüzemek a munkabéreknél tetemes megtakarításra tevén szert, az árúkat sokkal alacsonyabb előállítási költségek mellett tudják előállítani, s piacra hozni, mint a szabad iparosok; ε minthogy a szabad iparosok hasonló alacsony áron az árúkat előállítani nem képesek, hogy a versenyben helyt állni tudjanak, kénytelenek a szabad iparban előállított árúikon kisebb nyereséggel túladni.

Tény ugyan, hogy az elítéltek munkaereje általában jóval alacsonyabb áron nyer értékesítést, mint a szabad munkások munkaereje; ennek oka azonban abban is rejlik, hogy a rabmunka árának kiszámítása teljesen »iis alapon történik, mint a szabad iparban,

A szabad ipar képviselőinek a rabmunkának túlalacsony áron való értékesítése miatt emelt panaszaival szemben rámutatunk arra:

1, hogy a letartóztatottak munkaereje a szabad iparosok munkabérével hasonló magas áron nem értékesíthető, inert az elítéltek általában jóval gyengébb munkaerővel bírnak, mint a szabad munkások, s mert az elítéltek által készített árúk is általában silányabb minőségűek, mint a szabad munkauzemekben készült árúk (Cuche).

S mert az elítéltek nagy része a büntetési intézetbe való felvételkor semmiféle ipari munkában jártassággá nem bír, s mert a tanidő alatt munkájuk az intézetre nézve jövedelemmel alig jár, sőt ellenkezőleg, a nyersanyagban s a munkaeszközökben a tanulás közben okozott kár még emeli az üzemi költségeket,

2, Míg a szabad munkás egész nap dolgozik, addig a szabadságvesztési intézetekben az elítéltek idejéből sok idővész kárba az elítéltek sétáltatásával, az iskoláztatással, a riportokkal, a tisztviselők, a pap és a tanító látogatásával, – s így a fenmaradó munkaidő jóval rövidebb, mint a szabad munkás munkaideje,

3, A szabadságvesztési intézetekben az elítélteknek nyújtott, s változatosnak éppen nem mondható élelmezés is inkább csökkenti, mint fokozza az elítéltek munkaerejét.

4, Míg a szabad munkauzemekben az alkalmazott munkások számát a megrendelések, illetve a mindenkori szükségletekhez képest bármikor apasztani, vagy növelni lehet, addig a rabmunkauzem terjedelmét lehetetlen a gazdasági helyzet követelményének megfelelően alakítani. Szóval lehetetlen, hogy a rabmunkauzem terjedelme a gazdasági konjunktúrákhoz alkalmazkodjon (Huber).

5, A házi kezelési üzem mellett a nehézségek még az által is növekednek, hogy a munkauzem vezetésére hivatott tisztviselők a szabad késsedelemmel való kontaktus híjján a szabad piaci viszonyokról kellő tájékozással, s a legtöbb esetben a kellő gazdasági ismerettel és üzleti érzékel sem bírnak. Továbbá, hogy a munkauzemre vonatkozó szabályok (például sok esetben a felsőbb hatóságok jóváhagyásának kikérése) is lehetetlenné teszik, hogy a munka-

üzem a sok esetben gyors cselekvést kívánó gazdasági konjunktúráknak megfelelően alakíttassák.

6. Hogy pedig a bérlő az elítéltek munkaerejéért nem fizet magas munkabért, ennek az említettek felül az oka még az is, hogy a bérlőnek kötelezettsége pontos teljesítésére rendszerint megfelelő biztosítékot kell adnia, ez is költségekkel van egybekötve, S a szabadságvesztési intézetekkel való szerződés megkötése is sok utánjárással, idővesztéssel jár.

III. A letartóztatottak által elkészített áru mennyiségével okozott verseny. A rabipar ellen felvetik azt is, hogy a szabadságvesztési intézetekben az elítéltek által elkészített nagy mennyiségű árúnak a szabad piacra való bocsátásával a szabad piacon észlelhető áralakulásra kedvezőtlen hatás gyakoroltatik annyiban, hogy a nagyobb kínálat folytán az árak az eladókra nézve kedvezőtlenebbül alakulnak.

Nézetünk az, hogy normális viszonyok között, amennyiben a rabmunkaüzem vezetése helyesen történik, ez a panasz sem érheti a rabmunkaüzemeket. Amennyiben ez a panasz alapos volna, ennek oka nem magában a rabmunkaüzemben, hanem egyesegyedül annak szervezésében, alakításában rejlik.

Álláspontunk mellett szólnak a következők: Az elítéltek száma a szabad munkások számához, illetve a rabmunkaüzem produktumai a szabad termelési produktumaihoz viszonyítva, általában rendkívül csekélyek, s ennek következtében a szabad termelés nagy mennyiségű produktumai árainak alakulatára befolyást nem gyakorolhatnak (Huber, Marcovich).

S az arány még azért is módosul kedvezően a szabad iparra nézve, mert az elítéltek a szabad munkásoknál rendszerint kisebb munkaerővel bírnak.

A rabmunkának a szabad iparral szemben való versenyről akkor lehetne csak szó, ha az ország letartóztatási intézeteiben levő elítéltek mind, vagy túlnyomó nagy részben ugyanazt a munkanemet folytatnák.

Ezenfelül nem szabad szem elől téveszteni azt sem, hogy az elítéltek elítéltetésük előtt, ha csekély mértékben is, mégis valamelyes tevékenységet folytattak, s így ha a szabadságvesztési intézetben ugyanazon munkanemmel foglalkoztatjuk, az illető munkanemben az elítéltek munkája által nagyobb produkció nem keletkezik, mert hiszen elítéltetésük előtt is az illető munkanemben mint versenytársak szerepeltek.

A rabmunkának a szabad termelés áralakulására való egy másik, következményeiben fontos hatásáról kell még megemlékeznünk. Amennyiben a rabipar helytelen szervezése által a szabad termelésre, vagy annak egyes ágaira káros hatást gyakorol, és az illető termelési ágban a verseny következtében tényleg árhanyatlás következik be, s amennyiben olyan termelési ágról van szó, hol a nagy termelők vagy gyárosok az árhanyatlás következményeit magukról el, és a munkásokra áthárítani tudják, ez a munkások béralakulására fog káros hatást gyakorolni.

Véleményünket abban összegezzük, hogy a rabmunka megfelelő, a szabad ipar érdekeinek figyelembe vétele mellett való szervezése esetén a szabad ipar képviselőinek nincs oka arra, hogy a rabmunkának a szabad iparral szemben gyakorolt versenye miatt panaszt emeljenek.

Felmerül tehát az a kérdés, mily módon szervezendő a rabmunkaüzem, hogy elkerüljük a rabmunkának a szabad termelésre való káros hatását.

IV. A rabmunkaüzem szervezése tekintettel a szabad ipar érdekeire.

1. Nehogy a szabad ipar a rabmunka versenyét megérezze, a munkaüzem szervezésénél oda kell hatni, hogy az elítéltek tevékenysége sokféle munkanem között megoszoljon, így a szabad iparban egy munkanem sem fogja az elítéltek munkájának versenyét megérezni. Ajánlják az olyan munkanem választását, melyben munkáshiány észlelhető. A kisiparral való verseny elkerülését különösen szem előtt kell tartani.

Ugyanazon munkanemben túlsók elítélt ne nyerjen

foglalkoztatást, s a rabmunkaüzem semmiféle munkanemben se alakuljon gyári üzemmé, mert amennyiben az üzem gyári alakot ölt, a termelt árúk nagy mennyisége a piaci árak alakulására hatását okvetlenül éreztetné.

2. Hogy az elítéltek tevékenysége az ipari munka teréről lehetőleg eltereltesék, az összes, az intézetben felmerülő munkálatok, mint az összes háztartási teendők, a letartóztatottak felruházásával, az épületek fenntartásával járó s egyéb hasonló munkák mind az elítéltek által végzendők.

3. Minthogy a rabmunka versenye miatt emelt panaszok majdnem kizárólag csak az ipar képviselőitől erednek, az elítéltek tevékenységének az ipari munka teréről való elterelésére s a verseny elkerülésére rendkívül alkalmas az elítélteknek szabadban végzendő mezőgazdasági munkával való foglalkoztatása,

4. Azt is ajánlják (Roux), hogy az elítéltek főleg csak állami szükségletek fedezésére szolgáló munkákkal foglalkoztassanak. Ezt részünkről célravezetőnek nem tartjuk, mert bár ily módon a rabmunka közvetlen versenyétől a szabad ipar meg volna kímélve, mégis ez által a termelés nem csökken, s ily módon a szabad ipart egyik legfizetésebb vevőjétől, az államtól fosztjuk meg,

5. Félkészítmények gyártása által is óhajtják a szabad és a rabmunka közötti versenyt kiküszöbölni,

6. Az olyan tárgyak gyártása, melyek a szabad forgalom tárgyát nem képezik, vagy a melyek monopólium tárgyai, mint például a szivargyártás ott, ahol dohánymonopólium van, előnyös a szabad iparral való verseny elkerülése végett. Ezeknek a munkaágaknak azonban nagy hátránya viszont az, hogy az ilyen munka közben szerzett ismereteknek az elítéltek szabadulásuk után hasznát alig veszik,

7. Ajánlják (Cuche), hogy az elítéltek szükséges és nélkülözhetetlen, de egészségtelen és veszéllyel járó munkákkal mint például gyufagyártással, vagy lithografiai munkákkal foglalkoztassanak. Ezen munkáknak a büntetési in-

tézetekben való meghonosítása mellett azzal érvelnek, hogy ezeket most szabad munkások kénytelenek végezni, s egészségüket kockáztatni, tehát csak alaptalan szentimentalizmusnak mondható, ha az elítélteknek az ilyen munkával való foglalkoztatása ellen szót emelnek.

8. A verseny elkerülése végett kivitel tárgyát képező árúk gyártását is ajánlják (Roux, Lutz). De még azok is, akik ilyen árúk készítését célzó munkanemek meghonosítása mellett foglalnak állást, elismerik az ezzel járó hátrányokat (például a selejtes rabtermékek következtében a hazai ipar diszkreditálása, Leüss).

9. Bevitel tárgyát képező árúk gyártása „s csak problematikus eszköz a szabad iparral való verseny elkerülésére, mert alig akad olyan cikk, melyben a szükséglet kizárólag csak bevitel útján fedeztetik, s mely egyben a szabadságvesztési intézetekben is folytatható. Ha az illető munkanem az országban csak kis keretekben dívik, a szabadságvesztési intézetben való meghonosítás folytán az illető csekély számú termelő a rabmunka hatását szerfelett megérezné.

10. Arra a követelésre is akadunk (Domergue), hogy az elítéltek olyan munkákkal foglalkoztatandók, melynek elvégzése hosszabb időt vesz igénybe. Ilyképpen munkájuk csak később járván eredménnyel, a hazai iparnak kevésbé kell a rabmunka versenyétől tartani. Ennek hátránya azonban, hogy ily eljárás mellett nem igen lehetne arra számítani, hogy az elítéltek munkájából eredő jövedelem által a büntetés végrehajtásával járó kiadások megtérüljenek.

11. Hogy a büntetési intézetek munkauzemei által az egyes munkanemekben általában foglalkoztatott munkások számában eltolódás ne történjék, s hogy elkerültessék az, hogy ilyen eltolódás következtében egyes munkanemekben a munkások száma növekedjék, kívánatos, hogy az elítéltek ugyanazon munkanemben nyerjenek foglalkozást, melyet elítéltetésük előtt is űztek.

12. A helyi ipar megvédése céljából az intézetben

készült árúk árusítása az intézet helyén és környékén kerülendő.

13. A szabad iparral való verseny elkerülése szempontjából nagy befolyást gyakorol az a körülmény is, hogy a rabmunka milyen üzemmeg szerint folyik. Mert hiszen kétségtelen, hogy az imént felsorolt, a szabad iparral való verseny elkerülését célzó intézkedések megvalósítása legjobban a házi kezelési rendszer mellett van biztosítva; a bérlőkről alig tételezhető fel, hogy ezen, nagyrésztben érdekeikkel merő ellentétben álló követeléseknek eleget tegyenek.

31. §. A letartóztatottak munkajutalma:

I. A munkajutalom létjogosultsága, jogi természete.

I. A letartóztatottnak produktív munkával való foglalkoztatásának következménye az, hogy munkájuk haszonnal, jövedelemmel jár. Hogy a jövedelem elsősorban a büntetésvégrehajtási költségek fedezésére fordítandó, vita tárgyát ma alig képezi (ellenkezően pl. Freudenthal),

Legtöbb helyütt azonban az elítéltek is munkájuk jövedelméből részt kapnak.

a) A munkajutalom mellőzése. Az elítélteknek munkajutalomban való részesítését részben jogi alapon ellenzik, részben pedig célszerűségi okokat hoznak fel ellene.

1. Akik az elítélteknek munkajutalomra való jogát kétségbe vonják, nézetüket a szabadságvesztésbüntetésnek ebbeli jellegére alapítják.

2. Az elítélteknek munkajutalomban való részesítése ellen felvetik (Jagemann) azt is, hogy ez által könnyen nyereszkesedés} vágyat keltünk az elítéltekben. Ily esetben azután az elítéltek vasárnapi munka, az iskola látogatása és a séta alól való felmentés által is minél nagyobb keresetre törekednek.

3. Amennyiben az elítéltek munkájuk jövedelméből részt kapnak, ennek következtében a büntetésvégrehajtási

költségeknek még nagyobb része hárul az államra, s így közvetve az adófizetőkre.

4. Mások annak elismerése mellett, hogy a munkában való nagyobb szorgalomra serkentés végett szükséges az elítélteket munkájukért jutalomban részesíteni, ezt nem munkajutalom adása, hanem más úton óhajtják megvalósítani.

5. A munkajutalom összegének megállapítása aránytalanul sok munkával jár. Már a munkajutalom megállapításánál követendő alapelveknek felállítása is sok gondot okoz.

b) A munkajutalom mellett felhozható okok. 1. Akik jogi alapon igyekeznek kimutatni, hogy az elítélteknek munkájuk jövedelméből rész adandó, azzal érvelnek, hogy a büntetőtörvények nem fűzik a szabadságvesztésbüntetésre való elítéltetéshez azt a jogkövetkezményt, hogy az elítéltek minden személyi jogtól meg vannak fosztva, s hogy elítéltetésük nem egyértelmű munkaerejük elkobzásával. Abból a körülményből, hogy az elítéltek munkakényszer alatt állanak, s ennek következtében munkateljesítésre kötelezve vannak, még nem lehet azt a következtetést is levonni, hogy az elítéltek ingyenes munkára volnának kötelezve. Az elítéltek munkájukkal gyakran nagyobb összeget keresnek, mint amennyibe az intézetnek eltartásuk kerül. A méltányosság, az osztó igazság is megkívánja, hogy az elítéltek munkájukért ellenszolgáltatásban részesüljenek.

2. Felhosszák, hogy célszerűségi szempontból kívánatos az elítélteket munkajutalomban részesíteni. Egyedül munkajutalom adása által lehet az elítélteket valóban szorgalomra és kintartásra serkenteni.

3. A munkajutalom a fegyelemre is jótékony hatást gyakorol. Ha az elítélt tudja, hogy jó magaviselet esetén – emelkedő – munkajutalomban részesül, ez arra serkenti, hogy tartózkodjék olyan cselekménytől, mely fegyelmi büntetést, és közvetve munkajutalmának csökkentését vonja maga után. S a munkajutalom adásának beszüntetése vagy

összegének leszállítása a fegyelmi büntetések között is szerepelhet.

4. Erkölcsi szempontból a munkajutalomnak jelentősége abban rejlik, hogy általa az elítéltnak mód nyílik arra, hogy szükségét szenvedő hozzátartozóin segítsen, hogy azokat anyagi támogatásban részesítse, s hogy ez által a családjához való köteleket, mely az elítéltetés által talán meglazult, szilárdabbá tegye. Továbbá a munkajutalom segítségével nyílik az elítéltnak alkalom arra, hogy a sértettet kártalanítsa.

5. A munkajutalom által gyűjthet az elítélt szabadulása utáni idejére egy kis takaréktőkét. Ez által boldogulása előmozdítatik, s a visszaesés esélyei csökkennek (Cuche, Lutz).

6. A munkajutalomnak eredeti célja az volt, hogy az elítélteknek módjuk legyen az intézetben nyert élelmet megjavítani. Ma, midőn a letartóztatottak a letartóztatási intézetben mindenütt kellő mennyiségű és jó minőségű élelemben részesülnek, a munkajutalomnak ez az eredeti célja tárgytalanná lett. Ellenben mód nyílik a munkajutalom segítségével az elítélteknek arra, hogy az intézet rendtartása által meghatározott keretekben másnemű cikkeket, mint például testápolásra szolgáló cikkeket (fogkefe, fogpép, stb.), erkölcsnemesítő és tanulságos könyveket, levélpapirorost, a hozzátartozóikhoz intézett levelek bérmentésére szükséges postabélyegeket vegyenek.

7. Nem szabad szem elől téveszteni a munkajutalom gazdasági jelentőségét sem. Munkajutalomnak kilátásba helyezése által nyílik mód arra, hogy az elítélteknek a munka iránt való érdeklődését felkeltve, a rabmunkauzem gazdasági eredményét emeljük (Cuche).

8. A munkajutalom útján lehet az elítélteket a pénz értékének megbecsülésére szoktatni.

9. Végül a munkajutalom a szabadságvesztésbüntetésinek megkülönböztetésénél is jelentőséggel bír.

A legtöbb államban a munkakényszer alatt nem álló letartóztatottaknak (elzárás, custodia nonesta-ra sib.-re itétekj munkájuk jövedelme – esetleg a tartási költségek atalanyszeru levonása után – kiadatik.

Ellenben különféle az eljárás, és különfélék a nézetek a munkakényszer alatt álló elítéltek munkájából eredő jövedelem hovaforordítása tekintetében.

II. A kérdés mai állása mellett, midőn a letartóztatottak legtöbb helyütt munkajutalomban részesülnek, szükségessé válik annak tisztázása, hogy az elítélteknek munkájuk jövedelméből adott rész milyen jogi természettel bír.

A munkajutalom jogi természetére nézve ma a legeltérőbb felfogások észlelhetők. Már a munka jövedelméből az elítélteknek jutó rész elnevezése is eléggé mutatja a íelőfogások különféleségét. A letartóztatottaknak a munka jövedelméből jutó rész munkajutalom, munkaaajándék, munkadíj, munkabér – Arbeitsbelohnung, Arbeitsverdienst, Gratification, Arbeitsguthaben, Gutmachgeld, Verdienstanteil, Arbeitsgeschenk, Fleissprämie, Pekulium stb. elnevezés alatt szerepel.

A törvényhozások a munkajutalom tekintetében – mint már említettük – rendszerint nem intézkednek.

Az irodalomban a munkajutalom jogi természetére vonatkozó nézeteket két csoportba sorozhatjuk. Egyesek (Ammitzboll, Cuhe, Curti, Gramaccini, Jagemann, Lutz, Mestchaninow, Strosser, hasonlóan a párisi 1895-iki nemzetközi börtönügyi kongresszus, és a német büntetésvégrehajtási törvényhez készült Vorschläge 30. §-a) az elítélteknek munkájuk jövedelméből való részesedésre való jogát nem ismerik el.

Azokat, akiknek véleménye szerint az elítélteket munkájuk jövedelmében való részesedésre jog illet, két csoportba sorozhatjuk, a szerint, amint az elítélteknek ezt a jogot feltétlenül megadják (Duncan, Freudenthal, Mauchamp, Uhlyarik, Wahlberg), – vagy pedig feltételhez (hogy az elítéltek ne álljanak munkakényszer alatt: Engelberg, Krohne, Lüttgen, Miglitz, Wirth, hasonlóan a német

börtönügyi tisztviselőknek 1883-iki wieni és 1886-iki frankfurti vándorgyűlése, – hogy a büntetésvégrehajtási, esetleg a bűnügyi költségek, esetleg még a sértett kárigénye is a munka jövedelméből fedezetett nyert legyen: Nassoy, Sichart, Veillier) kötik.

Részünkről azok nézetéhez csatlakozunk, akik az elítélteknek munkajutalomra való jogát nem ismerik el.

32. §. II. A munkajutalom megállapításának módjai.

A letartóztatottak rendelkezési joga a munkajutalomra, annak végrehajtás alól való mentessége.

I. Alapelvek. A szabadságvesztésbüntetési intézetek munkaüzeméből eredő jövedelem elsősorban a büntetésvégrehajtási költségek fedezésére fordítandó. E mellett ezen jövedelemnek csekély része az elítéltek jutalmazására is fordítatik. A munkajutalom megállapításánál számtalan körülménynek tulajdoníthatunk jelentőséget.

1. Az elítélt munkajutalmának összege igazodjon mindenekelőtt az elítéltnak a munka közben kifejtett szorgalma után; de figyelemmel kell az elítélt munkabírásának, és a részére kijelölt munkanemben való jártassága fokára is.

2. További kérdés, vajjon az elítéltnak a munkaüzemen kívül tanúsított magaviselete a munkajutalom megállapításánál figyelembe veendő-e? A legtöbb elméleti és gyakorlati szakember ezt a kérdést igenlőleg (Duncan, Engelberg, Jagemann, Lutz, Mestchaninow, Wirt, – ellenkezőleg: Miglitz) dönti el.

3. Kérdés, hogy a munkajutalom megállapításánál az elítéltnak elítéltetése előtti életére, nevezetesen arra, vajjon megelőzőleg szabadságvesztésbüntetést elszenvedett-e, figyelemmel legyünk-e? (Mellette: Engelberg, Jagemann, Lutz, a brüsszeli 1900. évi nemzetközi börtönügyi kongressz.)

4. A munkajutalom összege továbbá a szabadságvesztésbüntetési nemhez képest is különböző (E mellett: Engelberg, Lutz, Wirth). így jut érvényre a munkajutalom mint a szabadságvesztésbüntetési nemeket differenciáló eszköz.

5. A büntetés tartamának elején: 2 hét-6 hónapig az elítéltek munkajutalomban rendszerint egyáltalában nem részesülnek; a visszaesőkkel szemben ezen idő esetleg hosszabb tartamban állapítható meg. A hosszabb tartamú szabadságvesztésbüntetésre elítéltek büntetésük későbbi szakában, feltéve, hogy erre kifogástalan magaviseletük kellő alapot nyújt, rendszerint nagyobb munka jutalomra részesülnek (Engelberg, Lutz).

6. A munkajutalom összege ne legyen túlalacsony, mert különben nem fogja célját megvalósítani. Másrészt ne haladja meg azt az összeget, melyet a szabad munkás-ember összes életszükségleteinek fedezése után gazdaságos életmód mellett keresményéből megtakarítani képes (Lutz, Bütgen).

A munkajutalomra vonatkozó szabályok keretében megállapítható bizonyos időtartamra vonatkoztatva a munkajutalom maximális összege. Amennyiben a munkapenzumon felül végzett munkáért nagyobb munkajutalom jár, megállapítható az az összeg is, melyet az elítélt bizonyos időtartamon belül ilyen címen nyerhet.

Szükséges, hogy a munkajutalom összegének megállapításánál bizonyos latitúd álljon rendelkezésre, mert csak így nyílik mód az elítélt jó magaviseletének, szorgalmának jutalmazására, s az individualizációra.

II. A munkajutalom megállapításának módjai. Az imént ismertetett alapelveknek minden egyes esetben való beható egybevetése és mérlegelése, tekintettel arra, hogy sok ezer elítélt munkajutalmának megállapításáról van szó, sok akadályba ütköznék, és sok idővesztéssel járna.

Szükségessé vált tehát oly módozatok létesítése, melyek segítségével a munkajutalom megállapítása gyorsabb és egyöntetűbben eszközölhető. Bár ezen eljárások többnyire a most ismertetett alapelvek legtöbbszörének figyelembe vétele mellett kívánják a munkajutalmat megállapítani, – mégis aszerint, hogy mely körülménynek elsősorban való alapul vétele mellett történik a munkajutalom megállapítása, a

munkajutalom megállapítására szolgáló módozatokat a következően csoportosíthatjuk:

1. A bűncselekmény súlyának alapulvétele. Japánban az 1887-ből való börtönrendtartás szerint a munkajutalom összege elsősorban aszerint igazodik, amint az elítélés büntett, vétség vagy pedig kihágás miatt történt.

2. A lábmunka jövedelmének alapulvétele. Az slítéltek munkajutalmának megállapításánál a rabmunkaüzem jövedelmezőségének, illetve az egyes elítéltek munkájából eredő jövedelem nagyságának alapulvétele elvetendő. Mert a munkajutalomnak ily módon való megállapítása mellett lehetetlen ama körülményeknek tekintetbe vétele (elitét magaviselete, javulása), melyekre éppen a munkajutalom engedélyezése által hatással lenni óhajtunk.

Amennyiben az elítéltek munkajutalmának megállapítására ezt a módot fogadjuk el, ez vagy úgy történik, hogy az elítéltnak munkájából eredő jövedelem a tartási költségek általánoszerű levonása után kiadatik, vagy pedig – amint az legtöbb helyütt történik – hogy a munkából eredő jövedelemnek bizonyos hányada, vagy százaléká képezi az elítélt munkajutalmát.

Amennyiben elfogadjuk a munkajutalom megállapításánál ezt a módot, az elítéltek nyereszkesedési vágya megnyilatkozásának minél eredményesebb kiküszöbölése végett arra kell törekedni, hogy az elítéltek a szabadságvesztésbüntetési intézetben meghonosított munkáüzemekben, még ha azok különféle üzemmód (bérbeadási, vállalkozási, házi kezelési üzem) szerint folynak is, aránylag egyenlő nagyságú munkajutalomban részesüljenek.

3. A munkaidő alapulvétele. A munkajutalom összegének a munkanapok, vagy órák számához igazodó összegben való megállapításit sem tartjuk helyesnek. Mert mellette az elítéltek által munka közben kifejtett szorgalomnak megfelelő jutalmazása lehetetlenné válik. A munkaidő hasonló korú és nemű, valamint az ugyanolyan jellegű szabadságvesztési büntetési nemre elítéltekre nézve ugyanabban a tartamban lévén megállapítva, ily módon az elítél-

teknek érdemük (szorgalom, magaviselet) szerint való jutalmazása lehetetlen, s a szorgalmas elítelt ugyanolyan öszszegű munkajutalomban részesülne, mint a hanyag.

A munkanapok száma legfeljebb az olyan munkanemnél szolgálhat a munkajutalom megállapítására alapul, hol az elvégzett munkamennyiségnek megállapítása lehetetlen, mint például a szabadban végzett mezőgazdasági, vagy a letartóztatási intézetben végzett háztartási munkáknál. Ily esetben azonban az elítéltek munkája és szorgalma fokozott ellenőrzés alá veendő.

4. Az elítelt által elkészített munka mennyiségének alapulvétele. Az elítelt által munka közben kifejtett buzgalomnak, szorgalomnak, ügyességnek legmegbízhatóbb fokmérője az elítelt által elkészített munka mennyisége lévén, érthető, hogy a munkajutalom összegének megállapításánál többnyire az elítelt által elkészített munkamennyiségből indulnak ki.

A munkajutalom ily módon való megállapításánál elsősorban megállapítandó, vajjon az elítelt a munkapenzumot elvégezte, Amennyiben az elítelt a munkapenzumot el nem végezte, munkajutalomban rendszerint egyáltalában nem részesül.

Az elítelt munkajutalmának megállapítása különböző lehet a szerint, amint már a munkapenzumnak megfelelő munkáért, vagy pedig csak a munkapenzumot meghaladó munkáért részesül munkajutalomban; esetleg a munkapenzumot meghaladó munkáért nagyobb munkajutalom járhat (mellette: Jagemann, Lutz).

A munkajutalomnak az elvégzett munka mennyiség a szerint való megállapítása azért is célszerű, mert ekkor az elítelt leginkább látja munkájának és szorgalmának gyümölcsét. S amennyiben az elítelt munkájának ellenőrzésénél az elítelt szorgalmán felül figyelemmel akarunk lenni az elítelt munkabírására és az általa végzendő munkanemben való jártasságára, ezt olyképpen érhetjük el, hogy relatív munkapenzumot honosítunk meg s a munkajutalom össze-

gének megállapításánál a relatív munkapenzumot vesszük alapul,

5. Az elítélt magaviseletének, az általa elkészített munka mennyiségének, esetleg egyéb körülményeknek egybevetése alapján,

a) Bérosztályrendszer. A munkajutalom megállapítása oly módon is eszközölhető, hogy az elítéltek ügyességük, magaviseletük; előéletük, s esetleg több hasonló szempontból megkülönböztetve több bérosztályba soroztatnak. Míg, mint például a magyar fegyházakban, az egyik bérosztályba azok kerülnek, akik valamely mesterségben teljesen jártasak s kitűnő magaviseletet tanúsítanak, – egy másik bérosztályba azok soroztatnak, akik kisebb ipari jártassággal bírnak s jó magaviseletet tanúsítanak, – addig egy harmadik bérosztályba azok soroztatnak, akik ipari ismeretek lelett nem rendelkeznek, és rossz magaviseletet tanúsítanak. Esetleg még több bérosztály is létesíthető. Az elítéltek az egyes bérosztályokban különböző nagyságú munka jutalomban részesülnek; s a munkajutalom vagy a munka jövedelmének egy bizonyos, de az egyes bérosztályokban különböző hányadában, – vagy, esetleg azért is, mert azt a munka természete kívánja meg, mint például a földműves munkánál, az egyes bérosztályokban különböző napi bérben, – vagy az elvégzett munka mennyisége szerint igazodó, de ezenfelül az egyes bérosztályokban különböző összegben lehet megállapítva. A munkajutalom összege tehát egyrészt a munkából eredő jövedelem nagysága, vagy a munkaidő, vagy a munkanapok száma, vagy – a mi nézetünk szerint a leghelyesebb – az elvégzett munka mennyisége, másrészt pedig a szerint fog igazodni, hogy melyik bérosztályba van az elítélt sorozva,

A munkajutalom összege, mint már mondtuk, a bérosztályokban különböző. Míg a magasabb bérosztályokban az elítélt aránylag nagyobb munkajutalomban részesül, addig az alacsonyabb bérosztályban csekélyebb, a legalacsonyabb osztályban pedig az elítélt esetleg semmiféle mun-

kajutalomban sem részesül. A munkajutalom tehát a magasabb bérosztályokban emelkedik.

Az elítélteknek a bér osztály okba való beosztását vagy az intézet igazgatója, vagy pedig az intézet tisztviselőinek értekezlete eszközli. Az elítélteknek a bérosztályokba való beosztása abból a szempontból, vajjon az elítéltek magaviseletének, s egyéb e tekintetben fontos körülménynek mindenkoron megfelel-e, időközönként felülvizsgálandó, s a változott viszonyoknak megfelelően módosítandó. Bizonyos körülmények bekövetkezése, mint például fegyelmi vétség elkövetése esetén, a bérosztályban való beosztás nyomban megfelelően módosítandó,

Hangsúlyozandó, hogy a bérosztályrendszer mellett az elítélteknek magasabb vagy alacsonyabb bérosztályba való beosztása mindig csak az által eszközölhető, aki az elítélteknek a bérosztályokba való beosztását általában eszközli, tehát vagy az intézet igazgatója, vagy pedig a tisztviselők értekezlete által. Amennyiben az elítéltek akár jó magaviseletük által, akár bizonyos munkamennyiség ledolgozása által, akár valamely más hasonló körülmény tekintetbe vétele folytán, automatikusan lépnének magasabb bérosztályba, ez már nem volna bérosztályrendszernek tekinthető, hanem a jegyrendszerhez hasonló rendszer volna.

b) Jegyrendszer.¹ A rendszer lényege abban áll, hogy az elítéltek a munkában tanúsított szorgalomhoz, s az intézetben általában tanúsított magaviselethez képest bizonyos számú jegyet nyernek; az elnyert jegyek száma gyakorol döntő befolyást az elítélteknek az intézetben való egész életére, így a munkajutalom nagyságára is.

* *
* *

¹ A jegyrendszer ismertetését és bírálatát lásd a 14. §-ban II. alatt!

A felsorolt módokon felül még több, az ismertetett módokhoz hasonló alapon felépített, vagy az ismertetett módok kombinálása által létesített módozatok találhatók az egyes országok letartóztatás! intézeteiben az elítéltek munkajutalmának megállapítására. Az ismertetett módok esetleg egymás mellett párhuzamosan is alkalmazhatók. Akként, hogy azokra a munkanemekre vonatkozólag, hol az egyes elitéit által *elvégzett* munka *mennyisége* megállapítható, a munkajutalom az elvégzett munka mennyiségének alapulvétele, esetleg bérosztályrendszer útján történik, ellenben olyan munkanemre vonatkozólag, melynél a munka természetiénél fogva – mint például a legtöbb szabadban végzendő földműves munkánál – munkajutalom megállapítása a munkamennyiség alapul vétele mellett nem eszközölhető, a munkajutalom megállapítása a munkaidő alapulvétele által napi átalányösszeg alakjában történik.

III. Az elítéltek rendelkezési joga a munkajutalom tekintetében.

1. A munkajutalom megvonása fegyelmi büntetésképpen. Vita tárgyát képezi, vajjon az elítélt részére megállapított, részére könyvelt, de még ki nem adott munkajutalom, vagy annak egy része, fegyelmi büntetésképpen az elítélttől megvonható-e? (Igenlőleg: Engelberg, Lutz)

Bár részünkről nem látunk ezen fegyelmi büntetés alkalmazására jogi akadályt fenforogni, mégis tekint stiel arra, hogy az ilyen eljárás által meghiusíttatnék a munkajutalomnak az a célja, hogy általa az elítélteknek szabadulásuk uián való boldogulása elősegíttessék, továbbá, hogy ez a fegyelmi büntetés könnyen a pénzbüntetés jellegét nyeri, ezt a fegyelmi büntetést kiküszöbölendőnek tartjuk.

2. A munkajutalom megvonása fegyelmi büntetés esetén kívül. 1. Amennyiben az elítélt a szabadságvesztési intézetben akár a munkauzemben, akár azon kívül, akár az állam, a tisztviselők, vagy elítélttársai vagyonaiban szán-

dékosan vagy pedig nagyfokú gondatlanság által kárt okoz, ennek megtérítésére tőle a részére már megállapított és elkönyvelt munkajutalom megvonható.

2. Szökési kísérlet esetén is az ezáltal okozott kár (például ajtózárok, rácsok megrongálása), továbbá a kézrekerítéssel kapcsolatos kiadások, az elítélt munkajutalmának megtakarított részéből megtéríthetők.,

3. A spanyol, portugál és az ezekkel rokon délamerikai jogok (s hasonlóan intézkedik az 1908-iki Schweizer Vorentwurf 39. §-a is) a bűncselekmény által sértettnek adnak részt kártalanítására az elítélt munkájának jövedelméből.

Ellenben nem fordítható a munkajutalom:

1, a bűnügyi és büntetésvégrehajtási költségek, vagy hasonló közjogi jellegű tartozások, adó, illetékek fedezésére,

2, az elítélt hanyagsága által a munkäuzemben elmaradt haszon megtérítésére,

3, az esetleg szükségessé váló átkísérési költségek fedezésére,

3, Az elítélt rendelkezési joga a munkajutalomra a szabadságvesztésbüntetés tartama alatt. A szabadságvesztésbüntetési intézetek rendtartásai az elítélteknek rendszerint megengedik, hogy már büntetésük tartama alatt is a részükre megállapított munkajutalomnak egy része felett a börtönrendtartás által megállapított célokra rendelkezessenek.

Ezen intézkedés következménye ama tapasztalatnak, hogy amennyiben az elítéltek már a letartóztatási intézetben munkajutalmuknak egy része felett rendelkezhetnek, ezáltal munkakedvük fokozódik. Továbbá így nyílik alkalom az elítélteket már büntetésük tartama alatt a pénzzel való gazdaságos bánásmódra, s takarékosagra szoktatni. Az elítélteknek a munkajutalom egy része feletti rendelkezési joga az igazgató engedélyétől lévén függővé téve, az által, hogy az engedély csak a jó magaviseletű és munka közben kellő szorgalmat tanúsító elítélteknek adatik meg az

elítéltek magaviseletére és fegyelmére is kedvező hatás gyakorolható.

A munkajutalomnak megmaradó része az elítéltek takaréktökéjét képezi, mely csak szabaduláskor adatik ki. S aszerint, amint az elítélteknek jog adatik arra, hogy munkajutalmuknak nagyobb vagy kisebb hányada felett rendelkezhessenek, tehető különbség az enyhébb és súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetési nemek között.

A büntetési idő elején ($\frac{1}{2}$ -1 évig) az elítéltektől a munkajutalom feletti rendelkezési jog esetleg mégis vonható. Ez a joguk attól is függővé tehető, hogy megelőzőleg munkajutalmukból egy bizonyos csekély összegű takaréfcsoke már egybegyűjtve legyen.

4. Mire fordíthatja az elítélt munkajutalmát? 1. A munkajutalomnak eredeti rendeltetése az volt, hogy az elítéltek annak segítségével a silány intézeti ételmezt megjavíthassák (Mellette: Miglitz, Síchart, – ellene: Engelberg, Hürbin, Lutz, Neumann). Amióta a szabadságvesztési intézetek ebbeli viszonyai megjavultak, a munkajutalomnak ez az eredeti célja tárgytalanná vált.

2. A mellett, hogy az elítélteknek munkajutalmukból élvezeti cikkek, mint például alkoholtartalmú italok, dohány, stb. vásárlása megengedtesék, csak az szól, hogy ily módon az elítélteket hasonló cikkeknek szabadulásuk után mérsékelt mértékben való élvezésére lehetne szoktatni (ellene: Angyal, Engelberg, Lutz, Neumann).

3. A munkajutalomnak egyik legfőbb célja az, hogy általa az elítéltnak szegénysorsú hozzátartozóinak segélyezésére mód nyújtsassék. Ama rokonoknak köre, akik az elítélttől segélyt nyerhetnek, szűk körre szorítandó, s a sagély engedélyezésének feltétele mindenkor az, hogy az illető hozzátartozó szegénysorsú legyen.

4. Az elítéltnak mindenkor megengedendő, hogy munkajutalmának egy részét az elítéltetése okát képezett bűncselekmény által sértett személy kártalanítására fordíthassa.

5. Az elítélt a munkajutalmat könyvek vásárlására is fordíthatja.

6. A munkajutalomnak egyik célja abban is rejlik, hogy segítségével az elítélt megszerezhesse azokat a szerzőket, melyek a szabadulása után megélhetése alapját képező iparág folytatásához szükségesek.

7. Szabad idejére választott magánmunkához szükséges munkaanyag vételnek költsége is a munkai utalómból fedezendő.

8. Rövid idővel szabadulása előtt polgári ruha vétele is megengedhető. Ennek azért lehet csak röviddel a szabadulás előtt helye, mert a polgári ruha birtoka az elítélt szökését megkönnyíthetné.

9. Az elítéltnak hozzátartozóival való levelezésének költségei (levélpapíros, portókiadások) is a munkajutalomból fedezendők.

10. Tisztasági, de nem fényűzési cikkek, mint például hajkefe, fogkefe, fogpép, stb., de nem illatszer, vétele is megengedhető,

11. Országos szerencsétlenség, vagy szülőhelyét ért szerencsétlenség alkalmával kivételesen megengedhető, hogy az elítélt munkajutalmából kisebb összeget jótékony célra áldozhasson,

12. A jó viseletű elítélteknek, főleg ha büntetésüket magánzárkában töltik, megengedhető, hogy zárkájukban való elhelyezés végett virágot, éneklő madarat, hozzátartozóiknak fényképét s hasonló kedélyderítő tárgyakat vásárolhassanak,

6. A munkajutalomnak az elítélt szabadulásakor való kiadása. 1. A munkajutalomnak az a része, mely az elítélt szabadulásáig összegyűlt, az elítéltnak szabadulásakor kiadatik.

Szabadulásakor az intézetben az elítélt munkajutalmának megtakarított részéből csak annyit kap kézhez, amennyi a munkához szükséges eszközök beszerzéséhez, a jövő tartózkodási helyére való utazási költségek, s életszükségleteinek fedezésére szükséges addig, míg az első

keresetre szert tud tenni. Sőt a munkaeszközök s a vasúti jegy vételére szolgáló összeget is jobb az elítéltnak nem készpénzben kézhez adni, célszerűbb a szerszámokat és a vasúti jegyet megvenni.

A munkajutalom kifizetése szempontjából közömbös, vajjon az elítélt büntetését végleg kitöltötte-e, vagy pedig csak feltételesen bocsáttatott szabadon. Minthogy a feltételes szabadonbocsátás rendszerint attól van feltételezve, hogy az elítélt megjavult s jó magaviseletet tanúsított, éppen a feltételes szabadonbocsátáskor fokozottan kívánatos, hogy a takaréktöke kiadása által megélhetésének lehetőségét emeljük. Ellenben amennyiben az elítélt csak szabadságvesztésbüntetése kitöltésének félbeszakítása folytán bocsáttatik el, munkajutalmát nem kapja kézhez.

A munkajutalomnak szabadulása után kifizetendő létszeteit az elítélt rendszerint pátronázs vagy hasonló egyesület közvetítése útján kapja kézhez.

Az elítélteknek kifizetendő egyes részletek összegének megállapításánál tekintettel kell lenni a takaréktöke nagyságára, a mindenkori gazdasági és megélhetési, az elítélt családi viszonyaira, s hasonló körülményekre.

2. Kérdés, vajjon az elítélt munkajutalmának szabadulása után való kiszolgáltatása megtagadható-e, s ha igen, mily alapon?

A munkajutalom hátralévő részének kifizetése megtagadható volna az esetben, ha az elítélt, amennyiben az illető ország büntetőtörvényei eme mellékbüntetést ismerik, belyhezkötésre (confino), vagy bizonyos helyről való kitiltásra ítéltetett, s ezen intézkedések ellen vét. Helyhezkötés esetén munkajutalmát csak a részére kijelölt tartózkodási helyen kapja kézhez.

Némely helyütt a munkajutalom nem adatik ki az elítéltnak, ha nem jelöli meg jövő tartózkodási helyét. Ez esetben azonban megadandó az elítéltnak az a jog, hogy amennyiben később tartózkodási helyét bizonyos határidőn belül bejelenti, munkajutalmát kézhez vehesse,

6. A munkajutalom sorsa az elítélt halála esetén

1. Amennyiben az elítélt a szabadságvesztésbüntetés tartama alatt elhalálozik, munkajutalmának megtakarított része rendszerint hozzátartozóinak, törvényes örökösének adatik ki. Némely helyütt a munkajutalom kiadása ahhoz a feltételhez van kötve, hogy a hozzátartozók szegénysorsúak.

Rokonok nem létében a munkajutalom az elítéltetés okát képezett bűncselekmény által sértettek kártalanítására is fordítható,

A munkajutalom kiszolgáltatásának további korlátja az is lehet, hogy megelőzőleg az elítélt eltemetése által felmerülő költségek a munkajutalomból fedeztessenek.

Egyéb rendeltetés híján a munkajutalom az elítéltek segélyalapjához csatoltatik.

2. Az elítéltek munkajutalmuknak megtakarított összege felett hozzátartozóik és a sértett javára rendszerint végrendelkezhetnek (Mellette: Engelberg, Lutz).

3. A munkajutalomnak végrehajtás alól való mentessége. Az elítélt munkajutalmából egybegyűlt takarékalap végrehajtás alá rendszerint nem vonható.

A mentesség csak az elítélt szabadulásától, illetve a takaréktőke hátralévő részének kézhezvételétől számítandó, s rendszerint 30-60 napot meg nem haladó időtartamon át áll fenn.

Tizenegyedik fejezet.

A letartóztatottak szellemi gyámolítása,

33. §. A letartóztatottak vallási gyámolítása.

Irodalom: Beneke, Gefängnisstudien mit besonderer Berücksichtigung der Seelsorge im Untersuchungsgefängnis, Hamburg, 1903. – Cuhe 347-350. – Freudenthal 95. – Henderson XXXI-XXXIII. – Holtzendorff-Jagemann II. 131-150. Jacobs 30-37. – Krauss cikke, Blätter XXXV. 171. – Kosutány, Egyházjog, 1903. (különösen 485-504. old.). – Krohne 460-478. – Kriegsmann 225-232. – Pollitz 76. – Pulszky-Tauffer 155-162. – Stade, Reinhold, Aus der Gefängnisseelsorge, Leipzig, 1901. – Treu 35-41. – Vorschläge II. 43-44. – Wulffen 26. s köv. old.

1. A letartóztatottnak vallási gyámolítása arra szolgál, hogy ezáltal a szabadságvesztésbüntetés erkölcsi céljának megvalósítása előmozdítottassék. A vallási gyámolítás feladata elsősorban az egyes felekezetek lelkészeire hárul. A letartóztatottak valláserkölcsei gyámolítása különösen ott ütközik nehézségekbe, ahol valamely letartóztatási intézetben valamely vallásfelekezetnek csak felette kevés híve van, vagy ha az illető hitfelekezetnek az illető helyen az intézetben kívül sincs lelkésze; már a letartóztatottnak az egyes letartóztatási intézetekbe való beutalásánál kellene ezekre a körülményekre tekintettel lenni.

Bár a letartóztatottnak vallási gyámolításánál arm törekedni kell, hogy mindegyik elítélt vallásának hitéletében irészt vegyen, mégis kényszer alkalmazásától óvakodni kellene, s az elkerülhetetlen szükség esetében alkalmazandó kényszer fokát a lehető legszűkebb határok közé kell szorítani.

S szigorúan ügyelni kell arra is, hogy a letartóztatot-

tak a letartóztatást intézetben más, mint az ő hitfelekezetük lelkészének vallási gyámolítása alá ne kerüljenek. A vallás-szabadság elvének megóvására gondot kell fordítani.

A letartóztatási intézet lelkésze feladatának megoldásánál nagyobb eredményt fog elérni, ha a letartóztatottakra jó szóval, szeretettel, bizalmukat megnyerve akar hatni, mintha cselekményeik rossz és megvetendő oldalainak állandó kidomborítása mellett szigorral viselkedik irántuk. A lelkész legyen a letartóztatottaknak mindenekelőtt tanácsadója, barátja; ha ennek elérése sikerül, úgy feladatának további megoldása nem fog nehézségbe ütközni.

2, A vallási gyámolításnak legjelentősebb része az istentisztelet.

Az istentisztelet a vasár- és ünnepnapok napirendjébe van beillesztve. Némely helyütt a hét többi napjain is rövidebb tartamú istentiszteletet tartanak,

Az istentisztelet tekintetében a törekvés legyen az, hogy az istentisztelet minden ünnepiességtől ment legyen.

3, A vallási szertartások mellett a letartóztatottaknak vallási oktatása ad bő alkalmat a letartóztatottaknak vallási gyámolítására,

S a vallásos tárgyú olvasmányoknak a letartóztatottaknak való rendelkezésre bocsátása is ugyanezt a célt szolgálja,

4, Amennyiben a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása a magánelzárás rendszerének alapulvétele mellett történik, úgy az intézeti lelkészeknek a magánzárkákban teendő látogatások során is mód nyílik a letartóztatottaknak vallás-erkölcsi gyámolítására.

S ezen látogatások során a lelkészeknek – tekintettel a letartóztatottak iránti bizalmi viszonyukra – alkalom nyílik arra is, hogy a letartóztatottaknak családjukkal való kibékülésének, a családjukhoz való kapocs mentül szorosabbá fűzésének útját egyengessék; továbbá, hogy a letartóztatottaknak szabadulásuk után való boldogulásának előmozdítása végett a patronázs körül felmerülő teendőket előkészítsék.

34. §. A letartóztatottak tanítása.

Irodalom: Aschaffenburg 241. – Behringer 102-132. – Blätter XXXI. 434. – Burgerstein, Schulhygiene, 1912. – Engelberg 51, s köv. old. – Freudenthal 95. – Freund cikke, Blätter XXXIII. 270. – Freudenthal, Amerikanische Kriminalpolitik 11. s köv. old. – Fritz, Das moderne Volksbildungswesen, 1909. – Holtzendorff-Jagemann II. 151-458. – Henderson XXXI-XXXIII. – Hintrager 78-81. – Jacobs 28-29. – Krohne 479--485. – Kriegsmann 232-236. – Maenned, Vom Hilfsschulwesen, 1905. – Pollitz 79. – Pulszky-Tauffer 149-155. – Rein, Pädagogik, 1908. – Rézler Cornél, Az elítéltek oktatása és foglalkoztatása a kir. törvényszéki fogházakban, Bűnügyi Szemle, I. 484-491. – Seyfert, Schulpraxis, 1912. – Schilling, Das deutsche Fortbildungswesen, 1909. – Stade, Reinhold, Aus der Gefängnisseele-sorge, Leipzig, 1901. – Sichert cikke, Blätter XXXII. 647. – Tews, Grcsstadtpädagogik, 1911. – Treu 41. s köv. old. – Vorschläge II. 57-58. – Wulffen 29. s köv. old. – Ziegler, Allgemeine Pädagogik, 1914.

1. A letartóztatottak oktatásának főcélja, hogy az által szabadulásuk után való tisztességes megélhetésüket előmozdítsuk, s hogy nekik olyan ismeretek elsajátítására módot nyújtsunk, amelyek boldogulásukat könnyebbé teszik, E mellett azonban a letartóztatottak tanításának még más célja is van; hogy – különösen a magánelzárás mellett – a szabadságvesztésbüntetéssel járó egyhangúság, a szabadságvesztésbüntetésnek a letartóztatottak lelkületére gyakorolt hatása ellensúlyoztassék, és hogy a letartóztatási intézetek rendjébe egy kis változatosságot hozzon.

2, A letartóztatottaknak képzése két módon történhetik. Vagy a letartóztatottak részére létesített (elemi, továbbképző, vagy szakiskolák jellegével bíró) iskolák keretében -, vagy pedig azokkal szemben, akik általános ismeretekkel bírnak, az intézet könyvtárában lévő segédeszközök felhasználásával, vagy az intézet lelkészének vagy tanítójának segítségével való továbbképzés által.

A letartóztatási intézeti iskolák tanításában való részvételre rendszerint csak azok a letartóztatottak vannak kötelezve, akik szabadságvesztésbüntetésének tartama hosszabb (rendszerint legalább három hónapi tartamot maghalad,) és így iskoláztatásuk olyan hosszú lesz, hogy mini-

malis eredményre lehet remény. Sok helyütt (pl, Németországban) az iskolaköteles korban levő fiatalokkal szemben e tekintetben kivételt tesznek, és azokat még a leg-rövidebb tartamú szabadságvesztésbüntetés esetében is a tanításban való részvétele kötelezik. Az idősebbek közül azok, akiknél tekintettel intelligenciájuk alacsony fokára, az iskoláztatás eredményességére remény alig lehet, tekintet nélkül szabadságvesztésbüntetésük tartamára, a tanításban való részvételből kirekeszthetők.

3, A letartóztatottak iskolájának szervezésénél a letartóztatottak ismeret ginek, és koruknak figyelembevételével több osztály létesíthető. Az egyik osztály a fiatalabbak, a másik az idősebbek számára létesítendő. S más-más osztályba kerülnek azok, akik még elemi ismeretek felett sem rendelkeznek, s akik csak továbbképzésre, hiányos ismereteik kiegészítésére szorulnak,

S az egyes osztályokban elhelyezhető növendékek száma, valamint a tanítás idejének a tartama is ennek megfelelően fog igazodni olyképpen, hogy a fiatalabbak tanítása alakítandó a legintenzívebben. Az idősebbeknek, valamint a csak továbbképzésre szorulóknak iskoláztatása sok helyütt a vasárnapon tartandó iskolára szorítkozik,

4. Azoknak a letartóztatottnak oktatása, akik semmiféle ismeretek felett sem rendelkeznek, az elemi ismeretek (írás, olvasás- számolás) elsajátítására irányuljon első sorban,

A fiatalabbakkal szemben a tanításnak ennél többre is kell terjednie, azonban természetesen csak akkor, ha letartóztatásuk idejének tartama erre elegendő. Az ő részükre szervezett iskola tárgyai közé még felveendők: a hazai nyelvben való behatóbb tanítás (beszédgyakorlatok, helyesírás, nyelvtan) mellett a történet, földrajz, természetrajz.

A kezdetleges ismeretekkel bíró letartóztatottak képzésére pedig ismétlő, továbbképző iskolák jellegével bíró tanfolyamok létesítendőek.

Bár már az elemi iskolák jellegével bíró osztályok

tanrendjének összeállítása nagy nehézségekbe ütközik, ennél – különösen a növedékek ismereteinek teljesen különböző voltára való tekintettel – még sokkal nehezebb az ismétlő és továbbképző iskolák jellegével bíró osztályok tanrendjének egybeállítása. Az ismétlő, továbbképző iskolák szervezésénél a legfontosabb kérdések egyike az, hogy a tanidő gazdaságosan kihasználtsék, s hogy csak hasznos és a tanítványok jövője szempontjából szükséges tárgyak taníttassanak.

5. Szakiskolák alatt értjük azokat, amelyek a letartóztatottaknak valamely foglalkozásra való kiképzés céljait szolgálják.

Hogy a letartóztatott a letartóztatási intézet valamely szakiskolájának oktatásában részt vegyen, ennek előfeltétele rendszerint az, hogy fiatalabb legyen, hogy letartóztatásának tartama hosszabb legyen, és hogy elemi ismeretekkel már bírjon.

Szakiskolának valamely letartóztatási intézet keretében való szervezess csak akkor foghat helyt, ha a szakiskola benépesítésére nagyobb számú letartóztatott áll rendelkezésre.

Ilyen szakiskolák a letartóztatottak jövője szempontjából nagy fontossággal bírhatnak. Bizonyos hivatás eredményes betöltésére csak úgy lehet reménye, ha speciális ismeretekkel bír. Ilyenekül számba jöhetnek bizonyos iparral kapcsolatos rajzoktatás, a könyvvitelben, esetleg a gyorsírásban való kiképzés; ilyen szakiskolák jellegével bírnak hazánkban is több helyütt a fiatakorúak javító intézeteiben létesített ipari és mezőgazdasági iskolák. „

6. Azon letartóztatottak szellemi gyámolításánál, akik clyan ismeretekkel már bírnak, hogy a továbbképző iskolában való elhelyezésük szóba nem jöhet, legnagyobb jelentőséggel a letartóztatási intézet könyvtárában levő könyvek bírnak. A könyvekkel, autodidaktikus úton való továbbképzésnek jelentősége és fontossága nálunk ma még nincs elegendő felismerve.

Az ilyen letartóztatottak tanulmányainak tárgyául

számba jöhetnek: idegen nyelvek, különösen olyanoknál, akik szabadulásuk után előreláthatólag külföldön fognak boldogulást keresni, vagy más valamely tudományos szakképzést igénylő foglalkozás körébe vágó tanulmányok. A letartóztatási intézeti tisztviselőknek feladata az ilyen továbbképzés körében csak az lehet, hogy a letartóztatottban az illető tárgy, és a továbbképzés eszközei iránt az érdeklődést és szeretetet felkeltsék,

A letartóztatottak oktatása talán 'vetített képekkel illusztrált előadások által volna változatosabbá tehető, amelyeknek nyelvezetük és módjuk tekintetében természetesen a letartóztatottak értelmi viszonyaihoz alkalmazkodniuk kellene.

35. §. Könyvtár, olvasmány.

Irodalom: Blätter V. 1. (Rommel), X. 321. (Bienengräber), XXX-227. (Rauchstein), XXXV. 74. (Fleischmann, Fent, Eggert), 246. (Gerl). – Holtzendorff-Jagemann II. 158-159. – Hinter Schloss und Riegel 99-101. – Henderson XXXI-XXXII. – Jacobs 37-38. – Jaeschke, Volksbibliotheken, 1907. – Krohne 485-489. – Kriegsmann 236-238. – Musterkatalog für Gefängnisbibliotheken, Heidelberg, Carl Winter, 1906. – Polilitz 82. – Pulszky-Tauffer 162-164. – Treu 44. s. köv. old. – Vorschläge II. 57-58. – Wulffen 29. s. köv. old.

1. Annak, hogy a letartóztatottnak a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során olvasmány bocsáttatik rendelkezésre, jelentősége három körülményben kereendő. Az olvasmány által elégtendő ki a letartóztatottnak – különösen a magánélzárás során s az intelligensebbeknek – szellemi szüksége; az olvasmány a továbbképzésnek egyik hatalmas eszköze; és végül a letartóztatottak erkölcsiségének javítására is az olvasmány által befolyás gyakorolható.

2. A letartóztatási intézetek könyvtárában felveendő olvasmány kiválasztása nagy körültekintést kivan.

A könyvtárban legyenek vallási tárgyú könyvek, a letartóztatottak tanítására és továbbképzésére szükséges olvasmányok, továbbá mulattató tartalmú könyvek is.

A letartóztatottak tanítására vonatkozó könyvek kö-

zött elsősorban a letartóztatás! intézeti iskolában használatos könyvek jönnek számba,

A továbbképzés céljait szolgáló könyvek, között szerepeljenek a különböző foglalkozású, például kereskedői, vagy ipari foglalkozású egyének továbbképzésére alkalmas, a könyvelés, egyéb szakismeretek, idegen nyelvek elsajátítására szolgáló könyvek.

A mulattató, szórakozás céljaira szolgáló könyvek között legyenek népies földrajzi, történeti, természetrajzi munkák, útleírások, népmesék, ifjúsági iratok; olyan regények, amelyek az erkölcsileg rossz ostromozását célozzák. Akik a mulattató tárgyú könyvek szükségességét kétségbe vonják, szem elől tévesztik, hogy a letartóztatási intézetek egyhangúságának ellensúlyozására elsősorban éppen ilyenekre van szükség.

Gondot kell fordítani arra is, hogy a könyvtárnak tartalma akképpen legyen összeválogatva, hogy a különféle műveltséggel bíró elítéltek mind megfelelő olvasmányra találjanak,

A vallási tárgyú könyvek kiválogatásánál nemcsak arra kell tekintettel lenni, hogy a más-más hitfelekezetűeknek a megfelelő könyvek osztandók ki, hanem arra is, hogy az olyan könyvek, melyek a hitfelekezetek közötti békét veszélyeztethetnék, ne kerüljenek az intézet könyvtárába; s hasonló legyen az eljárás olyan könyvekkel szemben, amelyek politikai tartalmúak, és amelyek valamely irányzat terjesztését célozzák (Kriegsmann, Krohne, – ellenkezően: Treu, Wulifen), Hogy olyan könyvek, amelyek bűncselekmények elkövetését tárgyalják (például bűnügy; és detektív regények), nem kerülhetnek a könyvtárba, – természetesen.

3. A letartóztatási könyvtár kezelése rendszerint az intézet tanítójának teendői közé tartozik; a vallásos tárgyú olvasmányok beszerzésénél azonban az illető hitfelekezet lelkesének is befolyás biztosítandó,

A letartóztatottak a könyvtárból kapott könyveket időközönként kicserélhetik. A könyvtár használatának terje-

delme a szabadságvesztésbüntetési nem súlya után is igazodhatik. A kicserélésnél gond fordítandó arra, hogy az elítéltek csak intelligenciájuknak és műveltségük fokának megfelelő könyveket kapjanak kézhez.

Amennyiben a letartóztatottak a könyvtárból kölcsönbe kapott könyvekkel nem bánnak gondosan, úgy a jövőben a könyvtár használatából kirekesztendők, az általuk okozott kár pedig munkajutalmukból megtérítendő,

4, Annak a kérdésnek eldöntésénél, vajjon a letartóztatottnak megengedhető-e, hogy az intézeti könyvtáron kívül, máshonnan, így különösen az intézeten kívülről való könyveket olvashassanak, több körülményre kell tekintettel lenni, így mindenekelőtt a szabadságvesztésbüntetés súlyára és jellegére; a könnyebb jellegű szabadságvesztésbüntetésre, valamint a custodia honesta-ra ítétekkel szemben – feltéve, hogy az intézeten kívülről való olvasmány egyébként kifogás alá nem esik – e tekintetben aggályra alig lehet ok. Ellenben a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre ítétekkel szemben nem tennénk kivételt a szabadságvesztésbüntetéssel járó ama kényszer alól, hogy csak az intézet könyvtárából vehetik olvasmányukat,

S hasonlóan volna eldöntendő az a kérdés, megengedhető-e valamely elítéltnak folyóirat tartása (mellette: Treu, csak bizonyos kautelák mellett: Krohne, Streng), Részünkről erre különben csak abban az esetben adnánk engedélyt, ha ez az elítéltnak szabadulása után való boldogulása, és képzése érdekében fekszik.

Az ilyen olvasmány is természetsszerűen ellenőrzés alá vonandó.

Tizenkettedik fejezet.

Különleges letartóztatási intézetek.

36. §. Áttekintés.

Irodalom: Aschaffenburg, Die Verwahrung Gemeingefährlicher. Zeitschrift XXXII. 735-769, – Birkmeyer. – Finkey, Büntetőjog 156-160, 364-373, 439-441, – Finkey, A csavargás, koldulás és iszákosság törvényhozási szabályozása, 1910, – Friedmann Ernő, A határozatlan tartamú ítéletek, 1910. – Goldschmidt 316, s köv. old, – irk 136, – Kriegsmann 239-240, – Liszt, Lehrbuch, – Vámbéry, Büntetőjog 48-63, – Vorschläge il, 76, – Yamaoka 89-92, – A társadalom védelme a közveszélyes büntettek ellen, kiadta a Nemzetközi büntetőjogi egyesület magyar csoportja, Budapest, 1918,

I. A büntető jogtudomány újabb vizsgálódásai szerint a büntettek valamennyien nem egyenlők, A mai büntetőjogtudomány a büntettek között csoportokat, osztályokat, különböztet meg, S bár még nem sikerült a büntettek osztályozása, a mai büntetőjog egyik legfontosabb problémája tekintetében egyöntetű, mindenkit megnyugtató megállapodásra jutni, mégis egyes csoportok megkülönböztetése tekintetében ma már van egyetértés vagy közeledés a tudományban és a törvényhozásokban; s egyetértés van a tekintetben is, hogy az összes büntettekkel való egyenlő elbánás igazságtalan és célszerűtlen volna, s hogy egyes csoportokkal szemben különleges kezelésre van szükség,

Azok a csoportok, amelyeknek megkülönböztetése, és különleges elbánásban való részesítése iránt ma az elmélet emberei, valamint a legtöbb törvényhozás lassanként már majdnem egyöntetű megállapodásra jutottak, a következők:

1. a munkakerülő csavargók és koldusok,
2. a hivatásos, megrögzött büntettek,
3. a fiatalkorú bűnelkövetők,
4. az abnormális, elmebeteg, és az alkoholista büntettek.

A büntettek most felsorolt osztályaival szemben célszerűeknek bizonyult intézkedések: a közveszélyes munkakerülő csavargók és koldusokkal, valamint a hivatásos, megrögzött büntettekkel szemben a biztonsági intézkedések néven összefoglalt rendszabályok, még pedig az előbbiekkal szemben a dologházba való utalás, az utóbbikkal szemben pedig a biztonsági őrizetbe való helyezés,

a fiatalkorúakkal szemben a javító intézetekben való elhelyezés, illetve a részükre különlegesen alakított szabadságvesztésbüntetés,

végül az elmebeteg vagy abnormális büntettekkel, valamint az alkoholista büntettekkel szemben gyógyletartóztatás (amelynek végrehajtása során felmerülő kérdések tárgyalása azonban, amint azt az I. §-ban már jeleztük, nem a mi feladatunkat képezik, hanem az orvostudomány körébe tartozik).

II. A biztonsági intézkedés fogalma ma még a kialakulás stádiumában van.

Alkalmazásukra a büntetés helyett vagy mellett akkor merül fel szükség, ha az idáig helyesnek elfogadott módon, vagyis szabadságvesztésbüntetés kiszabása által nincs remény arra, hogy az államnak és a társadalomnak rendjét az illető büntettestől biztosítva lássuk. A biztonsági intézkedések kriminalpolitikai jelentősége abban rejlik, hogy általuk nyílik alkalom, hogy a büntetéseket újabb bűncselekmények elkövetésében megakadályozzuk. A biztonsági intézkedések főcélja tehát a különleges prevenció; s ezért alkalmazásuk tartamának megállapításánál elsősorban nem a büntetett által elkövetett bűncselekmény súlya, hanem inkább a büntetett közveszélyessége az irányadó.

S ha kutatjuk a biztonsági intézkedéseknek a büntetéshez való viszonyát, úgy azt látjuk, hogy azok nem ellen-

tétes, nem egymást kizáró, hanem egymást kiegészítő intézmények (Liszt). Míg a büntetés célja az elkövetett bűncselekmény viszonzása, a fenyítés, a javítás, addig a biztonsági intézkedés a társadalom biztonsága megóvásának és a büntettes ártalmatlanná tételének, e mellett azonban – már amennyire erről szó lenét, – a büntettes megjavításának célját is szem előtt tartja. S míg a büntetés a bíró által a bűnösségnek megfelelő mértékben és tartamban szabatik ki, addig a letartóztatás jellegű biztonsági intézkedés céljához Képest rendszerint határozatlan tartamra szól, s hatályának végpontja később nyer megállapítást attól függően, vajjon a büntettes köz veszélyessége még fenforog-e, vagy pedig már megszűnt. A biztonsági intézkedések alkalmazása nem annyira valamely bizonyos bűncselekmény tényálladéka, hanem inkább a büntettes közveszélyessége megállapításának következménye. S a biztonsági intézkedések éppen ez alapon, a büntettes közveszélyessége okának és fokának szemmel tartása mellett differenciálódnak is; így különböztetik meg a közveszélyes munkakerülőkkel szemben alkalmazható dologház intézményét a megrögzött büntettesekkel szemben alkalmazandó biztonsági őrizettől.

III. A fiatalkorú bűnelkövetőket régebben enyhébb büntetési tételek alá helyezték. A büntető jogtudományba ű ma uralkodó nézet szerint őket teljesen ki kell venni a felnőttekre megállapított büntetési rendszer alól. S velük szemben büntetés helyett javító-nevelésükre kell a súlyt iektetni. Ezt a célt szolgálják a fiatalkorúak részére létesített javítóintézetek, s a fiatalkorúak ellenében kiszabott szabadságvesztésbüntetés végrehajtására szolgáló különleges intézetek is.

S a fiatalkorúval szemben alkalmazható két intézkedés: a javító-nevelés és különlegesen végrehajtandó szabadságvesztésbüntetés között való választásnál nem annyira az elkövetett cselekmény súlyára, hanem inkább a fiatalkorú egyéniségére, környezetére, jövőjére, erkölcsi megjavítására kell tekintettel lenni. Míg a züllésnek indult, elhanyagolt vagy teljesen neveletlen és környezetében az er-

kölcsi romlás veszélyének kitett fiatalkorúval szemben a javító-nevelés alkalmazásának szüksége forog fenn, addig szabadságvesztésbüntetés kiszabására – bár a cselekmény súlyára is tekintettel kell lenni – az fog okot szolgáltatni, ha a fiatalkorú a rosszra való erősebb hajlamot, nagyobb makacsságot árul el, ha a fiatalkorú értelmi fejlettsége dacára rossz erkölcsűnek, dologkerülőnek, hanyag természetűnek bizonyul (Finkey).

37. §. Biztonsági intézkedés jellegével bíró intézetek:

I. Dologház.

Irodalom: Birkmeyer. – Friedmann Ernő, A határozatlan tartamú ítéletek, 1910. – Finkey, Büntetőjog 444-457. – Finkey, A csavargás, koldulás és iszákosság törvényhozási szabályozásához, 1910. – Finkey, Börtönügy 222-228. – Goldschmidt 316-470. – Hacker Ervin, A rabmunka, 1916, 234. old. – Holtendorff-Jagemann II. 272-278. – Hippel, Robert, Die korrekzionelle Nachhaft, Freiburg í. B. 1889. – Hippel, Robert, Die strafrechtliche Bekämpfung von Bettel, Landstreicherei und Arbeitsscheue, Berlin, 1895, – Irk 153, – Jarotzky, Die Arbeitsanstalt und ihre Stellung in dem Vorentwurf zu einem deutschen Strafgesetzbuch, Brauweiler, 1910. – Krohne 512-517. Kriegsmann 240-250, – Mittermaier, Die Behandlung unverbesserlicher Verbrecher, Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts, Allgemeiner Teil III. 321-372. – Vorschläge 71-79, – Wüst, Eduard, Die sichernden Massnahmen im Entwurf zu einem schweizerischen Strafgesetzbuch, Zürich, 1905, – Indokolás a közveszélyes munkakerülőkről szóló törvényjavaslatához, Igazságügyi Javaslatok Tára XIII. 466. s köv. old.

I. A közveszélyes munkakerülő életmódot folytató egyének elhelyezésére a dologházak szolgálnak.

A dologházba való beutalásnál azonban éles különbséget kell tennünk a munkánélküli egyének között. Mert míg a munkaképtelen elemeken menedékházakban való elhelyezésük által, a munkát kereső egyénekben pedig munkahely közvetítése által kell segítenünk, addig csak a munkaképes, de munkakerülő, léha, csavargó és kolduló életmódot folytató egyének azok, akik bár munkára képesek lennének, mégis kényelmesebbnek tartják a mások vagyó-

nából való munkanélküli megélést, – a dolgházba valók. Ezek képezik a társadalmilag legveszedelmesebb osztályt, mert az ilyen egyének, akiknek semmi veszíteni valójuk nincsen, a legelső alkalmat ragadják meg bűncselekmények elkövetésére. A dolgház céljára nézve tisztán megelőzési, munkára nevelő intézet, amellyel a dolgozni nem akaró elemeket amennyire emberileg lehetséges, megjavítani, átalakítani igyekezzünk.

A dolgháznak célja tehát olyan büntetéseknél munkára való szoktatása, akiknek kriminalitása elsősorban munkakerülő, henyélő életmódjukból ered. A csavargó vagy kolduló fiatakorúakat nem szabad a felnőtt csavargók és koldulók dolgházába elhelyezni, az ilyen fiatakorúak a javítóintézetekbe valók.

A dolgházba való beutalás a közveszélyes munkakerülőekkel szemben két alakban nyerhet alkalmazást; vagy mint különleges szabadságvesztésbüntetési nem, vagy pedig a velük szemben – az általuk elkövetett bűncselekmény viszonzása gyanánt – megállapított szabadságvesztésbüntetés végrehajtása után munkakerülő életmódjuk folyamányaként mint biztonsági intézkedés. Amennyiben a dolgház a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása után nyer alkalmazást, úgy a dolgháznak biztonsági intézkedési jellege különösen ki van domborítva (Mittermaier).

A dolgház! őrizet tartamának megállapítása tekintetében a vélemények általában oda irányulnak, hogy az relative bizonytalan tartamban állapítandó meg. S hogy annak végleges tartama a dolgházi őrizet során, a beutalt magatartásának megfelelően állapítandó meg. A mindenkor bírói ítélettel eszközöndő beutalás hatályának maximális időtartama rendszerint 2-5 évi tartamban szokott megállapítva lenni.

II. Kívánatos, hogy dolgházul kizárólag e célra felállított és megfelelően berendezett külön intézetek szolgáljanak.

Külső berendezés, valamint az őrizet végrehajtása tekintetében a dolgház alig különbözik egyéb letartóztatási

intézettől, illetve más enyhébb jellegű letartóztatás végrehajtásától. A legfőbb kellék: a befogadási számhoz képest megfelelő nagy munkatermek, s minél kisebb hálószobák, ha csak lehet magános hálófülkék.

A dolgházba utaltak nappal rendszerint közös elzárásban, éjjel – lehetőleg – magánelzárásban helyeztetnek el,

A dolgházba utaltakkal szemben mindenekelőtt arra kell törekedni, hogy őket rendes és munkás életre szoktasuk, komoly munkára neveljük, és hogy a részükre kijelölt munkában jártasságra szert tegyenek. Ezen törekvésnek folyamánya, hogy a dolgházba utaltak mind kivétel nélkül munkakényszer alatt állanak, és hogy a magánmunkákkal való foglalkozás ki van zárva. Aki munkakerülés miatt dolgházba került, annak nem adható meg az a kedvezmény, hogy ott magánmukákkal foglalkozhassék. Amennyiben csak a dolgházi őrizet során tűnik ki, hogy a beutalt munkaképtelen, úgy a *dolgházból* eltávolítandó.

A dolgházakba utaltak úgy az intézeten belül, mint a szabadban végzendő munkákkal is foglalkoztathatók. Kívánatos, hogy a szabadban végzendő mezőgazdasági munka céljaira a letartóztatás! intézet közelében nagyobb kert, vagy szántóföld rendelkezésre álljon.

Hogy a nappali közös elzárás hátrányai a lehetőséghez képest kiküszöbölhetők legyenek, a dolgházba utaltak erkölcsiségük fokához, koruk, esetleg testi állapotukhoz képest osztályozandók.

A dolgházi őrizetnek lényeges kiegészítő része a feltételes szabadságrabocsátás intézménye, amely átmenetet biztosít a dolgházból a szabad életbe. A feltételes szabadságrabocsátás előfeltétele különösen az, hogy a letartóztatott a dolgházban a munka közben kielégítő szorgalmat tanúsított.

38. §. II. A megrögzött büntetettek biztonsági őrizete.

Irodalom: lásd a 36. és 37. §-oknál.

I. A biztonsági őrizetnek célja, hogy általa a sokszorosán visszaeső, javíthatatlan és közveszélyes büntetteknek további bűnözésétől a társadalom megóvassék,

A visszaesők között azonban különbséget kell tenni az első vagy másodízben visszaesők és a többszörösen visszaesők között. Az előbbiekkal szemben talán elég súlyosabb büntetési tételeket alkalmazni. A többszörös visszaesőkkel szemben azonban más, hatályosabb intézkedésre: biztonsági őrizetbe való helyezésre van szükség, hogy ez által újabb bűncselekmények elkövetése megelőztessék.

II, A biztonsági őrizet végrehajtása hasonló a dologházi őrizet végrehajtásához csak a házirend és a beutaltakkal való bánásmód szigorúbb. Bár akadunk olyan követelésre is (Vorschläge II. 77., – Mittermaier), hogy a biztonsági őrizet biztonsági intézkedési jellegének kidomborítása végett az őrizet során kényszerintézkedések a beutaltakkal szemben csak annyiban állapíttassanak meg, amennyiben ezt a biztonsági őrizet rendje és az őrizet biztonsága megkívánja.

A biztonsági őrizetben levők nappal munkájukat rendszerint közös elzárásban végzik, éjjelre elkülönítetnek. Munkakényszer alatt állanak; hogy magánmunka, a sajátjukból való élelmezés, a saját ruha használata nem engedhető meg, természetszerű. Finanziális okok azt kívánják, hogy a beutaltak munkaereje lehetőleg olyan munkára használtassék, melynek jövedelme által a biztonsági őrizetnek végrehajtásával járó költségek mentül nagyobb része megtérül. A szabadban való foglalkoztatás helyt foghat, de rendszerint csak kedvezmény gyanánt, a biztonsági őrizet későbbi stádiumában mintegy jutalmazásul az idáig tanúsított jó magaviseletért.

Egyébként, így az őrizetben levők testi, szellemi és vallási gyámolítása, valamint a külvilággal való érintkezése: levelezésük, látogatásaik tekintetében hasonló elbánás-

ban részesítendők, mint a súlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetésre elítéltek.

A fegyelmi eszközök tekintetében azonban, minthogy a tapasztalat azt mutatja, hogy az ilyen büntettek nehezebben alkalmazkodnak a letartóztatás rendjéhez, nagyobb szigorra van szükség (Kriegsmann).

A biztonsági őrizet végrehajtásánál a törekvés a mellett, hogy a társadalom a beutaltak további bűncselekményeitől megóvassék, oda is irányuljon, hogy a beutaltak erkölcsisége – a lehetőséghez képest – megjavíttassék, s hogy munkás és rendes életmódra szoktattassanak.

A biztonsági őrizetnek az a célja, hogy a társadalom a közveszélyes büntettek cselekményei elől biztosíttassék, csak abban az esetben fog megvalósulni, ha a biztonsági őrizetben levők ott addig tartatnak vissza, amíg tanújelét nem adták annak, hogy a jövőben nem kell attól tartani, hogy cselekményeik által újból a társadalom rendjét veszélyeztetni fogják. Ennek megfelelően a beutalás határozatlan időtartamra szól és a beutaltak szabadonbocsátása mindenkor csak feltételes.

39. §. Javító-nevelési intézkedés jellegével bíró intézetek:

I. Javítóintézetek fiatalkorúak részére.

Irodalom: Angyal, Fiatalkorúak és büntetőnovella, 1912. – Balogh, Fiatalkorúak 216. s köv. old. Cuchc 88-170. – Ellger, Fürsorgeerziehung und Jugendgefängnis, Deutsche Strafrechtszeitung I. 575-580, – Ellger, Die Fürsorge für die Verwahrloste und kriminelle Jugend, Zeitschrift XXXV. 660-675.. Finkey, Büntetőjog 483-493. Finkey, Börtönügy 197-213. – Freudenthal 106-113. – Hacker Ervin, A rabmunka, 1916, 233-234. – Holtendorff-Jagemann II. – 302-319. – Hintrager 84-87. – Indokolás a büntetőtörvények és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló törvényjavaslathoz, 1907, 43. s köv. old. – Krohne 500-512. – Kricsmann 259 268. – Leonhard 72. s köv. old. – Landsberg, Das Recht der Zwangs- und Fürsorgeerziehung, Berlin, 1908. – Lilienthal, Jugendliches Alter, Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts, Allgemeiner Teil, V. kötet, 1908. – Lenz 201-263. – Nemanitsch cikke, Blätter XXXVII. 228. – Petersen, Die

öffentliche Fürsorge für die sittlich gefährdete und die gewerblich tülige Jugend, Aus Natur und Geisteswelt, 1907. – Rosnyay, A kényszernevelés Poroszországban, 1911. – Serda cikke, Blätter für Gefängniswesen II. 136. – Struve. – Vámbéry, Büntetőpolitikai követelések 91. s köv. odd. – Vorschläge II. 61-63.

I. A javító-nevelés alatt a fiatakorúaknak valamely állami, vagy hatóságilag erre alkalmasnak nyilvánított nevelő intézetben való rendszeres nevelését értjük. Javító-nevelő intézetbe valók a környezetükben a romlás veszélyének kitett vagy már is züllésnek indult fiatakorúak, még az esetben is, ha bűncselekményt nem követtek el, vagy ha az általuk elkövetett bűncselekmény miatt felelősségre nem vonhatók, – továbbá a büntetőjogilag felelősségre vonható fiatakorúak. Sok helyütt e tekintetben különbségei tesznek javítóintézetek (Zwangserziehung, Ersatzerziehung), és nevelő intézetek (Fürsorgerziehung) között; az előbbiekre a bűnöző, az utóbbiakba az erkölcsi romlás veszélyének kitett és elhagyott gyermekek helyeztetnek el. Ennek a megkülönböztetésnek nagy létjogosultsága nincsen; amennyiben mind a kétféle intézetnek célja ugyanaz, t. i. a hiányos vagy a teljesen hiányzó nevelést pótolni, S az intézeteknek a beutalandó fiatakorúak erkölcsiségének alapvétele mellett való megkülönböztetése sem foghat helyt, mert azok a fiatakorúak, akik erkölcsi romlottságának foka nagyobb, az általuk elkövetett bűncselekmény súlya miatt nem annyira javítóintézetbe, hanem inkább a fiatakorúak szabadságvesztésbüntetésének végrehajtására rendelt különleges letartóztatási intézetekbe valók.

A fiatakorúak javító-nevelése tekintetében különösen két korhatárt kell megkülönböztetni. Az alsó korhatáron túl levők nem utalhatók többé javítóintézetbe (nálunk 18. életév), A másik – az előbbinél néhány évvel magasabb – korhatárt elért növendékek pedig nem tarthatók többé vissza a javító-nevelési intézetekben (nálunk 21, életév). A tapasztalat azt mutatja, hogy a javító-nevelés eredményességét annál inkább lehet remélni, mentül fiatalabbak a növendékek; tehát kívánatos volna, hogy amennyiben a

javító-nevelés szüksége kétségen kívül megállapítható, annak elrendelése ne késleltessék.

A mai börtönügyi tudománynak a fiatalkorúak javító-nevelésének alakítása tekintetében az a követelése, hogy a javítóintézetek ne bírjanak börtönszerű jelleggel, hanem hogy kidomboríttassék a fiatalkorúakkal szemben tett intézkedéseknek nevelési jellege, vagyis a javító-nevelésnek az a célja, hogy a fiatalkorúak az intézeti rend, vallás-erkölcsi, iskolai és munkaoktatás, és az egyéni nevelés minden célszerű eszközének felhasználásával becsületes, rendszerető és munkás polgárokká neveltsenek.

A javító-nevelés elrendelése rendszerint határozatlan időre szól, mégis azzal a már említett korláttal, hogy a fiatalkorúak legfeljebb csak egy bizonyos korhatár (nálunk 21. életév) eléréig tarthatók vissza.

S míg a többi letartóztatás jellegű intézkedések tekintetében azt látjuk, hogy azokat tekintettel közjogi jellegükre, mindenkor kizárólag állami intézetekben hajtják végre, addig a fiatalkorúak javító-nevelése tekintetében kivételt észlelhetünk; amennyiben a javító-nevelés sok helyütt nemcsak állami, hanem az állami hatóságok által erre alkalmasoknak nyilvánított magánintézetekben is történik, természetesen ez utóbbiaknak az állami hatóságok felügyelete alá helyezése mellett.

II. 1. A javító-nevelés különféle módon történhetik:

a) Kollektív rendszer. A növendékek 50-80 tagból álló csoportokban vannak együtt. Ezek együtt laknak, dolgoznak, tanulnak, étkeznek, együtt töltik szabad idejüket. Élükön egy tisztviselő áll, akinek több tisztviselő társa van segítségére. A munka és iskola idejére – a növendékek személyi viszonyai alapján való osztályozás-útján – kisebb csoportok alakíttatnak, amelyek élén egy-egy tisztviselő áll, akinek munkájában esetleg a jó magaviselet által kitűnt növendékek vannak segítségére. Ennek a nevelési módszernek egyik legjellemzőbb ismérve a katonaihoz hasonló szigorú fegyelem, a növendékektől megkívánt feltétlen engedelmeség. Ezen rendszer ellen felvetik (Föhring), hogy bár mellette

a növendékeknek külső megjavulására lehet remény, mégis benső átalakításuk, erkölcsi megjavulásuk nincs eléggé biztosítva.

b) A családi rendszer mellett 10-15 növendék képez egy családfő vezetése alatt egy családot. Mindegyik család külön házban, vagy legalább is a részére elkülönített helyiségekben lakik. Csak a munka, tanítás és az istentisztelet idejére találkoznak a növendékek a többi család tagjaival. Ez a rendszer a családtagoknak egymáshoz való összetartozandósága, kölcsönös szeretet által igyekezik a rendet fenntartani, és a növendékek belső, erkölcsi megjavulására, valamint a jellemképzésre fekteti a legnagyobb súlyt (Krohne).

c) Osztály- vagy iskola-rendszer néven sok helyütt a kollektív rendszerhez hasonló rendszer létezik, A kollektív rendszertől csak annyiban különbözik, hogy a csoportok kisebbek, 40-50 tagból állanak, egy tanító vezetése alatt, aki iskolaszerű, osztályszerű behatás által neveli a növendéket.

Hogy melyik rendszer a legcélszerűbb, nézetünk szerint általánosságban nem dönthető el; a rendszer megválasztásánál mindenkor tekintettel kell lenni a növendékek erkölcsi állapotára. Amennyiben a fiatalok erkölcsisége és nevelése elhanyagoltságának foka kisebb, úgy a családi rendszer részesítendő előnyben, és ezt a rendszert lehetne alkalmazni azokkal szemben is, akik a kollektív rendszer szerint szervezett intézetekben hosszabb ideig kifogástalan magaviseletet tanúsítottak (Kriegsmann). A családi rendszer általában inkább azokban az esetekben alkalmazható sikerrel, ahol a javító-nevelés elrendelésére nem a fiatalokban rejlő subjektív tényezők szolgáltak okul, hanem inkább a szülők magatartása,

A kollektív rendszer pedig elsősorban azokkal a fiatalokkal szemben volna alkalmazandó, akiknek erkölcsisége súlyosabb kifogás alá esik, s akiken a családi rendszer szerinti javító-nevelés már nem fogna. A növendékeknek szigorúbb fegyelem alá helyezéséről, valamint biztos őrizetéről is a kollektív rendszer mellett lehet jobban gondos-

kodni; mert míg a kisebb csoportokban, családokban elhelyezett növendékek szigorú őrizete inkább ütközik nehézségekbe, addig a kaszárnyaszerű nagyobb épületekben, ahol 50-60 növendék van együttesen elhelyezve, szigorú, biztos őrizetükről inkább történhetik gondoskodás, és a növendékek szökése elé hamarabb háríthatók komoly akadályok (rácsos ablakok, elzárt ajtók).

A családi rendszer kiterjesztése mellett még azzal is érvelnek, hogy a kollektív és iskola rendszer szerinti nevelésben részesülő gyermekek sok esetben különálló csoportot képeznek, másként élnek, mint a gyermekek a szabad életben; a kollektív nevelésnek hátrányául még azt is rójják, hogy mellette a növendékek többé-kevésbé gépiesen teljesítik nevelőik parancsát, s hogy jó magaviseletük csak addig van biztosítva; amíg ilyen szigorú felügyelet alatt állnak (Fröhlíng). Viszont a családi rendszer szerint való nevelésnél a növendékeknek a munkában való oktatását nem látják eléggé biztosítva; kétségtelen előnye azonban annak a rendszernek az, hogy mellette a különféle erkölcsiségű és korú növendékeknek elkülönítése könnyebben valósítható meg.

Talán legcélszerűbb, ha a növendékek javító nevelése – tekintettel erkölcsiségük fokára – párhuzamosan a kollektív és a családi rendszer szerint történik,

A fiataikorúak mikénti elhelyezése és őrizete nagyobb vagy kisebb szigorúságának alapul vételével különböztetik meg a kisebb csoportokban való, pavillon-szerű elhelyezést (cottage system) a kaszárnyaszerű elhelyezéstől, – továbbá a növendékek elzárva való tartását az elzárás nélküli (open dooi system) javító-neveléstől.

2. A fiataikorúak javító-nevelésének szervezésénél a személyzet kiválogatására kell nagy gondot fordítani. Erre elsősorban paedagógusok alkalmasak, akik a fiataikorúak vezetésére, egyéniségükre való behatásra képesek.

Sok helyütt a munkában való oktatás végett megfelelő képzettségű mesteremberek, a növendékeknek a szabadban végzendő mezőgazdasági vagy kertészeti munkák-

kai való foglalkoztatása esetében pedig mezőgazdák és kerészek alkalmaztatnak.

A legnehezebb feladat a javító-nevelés közben a növendékekkel szemben megtalálni a helyes közéletet a szigor és a jóindulatú bánásmód között.

3. A foglalkoztatásnál tekintettel kell lenni arra, hogy a fiatalok testi és szellemi képességeiknek megfelelő munkával való foglalkoztatásra találjanak.

Sok helyütt a mezőgazdasági munkákkal való foglalkoztatás nyomul előtérbe; ez azonban csak ott helyeselhető, ahol a növendékek túlnyomó része a mezőgazdasági foglalkozást űző lakosság köréből való,

A növendékek foglalkoztatása tekintetében arra kell törekedni, hogy az intézetben szerzett ismereteik által képesek legyenek szabadulásuk után kenyerüket megkeresni. E miatt az olyan munkák, amelyek mellett a növendékek ismeretekre nem igen tehetnek szert, így munkamegosztással járó gépies munkák, feltétlenül kiküszöbölendők.

S a szabadulásuk után való boldogulásuknak minél nagyobb fokban való biztosítása és a munkában való alapos kiképzése végett külön iskolák létesíthetők, amelyekben a növendékek a szükséges elméleti ismeretek elsajátítására szorítandók.

„Sok helyütt a fiatalok munkajutalomban egyáltalában nem részesülnek. Amennyiben pedig mégis mérsékelt mértékben munkajutalomban részesülnek, munkajutalmukból a javító-nevelés tartama alatt rendszerint nem költhetnek. Munkajutalmukat csak szabadulásuk után, és akkor is rendszerint a gyámhatóság útján kapják kézhez.

4. A javítóintézetek növendékeinek egyébkénti tanítása keretében arra kell törekednie, hogy az életben nélkülözhetetlen elemi ismeretekre szert tegyenek, és e mellett a hazai nyelv használatának, továbbá a történet, földrajz, a természetrajz és a rajz alapelemeibe bevezetessenek.

Rendszerint minden növendék az iskola látogatására van kötelezve,

5. A fegyelmi büntetések enyhébb jellegűek.

A fegyelem javítására kedvezmények kilátásba helyezése által is törekednek. Ilyen kedvezmények: jegyrendszer keretében jegyek, vagy pedig az intézet szervezetében tiszteletbeli állások elnyerése, illetve elvesztése; kisebbfokú élelemmegvonás, vagy bizonyos jobb élelem, mint például a reggelire való szalonna megvonása, esetleg testi fenyíték.

III. A növendékeknek az intézetből való elbocsátása legkésőbb akkor következik be, ha eléri azt a korhatárt, amelynél tovább az intézetben többé vissza nem tarthatok.

Amennyiben kihelyezésük ezen korhatár elérésénél hamarabb történik, úgy kihelyezésük rendszerint kísérleti.

Kísérleti kihelyezésüknek előfeltétele, hogy az intézetben jó magaviseletet tanúsítottak és mag javulásuknak komoly jelét adták, s hogy a munkában kellő jártasságra szert tettek, végül hogy elhelyezésükről, valamint megfelelő munkahelyről kellő gondoskodás történt.

A javító-nevelés eredményének egyik legjelentősebb eszköze az a próbaidő, amelynek kifogástalan eltelte után elbocsátásuk véglegessé válik,

A próbaidő alatt a fiatalok rendszerint felügyelet alatt állanak.

A fiatalok javító-nevelése eredményességének előfeltétele, hogy az intézetben elhelyezett fiatalok létszáma ne legyen túlnagy, hogy nevelőik kellően megválasztva és kellő számban legyenek, s hogy a javító-nevelés tartama elég hosszú legyen.

40. §. II. A fiatalok szabadságvesztésbüntetése.

Irodalom: (Az előbbi szakasznál és a VI. fejezet élén a reformatory rendszerre vonatkozólag idézettek felül): Fiatalok Kriminálitása. – Freudenthal, Amerikanische kriminalpolitik 11. s köv, old. – Horváth Dániel, A fiatalok wittlichi fogháza a német büntetés-végrehajtás rendszerében, Bűnügyi Szemle IV. 229, 254, 305. – Markos Olivér, Két tanulmány a fiatalok büntetőjogának köréből: A Borstau-rendszer ismertetése, Budapest, 1910.

I. 1. A fiatalok között akadhatnak olyanok, akik teljesen romlott erkölcsűek, makacs, rossz természetűek,

akiknek megfékezésére és jó útra térítésére az enyhébb jellegű javító-nevelés nem elegendő. Ezek a fiatalkorúak fogházába valók, ahol az államnak velük szemben való beavatkozása szigorúbb alaktan érvényesül.

A fiatalkorúak szabadságvesztésbüntetése céljainak megvalósulása hosszabb időt igényel; ezért méltán követelik (Balogh), hogy a fiatalkorúakkal szemben alkalmazott szabadságvesztéshünetetés – bár annak alkalmazására csak a végső esetben kerüljön sor – minimuma olyan hosszú tartamban legyen megállapítva, hogy a fiatalkorúakra való behatás eredménye legalább bizonyos mértékben biztosítva legyen.

Akadunk olyan követelésre is (Balogh), hogy a fiatalkorúak szabadságvesztésbüntetésének tartama (hasonlóan az északamerikai refomatory-kban követett eljáráshoz] határozatlan tartamban nyerjen megállapítást.

2. A börtönügyi tudományban közhelyt képez az a követelés, hogy a fiatalkorúak szabadságvesztésbüntetése mindenkor teljesen különálló, sajátos intézetekben nyerjen végrehajtást. Ezt nemcsak azért követelik, hogy a fiatalkorúak a felnőtt büntetteknek erkölcsileg mételeyző hatásától megóvassanak, hanem azért is, hogy a fiatalkorúak szabadságvesztésbüntetésének különleges, sajátos jellegének kidomborítása biztosíttassék.

S e tekintetben nem volna szabad megelégedni azzal, hogy a fiatalkorúak szabadságvesztésbüntetése valamely felnőtt letartóztatottak befogadására szolgáló letartóztatás! intézetnek elkülönített részében nyer végrehajtást. Habár az elkülönítés a felnőttekkel való összezárásnak óriásilag felette áll, kislégítőnek éppenséggel nem mondható.

II. 1. A fiatalkorúak szabadságvesztésbüntetésének végrehajtására a börtönrendszerek között a legalkalmasabbnak a fokozatos rendszer mutatkozik olyképpen alakítva, hogy a magasabb fokozatokban a fiatalkorúak mind több és több kedvezményhez jutnak, és ilyképpen a szabad életre fokozatosan előkészítetnek.

A magánelzárás tartama legyen rövid- Mert különben a fiatalok lelki épsége volna veszélynek kitéve, S a feltételes szabadságra bocsátás, amelynek során a fiatalok felügyelet alatt áll, méltó befejezése lehetne a fiatalok szabadságvesztésbüntetésének.

2. A fiatalok szabadságvesztésbüntetése végrehajtására rendelt intézetek szervezésénél különösen arra kell gondot fordítani, hogy ezen intézetek élére olyan egyi η elkerülj ének, akik a fiatalok nevelésénél nélkülözhetetlen pedagógiai ismeretekkel és érzéssel bírnak. Ha olyan személyzet alkalmaztatik, amely a fiatalok felett való felügyelet gyakorlására, munkára tanításukra és nevelésükre képességgel nem bír, úgy a szabadságvesztésbüntetés eredményessége felette problematikus.

3. A fiatalok munkáltatása, a munkában való képzése, és egyébként való tanítása tekintetében utalunk az előbbi szakaszban mondottakra. Hogy a munka alól való felmentés helyt nem foghat, természetszerű. Gondoskodni kell a fiataloknak folytonos foglalkoztatásáról; de nem értendő ez alatt a reggeltől estig való szakadatlan munka, hanem az, hogy a szabadságvesztésbüntetés által elérendő cél megvalósítása végett a napirendben a munka-oktatás, a testi edzés és a szükséges pihenés ideje és rendje olyképpen legyen összeállítva, hogy a fiatalok sohasem legyen üres ideje, s alkalma a henyélésre,

4. Tekintettel arra, hogy a fiatalok szabadságvesztésbüntetésének végrehajtására rendelt intézetekben általában valamivel idősebb egyének kerülnek, mint a javító-nevelő intézetekbe az oktatásnak is ennek megfelelően kell alakulnia,

A kezdők részére szervezett osztályokba azok kerülnek, akik semmiféle, vagy pedig csak hiányos ismeretek felett rendelkeznek. Ellenben a többi, bizonyos alapismeretek felett rendelkező fiatalok részére továbbképző osztályok szervezendők. Angliában a fiatalok szabadságvesztésbüntetésének végrehajtására rendelt intézetekben a

növendékek továbbképzése céljaira vetített képekkel illusztrált népszerű előadások tartása dívik.

A fiatalkorúak egyéniségéhez igazodó valláserkölcsi, iskolai és munkára oktatáson felül jellemképzésére kell törekedni. Kedvező alkalom nyílik erre, ha a fiatalkorúak bizalma tétetik próbára olyan megbízások adásával, amelyek során kísértéseknek, próbáknak vannak kitéve. Felemlítjük Északamerika némely reformatory-jában dívó ama szokást, hogy az ilyen megbízásokat az intézetnek nőtisztviselői adják a fiatalkorú növendékeknek és egyben ígéretüket veszik, hogy a megbízást híven fogják teljesíteni. A tapasztalat ott azt mutatja, hogy főleg a fiatalabb korban levő férfi növendékek a női tisztviselőknél adott ígéretet kevésbé szegik meg, mint a férfiakkal szemben tett ígéretet.

A fiatalkorúak szabadságvesztés büntetésének eredményes végrehajtására azért is különös gondot kell fordítani, mert tekintettel korúkra, éppen velük szemben táplálható a büntetés eredményes voltára a legnagyobb remény. A fiatalkorúak szabadságvesztésbüntetésének, annak végrehajtásának kialakítása egyike a börtönügy legközelebb megoldandó kérdéseinek.

41. §. Egyéb különleges intézetek: I. Bírósági fogházak.

Irodalom: Hacker Ervin, A rabmunka, 1916, 234. old. – Klein. – Krohne 426. – Krohne, Organisation 10. s köv. old, – Réz'er Cornel, Az elítéltek oktatása és foglalkoztatása a kir. törvényszéki fogházakban, Bűnügyi Szemle, I. 484-491,

Hogy a kisebb létszámú letartóztatás! Intézetekben a szabadságvesztésbüntetések végrehajtását a legnehezebb eredményesen alakítani, a börtönügyi szakemberek közöli közismert dolog. Tekintettel az ilyen legkisebb kiterjedésű intézetek igazgatásával járó teendők csekély voltára, alig van mód arra, hogy élükre a kellő szakértelemmel bíró egyének állíttassanak. Ezen a *visszásságon* leghamarább úgy lehetne segíteni, ha az ilyen kisebb létszámú intézetek élére legalább a felügyelő személyzetnek olyan magasabb rang-

ban levő tagja kerülne, aki megelőzőleg nagyobb letartóztatás! intézetben teljesített szolgálatot, ott a kellő ismeretekre és gyakorlatra szert tett és kisebb intézet vezetésére való hivatottságának tanújelét adta.

Kívánatos volna továbbá, hogy az ilyen kisebb intézetek kizárólag csak vizsgálati foglyok elhelyezésére és a legrövidebb tartamú szabadságvesztésbüntetések végrehajtására szolgáljanak, s hogy bizonyos minimális tartamot meghaladó szabadságvesztésbüntetések végrehajtása már nagyobb intézetekben történjék, ahol a szabadságvesztésbüntetések eredményes végrehajtása inkább biztosítható.

Nemcsak a letartóztatottak élelmezése, orvosi gyámolítása ütközik sok akadályba az ilyen kisebb intézetekben, hanem vallási, szellemi gyámolításukról való kellő gondoskodás is nehéz, s a legtöbb gondot okoz a munkauztemnek kielégítő alakítása. Az elítéltek szabadságvesztésbüntetésének rövid tartama is, amely lehetetlenné teszi, hogy az elítéltek ott valamely munkanemet elsajátíthassanak, a munkauztem szervezését megnehezíti. Ezért az ilyen intézetekben a munkauztem gyakran házi munkák, vagy alkalmi munkák elvégzésére szorítkozik, s utóbbi esetben a munkauztem rendszerint bérbeadási vagy vállalkozási üzemben folyik.

Ezen nehézségek kiküszöbölésére azt is ajánlják (Krohne), hogy több ilyen kisebb terjedelmű intézet egy nagyobb létszámú intézettel közös szervezetbe foglaltassék, hogy ily módon a nagyobb letartóztatási intézetben alkalmazott, és kellő szakértelemmel bíró tisztviselők a kisebb intézetek igazgatására irányítólag hathassanak és az azok igazgatásával megbízott szervet állandóan ellenőrizhessék, A munkauztem szervezése (nyersanyag vétele, kész áru értékesítése) is ily módon talán jobban volna lebonyolítható,

S a kis létszámú letartóztatási intézetek üzemének kielégítő alakítására annál nagyobb súlyt kellene fektetni, mert sok igazság van abban, hogy amíg a kisebb letartóztatási intézetekben a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása nem lesz eredményesebb, addig nem lehet remény a kriminalitás eredményesebb leküzdésére; mert az első ízben

bűnözők büntetése rendszerint rövidebb tartamú lévén, csak ha ennek, rendszerint ilyen kisebb létszámú letartóztatást intézetben való végrehajtása fog kielégítően alakulni, lehet a kriminalitás elleni küzdelemben általában is nagyobb eredményre számítani.

42. §. II. Vizsgálati fogságok.

Irodalm: Angyal, A magyar büntetőeljárás jog tankönyve, I. kötet, 1915, 378. s köv. old. – Beneke, Gefängnisstudien mit besonderer Berücksichtigung der Seelsorge im Untersuchungsgefängnis, Hamburg, 1903. – Bulletin de la commission pénitentiaire internationale, V. Serie, Budapest, 1905, I, 491, ill. 454. – Finkey, A magyar büntető per jog tankönyve, 1916, 373, s köv. old. – Edvi Illés Károly cikke, Jogállam 1905. évi kötete, 507. old. – Holtzendorff-Jagemann I, 459-468, II. 66-67. – Hacker Ervin, A rabmunka, 1916, 231-233. – Hinter Schloss und Riegel, – Krohne 327, 497-500. – Krohne, Organisation 21-22. – Klein 217-225.

1. A vizsgálati fogság foganatosításának előfeltétele mindenkor az, hogy a bíróság ezt elrendelte. Legfeljebb addig, amíg a bíróság e tárgyban határozhat, tartható vissza a vizsgálati fogoly bizonyos rövid ideig.

A vizsgálati fogság végrehajtása tekintetében az eszményi állapot az volna, ha az külön, kizárólag e célra szolgáló intézetekben hajtatnék végre. E mellett szól az is, hogy a vizsgálati foglyokra nézve, akiknek bűnössége megállapítva még nincs, méltánytalan, hogy olyan egyénekké vannak egy épületbe együvé zárva, akiknek bűnössége már jogerősen meg van állapítva.

S hasonló okokból kívánatos volna, hogy a vizsgálati fogság kizárólag magánelzárásban hajtassék végre. Amennyiben a vizsgálati fogságnak magánelzárásban való végrehajtása lehetetlen, úgy legalább arra kell ügyelni, hogy ugyanannak a bűncselekménynek tetteseit és részeseit egymással, valamint a büntetlen előéletű vagy fiatalkorú egyének rovott előéletű, illetőleg idősebb letartóztatottakkal egy helyiségbe zárva ne legyenek.

2. A vizsgálati fogság során a letartóztatottakkal szemben gyakorolható kényszernek határait a vizsgálati fogság

célja, a vizsgálati foglyok biztos őrizete és a vizsgálati fogságnak rendje szabja meg.

A vizsgálati foglyok önmagukat élelmezhetik, saját ruházatukat, ágyneműjüket használhatják; levelezésük, a külső világgal való érintkezésük, valamint olvasmányuk is csak annyiban vannak korlátoknak alávetve, amennyiben ezt a vizsgálat eredménye és a vizsgálati fogság rendje megkívánja. Másrészt, azonban amennyiben a vizsgálati fogolynak nincs módjában élelmezésének, egyéb szükségleteinek költségeit sajátjából fedezni, gondoskodni kell arról, hogy mindez a vizsgálati fogság során rendelkezésre álljon. Naponta hosszabb ideig a szabad levegőn tartózkodhatnak. Azt a kényelmet, amely társadalmi állásának és vagyoni viszonyainak megfelel, a vizsgálati fogság rendje által megszabott keretekben saját költségén megszerezheti.

A vizsgálati foglyokkal szemben alkalmazható fegyelmi büntetések csak enyhébb jellegűek lehetnek. S a fegyelmi jog gyakorlása tekintetében eltérés annyiban észlelhető, hogy a vizsgálati foglyok felett a fegyelmi jogot nem a letartóztatási intézet vezetője, hanem a vizsgálóbíró gyakorolja, akihez a vizsgálati fogoly rendszerint minden egyéb, személyére vonatkozólag tett intézkedés tekintetében előterjesztéssel élhet.

3. A vizsgálati foglyok munkáltatásánál szem előtt kell tartani azt, hogy ezeknek bűnössége megállapítva még nem lévén, velük szemben más mértéket kell alkalmazni; másrészt azonban tekintettel a sok esetben hónapokig tartó vizsgálati fogságra, nem helyeselhető, ha a vizsgálati foglyok ilyen hosszú időt henyélessel töltenek.

A vizsgálati foglyok rendszerint nem állanak munkakényszer alatt. Munkateljesítésre való kötelezettségük esetleg attól a körülménytől volna függővé tehető, vajjon megelőzőleg szabadságvesztésbüntetésre voltak-e ítélve (a munkakényszernek ily feltétel mellett való alkalmazása ellen: Curti, Haussonville, Edvi Illés Károly), s vajjon a vizsgálati fogoly az eltartása által felmerülő kiadásokat sajátjából

képes-e fedezni. Megfontolás tárgyává tehető az is, nem volna-e kívánatos e tekintetben különbséget tenni a vád tárgyát képező bűncselekmények természete között (például: aljas indokból elkövetett, politikai természetű cselekmények, közveszélyes munkakerülés miatt vádolt egyének). A mi nézetünk az, hogy a vizsgálati foglyok munkakényszernek nem vethetők alá, mégis lehetőleg oda kell hatni, hogy amennyiben a vizsgálati fogságban meghonosított valamely munkanemben jártassággal bírnak, munkát vállaljanak.

Abból a célból, hogy az elítéltek mentül inkább munkát vállaljanak, kimondható volna, hogy a vizsgálati fogságból az elítéltek szabadságvesztésbüntetésébe csak az az idő számítható be, mely alatt a vizsgálati fogságban dolgoztak (ellenkezően: Curti, Haussonville, Edvi Illés Károly).

Amennyiben a vizsgálati foglyok munkát vállalnak, az intézetben honos munkanemek között ugyan szabadon választhatnak, egyebekben azonban a munkaközem keretében általában hasonló szabályoknak vannak alávetve, mint az elítéltek.

A vizsgálati foglyok munkájából eredő jövedelem hátfordítása tekintetében mindenekelőtt különbséget kell tenni a szerint, vajjon az eltartásukkal járó kiadásokat sajátjukból fedezik-e, vagy pedig azokat az állam fedezi. Amennyiben a tartási költségeket sajátjukból fedezik, úgy a munkájukból eredő jövedelem rendszerint őket illeti meg. Ellenkező esetben az elítéltek munkajutalmánál rendszerint nagyobb munkajutalomban részesülnek, vagy munkájuknak jövedelméből tartási költségeik fejében csak átalányszerű levonás történik.

Tizenharmadik fejezet.

43. §. Börtönügyi politika.

Irodalom: (az egyes részletkérdéseknél idézett művek mellett különösen): Fritz, Zur Psychologie der Gefangenschaft, Untersuchungshaft, Gefängnis- und Zuchthausstrafe geschildert von Entlassenen, München, C. H. Beck, 1905. – Aschafenburg. – Birkmeyer. – Ballkay cikke, Jogállam V. 261. – Cuhe 191-197. – Finkey, Büntetőjog 423-426. – Finkey, Börtönügy 175-239. – Finkey, Büntetési rendszerünk. – Finkey, Szabadságbüntetéseink, – Freudenthal 101-109, 112-113. – Hoegel, Die Einteilung der Verbrecher in Klassen 1908. – Holtzendorff-Jagemann II. 67-75. – Heimberger. – Hinter Schloss und Riegel. – Krohne cikke, Jogt. Közlöny XXXVIII. 149. – Krohne 232-234. – Kriegsmann 99-119, 192-197, 283-345. – Liszt, Aufsätze I. 290, 325, 511, 537. – Leonhard. – Lenz 288-297. – Mittermaier cikke, Blätter XLIII. 591. – Saleilles. – Treu. – Vámbéry, Büntetőjogi követelések. – Vorschläge II. füzet. – Wahlberg. – Wach. – Wulffen.

I. 1. A börtönügyi politika a börtönügyre vonatkozó tételes jognak kritikája, és a szabadságvesztésbüntetések céljainak megvalósításáért folytatott küzdelem taktikájának tárgyalása.

Mi e helyütt néhány fontosabb reformkérdés felvetésére szorítkozunk.

2, A szabadságvesztésbüntetések és azok végrehajtása az utóbbi időkben sok támadásnak voltak a tárgyai (Brück, Leüss, Mittelstadt, Treu, Wagner stb.),

A kifogások lényegileg oda irányultak, hogy a szabadságvesztésbüntetések nem alkalmasak azon cél megvalósítására, hogy a büntetéseket megjavítsa, S ezen kifogások támogatására hivatkoznak a visszaesőkre vonatkozó sta-

tisztikai adatokra, amelyek első pillantásra a kifogásoknak látszólag igazat adnak.

Azonban a kifogások alapossága kétséssé válik, ha szemügyre vesszük a szabadságvesztésbüntetések alkalmazása által megvalósítani óhajtott célokat általában. Amennyiben a szabadságvesztésbüntetés egy már meglelt korban levő, visszaeső büntetessel szemben nyer alkalmazást, úgy az a célja, hogy általa a büntettes egyénisége, jelleme gyökeresen átalakíttassék, felette problematikus; ellenben kétséget nem szenvedhet, hogy a szabadságvesztésbüntetés még visszaesőkkel szemben való alkalmazása esetében is felette alkalmas a büntetés többi céljainak megvalósítására, a büntettek ártalmatlanná tételére, a társadalomból való kiküszöbölésére, és hogy az általános megelőzés célját is nagy fokban szolgálja.

S ha el is kell ismerni, hogy a szabadságvesztésbüntetések sok esetben nem valósítják meg az eléjük tűzött célt, úgy ennek oka nem annyira a szabadságvesztésbüntetésben, mint inkább abban keresendő, hogy a bíróságok gyakran olyan esetekben alkalmaznak szabadságvesztésbüntetést, amidőn tekintettel az eset sajátosságaira, tekintettel az enyhítő körülményekre, az alkalmazott rövidtaramú szabadságvesztésbüntetés helyett más büntetési eszköz alkalmazása célravezetőbb volna. Gyakran pedig a szabadságvesztésbüntetés alkalmazásának módjához fér szó; midőn például a többszörös, visszaesőkkel szemben túlenyhe, rövid tartamú szabadságvesztésbüntetést szabnak ki,

S méltán emelnek kifogást a szabadságvesztésbüntetések végrehajtásának módozatai, annak részletei ellen.

II. 1. A szabadságvesztésbüntetések maximális tartamának megállapítása körül újabban azt a kifogást emelték, hogy a túl hosszú szabadságvesztésbüntetés nemcsak nem szolgálja a társadalmi javítás célját, hanem hogy bizonyos időn túl hatását veszti, s a letartóztatott testi és szellemi elsatnyulását eredményezi (Brück, Mittelstadt).

2. S egy másik, a büntetőjogban úgyszólván közhellyé vált követelés oda irányul, hogy mivel a bíró

nem láthat be a főtárgyaláson a vádlott lelkébe anynyira, hogy biztosan meghatározhassa, mennyi idő alatt érhető el az illető büntetéssel szemben a büntetés célja, – a hosszabb szabadságvesztésbüntetés tartama ne határozassék meg előre, hanem utólagosan a büntetés céljának elérésevel. Elsősorban a közveszélyes büntetésekkel szemben alkalmazandó biztonsági intézkedések, továbbá a fiatalkorúakkal szemben alkalmazandó javító-nevelési intézkedések hatályának határozatlan tartamban való megállapítását ajánlják.

S a határozatlan tartamú ítéletek alkalmazásának kiterjesztése tényleg egyik legfontosabbikja a napirenden levő kriminalpolitikai kérdéseknek.

3. S a kifogásoknak nagy, azt lehetne mondani túlnyomó része a rövidtartamú szabadságvesztésbüntetések ellen irányul (Aschrott, Goldschmidt, Krohne, Liszt, Rosenfeld; nálunk: Balogh, Finkey stb.).

Azzal érvelnek, hogy a rövidtartamú szabadságvesztésbüntetés semmi esetre sem valósítja meg a szabadságvesztésbüntetések által elérni kívánt célt. így anélkül, hogy a kriminalitás elleni küzdelemben alkalmazásukból előny származna, alkalmazásukkal mindenesetre az a hátrány jár, hogy a büntetteknek későbbi boldogulását – az elszenvedett szabadságvesztésbüntetésnek megbélyegző hatása következtében – még megnehezíti. S a visszaesők számának óriási felszaporodását sokan éppen a rövidtartamú szabadságvesztésbüntetések, terhére írják.

A rövidtartamú szabadságvesztésbüntetések ellen felvetik még azt is, hogy a börtönökben még a leggondosabb osztályozás, elkülönítés, és magánelzárás mellett is elkerülhetetlen, hogy a kezdő büntettek az erkölcsileg már romlottabbak hatásától teljesen megóvassanak, S így anélkül, hogy a rövidtartamú szabadságvesztésbüntetések alkalmazása által eredményt elérni tudnánk, a rövidtartamú szabadságvesztésbüntetésekre ítélt büntetéseket még a kontagium hátrányainak is kitesszük.

A rövidtartamú szabadságvesztésbüntetések helyére

más büntetési eszközöket, mint a feltételes elítélést, a pénzbüntetést, a közmunkát, a házifogságot és a megdorgálást ajánlják. S ezen büntetési eszközök mentül kiterjedtebb méretekben való használása által a szabadságvesztésbüntetések minimumainak magasabb 'időtartamban való megalapítása válna lehetségessé.

A minimumok felemelése mellett azonban a bíróságok tudatába kellene mennie egy tapasztalt angol rendőr-bíró ama szavainak, hogy: The best policy is to keep men out of prisons and not to bring them in (A legjobb az embereket a börtönöktől távol tartani, és nem őket bekergetni).

III. 1. A szabadságvesztésbüntetések rendszerének kiépítésénél a reformtörekvések egyike oda irányul, hogy a szabadságvesztésbüntetési nemek száma apasztassék (például Finkey). Ez nálunk különös aktualitással bír; a börtönbüntetésnek szabadságvesztésbüntetéseink rendszerébe való beillesztése semmi által sincs igazolva.

Sok egyéb ok mellett a szabadságvesztésbüntetési nemek számának apasztására azért is szükség van, mert a szabadságvesztésbüntetési nemek differenciálására rendelkezésre álló eszközök csekély voltára való tekintettel, csak így biztosítható a szabadságvesztésbüntetési nemek olyan megkülönböztetése, hogy a különböző súlyú és jellegű szabadságvesztésbüntetési nemek között a különbség szembeötlő és a letartóztatottakra hathatós legyen. A custodia honesta mellett egy súlyosabb és egy enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetési nem megkülönböztetése teljesen elegendő volna.

Több büntetőtörvény és újabb keletű javaslat (például: angol jog, finn btkv, svájci 1908. évi javaslat) szabadságvesztésbüntetési rendszeréből a custodia honesta hiányzik ugyan. Ennek ellenére a custodia honesta szükségessége a legmeggyőzőbb bizonyítékot az által nyerjük, hogy éppen a most érintett büntetőtörvények és javaslatok azokkal szemben, akik a büntetési rendszerben levő enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetésre menthető indokból elkö-

vetett cselekmény miatt ítéltettek el, bizonyos a custodia honesta-val kapcsolatos kedvezmények (mint magánmunka, saját ételmezés és ruházat, stb.) engedélyezésére módot nyújtanak; és ekképpen lényegileg a custodia honesta szükségességét elismerik.

2. S a szabadságvesztésbüntetési nemek differenciálásával szoros kapcsolatban van az a kérdés, vajjon kívánatos-e olyan esetekben, midőn a büntetett cselekménye különös nagyfokú durvaságra, kegyetlenségre, vagy erkölcsi érzéketlenségre vall, egyes konkrét esetekben bizonyos szigorításokat alkalmazni,

A mi nézetünk, amint azt fentebb már kifejtettük, az, hogy ilyen szigorítások alkalmazásáról csak az esetben lehet szó, ha a rendelkezésre álló differenciáló eszközök kimerítve még nincsenek. Amennyiben ez már megtörtént, úgy meddő arról tárgyalni, hogy van-e szükség szigorításokra; mert még ha volna is szükség, nincs mód azok megvalósítására.

IV, A rövidtartamú szabadságvesztésbüntetések végrehajtásánál csak a nappali-éjjeli magánelzárás rendszere jöhet szóba.

Ellenben a hosszabb tartamú szabadságvesztésbüntetések végrehajtására a fokozatos rendszer volna választandó. És annak keretébe esetleg még az osztály- és jegyrendszer volna beilleszthető, és ilyképpen ennek a két börtönrendszernek számos, de kizárólagos alkalmazásuk esetében nem eléggé érvényre jutó előnye volna kiaknázható. A fokozatos rendszerek között talán a négy fokozatból álló írfokozatos rendszert lehetne előnyben részesíteni, és a harmadik fokozat keretében ott, ahol a letartóztatottak nagy része mezőgazdasági foglalkozást űzőt elítéltetése előtt, a közvetítő intézetekben levő egyéneket különféle ipari munkák mellett minél több kedvezménnyel és szabadsággal egybekötött szabadban végzendő munkára is alkalmazni kellene.

V. 1. A börtönügy és a letartóztatást intézetek szervezésénél a szabadságvesztésbüntetések egyes nemei, valamint a fiatalkorúak javító-nevelésének és különleges sza-

badságvesztésbüntetésének külön-külön való végrehajtására szolgáló intézetek mellett a sokszoros visszaeső büntettek biztonsági őrizetének, s hasonlóan a közveszélyes munkakerülők dologházi őrizetének végrehajtására kizárólag e célra szolgáló intézetek volnának létesítendőek.

2. S a börtönügyi tisztviselők megfelelőbb kiképzéséről is gondoskodni kellene. Nemcsak a szorosabb értelemben vett börtönügyi tisztviselőknek, hanem a letartóztatási intézetekben működő lelkészeknek és tanítóknak sincs alkalmuk a hivatásuk minél eredményesebb teljesítéséhez szükséges szakismeretek elsajátítására.

S így különösen akkor, ha még létszámuk is a reájuk várakozó nagy feladatok megoldásához képest túl csekély, – nem róható az ő terhükre, ha nem válnak valóra azok a várakozások, amelyeket a szabadságvesztésbüntetések végrehajtásához fűzünk.

VI. 1. A rabmunkaüzem házi kezelésben folyjon. Amennyiben ez lehetetlen, a munkaüzem legalább úgy alakítandó, hogy abba az intézeten kívül álló munkavezetők be ne folyhassanak.

2. A munkakényszer alatt álló elítéltek munkajuttatásának megállapítására a bérosztályrendszert fogadják el és pedig a relatív munkapenzum intézményével kombinálva, olyképpen, hogy az egyes letartóztatottakra vonatkozólag megállapított relatív munkapenzum szolgálja a munkajuttatás megállapításánál alapul.¹

VII. 1. A börtönügy terén ma elhangzó legfontosabb reformkivánságok: a letartóztatottak gondos osztályozása, és az egyénítés elvének mentül messzebb menő érvényesítése.

Az osztályozás tulajdonképpen átmenet, bevezetés az egyénítéshez. Az osztályozás nélkülözhetetlen eszközét képezi az egyénítésnek. Nélküle lehetetlen volna a letartóztatottakat egyéni tulajdonságaiknak megfelelően csoportosítani (Kriegsmann).

¹ A részletek tekintetében lásd: Hacker Ervin, A rabmunka, 1916, – 212. s köv. oldal

Az osztályozás szükséges folyamánya a letartóztatási intézetek nagy népességének. Közöttük csak úgy tudunk áttekintésre szert tenni, ha különböző szempontokból nézve csoportokat alakítunk, és az egyes nagyobb csoportokon belül ismét kisebb csoportok összeállítására törekedünk (például visszaesők – első ízben bűnözők; s az első ízben bűnözők között ismét kor szerint csoportosítjuk a letartóztatottakat).

A különböző osztályokhoz tartozó elítélteknek a büntetés végrehajtása szempontjából más-más bánásmódra van szükségük. Osztályozás nélkül lehetetlen volna az egyesekkel szemben a szükséges különleges bánásmódot megtalálni, s az összes elítélteknek egyenlő bánásmódban való részesítésével kellene beérni. Az osztályozás által a generalizacio hátrányain akarunk segíteni.

Az elítélteknek osztályokba való sorozása által az egy csoportba, az egy osztályba tartozókkal szemben ugyan szintén generális bánásmódot követünk, azonban annak következtében, hogy a más-más osztállyal szemben követendő bánásmód különbözik egymástól, és hogy mindegyik osztállyal szemben a legalkalmasabb bánásmód felismerésére törekedünk, – mód nyílik arra, hogy az elítéltek egyes osztályaival szemben a büntetés céljainak szempontjából a legcélravezetőbb, az elítéltekre nézve legméltányosabb bánásmódot választhassuk, Az osztályozás után már csak egy osztálybeliekkel szemben generalizálunk!

2. Az elítéltek osztályozása különféle szempontokból történhetik. így:

nem szerint,

kor szerint, továbbá (s az osztályozás tulajdonképpen csak itt kezdődik)

előéletük szempontjából (első ízben bűnözők – visszaesők),

az elítéltetésük okául szolgált bűncselekmény motívumának színezete (aljas, menthető indokból elkövetett cselekmény) szerint;

s az osztályozás a szabadságvesztésbüntetésre börtön-

ügyi technikai szempontból befolyással bíró körülmények alapulvételével is helyt foghat, mint rövid-hosszab tartamú szabadságvesztésbüntetésre elítéltek, vagy a letartóztatás során való foglalkoztatás számos részlete szempontjából (szabadban – a letartóztatási intézeten belül foglalkoztatott elítéltek, az intézet munkäuzemében folyó munkával – magánmunkával foglalkoztatott elítéltek).

Az elítélteknek most felsorolt tulajdonságai, vagy a jelzett körülmények mind nagy befolyással vannak a letartóztatottaknak a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása során való életmódjára, a velük szemben követendő bánásmódra. Szükséges tehát alapulvételük mellett az elítélteket osztályozni, és az egyes osztályokkal szemben a megfelelő más-más bánásmódot követni.

3. Az osztályozás előnyeinek mentül nagyobb mértékben való kiaknázása és értékesítése végett arra is törekedni kellene, hogy az egyes letartóztatási intézetekbe kizárólag más-más osztályba tartozó letartóztatottak kerüljenek; hogy a letartóztatási intézetek okszerűen specializáltassanak, vagyis, hogy a fiatalok, a felnőttek, az első ízben bűnözők, a visszaesők, és hogy az elítélteknek még sok egyéb körülmény alapulvételével való csoportosítása után az egyes csoportba tartozók más-más intézetbe helyeztessenek el (Stoos).

VIII. 1. Egyénítés, individualizáció alatt értjük, ha az egyes büntetésekkal szemben az illetők egyéniségének és egyéni tulajdonságainak megfelelő eljárást követjük. Az individualizáció a büntettes egyéni sajátosságainak figyelembevételét jealenti. Végrehajtási egyénítés alatt pedig értjük, ha a szabadságvesztésbüntetés minden egyes büntettes egyéni tulajdonságainak, jellemének, lelkületének megfelelően nyer végrehajtást.

Hogy az egyénítés során az egyes letartóztatottakkal szemben különböző bánásmódot választunk, csak látszólag áll ellentétben az igazsággal. Az igazságot éppen az által valósítjuk meg, hogy az egyes elítéltekkel személyes

tulajdonságaiknak megfelelően bánunk (Holtzendorff, Wahlberg).

Az egyénítés keresztülvitelének több korlátja van. így határai az egyénítésnek az egyes szabadságvesztésbüntetési nemekre vonatkozó törvényes szabályok. Az egyénítés elvének érvényesülése elé annak következtében is akadály gördül, hogy a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során a büntettek rendkívüli nagy tömegével állunk szemben, s így a letartóztatási intézetek tisztviselői az egyes letartóztatottaknak aránylag csak kevés időt szentelhetnek. Végül a szabadságvesztésbüntetés ebbeli jellegének, és a fegyelem, valamint a letartóztatási intézetek rendje megóvásának szükségessége is elkerülhetetlenné teszi, hogy a letartóztatottakkal szemben bizonyos fokig egyenlő, sablonszerű eljárás tanusíttassék (Kriegsmann); ez is nagy akadálya az egyénítés elve érvényesülésének.

Az egyénítés abbeli hatása, hogy a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása az egyes letartóztatottakkal szemben – egyéniségüknek megfelelően – különféleképpen alakuljon, csak a most jelzett szempontok figyelembe vételével érvényesülhet.

2. A szabadságvesztésbüntetések végrehajtásának különböző mozzanatait és fázisait szemügyre véve, az individualizáció több irányban érvényesülhet.

Általában a letartóztatottakkal szemben való egyénítés elsősorban arra irányuljon, hogy a szabadságvesztésbüntetéssel járó kényszer és szigor ne váljon kegyetlenséggé és méltánytalansággá, másrészt, hogy az elítéltekkel szemben gyakorolt emberiség ne váljon gyengeséggé. A szabadságvesztésbüntetés végrehajtása részleteinek e szempontokból való helyes elbírálása sok emberismeretet, tapasztalatot és helyzetnek helyes felismerését teszi szükségessé,

A végrehajtás részletei tekintetében egyénítés foghat helyt a letartóztatottakkal szemben követendő bánásmódon felül munkáltatásuk, élelmezésük, ruháztatásuk (saját ruha használatának engedélyezése), tanításuk, a fegyelmi

jog gyakorlása, jutalmazásuk, és az engedélyezhető kedvezmények tekintetében.

S azok a személyi tulajdonságok és körülmények, amelyeknek figyelembevétele az egyénítésnél irányadók legyenek: az elítéltek kora, műveltsége, előélete, családi viszonyai, foglalkozása, testi tulajdonságai, egészségi állapota, a letartóztatás során tanúsított magaviselete, és még számtalan más körülmény,

S arra kellene törekedni, hogy a most felsorolt tulajdonságok és körülmények mentül behatóbb figyelembevétele mellett alakuljon a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása, S hogy a letartóztatottak életmódjának a letartóztatás! intézetben való alakításánál mindezek a körülmények bizonyos fokig való figyelembevétele biztosítva legyen.

Az egyénítés megvalósulásának előfeltétele, hogy a letartóztatás! intézeti tisztviselők a letartóztatottak személyi viszonyairól pontos értesülést szerezzenek. Erre a magánelzárás rendszere mellett – tekintettel a tisztviselők által a magánzárkákban teendő látogatásokra – bővebb alkalom nyílik; valamint általában a magánelzárás mellett több alkalom és mód nyílik az egyénítésnek és a letartóztatott egyéni hajlamainak minél tágabb keretben való megvalósítására. Rámutatunk csak arra, hogy a magánelzárás mellett az erre érdemes elítéltekkel szemben kedvezményeknek engedélyezése helyt foghat anélkül, hogy ezáltal a többi letartóztatott – indoktalan – irigysége felkeltetnék, S talán ez is az oka annak, hogy míg általában a letartóztatottak a magánelzárást a szabadságvesztésbüntetés jelentős súlyosításának tekintik, addig a nagyobb műveltséggel bíró egyénekre nézve a magánelzárás rendszerint kedvező hatással van.

S a börtönügyi irodalomban sokszor találkozunk azzal a véleménnyel (Leüss, Treu, Wulffen), hogy a nagyobb műveltséggel bíró és intelligensebb letartóztatottak, akik elítélésük előtt jobb viszonyok között éltek, érzik a szabadságvesztésbüntetéssel járó kényszer sújtó hatását különösen és aránytalanul erősebben, mint az alsóbb néprétegekből ki

került letartóztatottak; ezen az egyenlőtlenségen is csak egyenítés által lehetne segíteni.

A végrehajtási individualizáció számtalan tekintetben éreztetheti hatását. S a szabadságvesztésbüntetés céljai megvalósulására gyakorolt hatásánál fogva méltán a börtön - ügynek egyik legfontosabb reformkérdése.

3. A szabadságvesztésbüntetések végrehajtása eredményének legjobb fokmérője abban található, hogy mennyiben sikerült a letartóztatottakat ismét a társadalom hasznos és munkás tagjaivá alakítani, s szabadulásuk után való boldogulásukat lehetővé tenni.

A letartóztatottak szabadulásuk után való boldogulásának esélyei azonban nemcsak a szabadságvesztésbüntetés mikénti végrehajtásától, hanem attól is függenek, vajjon a letartóztatottaknak szabadulásuk után való gyámolítása kielégítő-e. Ezért fontos, hogy a letartóztatottaknak szabadulásuk után való lelkiismeretes gyámolításáról szorgos gondoskodás történjen.